

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 37

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ Α', Β', Γ'
«ΕΑΝ ΠΕΙΝΑ Ο ΕΧΘΡΟΣ ΣΟΥ...»
ΠΕΡΙ ΧΡΕΙΑΣ

Κείμενον: B. de Montfaucon,

Εισαγωγή—Μετάφρασις—Σχόλια
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Θ. ΝΙΚΑ
θεολόγου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	9
Περί ελεημοσύνης Α'	11 (118)
Περί ελεημοσύνης Β'	27 (129)
Περί ελεημοσύνης Γ'	43 (145)
«Ἐάν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου...»	65 (164)
Περί χηρείας	86 (180)
ΚΕΙΜΕΝΟΝ	113

* Οἱ ἐντὸς παρενθέσεων ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς τὰς ἀντιστοίχους σελίδας τοῦ κειμένου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐνόητα ἰδιαίτερον ἀποκαλοῦν αἱ ἀκολουθοῦσαι τρεῖς ἐπιλλαι, αἱ ἅποια ἐπρωματωκατήθησαν ἐπὶ τῆς ρήσεως τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἐπίστασα, διὸ ἐλάλησα, καὶ ἤμει; πιστεῖομεν, διὸ καὶ λαλοῦμεν» (Β' Κορινθ. 4, 13).

Εἰς τὴν πρώτην, κἀκεῖ λόγον περὶ ἰναρτέου βίου, περὶ πίστεως, περὶ καρθείας καὶ περὶ φιλανθρωπίας καὶ ελεημοσύνης.

Εἰς τὴν δευτέραν, ἔχουσιν ἀντιρρητικὸν ἐν μέρει χαρακτήρα, σφέφαται κατὰ τὸν χωρίζονταν τὴν Παλαιὰν ἐκ τῆς Καινῆς Διαθήκης, καὶ ἰθὺς τὸν Μανιχαίων, καὶ ἐξηγεῖται διὰ τὸ Παῦλος εἶπεν «ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως» καὶ δὲν εἶπεν ἀπλῶς «τὸ πνεῦμα τῆς πίστεως». Ἐνταῦθεν ἀποδεικνύεται ὅτι ὁ αὐτὸς Θεὸς ἐνεργεῖ διὰ μέσου τῶν δύο Διαθηκῶν. Ἰσαύτως, ἀντικραθεῖ τὴν διδασκαλίαν τοῦ αἰρεσιάρχου Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, διευκρινίζει δὲ ἐπιτόχων καὶ παραστατικῶν λόγων τὴν Ἰνοίων τῆς πίστεως καὶ τέλος ἐμμελεῖ πάλιν περὶ ελεημοσύνης.

Εἰς τὴν τρίτην, μετὰ μίαν μακρὰν παράθεσιν περὶ τῶν διωγμῶν τοῦς ὁποίους ἀναματώπισαν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ παλαιότεροι χριστιανοί, συνεχίζεται ἡ εἰς τὴν δευτέραν ἐπιλλαν ἀρξαμένη ἐξηγηθεῖα τῆς ἀποστολικῆς ρήσεως «ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως» καὶ κομίζεται ὅτι οἱ πιστοὶ εἶλον τὸν ἐποχὴν θά λάβουν ἀπὸ κοινοῦ τὴν ἀμοιβὴν καὶ τοὺς σταφάνους τῆς ἀρετῆς των καὶ τέλος κλείει τὴν ἐπιλλαν μετὰ τὸν λόγον περὶ ελεημοσύνης.

Αἱ ἐπιλλαι ἐξημωνήθησαν εἰς τὴν Ἀντιόχεια, ἐγρησοτον πότα, πάντως πρὸ τοῦ 398, ἐκ ἐξέλεγγῃ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Βασιλευσύνης.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΩΤΟΣ

Α ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ

ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ: «ΠΡΕΙΔΗ ΕΚΟΜΕΝ ΤΟ ΑΥΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ ΗΜΩΝ ΜΑΣ
ΥΠΕΡΙΞΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΙΣΤΙΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΑΓΜΕΝΟΝ ΕΙΣ
ΤΟΥΤΟ ΦΑΔΜΟΥΣ»¹ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΟ «ΕΠΙΣΤΕΥΣΑ, ΔΙ' ΑΥΤΟ ΔΕ ΚΑΙ
ΕΛΑΘΗΣ»² ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΒΑΒΗΜΟΣΤΗΝΗΣ.

Οί πιά σοφοί ἀπὸ τοὺς ἰατρούς, ὅταν ἴδουν μίαν πληγὴν ποὺ χρειάζεται χειρουργικὴν ἐπέμβασιν, ἐνεργοῦν μὲν τὴν ἐπέμβασιν, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν τὸ κάμνουν χωρὶς πόνου καὶ συμπάθειαν πρὸς τὸν ἀσθενῆ, ἀλλ' ἀντίθετα καὶ πονοῦν καὶ χαίρουν, ὅχι ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς χειρουργομένους. Καὶ λυποῦνται μὲν καὶ αὐτοὶ διὰ τὸν πόνον ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν πληγὴν, χαίρουν ὁμως, διότι μὲ τὴν ἐπέμβασιν ἀποκαθίσταται ἡ ὑγεία. Τί ἴδιον ἔκαμε καὶ ὁ Παῦλος ὁ σοφὸς ἰατρός τῶν ψυχῶν. Δηλαδή, κάποτε ποὺ οἱ Κορινθιοὶ ἐχρειάζοντο σφοδρότερον ἐπίκρισιν, ὅταν τοὺς ἐπετίμησε, καὶ ἐχάρη καὶ ἐλύπηθη. Β "Ἐλύπηθη μὲν, διότι τοὺς ἔκαμε νὰ πονέσουν, ἐχάρη ὁμως διότι τοὺς ὠφέλησε. Αὐτὸ ἀκριβῶς ἐφάνερνε, ὅταν ἔλεγε: «Διότι, ἂν καὶ σᾶς ἐλύπησά μὲ τὴν ἐπιστολήν μου,³ δὲν μετανῶν τῶρα δι' αὐτό, ἂν καὶ τότε ποὺ σᾶς ἔστειλα τὴν ἐπιστολήν μετενόουν»⁴. Διὰ τὸ ὅμως ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος μετανοεῖς, ἐνῶ ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲν μετανοεῖς; Μετενόουν, διότι σᾶς ἐμάλωσα πιά οὐκ ἐλάττω. Τῶρα δὲν μετανῶν, διότι σᾶς ὠφέλησα. Καὶ διὰ νὰ καταλάβῃς ὅτι αὐτὴ ἦτο ἡ αἰτία, ἔκουσε τὴν συνέχειαν: «Καὶ δὲν μετανῶν τῶρα, διότι βλέπω, ὅτι ἡ ἐπιστολή ἐκείνη, καίτοι σᾶς ἐλύπησε προσκαίρω, σᾶς ἐλύπησε πρὸς ὠφέλειάν σου. Τῶρα χαίρω, ὅχι διότι ἐλύπηθητε, ἀλλὰ διότι ἡ λύπη ποὺ ἐδοκίμασατε, σᾶς ὠδήγησεν εἰς μετάνοιαν»⁵. Ἄν καὶ σᾶς ἐλύπησα, λέγει, προσωρινῶς, C ἡ λύπη ὑπῆρξε πρόσκαιρος, ἐνῶ ἡ ὠφέλεια

1. Β' Κορινθ. 4, 13.

2. Ψαλμ. 118, 1.

3. Ἐναεὶ τὴν πρώτην τῶν ἐπιστολῶν πρὸς τοὺς Κορινθίους.

4. Β' Κορινθ. 7, 8.

5. Β' Κορινθ. 7, 8-9.

παντοτεινή.

Τώρα, επιτρέψατέ μου, παρακαλώ, να απευθύνω και εγώ τὰς ἰδίας λέξεις πρὸς τὴν ἀγάπην σας. Ὅστε, ἂν οὐκ ἐλύπησα μὲ τὴν προηγουμένη μου παραρηκτικὴν ἄμιλιαν, τώρα δὲν μετανῶν, ἂν καὶ τότε μετενόουν. Διότι βλέπω, ὅτι ἐκεῆνη ἡ παραίνεσις καὶ συμβουλή, ἂν καὶ προσωρινῶς οὐκ ἐλύπησε, ἐμένα ὅμως μὲ ἠγαθήρησεν περισσότερο, ὥσθι διότι ἐλυπήθητε, ἀλλὰ διότι ἡ λύπη ποῦ ἐδοκιμάσατε οὐκ ὠδήγησεν εἰς μετάνοιαν». Νά, λοιπόν, ποῦ αὐτὴ ἡ σύμφωνά μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ λύπη, πόσον προθύμους σας ἔκανε; Σήμερον ἡ συναξίς μας εἶναι λαμπροτέρα, τὸ θέατρόν μας γεμάτο χαρὰν, ὁ ὄμιλος τῶν ἀδελφῶν μεγαλύτερος. Ὡς αὐτὴ ἡ προθυμία εἶναι καρπὸς ἐκείνης τῆς λύπης. Διὰ τοῦτο, ὅσον ἐπόνεσα τότε, τόσον χαίρω τώρα, καθὼς βλέπω τὴν πνευματικὴν ἀμπελον φορτωμένην ἀπὸ καρπῶν. Διότι ἔδω εἰς τὰ κοσμικὰ συμπτώσια τὸ πλῆθος τῶν συνδαιτυμόνων φέρει κάποιον τμήν καὶ εὐφροσύνην εἰς αὐτὸν ποῦ τὸ ὀργανώνει, πολὺ περισσότερον δύναται νὰ συμβῇ αὐτὸ εἰς τὰ πνευματικὰ συμπτώσια. Βέβαιον, εἰς τὰ κοσμικὰ συμπτώσια τὸ πλῆθος τῶν προσκεκλημένων καταναλίσκει τὰ παρατιθέμενα ἐδέσματα καὶ προκαλεῖ μεγαλύτεραν δαπάνην, ἐνῷ ἐδῶ συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, τὸ πλῆθος τῶν προσκεκλημένων οὐκ μόνον δὲν ἀναλίσκει τὰ ἐδέσματα, ἀλλὰ ἀπειροστίαν φέρει ἀφθονίαν εἰς τὴν τράπεζαν. 261

Ἄ Ἐάν εἰς τὰ κοσμικὰ συμπτώσια ἡ δαπάνη φέρει χαρὰν, πολὺ περισσότερον ἐδῶ θὰ τὸ προκαλέσῃ αὐτὸ ἡ ἀφθονία αὐτῆ. Πραγματικὰ, αὐτὴ εἶναι ἡ φύσις τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν, εἰς ὅσον περισσότερους διανεμῶνται, τόσον περισσότερον αὐξάνουν. Ἐπειδὴ λοιπόν ἡ τράπεζά μας εἶναι πλήρης, περιμένω νὰ ἤχησιν εἰς τὰς ψυχὰς μας καὶ ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι, ὅταν ἴβῃ, ὅτι εἶναι πολλοὶ παρόντες, τότε θὰ παραθέσῃ καὶ πλουσιωτέραν τὴν τράπεζαν. Ὅχι διότι καταφρονεῖ τοὺς ὀλίγους, ἀλλὰ διότι ἐπιθυμεῖ τὴν σωτηρίαν τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐμφανισθεὶς ὁ Χριστὸς διέταξε τὸν Παῦλον νὰ ἀφήσῃ τὰς ἄλλας πόλεις καὶ νὰ μείνῃ εἰς τὴν Κόρινθον, ὅταν τοῦ εἶπε: Ἔ «Μὴ φοβείσαι τὰς ἀπειλάς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ δίδασκε τὸ Εὐαγγέλιον καὶ μὴ σιωπήσῃς, διότι ἔχω εἰς τὴν πόλιν αὐτὴν λαὸν πολυάριθμον, ὁ ὁποῖος ἐντὸς ὀλίγου θὰ πιστεύσῃ καὶ θὰ προστεθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μου». Διότι, ἔδω ὁ ποιμὴν

6. Πράξ. 18, 9-10.

δι' ἓνα πρόβατον διατρέχη ὄρη καὶ βᾶση καὶ ὅλα τὰ δύσβατα μέρη, πῶς δὲν θὰ ἐπιδείξῃ μεγάλην προθυμίαν, ὅταν πρόκειται νὰ ἐξαγάγῃ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν πλάνην πολλὰ πρόβατα; Ὅτι δὲ δὲν καταφρονεῖ καὶ τὰ ὀλίγα, δίκαιον τὸν ἴδιον ποῦ λέγει: «Δὲν εἶναι θέλημα τοῦ Πατρὸς μου νὰ χαθῇ ὅτε ἓνας ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτούς». Συνεπῶς, ὅτε ἡ ὀλιγότης ὅτε ἡ εὐτέλεια τὸν πείθει νὰ καταφρονήσῃ τὴν σωτηρίαν μας.

Ἐπειδὴ λοιπόν εἶναι τόσον μεγάλη ἡ φροντίς διὰ τοὺς μικροὺς καὶ τοὺς ἐλαχίστους, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τοὺς πολλοὺς, ἀφοῦ στηρίζωμε τὸ πᾶν εἰς τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ προερχομένην βοήθειαν, ἄς φέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὴν ῥῆσιν τοῦ Παύλου ποῦ ἀνεγνώσθη σήμερον. Ποία εἶναι ἡ ῥῆσις; «Διότι γνωρίζομεν καλὰ, ὅτι ἔδω ἡ ἐπιγίαιος κατοικία τῆς ψυχῆς μας ποῦ εἶναι κατοικία πρόσκαφος καὶ διαλύεται ἔσθλα σὰν σκηνή, ἦτοι τὸ σῶμά μας, γίνῃ ἐρείπιον ἀπὸ τὰ θειὰ καὶ διαλυθῇ ἀπὸ τὸν θάνατον», λέγει. Ἡ μᾶλλον ἄς ἔλθωμεν ἀνωτέρω καὶ ἄς πλησιάσωμεν τὸ κύριον μέρος αὐτοῦ τοῦ νοήματος. Ὅπως, θηλασθῇ, αὐτοὶ ποῦ ἀνιχνεύουν τὸ ἔδαφος διὰ νὰ εὕρουν πηγὴν, ὅταν εὕρουν ὑγρὸν μέρος, δὲν σκάπτουν ἐκεῖ μόνον, ἀλλὰ οδηγούμενοι ἀπὸ τὴν ὑγρασίαν καὶ τὴν φλέβα προχωροῦν θαυότερον, Ὡς ὅτε φθάσουν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πηγὴν τῶν ὕδατων, ἔτσι ἄς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς. Ἀφοῦ ἤβραμε πνευματικὴν πηγὴν, ποῦ ἀναβλύζει ἀπὸ τὴν σοφίαν τοῦ Παύλου, ἀδύνατοι ἀπὸ τὴν ῥῆσιν, ὥσάν ἀπὸ κάποια φλέβα, ἄς ἀναβῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν ρίζαν τοῦ νοήματος. Ποία εἶναι λοιπόν ἡ κεφαλὴ καὶ ἡ ρίζα; «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα ποῦ μᾶς στριγγίζει εἰς τὴν πίστιν μας, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς, ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ δὲ καὶ ἐλάλησα, καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, δι' αὐτὸ καὶ λαλοῦμεν». Τί λέγει; Ἄν δὲν πιστεύσῃς, δὲν ὀμιλεῖς, ἀλλὰ μένεις ἄφωνος; Ναι, λέγει. Χωρὶς πίστιν ὅτε νὰ ἀνοίξω τὸ στόμα μου δὲν δύναμαι, ὅτε νὰ κινήσω τὴν γλῶσσαν μου, Ἐ ὅτε νὰ ἀνοίξω τὰ χεῖλη, ἐγὼ ὁ λογικὸς ἴστωμαι ἄφωνος χωρὶς τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως. Ὅπως, θηλασθῇ, δένδρον χωρὶς ρίζαν δὲν παράγει καρπὸν, ἔτσι ἔδω δὲν προσηγηθῇ ἡ βαθεῖα πίστις, δὲν δύναται νὰ

7. Ματθ. 18, 14.

8. Β' Κορινθ. 5, 1.

9. Β' Κορινθ. 4, 13.

προέβη ὁ λόγος τῆς διδασκαλίας. Διὰ τοῦτο καὶ λέγει εἰς ἄλλο σημεῖον: «Θά σωθῆ δέ, διότι με τὴν καρδίαν του καὶ ἄλλην τὴν ψυχὴν του πιστεύει κανεὶς καὶ ὡς καρπὸν τῆς πίστεως ταύτης ἔχει τὴν δικαιοσύνην του, με τὸ στόμα του δὲ ὁμολογεῖ τὴν πίστην καὶ ὡς καρπὸν αὐτῆς ἔχει τὴν σωτηρίαν του».¹⁰ Τὸ δένδρον καλλύτερον ἀπὸ αὐτὸ ἢ ἴσον με αὐτὸ δύναται νὰ ὑπάρξῃ, ἀφοῦ ὄχι μόνον οἱ κλάδοι του, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ρίζα φέρει καρπὸν, αὐτὴ μὲν τὴν δικαιοσύνην, οἱ δὲ κλάδοι τὴν σωτηρίαν; Διὰ τοῦτο λέγει «πιστεύομεν, δι' αὐτὸ καὶ λαλοῦμεν».

Διότι, καθὼς τὰ τρέμοντα μέλη καὶ παραλυμένα ἀπὸ τὸ γῆρας τὰ στηρίζει με ἀσφάλειαν ἢ βακτηρίαν καὶ δὲν ἀφήνει νὰ ὀλισθήσῃ καὶ νὰ πέσῃ, ¹¹² Ἄ ἔτσι καὶ τὴν ἰδικὴν μας ψυχὴν, ποῦ κλονίζεται καὶ ταλαντεύεται ἀπὸ ἀκινῆτους λογισμοὺς, τὴν συγκρατεῖ ἢ πιστὶς ἀσφαλέστερον ἀπὸ τὴν βακτηρίαν καὶ, ἀφοῦ τὴν τονώσῃ με τὴν δύναμιν τῆς ἰδικῆς τῆς ἰσχύος, τὴν στηρίζει με ἀκρίθειαν καὶ δὲν τὴν ἀφήνει ποτὲ νὰ ἀνατραπῆ, δὲν διορθώνει τοὺς ἀσθενεῖς λογισμοὺς με τὴν σταθερότητα τῆς ἰδικῆς τῆς ἀρετῆς, καὶ ἀπομακρύνει τὸ σκότος ποῦ προέρχεται ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ τὴν ψυχὴν, ὡσὸν νὰ κἀθῆται εἰς σκοτεινὴν οἰκίαν ἐν μέσῳ τοῦ θορύβου τῶν λογισμῶν, τὴν καταυγάζει με τὸ ἰδικὸν τῆς φῶς. Διὰ τοῦτο, ὅσοι δὲν ἔχουν πίστην, δὲν εὐρίσκονται εἰς καλύτεραν κατάστασιν ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ ζοῦν εἰς τὸ σκότος, ἀλλὰ ὅπως ἐκεῖνοι καὶ εἰς τοὺς τοίχους προσκρούουν καὶ συγκρούονται με αὐτοὺς ποῦ συναυτοῦν καὶ ὀδηγοῦνται εἰς θάρατρα καὶ κρημνοὺς καὶ δὲν ἔχουν κανένα ὄφελος ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἐφ' ὅσον δὲν ὑπάρχει τὸ φῶς ποῦ τοὺς ὀδηγεῖ νὰ βλέπουν. Ἐτσι καὶ αὐτοὶ ποῦ δὲν ἔχουν πίστην, καὶ μεταξὺ τῶν συνεκρούσθησαν, καὶ ἔπεσαν ἐπάνω εἰς τοίχους Β καὶ τέλος κατεκρημνίσθησαν εἰς τὸ θάραθρον τῆς ἀπωλείας.

Καὶ μάρτυρες τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι αὐτοὶ ποῦ καυχῶνται διὰ τὴν εἰδωλοατρικὴν τῶν σοφίαν, ποῦ ὑπερηφανεύονται διὰ τὸν πῶγωνα καὶ τὸν φιλοσοφικὸν τρόπον καὶ τὴν βακτηρίαν. Διότι ὕστερα ἀπὸ τόσον πολλὰς καὶ μακρὰς συζητήσεις, δὲν εἶδαν τοὺς λίθους ποῦ εὐρίσκοντο μπροστὰ εἰς τὰ μάτια τῶν. Διότι ἐὰν τοὺς ἐβλεπον, ὅτι εἶναι λίθοι, C δὲν θὰ τοὺς ἐπίστευον ὡς θεοὺς. Ἄλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν συνεκρούσθησαν καὶ κατέπεσαν εἰς αὐτὸν τὸν βαθύτατον κρημνὸν τῆς ἀσεβείας ὄχι ἀπὸ καμμίαν ἄλλην

10. Ρωμ. 10, 10.

αἰτίαν παρὰ μόνον διότι ἐστήρικον ὄλην τὴν ὑπόστασιν τῶν εἰς τὴν δύναμιν τῶν συλλογισμῶν τῶν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐφανερώνη καὶ ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν: «Ἀλλὰ με τοὺς ψευθεῖς καὶ πεπλανημένους συλλογισμοὺς τῶν ἀπεδείχθησαν μωροὶ καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος καὶ ἀνίκανος νὰ καταλάβῃ τὰ ἀληθῆ καὶ τὰ πρέποντα διανοίαν τῶν. Καὶ ἐνῷ ἰσχυρίζονται ὅτι εἶναι σοφοί, ἔγιναν μωροὶ καὶ ἀνόητοι».¹¹ Ἐπειτα προχωρῶν εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ σκότους καὶ τῆς μωρίας, προσέθεσεν: «καὶ ἀντήλλαξαν τὸ ἔνδοξον μεγαλείου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει καμμίαν σχέσηιν πρὸς τὴν φθορὰν, με ὕλικά ἀγάλματα ποῦ ἔχουν τὴν εἰκόνα φθορῶν ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἐρπετῶν».¹² Ἄλλὰ εἰσῆλθεν ἡ πίστις καὶ διεσκόρπισεν ὄλην αὐτὸ τὸ σκότος ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ποῦ τὴν ἐδέχθη. D Καὶ ὅπως ἓνα πλοῖον, ποῦ κλυδωνίζεται ἀπὸ τὴν ἐφοδὸν τῶν κυμάτων καὶ πλημμυρίζει ἀπὸ τὴν θαλασσοταραχὴν, τὸ στηρίζει ἀπὸ παντοῦ ἡ ἀγκυρὰ ποῦ θὰ ριψῇ καὶ τὸ ριζώνει εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους, ἔτσι καὶ τὸν ἰδικὸν μας νοῦν, ὅταν τὸν κλυδωνίζουσι οἱ εἰδωλοατρικοὶ λογισμοί, μόλις εἰσῆλθῃ ἡ πίστις τὸν σώζει ἀπὸ τὸ ναυάγιον σιγουρότερα καὶ ἀπὸ ἀγκυρῶν, καὶ προσαρμίζει τὸ σκάφος, ὡσὸν εἰς ἡσυχον λιμένα, εἰς τὴν φωτισμένην καὶ σταθερὰν συνείδησιν. Καὶ αὐτὸ πάλιν ἐδήλωσεν ὁ Παῦλος, ὅταν ἔλεγεν, ὅτι: «Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἀποστόλους, διὰ νὰ καταρτίζωνται οἱ Χριστιανοί, μέχρις ὅτου φθάσωμεν νὰ ἔχωμεν ὄλην μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἀληθῆ πίστην E καὶ τελείαν γνώσιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Διὰ νὰ μὴ εἴμεθα πλέον νήπιοι πνευματικῶς, σαλευόμενοι σὺν τὰ κύματα καὶ φερόμενοι ἄστατοι ἐδῶ καὶ ἐκεῖ ἀπὸ κάθε ἄνεμον διδασκαλίας».¹³

Βλέπεις τὸ κατόρθωμα τῆς πίστεως, ὅτι ὡσὸν μία ἀσφαλὴς ἀγκυρὰ, ἔτσι ἀπομακρύνει τὸν σάλον. Πράγμα τὸ ὅποιον ὁ ἴδιος Παῦλος τὸ γράφει πρὸς τοὺς Ἑβραίους, λέγων τὰ ἐξῆς περὶ τῆς πίστεως: «Ταύτην τὴν ἐπιπέδα ἔχομεν σὺν ἀγκυρῶν τῆς ψυχῆς, ἢ ὅποια ἀσφαλίζει ἀπὸ τοὺς πνευματικοὺς κινδύνους καὶ εἶναι δεδαία καὶ ἀμετακίνητος καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸν οὐρανόν, τὸν ὅποιον εἰκονίζει ὁ ἱερὸς τόπος τῆς οὐρανῆς καὶ τοῦ ναοῦ, ποῦ ἐξετέλετο παραμέσα ἀπὸ τὸ κατὰπέτασμα καὶ ἐλέγετο ἅγια τῶν ἁγίων».¹⁴

11. Ρωμ. 1, 21-22.

12. Ἑβρ. 9, στ. 23.

13. Ἑβρ. 4, 11-14.

14. Ἑβρ. 6, 19.

Και, επειδή ήκουσας περί άγκυρας, διά να μη νομίσης ότι έλκεται προς τα κάτω ή ψυχή, ²⁰ Α δευκνεί εδω ότι πρόκειται διά άγκυρον διαφορετικής φύσεως, ή οποία δέν πέζει προς τα κάτω, αλλά υφάνει την σκέψιν προς τα άνω και την μεταφέρει εις τον ουρανόν και την χειραγωγεί εις το εσώτερον μέρος του καταπέτασματος. Διότι τον ουρανόν εδω υνόμασε καταπέτασμα. Διά ποιόν λόγον; Διότι όπως το καταπέτασμα εχώριζε τα άγια των άγιών από την έξωτερικήν σκηνήν, έτσι και ο ουρανός αυτός, ώσαν καταπέτασμα, που έχει παρεμβληθή μεταξύ της κτίσεως, χωρίζει από την έξωτερικήν σκηνήν, δηλαδή, από τον ορατόν αυτόν κόσμον, τα άγια των άγιών, δηλαδή, τα άνω και τα υπεράνω, εκεί που εισήλθεν πρόδρομος υπέρ ημών ο Χριστός.

Β Με αυτά που λέγει έννοεί τα έξης. Έκει επάνω ανεδαίξει την ψυχήν μας ή πίστις, λέγει, και δέν επιτρέπει να ταπεινωθή από τα παρόντα θεινά και άνακουφίζει τους μάχθους με την έλπίδα των μέλλοντων αγαθών. Διότι αυτός που αποδέλεται εις τα μέλλοντα και περιμένει την έλπίδα από τους ουρανούς και μεταφέρει εκεί τα μάτια της ψυχής του, ούτε κεν αισθάνεται τον πόνον διά τα θεινά του παρόντος, όπως δέν τα ήσθάνετο και ο Παύλος, και την αίτιαν αυτής της φιλοσοφίας μας την αποκαλύπτει, όταν λέγη: «Και ξαναγιώνει ή ψυχή μας, διότι αι θλίψεις μας που γρήγορα περνούν και είναι δι' αυτά ελαφρά, C καταργάζονται εις ήμάς εις υπερβολικά μεγάλον βαθμόν αιώνιον δόξης».¹⁵ Πώς και κατά ποιόν τρόπον; «Όταν δέν καρφώνωμεν το βλέμμα μας προς εκείνα που βλέπονται με τα μάτια του σώματος, αλλά προς εκείνα που δέν βλέπονται»,¹⁶ παρά μόνον με τα μάτια της πίστεως. Όπως, δηλαδή οι όφθαλμοί του σώματος δέν βλέπουν τίποτε το νοητόν, έτσι και οι όφθαλμοί της πίστεως δέν βλέπουν τίποτε το αισθητόν. Άλλά ποιαν πίστιν έννοεί εδω ο Παύλος; Διότι το όνομα της πίστεως έχει διπλήν σημασίαν. Και πραγματικά, πίστις λέγεται ή δύναμις με την οποίαν οι άπώστολοι έκαμον τα θαύματα, διά την οποίαν ο Χριστός έλεγε: «Εάν έχετε πίστιν θερμήν και σφοδράν σαν τον μικρόν άπόρον του σισαίου, θά είπτε εις το θουνόν αυτό, πήγαινε από εδω εκεί, και θά μετακινήθη».¹⁷ Και

15. Πράξ. Εβ. άν. στ. 20.
16. Β' Κορινθ. 4, 17.
17. Έβθ. άν. στ. 18.
18. Ματθ. 17, 20.

πάλιν, όταν δέν ήδυνήθησαν οι μαθηταί του να απαλλάξουν τον σεληνιαζόμενον από τα δαιμόνια, D και ήθελον να μάθουν την αίτιαν, ο Ίησούς υπηγήθη άκριβώς αυτήν την έλλειψιν της πίστεως, όταν τους έλεγε: «Εξ αίτίας της άπιστίας σας».¹⁹ Και ο Παύλος έλεγε δι' αυτήν, «εάν έχω πίστιν, ώστε να μεταθέτω και θουνά άκόμη».²⁰ Και όταν ο Πέτρος έφοβείτο μήπως βυθισθή, όταν εδάδιζε πεζή επί της θαλάσσης, πάλιν δι' αυτό τον κατηγορήσαν ο Χριστός, όταν είπε: «Όλιγόπιστε, διατί δειλίμασε;».²¹ Πίστις, λοιπόν, λέγεται ή ικανότης να κάνον θαύματα και σημεία. Λέγεται επίσης πίστις και ή δύναμις που μας προετοιμάζει και μας οδηγεί εις την γνώσιν του Θεού, και σύμφωνα με την οποίαν ο καθένας μας ονομάζεται πιστός. Καθώς λέγει, όταν γράφη προς τους Ρωμαίους: «Εύχαριστώ τον Θεόν μου διά του Ίησού Χριστού δι' όλους σας, επειδή ή πίστις σας διαλαλείται και είναι έσκαυμένη εις όλον τον κόσμον».²² Και εις τους Θεσσαλονικείς πάλιν Ε «Διότι από σάς και από την πόλιν σας έχει διασαλευθή ο λόγος του Κυρίου όχι μόνον εις την Μακεδονίαν και εις την Άχαίαν, αλλά και εις κάθε τόπον έχει διαδοθή και έχει φθάσει ή φήμη της πίστεώς σας προς τον Θεόν».²³ Λοιπόν, ποιαν πίστιν έννοεί εδω; Είναι φανερόν, ότι έννοεί την πίστιν της γνώσεως. Και το φανερώνουν τα έξης. «Πιστεύομεν», λέγει, «δι' αυτά δε και λαλούμεν». Τι πιστεύομεν; «Ότι αυτός που άνέστησε τον Ίησούν, θά άναστήση και ήμάς με την δυνάμιν του».²⁴ Άλλά διατί αυτήν την ονομάζει κ'πνεύμα πίστεως»²⁵ και την κατατάσσει εις την κατηγορίαν των χαρισμάτων; Άφού, εάν ή πίστις είναι χάρισμα και δώρον του Πνεύματος μόνον, και όχι ιδιόν μας κατόρθωμα, τότε δέν θά τιμωρηθούν και όσοι δέν πατεύουν, ούτε πάλιν θά έπαινεθούν όσοι πιστεύουν. ²⁶ Α Πραγματικά, αυτός είναι ο χαρακτήρ των χαρισμάτων, δέν έχει στεφάνους και άμοιβάς. Διότι το δώρον δέν είναι κατόρθωμα αυτών που το εδέχθησαν, αλλά είναι χάρισμα της φιλοφροσύνης αυτού που το παρέχει. Διά τούτο διέταξε και τους μαθητάς του να μη χαιρούν που εκβάλλουν

19. Έβθ. άν.
20. Α' Κορινθ. 13, 2.
21. Ματθ. 14, 31.
22. Ρωμ. 1, 8.
23. Α' Θεσο. 1, 8.
24. Πράξ. Β' Κορινθ. 4, 14.
25. Έβθ. άν. στ. 13.

δαίμονια, και αὐτοὺς ποὺ ἐπροφῆτευσαν ἐξ ὀνόματός του και ἔκαμαν πολλὰ κατορθώματα, τοὺς ἐξεδίωξε ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διότι δὲν εἶχον καμίαν παροησίαν στηριζομένην εἰς τὰ ἰδικά των κατορθώματα, ἀλλὰ ἤθελαν ἀπλῶς νὰ σωθοῦν μόνον μετὰ χάρισματα.²⁶

Β' Ἐάν λοιπὸν και ἡ πίστις εἶναι κάτι τέτοιο, και ἡμεῖς δὲν ἐσπεύρομεν τίποτε, ἀλλὰ τὸ πᾶν εἶναι καρπὸς τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος και ἐκείνη ἐνέπνευσεν αὐτὴν εἰς τὰς ψυχὰς μας, και δὲν πρόκειται δι' αὐτὸ νὰ λάβωμεν κανένα μισθόν, τότε πῶς ἔλεγε «Θὰ σωθῆς δέ, διότι μετὰ τὴν καρδιά του και δλην τὴν ψυχὴν του πιστεύει κανεὶς και ὡς καρπὸν τῆς πίστεως ταύτης ἔχει τὴν δικαιοσύνην του, μετὰ τὸ στόμα του δὲ ὁμολογεῖ τὴν πίστιν και ὡς καρπὸν αὐτῆς ἔχει τὴν σωτηρίαν του;»²⁷ Διότι ἡ πίστις εἶναι κατόρθωμα και τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπίστευσε. Πῶς λοιπὸν ἄλλοῦ ὑποδηλώνει τὸ ἴδιον λέγων «εἰς ἐκεῖνον ὅμως ποὺ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ ἔργα, πιστεύει ὁμοίως εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος δικαιώνει και αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἀσεβῆ, ἡ πίστις του λογαριάζεται τὸσον πολὺ, ὥστε αὐτὸς γίνεται δικαῖος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ».²⁸ C' Ἐάν τὸ πᾶν εἶναι ἔργον τῆς χάριτος τοῦ Πνεύματος; Πῶς δὲ ἐστεφάνωσε μετὰ ἄπειρα ἐγκώμια και τὸν πατριάρχην Ἀβραάμ, διότι παρῆδε ὅλα τὰ παρόντα και ἐπίστευσεν εἰς τὴν ἐλπίδα ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς; Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν τὴν ὀνομάζει Πνεῦμα πίστεως; Διότι ἤθελε νὰ δείξῃ ταῦτο, ὅτι τὸ νὰ πιστεύῃ κανεὶς κατ' ἀρχὴν και νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν, εἶναι ἔργον καλῆς θελήσεως. Μετὰ ὁμοίως τὴν θεμελίωσιν τῆς πίστεως χρειάζομεθα τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος, ὥστε αὐτὴ νὰ διαμένῃ ἀκλόνητος και ἀμετακίνητος. Διότι οὔτε ὁ Θεὸς οὔτε ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος καλύπτει τὴν ἰδικὴν μας προαίρεσιν. D' Ἀλλὰ καλεῖ μὲν, ἀναμένει δὲ νὰ προσέλθωμεν μετὰ τὴν ἰδικὴν μας θέλησιν, κινούμενοι ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν μας διάθεσιν. Ἐπειτα, ὅταν προσέλθωμεν, τότε μᾶς παρέχει δλην τὴν βοήθειάν του. Διότι εὐθύς ὡς προσέλθωμεν ἡμεῖς εἰς τὴν πίστιν, ἁμέσως εἰσέρχεται και ὁ διάβολος, διότι θέλει νὰ ἀποσπάσῃ τὴν καλὴν αὐτὴν ρίζαν και διὰ τῆς νὰ σπείρῃ τὰ ζιζάνια και νὰ καταστρέψῃ τοὺς γνηθαίους και καθαρὸς ἀπόρους, τότε χρειάζομεθα τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος, διὰ νὰ ἐγκαθιδρυθῇ εἰς τὴν

26. Πράξ. κατ' 6, 7, 21 - 23.
27. Ρωμ. 10, 10.
28. Ἐβ. ἀν. 4, 5.

ψυχὴν μας ὡς φιλόπονος γεωργὸς και νὰ προστατεύῃ ἀπὸ παντοῦ μετὰ μεγάλῃν προσοχὴν και φροντίδα τὸ νεοπαγὲς φυτὸν τῆς πίστεως. E' Διὰ ταῦτα ἔγραψεν εἰς τοὺς Θεσσαλονικεῖς «μὴ παρεμποδίζετε τὰ χάρισματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος»²⁹ ἔννοων, ὅτι ἀπὸ τὴν στιγμήν ποὺ εἰσῆλθεν ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος θὰ εἰμεθα πλέον ἀκατανίκητοι ἀπὸ τὸν πονηρὸν δαίμονα και ἀπὸ ὅλα τὰ τεχνάσματά του. Ἐάν δὲν δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ Κύριον Ἰησοῦν παρὰ μόνον ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ,³⁰ πολὺ περισσότερον δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ κρατήσῃ ἀσφαλῆ και ριζωμένην τὴν πίστιν παρὰ μόνον ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ.

Πῶς θὰ δυνηθῶμεν δὲ νὰ προσελκύσωμεν τὴν βοήθειαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος και νὰ τὸ πείσωμεν νὰ μείνῃ κοντὰ μας; Μετὰ ἀγαθὰ ἔργα και ἀρίστην πολιτείαν. Ὅπως, δηλαδὴ, τὸ φῶς τοῦ λύχνου συντηρεῖται μετὰ ἔλαιον και, ὅταν ἐκεῖνο ἀναλωθῇ, μαζί σβῆνει και τὸ φῶς και χάνεται,³¹ ἔτσι και ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅταν κἀμνομεν καλὰ ἔργα και χύνεται εἰς τὴν ψυχὴν μας πολλὴ ἐλεημοσύνη, αὐτὴ μένει, ὅπως διατηρεῖται ἡ φλόγα μετὰ τὸ ἔλαιον. Ὅταν αὐτὴ δὲν ὑπάρχη, ἀπέρχεται και φεύγει. Πράγμα τοῦ συνέδη και μετὰ τὰς πέντε παρθένους. Καί, πραγματικά, ἐκεῖνοι μετὰ τοὺς πολλοὺς κόπους και τοὺς ἰδρώτας, ἐπειδὴ δὲν εἶχον τὴν βοήθειαν ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίαν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσουν μέσα των τὸ χάρισμα τοῦ Πνεύματος. Δι' αὐτὸ και ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὸν νυμφῶνα και ἤκουσαν τὴν φοβερὰν ἐκείνην φωνήν: «Πηγαίνετε, διότι δὲν σᾶς γνωρίζω».³² B' Ἡ φωνὴ αὐτὴ ἦτο φοβερωτέρα και ἀπὸ αὐτὴν τὴν κόλασιν. Διὰ ταῦτα και τὰς ὀνόμασε μωρὰς. Εὐλόγως, διότι ἐνῶ ἐνίκησαν τυραννικωτέρην ἐπιθυμίαν, ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῆς ἀσθενεστεράς. Πρόσεχε, παρακαλῶ. Ἐνίκησαν τὴν δύναμιν τῆς φθορῆς, ἐκαλιναγώγησαν τὴν λυσσασμένην μαχίαν, ὑπέτασαν τὰ κύματα τῆς ἐπιθυμίας, ἐνῶ ἔζων εἰς τὴν γῆν, ἐπέδειξαν ἀγγελικὸν βίον, ἐνῶ εἶχον ὕλικόν σῶμα, συνγωνιάσθησαν πρὸς τὰς ἀσωμάτους δυνάμεις. Καί ὕστερα ἀπὸ τὸσον μόχθον δὲν ἐνίκησαν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν χρημάτων, και ἐφάνησαν ὀντως μωρὰ και ἀνόητοι. Διὰ ταῦτα και δὲν ἐκρίθησαν ἀξίαι συγγνώμης. Διότι ἡ πτώσις των προῆλθεν μόνον ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν.

29. Α' Θεσαλ. 5, 19.
30. Α' Κορινθ. 12, 3.
31. Ματθ. 25, 12.

Αὐτοὶ ποὺ ἠδυνήθησαν νὰ σήσουν τὴν κάμνον τῆς ἐπιθυμίας μέσα εἰς τὴν φλόγα καὶ ὑπερέβησαν τὰ ὄρια C καὶ ἐπέδειξαν ἀρετὴν ἀνωτέραν ἀπὸ τὴν προσαχθεῖσαν (διότι ἡ παρθενία δὲν εἶναι νόμος, ἀλλὰ ἔχει ἀρεθὴ εἰς τὴν προαίρεσιν τῶν ἀκροατῶν), καὶ ἐπειτα ἠττήθησαν ἀπὸ τὰ χρήματα, ἀπὸ ποῖον δὲν εἶναι ἀθλιώτεροι, ἀφοῦ δι' ὀλίγα χρήματα ἐρίψαν κάτω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν των τὸν στέφανον. Αὐτὰ τὰ λέγου, ὅχι διότι θέλω νὰ παραλύσω τὰς χεῖρας τῶν παρθένων, οὐτε διότι θέλω νὰ σήσω τὴν παρθενίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ πρέχουν χωρὶς ὠφέλειαν, διὰ νὰ μὴ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὸν στίβον ἀστεφάνωτοι καὶ γεμάτοι ἐντροπὴν. Εἶναι καλὸν πράγμα ἡ παρθενία καὶ τὸ κατόρθωμα ὑπερβαίνει τοὺς φυσικοὺς νόμους. Ἐ' Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ καλὸν καὶ τὸ μέγα ποὺ ὑπερβαίνει τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἂν δὲν συνοδεύεται καὶ ἀπὸ φιλανθρωπίαν, δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ φθάσῃ οὔτε κἀν τὰ πρόθυρα τοῦ νυμφῶνος.³² Καὶ πρόσθε, σὲ παρακαλῶ, τὴν δύναμιν τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἐλεημοσύνης. Ἡ παρθενία χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνην δὲν ἠδυνήθη νὰ φθάσῃ οὔτε ἕως τὰ πρόθυρα τοῦ νυμφῶνος. Ἡ ἐλεημοσύνη ὁμως χωρὶς τὴν παρθενίαν ὠδήγησε τοὺς τροφίμους τῆς μετὰ πολλὰ ἐγκώμια εἰς τὴν βασιλείαν ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῆ πρὸ τῆς κτίσεως τοῦ κόσμου. Διότι αὐτοὶ μὲν, ἐπειδὴ δὲν ἐπέδειξαν πολλὴν ἐλεημοσύνην, ἤκουσαν τὸ «πηγαίνετε, δὲν σὰς γνωρίζω». Ἐ' Ἐκεῖνοι ὁμως οἱ ὅποιοι ἐπότισαν τὸν Χριστὸν, ὅταν ἐδίψα, καὶ τὸν ἔθρεψαν, ὅταν ἐπείνα, ἂν καὶ δὲν ἐπρόβαλον τὴν παρθενίαν, ὁμως ἤκουσαν κέλευσε σὲς ποὺ εἶσατε εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου, λάβετε ὡς κληρονομίαν τὴν βασιλείαν, ποὺ ἔχει ἐτοιμασθῆ διὰ σὰς, ἀφ' ὅτου ἐθεμελιώνεται ὁ κόσμος.³³ Καὶ πολὺ σωστά. Διότι αὐτὸς ποὺ ἀσκαεὶ τὴν παρθενίαν καὶ νηστεύει εἶναι χρήσιμος διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἐνῶ αὐτὸς ποὺ κάμνει ἐλεημοσύνην εἶναι κοινὸς λιμὴν τῶν ναυαγῶν, διότι ἀνακουφίζει τὴν πείναν τῶν πλησίον μας καὶ θεραπεύει τὰς ἀνάγκας τῶν ἄλλων. Ἀπὸ τὰ ἐνάρετα ἔργα συνήθως ἐκτιμῶνται τὰ μέγιστα ἐκεῖνα ποὺ γίνονται πρὸς τὸ συμφέρον ἄλλων.

²⁴⁶ Α' Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι αὐτοὶ αἱ ἐντολαὶ ἔχουν μεγαλύτερον ἄξιν ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅταν ὁμιλῇ περὶ νηστείας καὶ παρθενίας, ἀναφέρει τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἐνῶ, ὅταν νομοθετῇ περὶ ἐλεημοσύνης καὶ

³² Δηλαδή, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.
³³ Ματθ. 25, 34.

φιλανθρωπίας καὶ εὐσπλαχνίας, ὥρισεν ἐπαθλοῦ ἀνώτερον ἀπὸ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, διότι λέγει κἀν νὰ ὁμοιάσετε πρὸς τὸν Πατέρα σας ποὺ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς.³⁴ Διότι ἐκεῖνοι κυρίως ἐκ τῶν νόμων καθιστοῦν τοὺς ἀνθρώπους ὁμοίους πρὸς τὸν Θεόν, ὅσον βεβαίως εἶναι δυνατόν οἱ ἄνθρωποι νὰ γίνουν ὅμοιοι πρὸς τὸν Θεόν, ὅσοι ἐπιβάλλουν πράξεις ποὺ ἀποβαίνουν πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον. Καὶ αὐτὸ ἐδήλωνεν ὁ Χριστὸς, ὅταν εἶπε: «Διότι καὶ αὐτὸς τὸν ἥλιον, ποὺ εἶναι ἰσκόος του, τὸν ἀνατέλλει ἀδικίῳτως εἰς πονηροὺς καὶ εἰς ἀγαθοὺς, καὶ ὁρᾷ τὴν βροχὴν του εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους».³⁵ Β' Ἔτσι καὶ σὲς, ὅταν χρησιμοποιοῦτε κατὰ δυνάμειν τὰ ὑπάρχοντά σας πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῶν ἀδελφῶν, θὰ μιμηθῆτε τὸν Θεὸν ποὺ προσφέρει τὰ ἀγαθὰ του ἀδικίῳτως εἰς ἄλλους. Εἶναι μεγάλη ἡ ἀγλή τῆς παρθενίας, καὶ δι' αὐτὸ θέλω ἡ ἀρετὴ αὐτὴ νὰ ἔχη πλήρη συγκρότησιν. Καὶ ἡ ἀξία τῆς παρθενίας δὲν συνίσταται μόνον εἰς τὴν ἀποχὴν ἀπὸ τῶν γάμων, ἀλλὰ ἐπιβάλλει νὰ εἶσαι καὶ φιλάνθρωπος καὶ φιλάδελφος καὶ εὐσπλαχνικός. Τί τὸ βραβεῖο ἀπὸ μίαν παρθενίαν ποὺ συνοδεύεται ἀπὸ σκληρότητα; Ποῖον κέρδος ἀπὸ τὴν σφροσύνην, ὅταν συνοδεύεται ἀπὸ ἀπονηρωτίαν; Δὲν σὲ ὑπέταξε ἡ ἐπιθυμία τῶν σωμάτων, σὲ ὑπέταξε ὁμως ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων. Δὲν ἐθαύμασες τὸ πρόσωπον ἀνθρώπου, C ἐθαύμασες ὁμως τὸ κάλλος τοῦ χρυσοῦ. Ἐνίκησες τὸν μεγαλύτερον ἀνταγωνιστὴν, ἀλλὰ ὁ κατώτερος καὶ ἀσθενέτερος σὲ ἐνίκησε καὶ σὲ ὑπέταξε. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἦτα σου εἶναι ἐπαισχύντος. Διὰ τοῦτο δὲν ἔτυχες καμμίως συγγνώμης, ἂν καὶ ἐνίκησες τὴν διὰν καὶ ἀπεβύθης εἰς ἀγῶνα ἐναντίον τῆς ἴσας τῆς φύσεως, ἐνίκηθης ὁμως ἀπὸ τὴν φιλαργυρίαν, τὴν ὅποιαν πολλὰς φορὰς ἠδυνήθησαν νὰ νικήσουν χωρὶς κόπον καὶ βούλοι καὶ θάρσος.

Ἐχοντες λοιπὸν δλ' αὐτὰ κατὰ νοῦν, ἀγαπητοί, καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔρχονται εἰς γάμον καὶ αὐτοὶ ποὺ ἀσκαεὶ τὴν παρθενίαν, ὡς ἐπιβεβαιωμέν μεγαλὴν προθυμίαν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, D διότι ἄλλως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Διότι, ἐὰν ἡ παρθενία χωρὶς τὴν ἐλεημοσύνην δὲν ἠδυνήθη νὰ σὲ εἰσαγάγῃ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ποῖον ἄλλο κατόρθωμα θὰ δυνηθῇ νὰ τὸ ἐπιτύχῃ αὐτὸ χωρὶς αὐτὴν; Δὲν ὑπάρχει κα-

³⁴ Ματθ. 5, 45.
³⁵ Ἐνθ. ἐν.

νένα. *Ας χύκωμεν, λοιπόν, τὸ ἔλαον εἰς τοὺς λύκους μας μετὰ δὴν μας τὴν ψυχὴν καὶ δὴν μας τὴν δύναμιν, ὥστε αὐτὸ νὰ εἶναι καὶ πολὺ καὶ διαρκές, διὰ νὰ διατηρηθῇ τὸ φῶς λαμπρὸν καὶ πλούσιον. Σὺ νὰ μὴ βλάβῃς τὸν πτωχὸν ποὺ λαμβάνει, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ποὺ ἀνταποδίδει. *Ὅχι αὐτὸν ποὺ δέχεται τὴν χρηματικὴν ἐνίσχυσιν, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ ἀναλαμβάνει νὰ γίνῃ ἀρεϊτέτης σου. Διὰ τοῦτο ἀκριδῶς ἄλλος λαμβάνει καὶ ἄλλος ἀνταποδίδει, ὥστε ἡ πενία καὶ ἡ συμφορὰ αὐτοῦ ποὺ λαμβάνει νὰ σὲ κάμψῃ καὶ σὲ φέρῃ εἰς τὴν εὐσπλαγχίαν καὶ τὸν οἶκτον. Ἐ Ὁ πλούτος δὲ τοῦ Θεοῦ ποὺ πρόκειται ν' ἀνταποδώσῃ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ ἡ ἐγγύτης ἐστὶν ἡ ἐποκολουθησὶς ἢ ἀνταπόδοσις μετὰ πολλὴν προσθήκην, βὰ συντελέσῃ ὥστε νὰ ἔχετε ἐμπιστοσύνην διὰ τὸ δάνειον καὶ τὴν τύχην του, καὶ βὰ προκαλέσῃ πλουσιωτέραν τὴν ἐλεημοσύνην. Διότι, πές μου, ποῖος, ὅταν πρόκειται νὰ λάθῃ ἑκατονταπλάσια καὶ ἔχει ἐμπιστοσύνην διὰ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν, δὲν βὰ θυσιάσῃ τὰ πάντα; *Ας μὴ λυποῦμεθα λοιπὸν τὰ χρήματα, ἢ μάλλον νὰ λυποῦμεθα τὰ χρήματα. Διότι αὐτὸς ποὺ λυπάται τὰ πλούτη του, τὰ ἐναποθέτει εἰς τὰς χεῖρας τῶν πτωχῶν, εἰς αὐτὸν τὸν ἀσύλητον θησαυρὸν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπρόσβλητος καὶ ἀπὸ ληστὰς καὶ δούλους καὶ κακούργους σικκοφάντας καὶ ἀπὸ κάθε ἐπιβουλῆν.

²⁶⁷ Α Ἐάν καὶ τώρα, ποὺ ἀκούεις δλ' αὐτὰ, διατάξῃς νὰ προσφέρῃς κάτι ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δὲν δυνηθῇ νὰ σὲ συγκινήσῃ οὐτε τὸ γεγονός ἐστὶν βὰ τὰ λάθῃς ὅτι-σιν εἰς τὸ ἑκατονταπλάσιον, οὐτε ἡ συμφορὰ τοῦ πτωχοῦ, τότε σκέψου τὰ ἁμαρτήματά σου. Φρόντισε νὰ ἐμβαθύνης εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν ἁμαρτημάτων σου, ἐξέτασε δὴν τὴν ζωὴν σου. Μελέτησε μετὰ ἀκριβείαν τὰ παραπτώματά σου. Καὶ ἂν εἶσαι ἀκληρότερος ἀπὸ δλαυς τοὺς ἀνθρώπους, τότε ὀπωσιθῆτε κινούμενος δλαν τὸν καιρὸν ἀπὸ τὸν φόβον τῶν ἁμαρτημάτων σου καὶ μετὰ τὴν ἐλπίδα νὰ σοῦ συγχωρεθοῦν αὐτὰ μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην, βὰ δώσης καὶ τὸ σῶμα σου, καὶ ὄχι μόνον χρήματα. Διότι ἐάν, ὅταν ἔχωμεν τραύματα καὶ θέλωμεν ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ σωματικὰ νοσήματα, β δὲν λογαριάζομεν τίποτε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά μας, ἀκόμη ἂν χρειασθῇ δίδομεν καὶ αὐτὸ τὸ ἰμάτιόν μας διὰ ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν ἀρρώστιαν, πολὺ περισσότερον, ὅταν πρόκειται ν' ἀποβάλλωμεν τὴν ἀρρώστιαν τῆς ψυχῆς καὶ τὰ βάρη τραύματα τῶν ἁμαρτιῶν μας μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ἄς τὴν κάμωμεν μετὰ δλην μας τὴν προθυμίαν. Βέβαια, εἰς τὴν περιπτώσιν τῶν σωματικῶν

νοσημάτων, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καταβάλωμεν τὰ χρήματα καὶ ἀμέσως ν' ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἐγγεῖρησις πολλὰς φορὰς καὶ καυτηρίας καὶ πικρὰ φάρμακα, καὶ υψοτεία καὶ πόνος καὶ ἄλλα ἐνοχλητικὰ ἰατρικὰ ἐντολαί. Ἐδῶ δμως δὲν συμβαίνει ἔτσι, ἀλλὰ ἀρκεῖ νὰ καταθέσῃς τὸ χρῆμα εἰς τὰς χεῖρας τῶν πτωχῶν C καὶ ἀμέσως βὰ ἀποπλυθοῦν δλα τὰ ἁμαρτήματα, χωρὶς πόνον καὶ μόχθον. Διότι ὁ ἰατρός ποὺ θεραπεύει τὴν ψυχὴν δὲν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τέχνην καὶ ὄργανα καὶ χειρουργικὴν ἐπέμβασιν καὶ καυτηρίων. Ἀλλὰ ἀρκεῖ μόνον ἓνα νεῦμα καὶ ἀμέσως δλα τὰ ἁμαρτήματα τῆς ψυχῆς μας ἀποβάλλονται καὶ ἐξαφανίζονται.

Δὲν βλάβῃς τοὺς μοναχοὺς, ποὺ ἐπιθυμοῦν τὸν μονῆ-ρη θίον καὶ ἀνοχωροῦν εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, πᾶσιν σκληραγωγίαν ὑπομένουσιν; Πραγματικά, καὶ τέφραν χρησιμιοποιοῦν ὡς στρώμα καὶ μετὰ σάκον ἐνδύονται καὶ μετὰ λυσίδα τυλίσσονται καὶ κλείονται εἰς τὴν οἰκίαν καὶ παλοῖον μετὰ διαρκὴ πείναν, συζοῦν μετὰ βόθρους καὶ ἀφορήτους ἀγρυπνίας, β δὲν νὰ δυνηθῶν νὰ ἀποβάλλουν ἓνα μικρὸν μέρος τῶν ἁμαρτιῶν των. Σὺ δμως δύνασαι, χωρὶς δλην ἐκείνην τὴν σκληραγωγίαν, νὰ ἐπιδείξῃς αὐτῆν τὴν εὐκολον καὶ ἄνετον εὐλάβειαν. Διότι, πές μου, ποῖος κόπος εἶναι, ἀπολαμβάνοντες τὰ ὑπάρχοντά σας, νὰ ἐξοδεύσετε τὰ περιττὰ διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν πτωχῶν. Διότι ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἐπιφυλάσσετε μισθὸς, καὶ ἂν δὲν εἶχε ὀρισθῆ τὴν ἀμοιβήν, ἢ ἴδια ἡ φύσις τοῦ πράγματος δὲν εἶναι ἱκανὴ νὰ πείσῃ καὶ τοὺς πλεον σκληροῦς νὰ διαβάσουν τὰ περισσεῖα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν ἐνδυν; *Ὅταν δμως μετὰ τὴν ἐλεημοσύνην ἔρχονται καὶ τόσοι στέφανοι, καὶ τόσαι ἀμοιβαὶ καὶ τόση ἀμνηστία τῶν ἁμαρτημάτων, β τότε, πές μου, ποῖον δικαιολογίαν βὰ ἔχουν αὐτοὶ ποὺ λυποῦνται τὰ χρήματα καὶ καταποντίζου τὴν ψυχὴν των εἰς τὰ ἁμαρτήματα;

Τώρα ἂν δὲν σὲ συγκιῆ τίποτε ἄλλο καὶ δὲν σὲ διεγείρῃ πρὸς τὴν συμπόθειαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην, σκέψου τὸ ἄδηλον τοῦ θανάτου. Ἀναλογίσου, ἐστὶν ἂν δὲν δώσης εἰς τοὺς πτωχοὺς, ὅταν βὰ ἔλθῃ ὁ θάνατος καὶ χωρὶς τὴν θέλησιν σου τὰ ὑπάρχοντά σου βὰ μεταδιδασθῶν εἰς ἄλλους. Δι' αὐτὸ, ἔστω καὶ ἔτσι, ἄς φαῖς φιλόδωρος. Καὶ πραγματικά, βὰ ἦτο ἔργον ἐσχάτης ἀφροσύνης, ἂν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ πρόκειται νὰ χάσωμεν παρὰ τὴν θέλησιν μας, δὲν δώσωμεν μετὰ τὴν θέλησιν μας ἓνα μέρος εἰς αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκην, ²⁶⁸ Α καὶ μάλιστα ὅταν πρό-

κεῖται νὰ καρπωθῶμεν τόσα καλά μὲ τὴν χειρονομίαν μας αὐτῆν. «Τὸ ἰδικόν σας», λέγει, «χρηματικὸν περίσσευμα νὰ συμπληρώσῃ εἰς τὴν ποροῦσαν δύσκολον περίστασιν τὸ ὑπέρηγμα διακείνων».³⁶ Τί ἐννοεῖ μὲ αὐτὸ ποῦ λέγει; Λαμβάνεις περισσότερα ἀπὸ ἑκατὸ δίδεις. Δίδεις αἰσθητὰ καὶ λαμβάνεις νοητὰ καὶ πνευματικά. Δίδεις χρήματα καὶ λαμβάνεις ἄρεσιν ἁμαρτιῶν. Σὺ καταλύεις τὴν πείνον τοῦ πτωχοῦ, καὶ ἐκεῖνος καταλύει τὴν ὄργην τοῦ Θεοῦ διὰ σέ. Αὐτὴ ἡ ἀνταπόδοσις καὶ ἡ συναλλαγή εἶναι τοιοῦτου εἴδους, ποῦ ἀποφέρει κέρδος μεγαλύτερον καὶ χρησιμώτερον ἀπὸ τὴν δαπάνην. Διότι ἡ δαπάνη εἶναι χρηματικὴ, ἐνῶ τὸ κέρδος δὲν ἀφορᾷ μόνον εἰς τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄρεσιν τῶν ἁμαρτιῶν καὶ τὴν παρησίαν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν B καὶ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν ποῦ δὲν τὰ εἶδε ποτὲ μάτι οὔτε τὰ ἤκουσε αὐτί, οὔτε ἀνέβησαν ποτὲ εἰς τὴν καρδίαν ἀνθρώπου.³⁷ Καὶ πῶς δὲν εἶναι ἔσπονον, οἱ μὲν ἔμποροι νὰ μὴ λογαριάζουν τίποτε ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντά των καὶ μάλιστα, ὅταν δὲν πρόκειται μὲ τὸ ἐμπόριόν των νὰ κερδίσουν κάτι πρωτότυπον, ἀλλὰ ἀπλῶς νὰ πολλαπλασιάσουν τὰ ὑπάρχοντά των, ἡμεῖς δὲ ποῦ μὲ τὰ φθαρτὰ καὶ ἐφήμερα ἀγαθὰ δὲν πρόκειται νὰ κερδίσωμεν πάλι φθαρτὰ καὶ ἐφήμερα, ἀλλὰ φθαρτὰ καὶ ἀθάνατα, νὰ μὴ δεικνύωμεν τὸν ἴδιον ζῆλον μὲ ἐκείνους;

Ἄδελφοί μου, ἄς μὴ σκεπτόμεθα μ' αὐτὸν τὸν ἀπαράδεκτον τρόπον διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Ἄλλὰ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὸ παράδειγμα τῶν παρθένων C καὶ ἐκείνους ποῦ αὐρονται εἰς τὸ πῦρ τὸ ἠτοξισμένον διὰ τὸν διάβολον καὶ τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, διότι οὔτε ἔβρεψαν οὔτε ἐπότισαν τὸν Χριστόν, ἄς κρατῶμεν τὸ πῦρ τοῦ Πνεύματος μὲ τὴν πλουσίαν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν γενναϊοῦσαν ἐλεημοσύνην, διὰ νὰ μὴ ναυαγήσωμεν ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν πίστεως. Διότι ἡ πίστις ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν παραμονὴν του, ὥστε νὰ μείνῃ ἀκλόνητος. Καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Πνεύματος παραμένει μὲ τὸν καθαρὸν βίον καὶ τὴν ὀρίστην πολιτείαν. Ὅποτε ἐὰν θέλωμε νὰ ἔχωμεν ριζωμένην τὴν πίστιν, πρέπει νὰ διαγῶμεν βίον καθαρὸν, ποῦ πείθει τὸ Πνεῦμα νὰ μείνῃ καὶ νὰ συγκρατῇ τὴν δύναμιν ἐκείνης. D Καθ' ὅσον δὲν εἶναι δυνατὸν, δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸν, ὅταν διαγῆς ἀκάθαρτον βίον, νὰ μὴ

36. B' Κορινθ. 8, 14.
37. A' Κορινθ. 2, 9.

κλονίζεται καὶ ἡ πίστις.

Αὐτοὶ ποῦ φλυαροῦν περὶ εἰμαρμένης καὶ δὲν πιστεύουν εἰς τὴν σωτηριώδη διδασκαλίαν τῆς ἀναστάσεως, κατέπεσαν εἰς αὐτὸ τὸ θάραβρον τῆς ἀπιστίας ἀπὸ πονηρὰν συνειδήσιν καὶ διεφθαρμένης πράξεως. Καὶ ὅπως αὐτοὶ ποῦ καίονται ἀπὸ τὸν πυρετὸν καὶ θέλουσιν νὰ ἀποτινάξουν τὴν πνιγμονήν, συχνὰ ρίπτονται ἐντὸς τῶν ψυχρῶν ὑδάτων καὶ πρὸς στιγμὴν ἀνακουφίζονται ἀπὸ τὴν νόσον, ὑστερα δὲως ἀνάπτουν ἰσχυροτέραν φλόγα, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποῦ πιέζονται ἀπὸ πονηρὰν συνειδήσιν καὶ ζητοῦν ἔπειτα νὰ εἰρῶν παρηγορίαν, ἔκασθως δὲν θέλουσιν νὰ ἀποπλύνουν τὰ ἁμαρτήματά των μὲ τὴν μετάνοιαν, εἰσήγαγον τὴν τυραννίδα τῆς εἰμαρμένης καὶ τὴν ἀπιστίαν εἰς τὴν ἀνάστασιν. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ παρηγορήσων πρὸς στιγμὴν τὸν ἑαυτὸν των μὲ τοὺς ψυχροὺς λογισμοὺς, θε ἀνάβουν διὰ τὸν ἑαυτὸν των μεγαλυτέραν φλόγα, ὅταν καθὼς ἔγιναν ἀμελέστεροι, ἀπέλθουν ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμον καὶ ἴδουν ἐκεῖ νὰ διδῇ καθένας λόγον τῶν πράξεων του. Καὶ διὰ νὰ μάθετε ὅτι αὐτὸ εἶναι ἀληθές καὶ ὅτι πονηρὰὶ πρόβεις δλάπτουν τὴν στερεότητα τῆς πίστεως, ³⁸ A ἀκούσατε τί λέγει ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐπιστολήν του πρὸς τὸν Τιμόθεον: «σοῦ παραγγέλλω νὰ στρατεύεσαι τὴν καλὴν στρατείαν γεμιᾶτος πίστιν καὶ μὲ συνειδήσιν ποῦ νὰ μαρτυρῇ ἀγαθὰ καὶ νὰ εἶναι ἐλευθέρη ἀπὸ κάθε τύψιν».³⁹ Ἄλλὰ ἡ ἀγαθὴ συνειδήσις προέρχεται ἀπὸ βίον καθαρὸν καὶ ἀπὸ ὀρθᾶς πράξεως. «Μερικοί», λέγει, «ἀπώθησαν καὶ κατέπνιξαν τῆς συνειδήσεως τὰς τύψεις καὶ διαμαρτυρίας τῆς, δι' αὐτὸ δὲ κατέληξαν εἰς ναυάγιον τῆς πίστεως των».⁴⁰ Καὶ ἄλλου πάλιν λέγει: «Ρίζα ὄλων τῶν κακῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία. Καὶ μερικοὶ κυριευθέντες ἀπὸ τὴν ἄρεσιν καὶ τὴν σφοδρὰν ἐπιθυμίαν, ποῦ γεννᾷ αὐτὴ πρὸς τὸ χρήμα, ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τὴν πίστιν».⁴⁰ Εἶδες, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ἐναυάγησαν διὰ τοῦτο, καὶ αὐτοὶ ἐδῶ πάλι ἀπεπλανήθησαν δι' αὐτὸ, ἑπειδὴ, δηλαδή, ἐκεῖνοι μὲν ἀπώθησαν τὴν ἀγαθὴν συνειδήσιν, αὐτοὶ δὲ ἔπειδὴ ἔγιναν φιλάργυροι;

Ὅλ' αὐτὰ ἄς τὰ σκεπθῶμεν μὲ ἀκριβείαν καὶ ἄς φροντίσωμεν νὰ διαγῶμεν ἄριστον βίον, ὥστε νὰ ἔχωμεν διπλὴν ἁμοιβήν, τὴν μὲν μίαν προερχομένην ἀπὸ τὰ καλά μας ἔργα, καὶ τὴν ἄλλην ἀπὸ τὴν σταθερότητα τῆς πίστεως. B

38. A' Τιμόθ. 1, 18-19.

39. Ἐβθ. ἐν.

40. Ἐβθ. ἐν. 6, 10.

Ὅ,τι εἶναι διὰ τὸ σῶμα ἡ τροφή, τὸ ἴδιον εἶναι ὁ τρόπος ζωῆς διὰ τὴν πίστιν. Καὶ ὅπως ἡ φύσις τῆς σαρκὸς μᾶς δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συγκρατηθῇ χωρὶς τροφήν, ἔτσι καὶ ἡ πίστις χωρὶς ἔργα καλὰ. Διότι «ἡ πίστις, ὅταν δὲν συνοδεύεται καὶ ἀπὸ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς, εἶναι νεκρά καὶ δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σώσῃ».¹¹

ὑπολείπεται ἀκόμη νὰ ὁμιλήσωμεν διὰ μίαν ἀκόμη ἔννοιαν, ποίαν, δηλαδή, σημασίαν ἔχει ἡ φράσις: «τὸ αὐτό».¹² Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς «ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν», ἀλλὰ τί εἶπε; «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν».¹³ Καὶ ἤθελα νὰ ἀναπτύξω καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον. Ἀλλὰ ἐπειδὴ θλέπω νὰ πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἀπλήν αὐτὴν ρῆσιν πολλοὶ ποταμοὶ νοσημάτων, φοβοῦμαι μήπως μὲ τὸ πλῆθος τῶν λόγων μου καλύψω ὅσα ὀφείλωμεν σήμερα καὶ καταστήσω τὴν διδασκαλίαν μου ἀνωφελεῖ διὰ σᾶς; θλάπτω, ἀντὶ νὰ σᾶς ὠφελήσω, μὲ τὴν ἀμετρίαν μου. Ὁ Δι' αὐτὸ σταματῶ ἐδῶ τὸν λόγον καὶ σᾶς παρακαλῶ καὶ σᾶς ἱκετεύω νὰ φυλάσσετε μὲ ἀκριβείαν ὅσα ἀκούσατε διὰ τὴν ἐνῆμετον διαθήκην, καὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν παρθενίαν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ μὲ τὸ ἀσφαλὲς αὐτὸ ἀπόδεμα νὰ προσέλθετε εἰς τὴν ἐπομένην ὁμιλίαν. Διότι ἔτσι ἡ οἰκοδομὴ τῆς διδασκαλίας θὰ εἶναι στερεὰ καὶ ἀκλόνητος, ὅταν στερεωθοῦν καλὰ τὰ πρῶτα καὶ πῆξουν μέσα εἰς τὰς ψυχὰς σας καὶ ἔπειτα ἐπιθέσωμεν τὰ δεύτερα. Ὁ δὲ Θεὸς ποῦ μοῦ ἔδωκε τὴν χάριν νὰ σᾶς εἴπω αὐτὰ καὶ οἰεῖς νὰ τὰ ἀκούσατε, ἅς μᾶς ἀξιώσῃ νὰ ἐπιδείξωμεν τὸν καρπὸν τῆς διδασκαλίας αὐτῆς καὶ μὲ ἔργα, μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διότι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

11. Ἰαν. 2, 20.

12. Β' Κορινθ. 4, 13.

13. Ἰωάν. 6.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

D ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ

ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ: «ΕΠΙΒΛΗ ΕΚΟΜΕΝ ΤΟ ΑΥΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ, ΠΟΥ ΜΑΣ ΣΤΗΡΙΖΕΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΙΣΤΙΝ, ΣΗΜΕΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΓΡΑΜΜΕΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΓΑΛΑΤΟΥΣ.»¹ ΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΝΙΚΑΙΟΥΣ² ΚΑΙ ΟΛΟΥΣ ΟΣΟΙ ΔΙΑΒΑΛΛΟΥΝ ΤΗΝ ΠΑΛΑΙΑΝ ΔΙΑΘΗΚΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΣΩΡΙΖΟΥΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΙΝΗΝ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΒΑΡΗΜΟΣΥΝΗΣ.

Ἰᾶς ἀφείλω ἓνα παλαιὸν χρέος σχετικὸν μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀποστολικῆς ρήσεως. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ χρέος οἰεῖ ἴσως νὰ τὸ ἔχετε λησμονήσει ἐξ αἰτίας τοῦ χρόνου ποῦ ἐμεσολάβησεν, ἐγὼ δὲ μᾶς δὲν τὸ ἐλησμόνησα, διότι σᾶς ἀγαπῶ. Τέτοιο πρᾶγμα εἶναι ἡ ἀγάπη, ἀγρυπνῶν καὶ γυμᾶτο φροντίδας. Καὶ αὐτοὶ ποῦ ἀγαποῦν δὲν ἔχουν μόνον διαρκῶς εἰς τὴν σκέψιν των τοὺς ἀγαπωμένους, ἀλλὰ καὶ ὅσα ὑπόσχονται νὰ τοὺς δώσουν,³ ἅ τὰ ἐνθυμοῦνται καλύτερα ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ πρόκειται νὰ τὰ λάβουν. Ἔτσι καὶ ἡ φιλόστοργος μητέρα, ἀφοῦ ἐφύλαξε τὰ ὑπόλοιπα τῆς τραπέζης διὰ τὰ παιδιὰ της, καὶ ἂν ἕκείνα τύχη νὰ τὰ λησμονήσουν, αὐτὴ δὲν τὰ λησμονεῖ, ἀλλὰ ἀφοῦ τὰ ἐφύλαξε μὲ μεγάλην προσοχήν, τὰ φέρει εἰς τὸ μέσον καὶ τὰ τρέφει, ὅταν πεινοῦν. Ἐὰν αἱ μητέρες εἶναι τόσο φιλόστοργοι διὰ τὰ τέκνα των, ἡμεῖς πρέπει νὰ ἐπιδείξωμεν πολὺ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον καὶ ἐπιμέλειαν εἰς τὴν ἰδικὴν σας ἀγάπην, τόσοσ ὅσον αἱ πνευματικαὶ ὠδῖνες εἶναι δυνατώτεροι ἀπὸ τὰς φυσικὰς ὠδῖνας τοῦ τοκετοῦ.

1. Β' Κορινθ. 4, 13.

2. Μανικαῖοι εἶναι οἱ ὄπαδοι τοῦ Μάναντα ἢ Μανικαῖου, ἀγνώστου καταγενομένου ἐν τῇ Κυπρῶν τοῦ 3^{ου} αἰ. Ἐπιχειροῦν νὰ ἐξάρθω μὲν κατὰ τὸν συνηθισμένον ὀρθόδοξον τρόπον τὴν ἀπόφασιν ὅτι οὗτοι οὐκ εἶναι ἀληθινὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ ὅτι οὗτοι εἶναι οἱ ἀληθῆς ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ καὶ οὐκ εἶναι οἱ ἀληθῆς ἐκκλησίαι τοῦ Μανικαῖου. Ἐξέλιξε δὲ ἄλλοι, τὴν ἀρχὴν τοῦ καλοῦ καὶ τὴν τοῦ κακοῦ καὶ ἐκάρτησαν ὅτι μεταξὺ τῶν δύο ἐπὶ τὸν ἀνθρώπου ὑπάρχει ἕνας ἀναρχὸς πόλεμος. Ἐπίσης; εἰς τὸν ἀνθρώπου ἡ ἀγαθὴ ψυχὴ ἀντιπάλαιε πρὸς τὸν κακὴν τοιαύτην. Τὸ σύστημα τοῦ εἶχε ὑποστή τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ Ἄρμενισμοῦ.

Ποία, λοιπόν, ἦτο ἡ τράπεζα τῆς ὁποίας τὰ λείψανα τὰ ἐφύλαξαμε διὰ σᾶς; Ἦτο ἡ ἀποστολικὴ ρῆσις, ποῦ τότε μᾶς προσέφερε πολλὴν πνευματικὴν τροφήν, ἢ τῆς ὁποίας ἓνα μέρος τὸ μετεδώσαμεν εἰς τὴν ψυχὴν σᾶς, τὸ δὲ ἄλλο μέρος τὸ ἀνεβάλλομεν διὰ τὴν παρούσαν ἡμέραν, ὥστε νὰ μὴ πνίξωμεν τὴν δύναμιν τῆς μνήμης σᾶς μὲ τὸ πλῆθος τῶν λεγομένων. Ποία εἶναι λοιπὸν ἡ ρῆσις; «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς, ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησα. Καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν, δι' αὐτὸ καὶ λαλοῦμεν». Διὰ ποῖαν λοιπὸν πίστιν ἐλέχθη, διὰ τὴν δύναμιν ἐκείνην ποῦ εἶναι ἰκονὴ νὰ κάμῃ θαύματα, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς λέγει «ἐάν ἔχετε πίστιν θερμὴν καὶ σφοδρὰν ὡς τὸν μικρὸν σπόρον τοῦ σιταριοῦ, θὰ εἴπητε εἰς τὸ θουνὸν αὐτό, πήγαγε ὅπ' ἐδῶ ἐκεῖ, καὶ θὰ μετακινήσῃ;» ἢ διὰ τὴν πίστιν ἐκείνην ποῦ μᾶς φέρει εἰς τὴν γνῶσιν, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποίαν ὅλοι ὀνομαζόμεθα πιστοί; Καὶ διὰ ποῖον λόγον ἔχει ὀνομασθῆ «Πνεῦμα ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν». Ὁ καὶ τί εἶναι τέλος πάντων αὐτὴ ἡ πίστις, καὶ ὅλα θέβαια αὐτὰ τὰ θέματα τὰ ἀνέπτυξα κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἰδικήν σᾶς ἀγάπην, τότε ποῦ ὠμίλησα καὶ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐπειδὴ δὲ ὑπελείπετο ἀκόμη νὰ ὀμιλήσω διὰ ποῖον λόγον ἐλέχθη «τὸ αὐτὸ Πνεῦμα ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν» καὶ ἡ ἔκτασις τῆς ὀμιλίας μας τότε δὲν ἐπέτρεπε νὰ συνοπτέω μὲ λεπτομέρειαν καὶ τὴν ρῆσιν αὐτὴν, δι' αὐτὸ τὴν ἐφύλαξα διὰ τὴν σημερινὴν ἡμέραν, καὶ ἐσηκώθηκα νὰ σᾶς ἀποδώσω αὐτὸ τὸ χροῖος.

Διὰ ποῖον λόγον λοιπὸν εἶπε «τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα»; Ἐδῶ θέλει νὰ δείξῃ τὴν μεγάλην συγγένειαν τῆς Καινῆς Διαθήκης πρὸς τὴν Παλαιάν. Διὰ τοῦτο καὶ μᾶς ἀνέφερε προφητικὴν ρῆσιν, ὅταν εἶπεν «ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν» καὶ ἀμέσως προσέθεσε «σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς: Ὁ ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησα». Αὐτὸ τὸ εἶχεν εἶπει παλαιότερον, πρὸ πολλῶν χρόνων ὁ Δαυὶδ, καὶ τώρα τὸ ἀνέφερεν ὁ Παῦλος, διὰ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἡ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι ἡ ἴδια καὶ εἰς ἐκεῖνον τότε (τὸν Δαυὶδ), καὶ τώρα ἐθεμελίωσε καὶ εἰς ἡμᾶς τὴν δύναμιν τῆς πίστεως. Ὡσὺν νὰ ἔλεγε «τὸ ἴδιον Πνεῦμα πίστεως» εἶναι

3. Ματθ. 17, 19.

4. Ψαλμ. 115, 1.

αὐτὸ ποῦ ὠμίλησε εἰς ἐκεῖνον τότε καὶ ἐνήργησε καὶ εἰς ἡμᾶς.

Ποῦ εἶναι λοιπὸν τώρα αὐτοὶ ποῦ πολεμοῦν τὴν Παλαιάν Διαθήκην, αὐτοὶ ποῦ διασποῦν τὸ σῶμα τῆς Γραφῆς, αὐτοὶ ποῦ θλέπουσιν ἄλλον Θεὸν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην καὶ ἄλλον Θεὸν εἰς τὴν Παλαιάν; Ἐ Ἄς ἀκούσωμεν τὸν Παῦλον ποῦ φράζει τὰ ἄθεα στόματα καὶ ἀποσπομῶναι τὴν γλῶσσαν ποῦ μάχεται τὸν Θεὸν καὶ μὲ τὴν ρῆσιν αὐτὴν θεικνύει, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἶναι τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὴν Παλαιάν καὶ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην. Καὶ πραγματικὰ αὐτὰ τὰ ὀνόματα μᾶς ἀποδεικνύουσιν τὴν μεγάλην συμφωνίαν τῶν Διαθηκῶν. Διότι ἡ Καινὴ ἐλέχθη πρὸς διαφορίαν ἀπὸ τὴν Παλαιάν καὶ ἡ Παλαιὰ πρὸς διακρίσιν ἀπὸ τὴν Καινὴν, ὅπως ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Ὅταν δὲ εἶπεν ὁ Θεὸς Νέου Διαθήκην, μὲ αὐτὰ ποῦ εἶπεν, ἔκαμεν ἀπὸ τότε παλαιάν τὴν πρώτην Διαθήκην». Ἐάν δὲ δὲν ἦσαν διαθήκαι τοῦ Ἰδίου Δεσπότη, οὔτε αὐτὴ ἤδυνατο νὰ λέγεται Καινὴ οὔτε ἐκείνη Παλαιά. Ὡστε αὐτὴ ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων ἀποδεικνύει τὴν συγγενείαν τῶν, 271 Ἄ καὶ ἡ διαφορὰ αὐτὴ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ χρόνου. Καὶ πράγματι τὸ νέον πρὸς τὸ παλαιὸν ἀντιδιαστέλλεται μόνον κατὰ τὸν χρόνον. Ἀλλὰ ἡ διαφορὰ τῶν χρόνων δὲν συνεπάγεται διαφορὰν κυριότητος, οὔτε κἂν μείωσιν. Καὶ αὐτὸ πάλι τὸ ἀπέδειξεν ὁ Χριστὸς ὅταν εἶπεν «Διὰ τοῦτο σᾶς λέγω, ὅτι κάθε ἐντριβὴς εἰς τὸν μωσαϊκὸν νόμον, ποῦ ἐδιδάχθη συγχρόνως καὶ τὰς ἀληθείας τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὁμοιάζει πρὸς ἀνθρώπων νοκακώρη, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ θησαυροφυλάκιόν του θγάζει καινούργια καὶ παλαιά». 2 Βλέπεις, ὅτι εἶναι μὲν διάφορα τὰ κτήματα, ἡ κυριότης ὅμως εἶναι μία; Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖνος δύναται «νὰ θγάζῃ καινούργια καὶ παλαιά», διότι εἶναι ἓνας οἰκοδεσπότης, ἢ ἔτσι καὶ ἐδῶ εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ἓνός Θεοῦ ἡ Καινὴ καὶ ἡ Παλαιά. Διότι αὐτὰ κυρίως φανερῶναι τὸν πλοῦτον αὐτοῦ καὶ τὴν ἀφθουσίαν, τὸ γεγονός, δηλαδή, ὅτι δὲν ἔχει μόνον καινούργια, ἀλλὰ ὁ πλοῦτος του ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰ παλαιά. Ὡστε κατὰ τὸ ὄνομα μόνον διαφέρουν αἱ δύο Διαθήκαι, δὲν ἀντιμάχονται οὔτε ἐναντιώνονται ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλην. Διότι τὸ παλαιὸν γίνεται παλαιὸν ἀπὸ τὸ καινούργιον. Αὐτὸ ὅμως

5. Ἐβρ. 8, 13.
6. Ματθ. 13, 32.

δέν σημαίνει ἐναντίωσιν οὔτε μάχην, ἀλλὰ ἀπλῶς διαφορὰν ἀνόματος.

Ἐγὼ ὁμως προχωρῶ καὶ εἰς τὴν ἐξῆς ὑπερβολὴν καὶ λέγω, ὅτι, ἀκόμη καὶ ἂν ἦσαν ἀντίθετοι οἱ νόμοι τῆς Παλαιᾶς πρὸς τοὺς νόμους τῆς Καινῆς, θὰ ἐπέμενα πολὺ, ὅτι πάλιν δέν ἦτο ὑποχρεωτικὸν νὰ ὑποθῶμεν ἄλλον Θεόν. C Ἐάν, βέβαια, ἐθέσπιζε νόμους ἀντίθετους κατὰ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν, διὰ τοὺς ἴδιους ἀνθρώπους, ποὺ ἠσχοῦντο μὲ τὰ ἴδια πράγματα καὶ εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἴδιαν κατάστασιν, θὰ εἶχε ἴσως κάποιον λόγον ὁ ἰσχυρισμὸς τῶν. Ἐάν ὁμως ἐκεῖνοι ἐγράφουν δι' ἄλλους ἀνθρώπους, δι' ἄλλους δὲ οὗτοι, καὶ εἰς ἄλλην ἐποχὴν δι' ἐκεῖνους, εἰς ἄλλην δὲ δι' αὐτούς, ὅταν ἐκεῖνοι εὐρίσκοντο εἰς ἄλλην κατάστασιν καὶ εἰς ἄλλην εὐρίσκοντο αὐτοί, ποῖα ἀνάγκη εἶναι ἐξ αἰτίας τῆς διαφορᾶς τῶν νόμων νὰ ὑποθῶμεν δύο νομοθέτας; Ἐγὼ μὲν δέν θλέπω κομμίαν ἀνάγκην, ἂν ὁμως αὐτοὶ δύνανται νὰ εἴπουν, ὡς εἶπουν. Ἀλλὰ δέν δύνανται. Διότι καὶ ὁ ἰατρός πολλὰς φορές κάμνει πολλὰ ἀντίθετα. D Ἀλλὰ δέν τὰ κάμνει ἀπὸ διαφορετικὴν αἰτίαν καὶ σκέψιν, ἀλλὰ μὲ τὴν ἴδιαν σύμφωνον γνώμην. Καὶ πραγματικῶς, τὴν ἴδιαν στιγμὴν καυτηριάζει καὶ δέν καυτηριάζει, ἀποκόπτει καὶ δέν ἀποκόπτει πολλὰς φορές τὸ ἴδιον σῶμα. Καὶ ἄλλοτε μὲν δίδει εἰς τὸν ἀσθενῆ νὰ πῆρ πικρὰ φάρμακα, ἄλλοτε δὲ γλυκὰ. Καὶ αὐτὰ ποὺ κάμνει εἶναι ἀντίθετα, ἀλλὰ ἡ γνώμη μὲ τὴν ὁποίαν κάμνει αὐτὰ εἶναι σύμφωνος καὶ μία. Διότι ἀποθλέπει πρὸς ἓνα σκοπὸν, δηλαδὴ τὴν θεραπείαν τοῦ ἀσθενοῦς. Πῶς λοιπὸν δέν εἶναι ἄστονον τὸν μὲν ἰατρὸν νὰ μὴ τὸν κατηγοροῦν ποὺ κάμνει πολλὰ ἀντίθετα πράγματα διὰ τὴν κατάστασιν ἑνὸς σώματος, νὰ μέμφωνται ὁμως τὸν Θεόν, διότι κατὰ διαφόρους καιροὺς ἔδωκεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους διαφόρους ἐντολάς;

E Ὅτι, λοιπὸν, ἀκόμη καὶ ἀντίθετοι ἂν ἦσαν οἱ νόμοι, πάλι δέν ἔπρεπε νὰ κατηγορῶμεν, εἶναι φανερόν ἀπὸ αὐτὰ ποὺ εἶπαμε. Ὅτι ὁμως δέν εἶναι ἀντίθετοι, ἀλλὰ μόνον διάφοροι, ὡς φέρωμεν ἐνώπιόν μας τοὺς ἴδιους τοὺς νόμους. «Ἦκούσατε», λέγει, «ὅτι ἐλέγηθ' ἀπὸ τὸν Θεόν εἰς τοὺς ἀρχαίους. Δέν θὰ φωνεῖσθ'». Αὐτὸς εἶναι ὁ παλαιὸς νόμος. Ἀς ἴδωμεν τώρα τὸν νόμον τῆς Καινῆς: «Ἐγὼ ὁμως σᾶς λέγω, ὅτι καθένας ποὺ ὀργίζεται κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀνευ σοβαροῦ πνευματικοῦ λόγου, θὰ εἶναι ἑνοχος ἐγκλήματος ἀξίου νὰ τιμωρηθῆ μὲ τὴν γέννηαν τοῦ

7. Ματθ. 5, 21.

πυρός».⁷ Πές μου, αὐτὰ αἱ ἐντολαὶ εἶναι ἀντίθετοι; Καὶ ποῖος ἀνθρώπος μὲ στοιχειώδη ἀντιλήψιν δύναται νὰ τὸ ἰσχυρισθῆ; Διότι ἐάν, ἐνῶ ὁ παλαιὸς νόμος προστάσσει νὰ μὴ φωνεῖωμεν,⁸ 272 A ὁ νεώτερος διέτασσε τὸ ἀντίθετον, θὰ ἦδυνάτο ἴσως νὰ εἴπῃ κανεὶς, ὅτι τὸ λεγόμενον ἀποτελεῖ ἀντινομίαν. Ἐάν ὁμως, ἐνῶ ἐκεῖνος διατάσσει νὰ μὴ φωνεῖωμεν, αὐτὸς διέταξεν οὔτε νὰ ὀργίζωμεθα καν, τότε ὁ παλαιότερου νόμος εἶναι ἐπίτασις τοῦ νεώτερος καὶ ὄχι ἐναντίωσις. Διότι ὁ μὲν ἓνας νόμος ἀπέκοπτε τὸν καρπὸν τῆς κακίας, δηλαδὴ τὸν φόνον, ἐνῶ ὁ ἄλλος ἀνέσπασε καὶ τὴν ρίζαν τῆς κακίας, δηλαδὴ τὴν ὀργήν. Ἐκεῖνος ἀπέκοψε τὸ ρεῦμα τῆς πονηρίας, ἐνῶ αὐτὸς ἐξήρανε καὶ τὴν ἴδιαν τὴν πηγὴν. Διότι πηγὴ καὶ ρίζα τοῦ φόνου εἶναι ὁ θυμὸς καὶ ἡ ὀργή. Ἐκεῖνος ὁ νόμος προπαρεσκεύασε τὴν ἰδικὴν μας φύσιν διὰ τὸν νεώτερον, ὁ ὁποῖος ἤλθε καὶ συνεπλήρωσε τὴν ἑλλειψιν. Ποῦ εἶναι λοιπὸν ἡ ἐναντιότης, ὅταν ὁ μὲν ἓνας ἀποκόπτει τὸ τέλος τῶν κακῶν, ὁ δὲ ἄλλος ἐκρίζωνει καὶ αὐτὴν τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν; B Ἐκεῖνος ὁ νόμος ἐκαθάρισε τὴν χεῖρα ἀπὸ τὸ αἷμα, αὐτὸς ἀπήλλαξε καὶ τὴν διάνοιαν ἀπὸ τὰς πονηρὰς σκέψεις. Αὐτὰ ἀποδεκνύουσι νόμους ποὺ εὐρίσκονται εἰς συμφωνίαν μεταξύ των, καὶ ὄχι εἰς ἐναντίωσιν, ὅπως προσπαθοῦν νὰ ἐμφανίσουν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας, χωρὶς νὰ προσέξουν, ὅτι μὲ τὴν ἀποψίν των αὐτὴν καθίστανται τὸν Θεόν τῆς Καινῆς ἔνοχον ἀδιαφορίας καὶ περιφρονησεως. Διότι θὰ εὐρεθῆ (ἡ βλασφημία ὡς πῆσθ' ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν αὐτῶν ποὺ μᾶς ἀναγκάζουν νὰ εἴπωμεν αὐτὰ), ὅτι ἐρρῶθιμεν ἀκαίρως τὰ καθ' ἡμᾶς. Τὸ πῶς, τὸ λέγω τώρα.

Ἡ διαπαιδαγωγίσις ποὺ παρέχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ὁμοιάζει μὲ τὴν γαλακτοτροφίαν, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία τῆς Καινῆς Διαθήκης ὁμοιάζει μὲ τὴν διατροφήν μὲ στερεάν τροφήν. C Ἀλλὰ κανεὶς δέν ὀδηγεῖ εἰς τὴν στερεάν τροφήν, προτοῦ νὰ θρέψῃ μὲ γάλα. Πράγμα ποὺ θὰ φανῆ ὅτι ἔκαμε ὁ Θεὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἂν δέν εἶναι ὁ ἴδιος ποὺ ἔβωσε καὶ τὴν Παλαιάν Διαθήκην. Διότι προτοῦ νὰ μᾶς θρέψῃ μὲ γάλα, μὲ τὴν διαπαιδαγωγίην τοῦ νόμου, μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὴν στερεάν τροφήν. Καὶ δέν τοῦ προσῆπτου αὐτὴν μόνον τὴν κατηγορίαν, ἀλλὰ καὶ ἄλλην μεγαλύτεραν, ὅτι, δηλαδὴ, ὕστερα ἀπὸ πέντε χιλιάδας ἔτη καὶ περισσότερα⁹ ἤλθε διὰ νὰ προνοήσῃ διὰ τὸ ἀνθρώπι-

8. Ἐνθ. ἀν. στ. 22.

9. Ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐκτὴ τῆ ἑσῆς τῶν χρονολογιῶν τῆς Παλαιᾶς

νον γένος. Διότι εάν δεν ήτο ο Ίδιος, αυτός που διά των προφητών και των πατριαρχών και των δικαίων ανθρώπων κατηύθυνε την ζωή μας, αλλά κάποιος άλλος, D τότε θα εδρεθή ότι πολύ άργά και με μεγάλην καθυστέρησιν ήρχισε να φροντίξη διά τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὡσανὺν νὰ συνήλθον ἀπὸ κάποιον μετένοιον. Πράγμα τὸν θὰ ήτο ἀνάξιον ὄχι μόνον Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ τυχεύοντος ἀνθρώπου, ἀφοῦ δηλαδὴ ἄφησε νὰ χαθοῦν τόσον πολλοὶ εἰς τόσον μεγάλον χρόνον, πολὺ ἀργὰ εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς ἐφρόντισε διὰ τοὺς ὀλίγους.

Βλέπεις εἰς πῶσας βλασηφίας ὑποβάλλουν τὸν Θεὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι ἄλλος εἶναι ὁ νομοθέτης τῆς Καινῆς καὶ ἄλλος ὁ νομοθέτης τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης; Ὅλα αὐτὰ ὅμως ἐξαφανίζονται, ἂν δεχθῶμεν ὅτι ἓνας εἶναι ὁ Θεὸς διὰ καθῆκον ἀπὸ τὰς δύο διαθήκας. E καὶ θὰ εὐρεθῆ νὰ κατευθύνῃ τὰ ἀνθρώπινα με φρόνησιν, τότε μὲν με τὸν νόμον, τώρα δὲ με τὴν χάριν, καὶ ὄχι πρόσφατα οὐτε τελευταία, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνεκάθεν καὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν ἐμερίμνησε καὶ ἐπρονόησε δι' ἡμᾶς. Καὶ διὰ νὰ σφαιλοκωμῆν περισσότερο τὰ στόματά των, ἄς ἐπικαλεσθῶμεν τὰς ἰδίας τὰς ρήσεις καὶ τοὺς προφήτας καὶ τοὺς ἀποστόλους ποὺ βοοῦν, ὅτι ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐὰς ἔλθῃ λοιπὸν ἐνώπιόν μας ὁ Ἱερεμίας, ποὺ ἠγιώσθη ὁκμήν ὅταν εὐρίσκατο εἰς τὴν κοιλιαν τῆς μητρός του, καὶ ἄς ἀποδείξῃ σαφῶς τοῦτο, ὅτι, δηλαδὴ, ὑπῆρξεν ἓνας καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς καὶ τῶν δύο Διαθηκῶν. 273 A Τί λέγει λοιπὸν αὐτὸς, κηρύσσων ἐξ ὀνόματος τοῦ νομοθέτου; «Θὰ θέσω εἰς τὴν διὰθεσίαν σας διαθήκην νέαν, ὄχι ὡσανὺν τὴν διαθήκην ποὺ ἔδωσα εἰς τοὺς προπάτοράς σας».¹⁰ Ὅστε ὁ Θεὸς ποὺ ἔδωσε τὴν Καινὴν Διαθήκην εἰς αὐτοὺς εἶναι ὁ Ίδιος ὁ Θεὸς ποὺ ἔδωσε καὶ τὴν Παλαιάν. Ἐδῶ ἀπεστατόμωσεν ἀρκούντως καὶ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Παύλου τοῦ Σομοσιτεύς,¹¹ οἱ ὅποιοι δὲν δέχονται τὴν

Διαθήκης ἀρνήθησιν τὸν Θεόν.

10. Ἱερ. 31, 31-32.

11. Παῦλος ὁ Σομοσιτεύς ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας τῆς Συρίας ἀπὸ τοῦ 280 μ.Χ. ἔλλατο κηρύσσων καὶ ὁ ἀνώτατος οἰκονομὸς ἐπέλληλος τῆς βασιλείας τῆς Παλαιᾶς Ἑσθίας. Ἐξήθιον ἦν ἡμεῖς ἀρμύζοντα εἰς ἐπίσκοπον.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν του, ὁ Θεὸς εἶναι ἓνα πρόσωπον, ὁ δὲ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀπὸ ἐπὶ πρόσωποι δυνάμεις, δυνάμειν νὰ ταυτισθῶν. Ὁ ὅτος ἀχρηματοποιεῖ τὴν λέξιν Λόγος ἐν σχέσει μετ' ὁ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, διατηρῶν τὴν ἀποφιν, ὅτι μόνον ἀπὸ τῆς ἀπαρχῆς τοῦ θεοπρεματός ἐνήργει παρ' αὐτὸ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τ. ε. ἡ ἀπρόσωπος θεῖα δύ-

προαιώνιον ὑπαρξιν τοῦ Μονογενοῦς. Διότι εάν δὲν ὑπῆρχε προτοῦ νὰ γεννηθῆ ἀπὸ τὴν Μαρίαν καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἀνεκάθεν πρὶν νὰ ἐνανθρωπήσῃ, πῶς θὰ ἐνομοθετεῖ αὐτὸς ποὺ δὲν ὑπῆρχε; Τότε πῶς ἔλεγε: «Θὰ σὰς δώσω νέαν διαθήκην, ὄχι ὡσανὺν τὴν διαθήκην ποὺ ἔδωσα εἰς τοὺς προπάτοράς σας;». B Πῶς θὰ ἔδιδε διαθήκην εἰς τοὺς προπάτοράς των, εάν δὲν ὑπῆρχε καὶ δὲν εἶχε ὑπόστασιν, συμφῶνως πρὸς τὴν ἀποφιν ἐκεῖνων;

Ἄλλὰ πρὸς τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Παυλιανούς, ποὺ ὑποφέρουν ἀπὸ τὴν ἴδιαν νόσον μετὰ τοὺς Ἰουδαίους, εἶναι ἀρκετὴ ἀπάντησις ἡ μαρτυρία τοῦ προφήτου. Διὰ νὰ ἀποστομώσωμεν ὅμως καὶ τοὺς Μονυχιστοὺς, ἄς ἐπικαλεσθῶμεν τὴν μαρτυρίαν τῆς Καινῆς, διότι τὴν Παλαιάν αὐτοὶ δὲν τὴν λογαριάζουν καθόλου, ἢ μάλλον οὐτε τὴν Καινήν. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴν, ποὺ ἐμφανίζονται ὅτι τὴν τιμοῦν, τὴν καθυβρίζουν ὄχι ὀλιγώτερον ἀπὸ ἐκεῖνην. Κατὰ πρῶτον, μετὰ τὸ νὰ τὴν ἀποκόψουν τελείως ἀπὸ τὴν Παλαιάν, προσβάλλουν καὶ αὐτῆς τὴν ἀξιοπιστίαν. Διότι δὲν εἶναι καὶ μικρὴ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας τοῦ περιεχομένου τῆς ἢ προανακρινῆσις εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην τῶν προφητειῶν, C τὰς ὁποίας αὐτοὶ ἀρνούνται καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται, ὅτι μετὰ τὴν ἀρνήσιν των αὐτὴν ἀτιμάζουν τοὺς ἀποστόλους περισσότερο ἀπὸ τοὺς προφήτας. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἓνας τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖον καθυβρίζουν τὴν Καινήν. Ἐνας δεύτερος τρόπος εἶναι ἡ ἀπόρριψις πολλῶν μερῶν αὐτῆς. Πλὴν ὅμως ἡ δύναμις τῶν ἀληθειῶν ποὺ ὑπάρχουν εἰς αὐτὴν εἶναι τόσον μεγάλη, ὡστε καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ λείψανα ἀποκαλύπτεται φανερά ἡ κακοουργία των. Πραγματικὰ, τὰ ἀποκόπεντα ἀπὸ αὐτοὺς μέλη κρᾶζουν καὶ βοοῦν, καθὼς ἀναζητοῦν τὴν συμφωνίαν μετὰ τὰ ἰδικὰ των μέλη.

D Πῶς λοιπὸν θὰ ἀποδείξωμεν, ὅτι ὁ νομοθέτης τῆς Καινῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἶναι ὁ Ίδιος; Ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ ἀποστολικά λόγια, ποὺ γίνονται παραδεκτὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς, καὶ τὰ ὁποῖα φαίνονται μὲν ὅτι κατηγοροῦν τὸν νόμον τῆς Παλαιᾶς, κυρίως ὅμως τὸν συνιστοῦν καὶ δεικνύουν, ὅτι ὑπῆρξεν ἓνας θεῖος χρησμός ποὺ ἔχει τὴν προέλευσιν του ἀπὸ τοὺς αὐρανοὺς. Καὶ ταῦτο εἶναι ἔργον τῆς σοφίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡστε οἱ κατήγοροι τοῦ

ναυτε, συνεπὸς, ἤρνετο τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου καὶ ἐδέχτο διὰ ἀνήγει παρ' αὐτοῦ ἡ θεῖα δύναμις, ὅπως ἐνήργει παρὰ τῆς Μιουθῆ καὶ τοῦ ἄλλοις προφήταις, ἀλλ' εἰς μεγαλύτερον ἑσθία. Ἐνομοὶ τῆς Συρίας ἀπὸ τὸ 264-268 καθήρσαν καὶ ἀφαιρέσαν αὐτόν, ἢ δὲ Α' Ὀκτωβριανὴ Σύνοδος ἀνῆρτα τοὺς ἀναδόξοι τοῦ «Ποικλιανισμοῦ».

νόμου, δελεασθέντες από την επιφανειακήν ανάγνωσιν τῆς ρήσεως, νὰ δεχθοῦν τελικῶς, χωρὶς νὰ θέλουν καὶ χωρὶς νὰ τὸ ἀντιλαμβάνονται, τὴν ἀπολογίαὺν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ νόμου, ποῦ εἶναι γραμμένη καὶ ἐγκρύπτεται εἰς τὸ βάθος τῶν ἑνωϊῶν. Ἔτσι, ὥστε, ἀν θελήσουν νὰ ἀτενίσουν τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἔχουν τὴν ρῆσιν, ἣ ὁποία τοὺς χειραγωγεῖ. Ἄν πάλιν ἐπιμένουν εἰς τὴν ἀπιστίαν, Ἐ νὰ μὴ τύχουν καμμίως συγγνώμης καὶ καθὼς θὰ ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν πιστεύουν εἰς αὐτὰ, ποῦ νομίζουν ὅτι πιστεύουν, θὰ στραφοῦν ἐναντίον τῆς σωτηρίας των.

Λοιπὸν, εἰς ποῖον σημεῖον ἡ Καινὴ Διαθήκη λέγει, ὅτι εἶναι ἓνας ὁ νομοθέτης αὐτῆς καὶ τῆς Παλαιᾶς; Καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα σημεῖα, ἡμεῖς ὅμως σπεύδομεν νὰ φέρωμεν εἰς τὸ μέσον ἐκείνην τὴν περικοπὴν, ἣ ὁποία αἰῶζεται ἀκόμη καὶ τώρα εἰς τοὺς Μανιχαίους. Ποία εἶναι λοιπὸν αὕτη ἡ περικοπὴ; «Ἐπιπέτε μου οὐεῖς», λέγει, «οἱ ὅποιοι θέλετε νὰ εἰσθε ὑπὸ τὸν νόμον, δὲν ἀκούετε τί λέγει ὁ νόμος; Σὺς κάνω τὴν ἐρώτησιν αὐτὴν διότι ἔχει γραφῆ εἰς τὸν νόμον, ὅτι ὁ Ἀβραάμ ἀπέκτησε δύο υἱούς, ἓνα ἀπὸ τὴν δούλην Ἄγαρ καὶ ἓνα υἱὸν ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν Σάρραν».¹² 274 Α Ἡκούσαν οἱ αἱρετικοί, ὅτι ἀπέκτησεν υἱὸν ἀπὸ δούλην καὶ ἀμέσως ἐσκόρτησαν. Ἐνόμισαν, ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς ἀποτελεῖ κατηγορίαν τοῦ νόμου. Καὶ ἀφοῦ τὴν ἀπέκοψαν ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον συνέχειαν, τὴν κρατοῦν μετὰ τὴν σκέψιν ὅτι συνηγορεῖ ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων των. Ἐμπρὸς λοιπὸν, ὡς ἀποδείξωμεν ἀπὸ αὐτοῦ, ὅτι ἓνας εἶναι ὁ νομοθέτης. Ὁ Ἀβραάμ εἶχε δύο υἱούς, ἓνα ἀπὸ τὴν δούλην καὶ ἓνα ἀπὸ τὴν ἐλευθέραν. «Αὐτὰ ὅμως», λέγει, «ἔχουν ἀλληγορικὴν ἑνωσίαν».¹³ Τί σημαίνει ὅμως «ἔχουν ἀλληγορικὴν ἑνωσίαν»; Τὰ γινόμενα εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην ἦσαν τύποι καὶ προεκκρίσματα αὐτῶν ποῦ ἐπικλοῦθησαν μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ. Ὅπως, δηλαδὴ, ἐκεῖ ἀναφέρονται δύο γυναῖκες, ἔτσι ἐδῶ εἶναι δύο διαθήκαι. Β Ἀλλὰ μετὰ αὐτὸ δευκνύει πρῶτον τὴν συγγένειαν τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιάν, ὅταν αὐτὰ ποῦ ἀναφέρονται ἐκεῖ ἀποτελοῦν τύπον καὶ προεκκρίσματα τούτων. Διότι τὸ πρότυπον δὲν εἶναι ἀντίθετον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ εἶναι συγγενές. Ἐάν δὲ ὁ Θεὸς τῆς Παλαιᾶς ἦτο ἀντίθετος πρὸς τὸν Θεὸν τῆς Καινῆς, δὲν ἐπρόκειτο ποτὲ νὰ προσδιορισθῇ μετὰ τὰς δύο γυναῖκας τὴν ὑπεροχὴν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐάν δὲ καὶ ἔ-

12. Γαλ. 4, 21-29.

13. Ῥωμ. ἀν. 24.

καίνας προδιετύπωσεν καὶ προεκκρίνωσεν, ἔπρεπε ὁ Παῦλος νὰ μὴ παραθεωρήσῃ τὸν τύπον αὐτόν. Ἐάν δὲ λέγουν, ὅτι τὸ ἔκαμε αὐτὸ ἀπὸ συγκοπήσασιν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν Ἰουδαίων, τότε ἔπρεπε καὶ, ὅταν ἀσπρῆτε πρὸς τοὺς Ἕλληνας, νὰ χρησιμοποιεῖ καὶ ἑλληνικὰ πρότυπα καὶ νὰ ἀναφέρῃ περισπωτικὰ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ δὲν τὸ ἔκαμε αὐτό. Καὶ πολὺ σωστὰ. Ὁ Διότι ἐκεῖνα δὲν ἔχον τίποτε τὸ κοινὸν μετὰ τὴν ἀλήθειαν, ἐνῶ αὐτὰ ἐδῶ εἶναι χρησιμοὶ καὶ νόμοι τοῦ Θεοῦ. Δι' αὐτὸ τὰ παλαιὰ ἔχουν μεγάλην συγγένειαν πρὸς τὴν Καινὴν Διαθήκην.

Τὸ πρῶτον ποῦ ἀποδεικνύουν εἶναι αὐτό, ὅτι, δηλαδὴ, εἶναι μεγάλη ἡ συμφωνία τῆς Καινῆς πρὸς τὴν Παλαιάν. Τὸ δεύτερον, καὶ ὅχι ὀλιγώτερον σημαντικὸν ἀπὸ τὸ πρῶτον, συνάγεται ἀπὸ αὐτὸ τὸ περιεχόμενον ταῦ γεγονότος. Ὅπως, δηλαδὴ, τότε αἱ δύο γυναῖκες ἦσαν ἓνος ἀνδρός, ἔτσι καὶ τώρα αἱ δύο Διαθήκαι εἶναι ἓνος νομοθέτου. Διότι, ἂν ἦτο ἄλλος ὁ νομοθέτης τῆς Καινῆς καὶ ἄλλος τῆς Παλαιᾶς, θὰ ἦτο περιττὸν νὰ παρουσιάσῃ αὐτὴν τὴν ἱστορίαν. Πραγματικὰ, δὲν ἦτο ἄλλος ὁ ἀνδρὸς τῆς Σάρρας καὶ ἄλλος τῆς Ἄγαρ, ἀλλὰ ἓνας καὶ ὁ αὐτός. Ὡστε, ὅταν λέγη, ὅτι «αὐτὰ εἶναι δύο διαθήκαι» δὲν λέγει τίποτε ἄλλο, Ὁ παρὰ ὅτι ἔχουν ἓνα νομοθέτην, ὅπως ἐκεῖνα ἔχουν ἓνα ἀνδρὰ, τὸν Ἀβραάμ. Ἀλλὰ, ἴσως εἴπη κάποιος, ἡ μὲν μὴ ἦτο δούλη, ἡ δὲ ἄλλη ἦτο ἐλευθέρη. Καὶ τί σημασίαν ἔχει; Ἀφοῦ τὸ πρὸ ἀλίγου ζητούμενον ἦτο, ὅταν εἶναι ὁ ἴδιος νομοθέτης καὶ τῶν δύο Διαθηκῶν. Ἄς δεχθοῦν λοιπὸν πρῶτα αὐτὸ, καὶ τότε θὰ τοὺς ἀπαντήσωμεν καὶ δι' ἐκεῖνον. Διότι ἂν τοὺς ἀναγκάσῃ νὰ δεχθοῦν αὐτό, καὶ πισθεοῦν, τότε καταρρέει ὅλον τὸ δογματικὸν των οικοδόμημα. Ὁταν, δηλαδὴ, ἀποδειχθῇ ὅτι καὶ ἡ Παλαιὰ εἶναι ἔργον τοῦ Ἰησοῦ νομοθέτου, ὅπως καὶ εἶναι, τότε λύεται ὅλη ἡ διαφορὰ μας πρὸς ἐκείνους. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ σὰς ἀνησυχῇ καὶ αὐτό, ὡς προσέξωμεν μετὰ ἀκριβείαν τὴν ρῆσιν. Ἐ Διότι δὲν εἶπε, ἡ μία μὲν ἦτο δούλη, ἡ δὲ ἄλλη ἐλευθέρη, ἀλλὰ εἶπε «ἡ μὲν μία, ποῦ γενῶσ τέκνα διὰ νὰ εὐρίσκωνται εἰς δουλείαν, δὲν εἶναι ὅπωςδὴποτε δούλη. Καὶ αὐτό, τὸ ὅτι ἐγενήθησαν νὰ εὐρίσκωνται εἰς δουλείαν, δὲν εἶναι ἐγκλημα αὐτῆς ποῦ τοὺς ἐγέννησε, ἀλλὰ τῶν ἰδίων τῶν τέκνων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἀπεστέρησαν τὸν ἑαυτὸν των τῆς

14. Ῥωμ. ἀν.

15. Ῥωμ. ἀν.

ελευθερίας από την ιδιότητα των κακίων και εξέπεσαν από την ευγένεια, ὁ Θεὸς ἐπαίδευσε αὐτοὺς ὡς δούλους ἀφρονας μὲ διαρκή φόβον, καλῶν αὐτοὺς μὲ ἀπειλᾶς καὶ τιμωρίας. Ὡς γνωστὸν καὶ τώρα πολλοὶ πατέρες δὲν συμπεριφέρονται πρὸς τὰ παιδιά των, ὡσάν νὰ εἶναι παιδιά των.¹⁷⁵ Ἀ ἀλλὰ τοὺς ἐμπνέουν φόβον πού ἀρμόζει μόνον εἰς τοὺς δούλους. Καὶ τὸ ἀμάρτημα δὲν εἶναι τῶν πατέρων, ἀλλὰ τῶν παιδιῶν, πού ἀδήγησαν τοὺς πατέρας εἰς τὴν ἀνάγκη νὰ μεταχειρίζονται τοὺς ἐλευθέρους ὡς δούλους.

Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς τότε ἔκρινεν τὸν λαὸν τὸν διπαιδαγωγῶν μὲ τόσον φόβον καὶ τόσον τιμωρίαν, ὅσην ἦτο φυσικὸν νὰ χρησιμοποίησιν ἐναντίον ἀχαρίστου δούλου. Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν ἦτο ἀμάρτημα τοῦ Θεοῦ, οὔτε τοῦ νόμου, ἀλλὰ τῶν Ἰουδαίων πού εἶχαν ἀποχαλινωθῆ, καὶ εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ αὐστηροῦ περιορισμοῦ. Διότι θὰ εὐρεθοῦν πολλοὶ δέδοισι, εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην, πού δὲν ἔτυχον αὐτῆς τῆς ἀγωγῆς, ὅπως ὁ Ἄβελ, ὁ Νῶε, ὁ Ἀβραάμ, ὁ Ἰσαάκ, ὁ Ἰακώβ, ὁ Ἰωσήφ, Β ὁ Μωϋσῆς, ὁ Ἥλιος, ὁ Ἐλισσαῖος, ὅσοι οἱ ἄλλοι δοιοὶ ἀμιλλῶνται πρὸς τὴν φιλοσοφίαν πού διέπει τὴν Καινὴν Διαθήκην. Πραγματικὰ αὐτοὶ ἀνεδείχθη-χθησαν, οἷα ἀνεδείχθησαν, ὄχι μὲ τὸν φόβον καὶ τὸν κολασμὸν, οὔτε μὲ τὴν ἀπειλὴν καὶ τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ μὲ τὴν θεῖαν ἀγάπην καὶ τὸ φλογερὸν φίλημα πρὸς τὸν Θεόν. Διότι δὲν ἐχρειάσθησαν προσταγᾶς, οὔτε ἐπιτολᾶς καὶ νόμους, ὥστε ν' ἀκαλοῦθουν τὴν ἀρετὴν καὶ ν' ἀποφεύγουν τὴν κακίαν, ἀλλὰ ὡσάν εὐγενεῖς καὶ ἐλεύθεροὶ υἱοί, πού εἶχαν ἐπίγνωσιν τῆς ἀξίας των, χωρὶς κανένα φόβον καὶ τιμωρίαν, ἐτρέψαν μὲ τὴν θέλησίν των πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ὅσοι ὁμοῦ οἱ ἄλλοι Ἰουδαῖοι, ἐπειδὴ ἀπέκλιναν πρὸς τὴν κακίαν, ἐχρειάσθησαν τὸν ὑποχρεωτικὸν χαλινὸν τοῦ νόμου. Ὁ ἴσως γνωστὸν, ὅταν κατακεῖναι τὸν μόσχον καὶ ἐπροσκύνησαν τὸ γλυπτὸν εἰδωλὸν σου, τότε ἤκουσαν: «Κύριος ὁ Θεός σου, εἶναι ἕνας καὶ μοναδικὸς Κύριος».¹⁸ Ὅταν ἐξετραχλίστησαν εἰς φόνους καὶ διέφθειρον τὰς γυναῖκας τῶν πλησίων των, τότε ἤκουσαν τὸ «οὐ φονεῖς», οὐ μοιχεύεις»¹⁹ καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον.

Ὅποτε δὲν εἶναι σφάλμα τοῦ νόμου τὸ ὅτι ἐπιφέρει κολασιν καὶ τιμωρίαν, καὶ παιδεύει καὶ σωφρονίζει, ὅπως τοὺς κακοῦς δούλους, ἀλλὰ ἀποτελεῖ καὶ μέγιστον ἐγκώμιον καὶ ἔπαινον ὄχι τυχαίον, διότι αὐτοὺς πού παρεδόθησαν εἰς

16. Δευτ. 6, 4.

17. Ἐξελ. 20, 16 καὶ 18, Δευτ. 5, 17-18.

τὴσιν κακίαν, Ὁ ἤδυνήθη μὲ τὴν ἀσθηρότητα του νὰ τοὺς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν πονηρίαν, νὰ τοὺς μαλακώσῃ καὶ νὰ τοὺς κάμῃ ὀπαδοὺς τῆς χάριτος καὶ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς Καινῆς Διαθήκης. Διότι τὸ ἴδιον Πνεῦμα ἐρρῦθιζε τὰ πάντα καὶ τὴν Παλαιάν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἔστω καὶ μὲ διαφορετικὸν τρόπον. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος ἔλεγε: «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, πού μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς ἑπίστευσα, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησα». Καὶ δὲν ἔλεγε μόνον δι' αὐτὸν τὸν λόγον «τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα», ἀλλὰ καὶ δι' ἕνα ἄλλον, ὄχι κατώτερον τοῦ προηγουμένου, τὸν ὅποιον ἤθελα τώρα νὰ σᾶς ἀναπτύξω, ἐπειδὴ ὁμοῦ φοδοῦμαι μήπως χρησιμοποιεῖτε αὐτὰ πού εἶπαμε, δι' αὐτὰ θὰ φυλάξω τὸ θέμα αὐτὸ δι' ἄλλην ὁμιλίαν. Ἐ ἀφοῦ σᾶς παρακαλέσω νὰ ἐνθυμηθεῖτε τὴν παρουσίαν ὁμιλίαν ὀλην καὶ νὰ τὴν διατηρῆτε εἰς τὴν ψυχὴν σας μὲ ἀκρίθειαν, καὶ νὰ προσθέτετε ἐπὶ πλέον τὴν ἐκ τῆς πράξεως ἀρετὴν, καὶ νὰ τὴν συσφραῖνετε μὲ τὴν καθαρότητα τῶν δογμάτων. «Καὶ ἔτσι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι τέλειος, καταρτισμένος εἰς κάθε ἔργον ἀγαθόν».¹⁹ Διότι δὲν ὠφελοῦν εἰς τίποτε τὰ ὀρθὰ δόγματα, ὅταν ὁ θλιος μας εἶναι διεσθαρμένος. Ὅπως δὲν ὠφελεῖ ἐπίσης ἡ ἀρίστη ζωὴ, χωρὶς ὑγιᾶ πίστιν. Διὰ νὰ ἔχωμεν λοιπὸν πλήρη καὶ τελείαν τὴν ὠφέλειαν, ὅς ἀσφαλίζωμεν τὸν ἑαυτὸν μας ἀπὸ κάθε πλευρᾶν, ἔχοντες νὰ ἐπιδείξωμεν καὶ εἰς ὅλα τὰ ἄλλα γενναίους καρποὺς,²⁰ καὶ κυρίως τὴν ἐλεημοσύνην.²⁰ Ἀ διὰ τὴν ὅποιαν σᾶς ὁμιλήσα καὶ προηγουμένως καὶ τὴν ὅποιαν πρέπει νὰ ἐκτελῶμεν μὲ μεγάλην προθυμίαν, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ἀφθονίαν. Διότι «ἐκείνος» πού σπεῖρει μὲ ταιγγουνιά, μὲ ταιγγουνιά καὶ θὰ θερίσῃ. Καὶ θεῖνος πού θὰ σπεῖρῃ ἀφθονα, ἀφθονα καὶ θὰ θερίσῃ.²⁰ Τί σημαίνει «σπεῖρει ἐπ' εὐλογίαις»; Σημαίνει μὲ μεγάλην ἀφθονίαν. Διότι ἐδῶ εἰς τὰ ἐπίγεια πράγματα καὶ ὁ θερισμὸς καὶ ἡ ὀσπρὰ εἶναι τοῦ ἴδιου ὀσποῦ. Καὶ πραγματικὰ, αὐτὸς πού σπεῖρει, ρίπτει οἶτον ἢ κρήνη ἢ ἄλλο παρόμοιον, καὶ αὐτὸς πού θερίζει, θερίζει πάλι τὸ ἴδιον. Μὲ τὴν

18. Ἡ· Τιμὸθ. 3, 17.

19. Ἡ ἑκφρασις «γενναῖοι καρποὶ», ἐπιλόγου τῶν ὀρίμων καὶ εὐγενηστικῶν καρποῦ, πού προέρχονται ἀπὸ γόνιμον καὶ καλεῖται γῆν, χρησιμοποιεῖται ἀναλλὰ μεταφορικῶς, ἵνα ἐπὶ τὸ παραστατικώτερον ἐμφανισθῇ ἡ ἀφειότης τῶν καρπῶν τῆς ψυχῆς ἐκείνης, ἡ ὅποια ἔχει δεχθῆ τὴν ζωοποιὸν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

20. Ἡ· Κορινθ. 9, 6.

ἐλεημοσύνη όμως δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιον, ἀλλὰ διαφορετικά. Β Διότι σὺ μὲν καταβάλλεις χρήμα, συλλέγεις όμως παρησίαν πρὸς τὸν Θεόν. Δίδεις χρήματα καὶ λαμβάνεις ἀφεσὶν ἁμαρτιῶν. Παρέχεις ἄρτου καὶ ἰμάτιον καὶ ἔναι τούτων σοὺ ἐτοιμάζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ τὰ ἄπειρα ἀγαθὰ, πού δὲν τὰ εἶδε μάτι, οὔτε τὰ ἤκουσε αὐτί, οὔτε ἀνέθρσαν ποτὲ εἰς τὴν καρδίαν ἀνθρώπου.²¹ Καὶ τὸ σπουδαιότερον ἀπὸ ὅλων τὰ ἀγαθὰ, γίνεται ὁμοίως μετὸν Θεόν, ὅσον τοῦτο εἶναι ἀνθρωπίνως δυνατὸν. Ὁ Χριστός, δταν ἠμίλησε διὰ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν φιλανθρωπίαν, προσέθεσε: «Διὰ τὸ νὰ γίνετε ὅμοιοι πρὸς τὸν πατέρα σας πού εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Διότι καὶ αὐτὸς τὸν ἥλιον, πού εἶναι ἰδικός του, ἀνατέλλει ἀδικρίτως εἰς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ δρέχει τὴν βροχὴν του εἰς δικαίους καὶ ἀδίκους.»²² Ἐ Δὲν δύνασαι σὺ νὰ ἀνατείλῃς τὸν ἥλιον, οὔτε νὰ δρέξῃς βροχὴν, οὔτε νὰ εὐεργετήσῃς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Χρησιμοποίησε όμως τὰ πλοῦτη σου πρὸς εὐεργεσίαν, καὶ θὰ γίνῃς ἀμέσως ὅμοιος πρὸς τὸν Θεόν πού ἀνατέλλει τὸν ἥλιον, εἰς τὸν βαθμὸν πού εἶναι δυνατὸν ὁ ἀνθρώπος νὰ γίνῃ ὅμοιος πρὸς τὸν Θεόν.

Προσέξατε πολὺ αὐτὰ πού εἶπα. «Εἰς πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς», λέγει. Καὶ οὐ λοιπὸν, δταν κάνῃς ἐλεημοσύνην, μὴ ἐξετάσῃς τὴν ζωὴν, μήτε νὰ ζητῆς ἐξηγήσεις διὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἀνθρώπου. Διότι διὰ τοῦτο λέγεται ἐλεημοσύνη, διὰ τὸν δίδωμεν καὶ εἰς τοὺς ἀναίτους. Καθ' ὅσον αὐτὸς πού ἔλεει, δὲν ἔλεει τὸν ἐνάρετον, ἀλλὰ τὸν ἁμαρτάνοντα. Διότι ὁ ἐνάρετος εἶναι ἄξιος ἐπιτίμων καὶ στεφάνων, Ὡ ἐνῶ ὁ ἁμαρτάνων εἶναι ἄξιος εὐσπλαγγνίας καὶ συγγνώμης. Ὡστε καὶ εἰς αὐτὸ θὰ μνησθῶμεν τὸν Θεόν, ἐάν παρέχωμεν καὶ εἰς τοὺς κακοὺς. Σκέψου πόσοι κατοικοῦν τὴν οἰκουμένην, θλάσφημοι, μισροὶ, μάγοι, ἄνθρωποι γεμάτοι ἀπὸ κάθε εἴδους κακίων. Ἀλλὰ ὁ Θεὸς τοὺς τρέφει καὶ αὐτοὺς κάθε ἡμέραν καὶ μᾶς διδάσκει νὰ ἐκτείνωμεν τὴν εὐεργεσίαν πρὸς ὅλους. Ἡμεῖς όμως κάμνομεν τὸ τελειῶς ἀντίθετον. Διότι δὲν ἀποστρέφόμεθα μόνον τοὺς πονηροὺς καὶ τοὺς φαύλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ ἐν μᾶς πλησιάζῃ κανεὶς πού νὰ εἶναι ὀγιῆς καὶ νὰ συζῆ μετὴν πτωχείαν ἢ ἀπὸ ἀγαθότητα ἢ ἀπὸ ἐλευθερίαν ἢ ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἀργίαν (διότι θέτω καὶ αὐτὴν τὴν περίπτωσιν), τὸν ἀποπέμπωμεν μὲ χεῖρας κενάς, ἀφοῦ τὸν περιλούσωμεν με

21. Α' Κορινθ. 9, 8.

22. Ματθ. 6, 45.

χλευασμούς. Ἐ ὕβρεις μετ' ἀμέτρητα πειράγματα, ἀποδοκιμάζοντες τὴν ὕγιαν του, ἐπικαλούμενοι τὴν ἀργίαν του καὶ ζητοῦνες λόγον δι' ὅλ' αὐτὰ. Μήπως ἔλασες αὐτὴν τὴν προσταγὴν ἀπὸ τὸν Θεόν, ἀνθρώπε μου, νὰ κατηγορῆς καὶ νὰ ἐπιπλήτῃς ἐν γένει τοὺς πτωχοὺς; Ὁ Θεὸς σὲ διέταξε νὰ τοὺς ἐλεῆς καὶ ν' ἀνακουφίξῃς τὴν πένιν των, ὄχι νὰ τοὺς ζητῆς εὐθύνας καὶ νὰ τοὺς ὕβρίζῃς. Ἀλλὰ θέλεις νὰ διαρῶσῃς τὸν χαρακτήρα του καὶ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃς ἀπὸ τὴν ἀργίαν καὶ νὰ τὸν ὑποκρέωσῃς νὰ ἐργασθῇ; ²⁷ Ἀ Δώσέ του πρώτα, καὶ μετὰ ἐπιτίμησέ τον διὰ τὸ μὴ κατηγορηθῆς βαρύντα δι' ἀμώμητα, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπαινεθῆς διὰ τὴν κηδεμονίαν σου. Ὁ πτωχὸς ἀποστρέφεται αὐτὸν πού δὲν τοῦ δῶσε, ἀλλὰ τὸν κατηγορεῖ μόνον, καὶ τὸν ἀρξιάζει καὶ οὔτε ἀνέχεται κἄν νὰ τὸν ἴδῃ. Καὶ πολὺ εὐλόγως, διότι πιστεύει ὅτι τὸν κατηγορεῖ ὄχι ἀπὸ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ διότι δὲν θέλει νὰ τοῦ δώσῃ. Πράγμα πού εἶναι ἀληθές. Ἐνῶ ἐκεῖνος πού δίδει πρώτα καὶ μετὰ κατηγορεῖ, καθιστᾷ τὴν παραίτησιν εὐπρόσδεκτον. Διότι ἡ παραίτησίς του δὲν προέρχεται ἀπὸ ἀπονῶρτιαν, ἀλλὰ ἀπὸ ἐνδιαφέρον.

Ἐτοὶ ἔκανε καὶ ὁ Παῦλος. Ἀφοῦ εἶπε πρώτα, «ἐάν κανεὶς δὲν θέλῃ νὰ ἐργάζεται, δὲν πρέπει οὐδὲ νὰ τρώγῃ, προσέθεσεν ἁμέσως: Β «Ζεῖς όμως μὴ ἀποκάμινετε πράττοντες τὸ καλὸν καὶ πρὸς αὐτοὺς.»²⁸ Βέβαια τὰ προσταγmata αὐτὰ δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εἶναι ἀντίθετα μεταξὺ των. Διότι ἐάν, ὅσοι δὲν ἐργάζονται, δὲν πρέπει νὰ τρώγουν, τότε πῶς διατάσσει νὰ κάμνωμεν τὸ καλὸν πρὸς αὐτοὺς; Ἀλλὰ, πρὸς Θεοῦ, δὲν εἶναι ἀντίθετα. Διότι δι' αὐτὸ εἶπα, λέγει, ὅτι ἐάν κανεὶς θέλῃ νὰ μὴ ἐργάζεται, δὲν πρέπει οὔτε νὰ τρώγῃ, ὄχι δηλαδὴ διὰ ν' ἀποτρέψω ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην αὐτοὺς πού ἔχουν τὴν διάθεσιν νὰ δώσουν, ἀλλὰ διὰ ν' ἀπομακρύνω ἀπὸ τὴν ἀργίαν αὐτοὺς πού ζοῦν χωρὶς νὰ ἐργάζονται. Ἐτοὶ, δταν λέγῃ, «ἐάν πρέπει καὶ νὰ τρώγουν», παρωθεῖ ἐκεῖνους πρὸς τὴν ἐργασίαν, μετὸν φόβον τῆς ἀπειλῆς. Ὡταν πάλι λέγῃ «μὴ ἀποκάμινετε πράττοντες τὸ καλὸν», διεγείρει αὐτοὺς πρὸς τὴν ἐλεημοσύνην, μετὰ μίαν χρήσιμον παραίτησιν. Ἐ Συνεπῶς, διὰ νὰ μὴ κλεισοῦν ἐξ ἄλλου τὰς χεῖρας των μερκοὶ, ἀκούοντες τὴν ἀπειλήν ἐναντίον ἐκείνων, τοὺς προτρέπει πρὸς τὴν εὐεργεσίαν, λέγων «Μὴ ἀποκάμινετε πράττοντες τὸ καλὸν.» Ὡστε καὶ εἰς τὸν ταπειλὴν ἐν δώσῃ, ἔκανες τὸ καλὸν.

Τὸ πρᾶγμα αὐτὸ τὸ κατέστησε φανερὸν καὶ μετὰ τὰ ἐ-

28. Β' Θεοσ. 3, 10 καὶ 13.

ξης. "Όταν, δηλαδή, είπεν: «ἐάν κανείς δὲν ὑπακούῃ εἰς τὸν λόγον μου πού σᾶς γράφομεν μετὰ τὴν ἐπιστολήν αὐτήν, σημαδεύετε τοῦτον καὶ μὴ τὸν συναναστρέψασθε μετὰ οὐκείοντα»,²⁴ καὶ ἀφοῦ τὸν ἀπέκοψαν ἀπὸ τῆν ἐκκλησίαν, πάλιν τὸν συνδέει μετὰ ἄλλον τρόπον, συμπιλιώνων μετὰ αὐτὸν τὰς διαθέσεις ἐκείνων πού τὸν ἀπέκοψαν. Διότι, ὡς γνωστόν, συνέχισεν ἡμέως: Δ «Μὴ τὸν θεωρῆτε ὡς ἐχθρόν, ἀλλὰ συμβουλευτέτε τον ὡς ἀδελφόν».²⁵ "Όπως λοιπὸν ὅταν εἶπε «ἐάν κανείς δὲν θέλῃ νὰ ἐργάζεται, δὲν πρέπει οὐδὲ νὰ τρώῃ», διέταξεν ὅμως ἐκείνους πού ἤμποροῦν νὰ φροντίζουν πολὺ δι' αὐτούς, εἶται καὶ ἐδῶ, ὅταν εἶπε «μὴ τὸν συναναστρέψασθε μετὰ οὐκείοντα», δὲν ἀπεμάκρυνε τοὺς ἀκροατὰς του ἀπὸ τῆν φροντίδα δι' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς προέτρεψε νὰ τὸν βοηθοῦν πολὺ, διότι προσέθεσε «καὶ μὴ τὸν θεωρῆτε ὡς ἐχθρόν, ἀλλὰ συμβουλευτέτε τον ὡς ἀδελφόν». Ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῆν συναναστροφήν αὐτοῦ, ἀλλὰ νὰ μὴ χωρισθῆς καὶ ἀπὸ τῆν φροντίδα δι' αὐτόν. Τὸν ἀπέκοψαν ἀπὸ τῆν σύνοδον, μὴ τὸν ἀποκόψης καὶ ἀπὸ τῆν ἀγάπην. Ἐ Διότι καὶ αὐτὸ τὸ διέταξε νὰ γίνῃ ἀπὸ ἀγάπην, ὥστε, ἀφοῦ γίνῃ καλῦτερος μετὰ τὸν χωρισμὸν, νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ λοιπὸν σῶμα τῆς ἐκκλησίας. Διότι καὶ οἱ πατέρες ἐκδιώκουν ἀπὸ τῆν οἰκίαν τὸν υἱὸν τῶν, ὄχι διὰ νὰ μένουν διαρκῶς ἔξω, ἀλλὰ διὰ νὰ σωφρονισθοῦν μετὰ τῆν ἐκδίωξιν αὐτῆν καὶ ἐπανέλθουν πάλιν εἰς τῆν οἰκίαν.

Δι' αὐτούς λοιπὸν πού κατηγοροῦν τοὺς ἄλλους δι' ἄκνηρίαν, φθάνουν ὅσα εἶπαμε. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἄλλοι πολλοὶ χρησιμοποιοῦν κάποιο ἄλλο ἐπιχείρημα, ὡς δικαιολογίαν, πού εἶναι ὅμως γεμῆτο ἀπανθρώπιαν καὶ σκληρότητα, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸ ἐλέγξωμεν καὶ αὐτό, ὄχι διὰ ν' ἀποστερήσωμεν ἀπὸ κάθε δικαιολογίαν αὐτούς πού τὸ προβάλλουσιν,²⁷ ἀ ἀλλὰ διὰ νὰ τοὺς πείσωμεν νὰ ἐγκαταλείψουν τῆν ἀνυπαρκτον καὶ ἀνώφελον αὐτῆν δικαιολογίαν καὶ νὰ ἀσκοῦν μετὰ ἔργα τῆν πραγματικὴν δικαιολογίαν, πού δύναται νὰ εὐσταθήσῃ ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τοῦ Χριστοῦ. Ποία λοιπὸν εἶναι αὐτὴ ἡ ψυχρὰ καὶ ἀνωφελὴς δικαιολογία τῶν πολλῶν; Ἀνατρέφω παιδιὰ, λέγει, εἶμαι προστάτης τῆς οἰκογενείας μου, τρέφω γυναῖκα, ἔχω παλὰ ἔξοδα. Δι' αὐτὸ δὲν δύναμαι νὰ εἶδω ἐλεημοσύνην εἰς αὐτούς πού ἔρχονται καὶ τῆν ζητοῦν. Τί λέγεις; Τρέφεις παι-

24. Ἐνθ. ἐν. στ. 14.

25. Ἐνθ. ἐν. στ. 15.

διὰ καὶ δι' αὐτὸ δὲν ἐλεεῖς τοὺς πτωχοὺς; Μά, δι' αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ παιδιὰ πρέπει νὰ ἐλεῖς τοὺς ἐνδοεῖς, διὰ τῆν προσοσίαν αὐτῶν τῶν παιδιῶν, διὰ νὰ καταστήσῃς μετὰ ὀλίγα χρήματα εὐμενῆ πρὸς αὐτὰ τὸν Θεόν, Β πού τὰ χάρισε, νὰ τοὺς ἀφήσῃς ἐκείνον προστάτην καὶ μετὰ τὸν θάνατόν σου, διὰ νὰ προσελκύσῃς χάριν αὐτῶν μεγάλην εὐνοίαν ἀνωθεν, ἀπὸ τὰ χρήματα ἐκείνα πού ἐξοβείεις χάριν τοῦ Θεοῦ. Δὲν βλέπεις, ὅτι πολλοὶ ἄνθρωποι εἰσάγουν συχνὰ εἰς τὰς διαθήκας τῶν ἀνθρώπων πλουσίους καὶ ἰσχυροὺς, χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν συγγένειαν μαζί των, καὶ τοὺς καθιστοῦν συγκληρονόμους μετὰ τὰ τέκνα των, διὰ κανένα ἄλλον λόγον παρὰ διὰ νὰ ἀσφαλίσουν τὰ τέκνα των μετὰ ὀλίγα χρήματα; Καὶ μάλιστα, τῆν στιγμήν πού δὲν γνωρίζουν πὸς θὰ συμπεριφερθοῦν εἰς τὰ τέκνα των, C μετὰ τὸν θάνατόν των, αὐτοὶ πού ἔγιναν μέτοχοι τῆς κληρονομίας;

Σὺ δὲ πού γνωρίζεις τῆν φιλάνθρωπιαν καὶ τῆν καλοσύνην καὶ τῆν δικαιοσύνην τοῦ Κυρίου σου, δὲν θὰ τὸν κάμῃς μέτοχον εἰς τῆν διαθήκην σου; Δὲν θὰ τὸν κάμῃς συγκληρονόμον μετὰ τὰ παιδιὰ σου; Καὶ ποίαν σχέσιν μπορεῖ νὰ ἔχη αὐτό, πές μου, μετὰ πατέρα πού ἀγαπᾷ τὰ παιδιὰ του; Διότι, ἐάν ἐνδιαφέρεσαι διὰ τὰ τέκνα σου, ἀφῆσε εἰς αὐτὰ ἔγγραφον διαθήκην, εἰς τῆν ὅποιαν νὰ ἔχῃς ὑπεύθυνον τὸν Θεόν. Αὐτὸ εἶναι ἡ μεγίστη κληρονομία, αὐτὸ εἶναι κόσμημα, αὐτὸ εἶναι ἀσφάλεια. Εἰσάγαγε τὸν Θεόν εἰς τῆν ἐπίγειον κληρονομίαν, διὰ νὰ σὲ εἰσαγάγῃ καὶ αὐτὸς μαζί μετὰ τὰ παιδιὰ σου εἰς τῆν οὐράνιον κληρονομίαν. Αὐτὸς ὁ κληρονόμος εἶναι εὐγενής, φιλάνθρωπος, καλός, δυνατός, πλούσιος. Δ Καὶ δὲν ὑπάρχει περίπτωσηίς ἢ συμμετοχὴ αὐτῆ νὰ εἶναι ὑποπτος. Διὰ τοῦτο ἡ ἐλεημοσύνη ὀνομάζεται καὶ σπῆρος, διότι ἡ ἐνέργεια αὐτῆ δὲν εἶναι δαπάνη, ἀλλὰ ἔσδοον. Σὺ δὲ, ὅταν χρειάζεται νὰ σπείρῃς, δὲν προσέχεις ὅτι ἀδειάζεις τὰς ἀποθήκας σου ἀπὸ τὰ παλαιὰ γεννήματα, ἀλλὰ ἀποθλέπεις εἰς τὸν πολὺ μακρινὸν θεισμὸν τῶν γεννημάτων. Καὶ μάλιστα, χωρὶς νὰ εἶσαι βέβαιος, ὅτι ὀπωθήσῃτε θὰ γίνῃ. Διότι καὶ ἡ «ἐρυσίθη»²⁸ καὶ χάλασα, καὶ ἀκριβες καὶ αἱ καιρικαὶ συνθήκαι καὶ πολλὰ ἄλλα εἶναι δυνατόν ν' ἀνατρέψουν τὰς ἐλπίδας πού στηρίζωμεν εἰς τὸ μέλλον. Ἐ Ἐνῶ, ὅταν πρόκειται νὰ σπείρῃς εἰς τὸν οὐρανόν, ὅπου δὲν ὑπάρχουν δυσμενεῖς καιρικαὶ συνθήκαι,

26. Νόμος τῶν φουδῶν, ἰδιὰ τῶν στερηθῶν, κοινῶς κανεῖται.

δπου έχει εξαλειφθῆ κάθε αἰτία λύτης καὶ ἐπιβουλῆς, δι-
στασίς καὶ ὑποχωρεῖς; Καὶ ποῖαν συγγνώμην θὰ εὕρης,
δταν ἔχης ἐμπιστοσύνην καὶ σπείρης εἰς τὴν γῆν καὶ τὸ
κάνης αὐτὸ μὲ προθυμίαν, ἐνῶ δταν πρόκειται νὰ δώσῃς
εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, διστασίς καὶ ἀμελείς; Διότι, ἐάν
ἡ γῆ σοῦ ἀποδίδῃ αὐτὰ ποῦ ρίπτεις, πολὺ περισσώτερον
τὸ χεῖρι τοῦ Θεοῦ θὰ σοῦ ἀποδώσῃ μὲ δλον τὸν τόκον αὐτὰ
ποῦ θὰ λάβῃ.

Ἐχόντες λοιπὸν δὲ αὐτὰ ὑπ' ὄψιν μας, ἂς μὴ λογα-
ριάζωμεν τὴν δαπάνην, δταν κάμνωμεν ἐλεημοσύνην, 279 Α
ἀλλὰ νὰ σκεπτόμεθα τὴν πρόσδοον καὶ τὰς μελλοντικὰς
ἐλπίδας, καθὼς καὶ τὸ παρὸν κέρδος. Διότι ἡ ἐλεημοσύνη
δὲν προσφέρει μόνον τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ
καὶ τὴν ἀσφάλειαν καὶ ἀφθονίαν εἰς τὸν παρὸντα βίον.
Ποῖος τὰ λέγει αὐτά; Αὐτὸς ποῦ ἔχει τὴν ἐξουσίαν νὰ τὰ
δώσῃ αὐτά. Αὐτὸς, λέγει, ποῦ δίδει τὰ ἰδικά του εἰς τοὺς
πτωχοὺς, θὰ λάβῃ ἑκατονταπλάσια εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν
καὶ θὰ κληρονομήσῃ τὴν αἰώνιον ζωὴν.²⁷ Βλέπετε πῶς καὶ
εἰς τὴν μίαν καὶ εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν αἱ ἀμοιβαὶ δίδονται
μὲ ἀφθονίαν;

Ἄς μὴ δισταζώμεν λοιπὸν, οὔτε νὰ ἀναβάλλωμεν, ἀλ-
λὰ κάθε ἡμέραν ἂς ἔχωμεν τὸν καρπὸν τῆς ἐλεημοσύνης,
ὥστε καὶ εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν τὰ πράγματά μας νὰ θα-
δίζουσι κατ' εὐχὴν, καὶ νὰ ἐπιτύχωμεν καὶ τὴν μέλλουσαν
ζωὴν. Εἰς τὴν ὁποίαν εἶθε νὰ μετάρχωμεν δλοι ἡμεῖς, μὲ
τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου δόξα, τιμὴ καὶ δύναμις εἰς τὸν
Πατέρα, μαζί καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

27. Ἠρβλ. Ματθ. 19, 29.

ΛΟΓΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΠΑΛΙΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΔΙΑΝ ΡΗΣΙΝ,

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΙΣΗΛΘΟΝΤΑΝ ΤΟ ΑΥΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ, ΠΟΙ' ΜΑΣ ΣΤΗΡΙΖΕΙ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΙΣΤΙΝ, ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΓΡΑΜΜΗΝΟΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΦΑ-
ΜΟΓΕ·¹ ΚΑΙ ΔΙΑ ΠΟΙΩΝ ΑΥΤΩΝ ΑΠΟΛΑΜΒΑΝΟΥΝ ΟΛΟΙ ΑΠΟ ΚΟΙΝΟΥ
ΤΑ ΑΓΑΘΑ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ.

Κατὰ τὴν προηγουμένην σύναξιν καὶ κατὰ τὴν ἄλλην
ποῦ προηγήθη αὐτῆς, ἐπήρα μίαν ρῆσιν τοῦ ἀποστόλου
καὶ κατηνάλωσα δλον τὸν λόγον εἰς τὴν θαυτατρῆκα ἀνά-
λυσιν τῆς. Καὶ σήμερον πάλιν σκοπεύω νὰ ἐνδιατρίκω εἰς
τὴν ἴδιαν ρῆσιν. Καὶ τὸ κάνω αὐτό, ὄχι ἀπὸ ἐπίδειξιν, ἀλλὰ
διότι ἀποβλέπομεν εἰς τὴν ὠφέλειαν τῆς ἰσικῆς σας ἀγά-
πης. Ὅχι διὰ νὰ σὰς ἀποδείξω, ὅτι εἶμαι πλούσιος εἰς λό-
γους καὶ πολυμαθῆς, ἀλλὰ διὰ νὰ σὰς ἀποκαλύψω τὴν σο-
φίαν τοῦ Παύλου καὶ διεγείρω τὴν προθυμίαν σας. Δι' αὐτὸ
ἐπιμένω εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τοῦ θέματος. Δι-
ότι καταφαίνεται σαφέστερον καὶ τὸ δάθος τῆς σοφίας του,
δταν μία μόνον ρῆσις του γεννᾷ τόσοις ποταμοῦς νοημά-
των. Ἀλλὰ καὶ σεῖς, ἀφοῦ διδαχθῆτε ὅτι καὶ ἀπὸ μίαν λέ-
ξιν ἀποστολικὴν εἶναι δυνατόν νὰ καρπωθῆτε ἀνεκφάραστον
πλούτον φιλοσοφίας, δὲν θὰ διατρέξετε ἀπλῶς τὰς ἐπιστο-
λάς, ἀλλὰ θὰ προχωρήσετε εἰς τὴν πρόθυμον καὶ θαθεῖαν
μελέτην τῶν ἐνοιῶν ποῦ ἐνυπάρχουσι εἰς αὐτάς, τρεφόμε-
νοι μὲ αὐτὰς τὰς ἐλπίδας. Διότι, ἐάν μία μόνον λέξις ἐτρο-
φοδοτῆρε τρεῖς ἡμίλιας, τότε πόσον θησαυρὸν θὰ ἀναβλύ-
σῃ ὁλόκληρος περικοπὴ, ἐξεταζομένη μὲ πολλὴν προσο-
χήν; Ἄς μὴ ἀποκάμωμεν λοιπὸν ἕως δτου ἐξαντλήσωμεν
τὸ πᾶν.

Διότι, ἐάν οἱ χρυσορῦχοι δὲν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ
ἀρκεῖον, ὅσον πλούτον καὶ ἂν ἀνπλήρουν ἀπὸ ἐκεῖ. Ἐ ἂν
δὲν λάβουσι δλον τὸν χρυσόν, τότε ἡμεῖς πρέπει νὰ δεικνύ-
ωμεν πολὺ μεγαλυτέραν προθυμίαν καὶ ἐνδιαφέρον εἰς τὴν
ἐρευναν τῶν θεῶν λόγων. Καθ' ὅσον καὶ ἡμεῖς σκάπτωμεν

1. Β' Κορινθ. 4, 13.

χρυσόν, όχι δεδαίως ύλικόν, αλλά πνευματικόν χρυσόν. Διότι τὰ μέταλλα πού κατεργαζόμεθα δέν είναι γήινα, αλλά είναι μέταλλα τού Πνεύματος. Πραγματικά, αἱ ἐπιστολαί τού Παύλου είναι μέταλλα καί πηγαί τού Πνεύματος. Μέταλλα μὲν, διότι μᾶς παρέχουν πλοῦτον πολυτιμότερον ἀπὸ κάθε θησαυρόν, πηγαί δέ, διότι ποτέ δέν ξηραίνονται. Ἀλλά ὅσον καί ἂν ἀντλήσῃς ἀπὸ ἐκεῖ, ἄλλο τόσον καί πολὺ περισσότερον ἀναδύσει πάλιν. ²⁸⁰ Α Καί σαφῆς ἀπόδειξις τού πράγματος αὐτοῦ είναι ὅλος ὁ χρόνος τού παρελθόντος. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν πού, ὡς γνωστόν, ἔζησεν ὁ Παῦλος, ἐπέρασαν πεντακόσια ἔτη. Καί καθ' ὅλον αὐτὸν τὸν χρόνον ἦντλησαν ἀπὸ ἐκεῖ πολλές φορές μέγαν πλοῦτον πολλοὶ συγγραφεῖς, καθώς καί πολλοὶ διδασκαλοὶ καί ἐξηγηταί, καί δέν ἐξηντλήσαν τὸν πλοῦτον πού ἐνυπάρχει ἐκεῖ. Διότι ὁ θησαυρὸς δέν είναι ὕλικός. Διὰ τοῦτο καί δέν ἀναλίσκεται ἀπὸ τὰς πολλὰς χεῖρας πού ἐξορύσσουσιν, ἀλλά αὐξάνεται καί πάντοτε περισσεύει. Καί διατί ἀναφέρω διὰ τοὺς πρὶν ἀπὸ ἡμᾶς; Πόσοι μετὰ ἀπὸ ἡμᾶς θὰ εἶπουν, καί ἄλλοι πάλιν ὕστερ' ἀπ' αὐτούς, καί δέν θὰ πᾶσῃ ποτέ ὁ πλοῦτος νὰ πηγάζῃ, καί δέν θὰ λείψουν ποτέ ἀπὸ ἐδῶ τὰ μέταλλα; Διότι είναι πνευματικά καί τὸ χαρακτηριστικόν τῶν είναι, ὅτι δέν ξηραίνονται ποτέ. Ποία είναι λοιπὸν, ἡ ἀποστολικὴ ρῆσις, Β διὰ τὴν ὁποίαν ὠμίλησα καί προηγουμένως πρὸς τὴν ἀγάπην σας; «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, πού μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν μας, σύμφωνα μὲ τὸ γραμμένον εἰς τοὺς ψαλμοὺς «ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ καί ἐλάλησα».

Τότε λοιπὸν ἐξητάσαμεν διὰ ποῖον λόγον εἶπεν «τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, πού μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν». Καί ἀνεφέραμεν τότε μίαν αἰτίαν. Αὕτῃ δέ ἦτο ὅτι ἤθελε νὰ δείξῃ, ὅτι ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἦτο σύμφωνα πρὸς τὴν Καινὴν. Διότι, ὅταν ἐμφανίζεται, ὅτι τὸ Πνεῦμα τῆς πίστεως ἦτο τὸ ἴδιον, πού ἐκίνησε τὴν γλώσσαν τοῦ Δαυὶδ, ὅταν ἔλεγεν «ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ δέ καί ἐλάλησα» μὲ αὐτὸ πού ἐμπνέει τὴν ψυχὴν τοῦ Παύλου, είναι φανερόν ὅτι ὑπάρχει μεγάλη συγγένεια μεταξύ προφητῶν καί ἀποστόλων. C καί είναι ἀνάγκη νὰ είναι μεγάλη ἡ συμφωνία τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ σᾶς ἐνοχλῶ πάλιν λέγων τὰ ἴδια, ἄς ἐξετάσωμεν καί τὴν ἄλλην αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν εἶπεν «τὸ αὐτό». Καί πραγματικά, καί τότε σᾶς ὑποσχέθημιν νὰ ἀναφέρω καί ἄλλην αἰτίαν αὐτῆς τῆς ρήσεως, Ἀλλὰ δώσατε προσοχὴν. Διότι τὸ νόημα αὐτὸ πού πράττεται νὰ ἀναπτύξῃ πρὸς τὴν ἀγάπην σας είναι βαθύ

καί ἀναίτη διαορατικὴν σκέψιν καί πνεῦμα δξύ. Δι' αὐτὸ, σᾶς παρακαλῶ, νὰ παρακολουθήσετε μὲ ἀκρίβειαν αὐτὰ πού θὰ εἶπω. Ἄν ὁ κόπος είναι ἰδικός μας, τὸ κέρδος ὁμοίως είναι ἰδικόν σας, ἢ μᾶλλον καί ὁ κόπος δέν είναι ἰδικός μας, ἀλλὰ είναι δωρεὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καί μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας ἀπὸ αὐτό, τότε αὐτὸ ὁ ὁμιλητὴς αὐτὸς οἱ ἀκραταὶ κουράζονται. D Διότι ἡ εὐκολία πού πηγάζει ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν είναι μεγάλη. Ἄς προσέξωμεν λοιπὸν πολὺ. Διότι καί ἂν παρακολουθήσετε τὰ περισσότερα, καί εἰς κάποια σημείον νυστάξετε, θὰ σᾶς διαφύγῃ ὅλον τὸ κάλλος, ὅταν χάσετε τὴν συνέχειαν. Αὐτοὶ πού δέν γνωρίζουν τοὺς δρόμους καί ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ ἄλλους ὁδηγούς, ἀκόμη καί ἂν προχωρήσουν πολὺ εἰς τὸ δρόμον ἀκολουθοῦντες τοὺς ὁδηγούς, ἀδιαφορήσουν ὁμοίως μίαν στιγμὴν καί χάσουν ἀπὸ τὰ μάτια των τὸν ὁδηγόν, δέν ἔχουν πλέον κανένα φελας ἀπὸ τὴν προηγουμένην παρακολούθησιν, ἀλλὰ σταματοῦν πλέον, διότι δέν γνωρίζουν πού νὰ προχωρήσουν. E Ἔτσι, καί αὐτοὶ πού παρακολουθοῦν τὸν ὁμιλητήν, ἔάν, ἐνῶ παρακολουθοῦν ὀλιγὴν τὴν διδασκαλίαν, ἀδιαφορήσουν ὀλίγον, δέν θὰ δυνηθοῦν πλέον νὰ φθάσουν εἰς τὸ τελικόν συμπέρασμα τῶν νοημάτων. Διὰ νὰ μὴ πάθετε λοιπὸν αὐτὸ, σᾶς παρακαλῶ νὰ δώσατε τὴν ἴδιαν προσοχὴν εἰς ὅλα ὅσα πρόκειται νὰ λεχθοῦν, ἕως ὅτου φθάσωμεν ἕως τὸ τέλος.

Διὰ ν' ἀποδείξωμεν λοιπὸν διὰ ποῖον λόγον εἶπε «ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, πού μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν» καί ἐπιδιώκει νὰ δείξῃ ὅτι ἡ πίστις είναι μητέρα τῶν ἀγαθῶν καί εἰς τὴν Παλαιάν καί εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, είναι ἀνάγκη νὰ μεταφερθῶμεν ὀλίγον παλαιότερον. Διότι ἔτσι θὰ γίνῃ φανερὰ ἡ αἰτία. ²⁸¹ Α Ποία λοιπὸν είναι ἡ αἰτία; Ὅταν ἐλέγοντο αὐτὰ, μέγας πόλεμος εἶχε περικυκλώσει τοὺς πιστοὺς, πόλεμος δύσκαλος καί ἀκέραιος. Πραγματικά, καί πόλεις ἀλόκληροι καί λαοὶ ἐπανεστάσαν ἀπὸ κάθε σημείον καί ὅλοι οἱ τύρανοι τοὺς ἐπέδλεπαν καί οἱ βασιλεῖς προετοιμάζον πόλεμον ἐναντίον αὐτῶν, καί ὅπλα ἐκινούσαν, καί ἔπιπτον ἐκείνοι, καί στρατοὶ ἐξωπλίζοντο καί ἐπενοεῖτο κάθε εἶδος καταστροφῆς καί τιμωρίας. Δι' αὐτὸ ἐγίνοντο ἀπαγαγῆν καί δημεύσεις τῶν ὑπαρχόντων, καί ἀπαγωγαὶ καί καθημερινὸι θάνατοι, καί στρεβλώσεις, καί δεσμητήρια, καί πῦρ, καί σίθηρος καί θηρία, καί ξύλον, καί τροχός, καί δάραθρα, καί κρημνοί, καί ὅλα ὅσα συνετέλουν εἰς τὸν ὄλεθρον τῶν πιστῶν, ὅλα ἐτίθεντο εἰς ἐνέργειαν. Καί ὁ πόλεμος δέν ἔφθασε μόνον μὲ-

χρὶς αὐτοῦ τοῦ σημείου. Β Διότι δὲν ἐκηρύττετο μόνον ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ φύσις ὤργιζετο ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ τῆς. Καὶ πραγματικά, πατέρες ἐπολέμουν ἐναντίον τῶν υἱῶν των, καὶ θυγατέρες ἐμίσουν τὰς μητέρας των, καὶ φίλοι ἀπεστρέφοντο τοὺς φίλους των, καὶ ὁ πόλεμος αὐτὸς ἔρπων εἰσέρχετο εἰς τὰς οἰκίας καὶ μεταξύ τῶν συγγενῶν, καὶ πολὺς θόρυβος ἐσηκώετο εἰς τὴν οἰκουμένην ὀλόκληρον. Καὶ ὅπως τὸ πλοῖον, ὅταν ὁμοῦν τὰ κύματα, ὅταν συσσωρεύονται κῆφη, ὅταν ἐκαποῦν βρονταί, ὅταν ἀκότος κυκλῶνῃ τὸ ἀκάφος ἀπὸ παντοῦ, ἐνῷ ἡ θάλασσα μαίνεται, Ἐ τὰ θηρία ἀγριεύουν, οἱ πειραταὶ ἐπιτίθενται, τὸ ἴδιον τὸ πλῆρωμα ἐπαναστατεῖ, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ διαφύγῃ τὸν κίνδυνον, ἐὰν τὸ χεῖρ τοῦ Θεοῦ, τὸ δυνατὸν καὶ μεγάλο, δὲν ἀποκρούσῃ τὸν πόλεμον, καὶ ἀφοῦ καταπαύσῃ τὴν τρικυμίαν, ἀποκαταστήσῃ τὴν γαλήνην διὰ τοὺς ταξιδιώτας, ἔτσι οὐνέδῃ καὶ τότε, κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος. Διότι δὲν τοὺς ἐκτύπα ἀπ' ἔξω μόνον ἡ τρικυμία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μέσα τὸ πλῆρωμα οὐχὺν ἐστασίαζεν. Ποίος τὸ λέγει αὐτό; Ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος ὅταν ἔγραφεν· «Ἀπ' ἔξω ἀπὸ τοὺς ἀπίστους ἐγίνοντο μάχαι ἐναντίον μας, ἀπὸ μέσα διὰ τοὺς ἀσθενεῖς ἀδελφοὺς μᾶς κατελάμβαναν φόβοι, μήπως παρασυρθοῦν καὶ ἀποπλανηθοῦν ἀπὸ τὴν πίστιν».³ Καὶ διὰ νὰ ἴδετε ὅτι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀληθῆ καὶ ὅτι πραγματικά καὶ τοὺς μαθητὰς καὶ τοὺς διδασκάλους τοὺς εἶχαν κυκλώσει ἀνυπολόγιστα κακὰ καὶ ὅτι ὅλους τοὺς ἑτυραννοῦσεν ὁ πόλεμος, σὰς φέρω πάλιν τὴν μαρτυρίαν τοῦ Παύλου. Δ Σεῖς δὲ νὰ διατηρήσετε εἰς τὴν μνήμην σας ὅλα ὅσα σὰς λέγω, ὥστε, ὅταν μάθετε τοὺς κινδύνους, τοὺς πειρασμούς, τὰ ἀναρίθμητα κακὰ, πού ὑπέμειναν οἱ πιστοὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, νὰ εὐχαριστήτε καὶ δι' αὐτὸ περισσότερο τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος κατέπαυσεν ὅλα ἐκεῖνα τὰ θεινὰ καὶ ἔφερε θεοθεῖαν εἰρήνην καὶ ἀπεμάκρυνε τὸν πόλεμον καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν μεγάλης γαλήνης. Ὅστε κανεὶς ἀπὸ σὰς, ἂν ἀδιαφορῇ, νὰ μὴ νομίσῃ ὅτι θὰ διαφύγῃ τὴν τιμωρίαν, οὔτε πάλιν νὰ ὑπερφηρανεύεται, ἂν εἶναι ἐνάρετος.

Διότι δὲν εἶναι τὸ ἴδιον νὰ καταπολεμηθῆσιν ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ κατατρώχουσι ἀπὸ ἀναρίθμητα κακὰ καὶ πορ' ὅλα αὐτὰ νὰ ἠμπορέσῃ νὰ σταθῆς γεννοῖς, Ε με τὸ νὰ κάθουσι, ὅπως τώρα, εἰς ἀσφαλῆ λιμένα κατὰ κάποιον τρόπον καὶ νὰ ἔχῃς ὄλην τὴν ἄνεσιν νὰ ἐπιδείξῃς τὴν ἴδιαν

3. Β' Κορινθ. 7, 6.

προθυμίαν. Διότι ἐκεῖνοι δὲν εὐρίσκοντο εἰς καθόλου καλύτεραν κατάστασιν ἀπὸ ἐκείνους πού ἐταράσσοντο εἰς τὸ πέραν καὶ ἐκλυδωνίζοντο. Ἐνῷ ἡμεῖς τώρα διάγομεν ἀσφαλιότερον καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους πού κἀθήνται εἰς τὸν λιμένα. Μήτε λοιπὸν νὰ ὑπερφηρανευόμεθα διὰ τὰ ἐνάρετα ἔργα μας, μήτε νὰ ὑποχωρώμεν εἰς τοὺς πειρασμούς, μήτε ἡ ἄνεσις καὶ ἡ ἀσφάλεια νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀδιαφορίαν. Ἀλλὰ νὰ εἰμεθα πάντοτε νηφάλιοι καὶ νὰ ἀγρυπνοῦμεν. Διότι καὶ ἡμεῖς ἔχομεν νὰ παλαίωμεν με τὰς ἐπιθυμίας τῆς φύσεως. Τώρα δὲν ἐπαναστατοῦν ἐναντίον μας ἀνθρώποι, ἀλλὰ ἐπαναστατοῦν αἱ ἡδοναὶ τῆς σαρκός. Δὲν μᾶς πολεμοῦν τύρανοι καὶ βασιλεῖς, ²⁸² Α ἀλλὰ μᾶς πολεμεῖ ὁ θυμὸς, ὁ ἔρως τῆς κενοδοξίας, ὁ φθόνος, αἱ δασκαναὶ καὶ τὰ ἀμέτρητα πάθη τῆς ψυχῆς. Ἀφοῦ λοιπὸν εἰμεθα ἀπληλαγμένοι ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πειρασμούς, ἂς νικῶμεν αὐτοὺς ἐδῶ. Διότι διὰ τοῦτο σὰς ἀνέφερα τὰς συμφορὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὥστε καὶ αὐτὸς πού σήμερα εὐρίσκεται εἰς τὴν θλίψιν, νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ ἐκεῖ ἀρκετὴν παρηγορίαν, καὶ αὐτὸς πού διᾶγει ἐν ἀσφαλείᾳ, ἀντὶ τῆς μὴ ἀσκήσεως εἰς τὴν ἀντιμετώπισιν ἐκείνων τῶν κινδύνων, νὰ ἐπιδείξῃ μεγάλην προθυμίαν εἰς τὴν μάχην ἐναντίον τῶν ἐσφαλμένων ἀπόψεων. Διότι ὅλα ἐκεῖνα ἐγράφοντο πρὸς ἰδικὴν μας νοθεσίαν καὶ παρηγορίαν καὶ ὑπομονήν. Τὰ ὅποια εἶναι ἀ'αγκη νὰ σὰς ἐκθέσω τώρα καὶ νὰ σὰς διδάξω τὸ μέγεθος ὄλων τῶν κακῶν πού ἀπειλοῦσαν τότε τοὺς πιστοὺς, ὅχι μόνον τοὺς διδασκάλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς.

Β Ἀκουσε λοιπὸν τί λέγει ὁ Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Ἑβραίους· «Νὰ ἐνθυμησθε τὰς πρώτας ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφωτίσθητε μετ' ὁ θάπτισμα καὶ μετ' ἡ γνῶσιν τῆς ἀληθείας καὶ ὑπεμείνατε πολλὴν θλίψιν καὶ ἀγῶνα παθῆμάτων καὶ διωγμῶν».³ Δὲν παρήλαθε, πραγματικά, ὀλίγος χρόνος, καὶ ἀμέσως εἰς τὰς ἀρχὰς ἀκόμη τῆς κατηγορίας καὶ τῆς διδασκαλίας ἠγέρθησαν ἐναντίον αὐτῶν πειρασμοί, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἐθαπτίσθησαν ἀμέσως ἐκυνθῶνευσαν. Πρόσεχε, νὰ μάθῃς τί ἔπασχον· «Ἀπὸ τὸ ἔνα μὲν μέρος με ὀνειδισμούς καὶ ὄφρεις καὶ με θλίψεις ἐθεατρίζεσθε καὶ διεπομπεύεσθε».⁴ Πραγματικά, ὅλοι τοὺς ἐνέπτιον, τοὺς ὄφριζον, τοὺς κατεγέλιον, τοὺς ἐχλεύαζον, τοὺς ἀπικάλουσαν μωροὺς, ἀνοήτους, ἐπειδὴ ἀπεστατήσαν ἀπὸ τὴν

3. Ἐφ. 10, 32.

4. Ἐφ. 4, 1.

προτροπάρδοτον πίστιν και ἀπεδέχθησαν νέον δόγμα. Και αὐτό δὲν εἶναι μικρὰ δοκιμασία, ὥστε νὰ κλονίσῃ τὴν ψυχὴν, C ἐὰν ἡ πίστις δὲν εἶναι βαθέως ἐρριζωμένη. Καί, ὁπωσδήποτε, τίποτε δὲν πληγώνει τόσο τὴν ψυχὴν, ὅσον ἡ ἐντροπή. Τίποτε δὲν συντριβεί τόσο τὴν ψυχὴν και τὸν νοῦν, ὅσον τὰ πειράγματα και οἱ χλευασμοί. Διότι πολλὰς φορές πολλοὶ ἄνθρωποι ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς δνειδισμοὺς. Και σὰς τὰ λέγω αὐτὰ τώρα διὰ νὰ ἔχωμεν παρησίαν εἰς τὴν πίστιν μας. Διότι ἐὰν τότε, πού τοὺς ἐχλεύαζεν ὁ δὴ ἡ οἰκουμένη, δὲν ὑπεσκελισθησαν, πολὺ περισσότερον πρέπει σήμερον νὰ ὑπερασπιζόμεν μὲ παρησίαν τὴν πίστιν μας, διότι τώρα ὁλόκληρη ἡ οἰκουμένη προσεχώρησε εἰς τὴν πίστιν μας. Ὅτι δὲ ὄχι μόνον ὑπέμεναν τὰς κατηγορίας και τοὺς δνειδισμοὺς και τὰς λοιδορίας, D ἀλλὰ και ἔχαιρον ὅσοι ὕψισταντο αὐτὰ, ἄκουσε τὰ ἑξῆς: «Διότι και τὴν ἀρπαγὴν και τὴν δήμευσιν τῆς περιουσίας, λέγει, ἐδέχθητε μὲ χαρὰν.» Βλέπετε, ὅτι και αἱ περιουσίαι των ἐδημεύοντο παλαιὰ και ἦσαν εἰς τὴν διάθεσιν ἐκείνων πού ἤθελον νὰ τοὺς βλάψουν. Και αὐτὰ ἔλεγεν, ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς τοὺς Ἑβραίους.

Διὰ τοὺς Θεσσαλονικεῖς ἐξ ἄλλου μαρτυρεῖ ἄλλα παρῶμοια, ὅταν λέγει: «Και οἱ σεις, δηλαδή, γίνετε μιμηταὶ μας και μιμηταὶ τοῦ Κυρίου, διότι ἐδέχθητε τὸν λόγον τοῦ Εὐαγγελίου ἐν μέσῳ πολλῆς θλίψεως, πού σὰς ἐδημιουργοῦν οἱ διωγμοί.»⁵ Κύτταζε ὅτι και αὐτοὶ ἐθάλιοντο, και ὄχι ἀπλῶς, ἀλλὰ μὲ πολλὴν θλίψιν. E Διότι ἡ δοκιμασία ἦτο σφαιρὰ, ὁ κίνδυνος ἦτο διαρκῆς και δὲν παρεῖχεν οὔτε τὸ ἐλάχιστον περιθώριον εἰς τοὺς αγωνιζομένους τότε νὰ ἀναπνεύσουν. Ἄλλ' ὁμως, μολοντί τὰ ὕψισταντο ὅλα αὐτὰ, δὲν ἠγανάκτων, οὔτε ἀποθαρρύνοντο, ἀλλὰ μάλλον και ἔχαιρον. Ἀπὸ πού γίνεται φανερόν αὐτὰ; Ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς λόγους τοῦ Παύλου. Ἀφοῦ, δηλαδή, εἶπεν «ἐν μέσῳ πολλῆς θλίψεως, προσέθεσε «μὲ χαρὰν, τὴν ὅποιαν ἐγέννα εἰς τὰς καρδίας σας τὸ Ἅγιον Πνεῦμα.»⁶ Μὲ αὐτὸ ἐδήλωνεν, ὅτι οἱ μὲν πειρασμοὶ ἔφερον τὰς θλίψεις, ἡ δὲ αἰτία τῶν πειρασμῶν ἐγέννα εἰς αὐτοὺς τὴν χαρὰν. Διότι ἤρκει πρὸς παρηγορίαν των τὸ ὅτι εἶχαν τὴν συνείδησιν, 289 A ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ὑπέφερον διὰ τὸν Χριστόν. Και δὲν βαυμάζω τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τόσο διότι

5. Ἐνθ. ἐν. στ. 84.
6. Α' Θεσ. 1, 6.
7. Ἐνθ. ἐν.

ἐθάλιοντο, ὅσον διότι ἔχαιρον ἐπειδὴ ἐθάλιοντο διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Διότι ἔργον τῆς γενναίας και εὐσεβοῦς ψυχῆς εἶναι τοῦτο, δηλαδή, νὰ θλιβῆται και νὰ ὑποφέρῃ. Ἐνθ τὸ νὰ ὑπομένῃ μὲ γενναϊότητα τῶν πειρασμῶν και νὰ εὐχαριστῇ αὐτὸν πού ἐπιτρέπει τὰς θλίψεις, αὐτὸ εἶναι ἔργον μεγίστης ἀνδρείας, εἶναι ἔργον ψυχῆς ἀγρόπνου και ἀπηλλαγμένης ἀπὸ ὅλας τὰς ἀνθρωπίνους ὀδυμασίας. Και δὲν φανεράνει μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ και εἰς ἄλλας περιπτώσεις σημειώνει ὅλα τὰ κακὰ πού ὑπέφεραν οἱ ἄνθρωποι πού ἐπίστευον τότε ἀπὸ τοὺς οὐκείους και συγγενεῖς (αὐτὸ ἦτο τὸ βαρύτερον), γράφων ὡς ἑξῆς: «Διότι σεις, ἀδελφοί, γίνετε μιμηταὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, B πού εἶναι εἰς τὴν Ἰουδαίαν.»⁸ Κατὰ τί μιμηταὶ; «διότι και οἱ σεις ἐτάβατε τὰ ἴδια ἀπὸ τοὺς ὁμοσυνεῖς σας, καθὼς και ἐκεῖνοι ἀπὸ τοὺς ἀπιστήσαντας Ἰουδαίους.»⁹ Ἰδοὺ και πόλεμος, και μάλιστα ἐμφύλιος πόλεμος πού προκαλεῖ μεγαλύτεραν ὀδύνην. «Διότι ἐὰν ἐπὶ τέλους ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐχθροῦς μου μὲ ὕβρις, θὰ ὑπέφερα μὲ ὀμοιότην τὴν ὕβριν», λέγει. «Σὺ ὁμως, ὦ ἄνθρωπε, τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν και ἠγάπων ὡσάν τὸν ἑαυτὸν μου, ἀρχοντὰ μου και σύμβουλέ μου, φίλε και γνωστὸ μου»,¹⁰ πρᾶγμα ἀκριδῶς πού συνέβαινε τότε. Δι' αὐτὸ και εἶχαν ἀνάγκην μεγάλης παρηγορίας. Αὐτὸ τὸ ἀντελαομδῶμετο και ὁ Παῦλος και καθὼς ἔβλεπε τοὺς μαθητὰς του νὰ μοχθοῦν και νὰ ἰδρώνουν, νὰ πιέζωνται ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν συμφορῶν και νὰ ὑποφέρουν ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα πλῆγματα, C ἐνισχύει τὸ φρόνημα αὐτῶν μὲ πολλοὺς τρόπους. Ἄλλοτε μὲν γοῦς λέγει: «ἐὰν δεδαίως εἶναι δίκαιον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ἀνταποδώσῃ θλίψιν εἰς ἐκείνους, πού σὰς θλίβουν, και εἰς σὰς πού θλίβεσθε, ἀνάπαυσιν ἀπὸ τὰς παρούσας θλίψεις, τὴν ὅποιαν θὰ ἀπολαύσετε μαζί μας».¹¹ Ἄλλοτε πάλι τοὺς λέγει: «Ὁ Κύριος πλησιάζει νὰ ἔλθῃ και θὰ ἀποδώσῃ αὐτὸς εἰς ἕκαστον ὅτι του ἀνέκει. Μὴ κυριεύετε ἀπὸ ἀγωνιώδη φροντίδα διὰ τίποτε».¹² Και πάλιν: «Προσέξτε λοιπὸν μὴ χάσετε τὴν ἀφοβὸν και γεμάτην ἀπὸ θάρρους πίστιν και πεποθησίαν σας, ἡ ὅποια ἔχει ὡς ἀνταπόδοσιν μεγάλου μισθοῦ. Σὰς κάμνω τὴν προτροπὴν αὐτὴν, διότι ἔχετε ἀνάγκην ὑπομονῆς, ὥστε ἐξακολουθοῦντες νὰ μέντε πιστοὶ εἰς

8. Α' Θεσ. 2, 14.
9. Ἐνθ. ἐν.
10. Ματθ. 54, 13-14.
11. Β' Θεσ. 1, 6-7.
12. Φίλιπ. 4, 6-8.

τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ λάβετε τὴν ἀμοιβὴν ποῦ ὁ Θεὸς ὑπεσχέθη». ¹⁴ Ἐπειτα προετοιμάζων αὐτοὺς δι' ὑπομονήν, προσθέτει: «Δείξατε ὑπομονήν, διότι ἀκόμη πολὺ ὀλίγος χρόνος ὑπολείπεται, καὶ ὁ Κύριος ποῦ τὸν περιμένουν νὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν, θὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ βραδύνη». ¹⁵ Καὶ ὅπως ἓνα παιδί ποῦ κλαίει καὶ δυστροπεῖ ὁ καὶ ζητεῖ τὴν μητέρα του, κάθεται κανεὶς δίπλα του καὶ τὸ παρηγορεῖ λέγων, κάμε ὀλίγην ὑπομονήν καὶ θὰ ἔλθῃ ἡ μητέρα σου ὅπωςδήποτε, ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος, καθὼς εἶδεν αὐτοὺς ποῦ τότε ἐπίστευαν νὰ δυσανασχετοῦν, νὰ δούρωνται καὶ νὰ ἐπιζητοῦν τὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ διὰ τὴν ἀνυπόφορον συρροήν τῶν συμφορῶν, τοὺς ἔλεγε διὰ τὸν παρηγορήσει: «πολὺ ὀλίγος χρόνος ὑπολείπεται καὶ ὁ Κύριος ποῦ τὸν περιμένουν νὰ ἔλθῃ καὶ πάλιν, θὰ ἔλθῃ καὶ δὲν θὰ βραδύνη». ¹⁶

Ἐ ὅτι, λοιπόν, οἱ μαθηταὶ ἐθλίβοντο καὶ ὑπέφεραν ἀπειρα δεινὰ καὶ ὡσάν ἄρνια ἀποκλεισμένα ἐν μέσῳ λύκων, ἔτσι ἐδιώκοντο ἀπὸ παντοῦ, εἶναι φανερόν ἀπὸ αὐτά. Διὰ νὰ μάθῃς δέ, ὅτι καὶ οἱ διδάσκαλοι ὤφισταντο ὄχι μικρότερα δεινὰ, ἀλλὰ ἀπεναντίας ὑπέμειναν τότε θαυότερα κακὰ (διότι ὅσον περισσότερο ἐλύποντο τοὺς ἐχθροὺς τῆς ἀληθείας, τόσοι καὶ ἀπὸ περισσοτέρους ἐβάλλοντο), καὶ αὐτὰ ἄς τὰ ἀκούσωμεν ἀπὸ τὸν ἴδιον ποῦ εἶπε καὶ τὰ πρηγούμενα. Ὅταν, δηλαδὴ, ἔγραφε πρὸς τοὺς Κορινθίους, ἔλεγε τὰ ἑξῆς: «Καὶ τώρα σὰς παρακαλοῦμεν ἡμεῖς, χωρὶς νὰ δίδωμεν καμμίαν ἀφορμὴν σκανδάλου εἰς τίποτε, διὰ νὰ μὴ κατηγορηθῇ εἰς τὸ ἐλάχιστον ἡ διακονία τοῦ κηρύγματος. Ἀλλὰ τολμῶντιν μὲ κάθε τι συσταίνομεν καὶ ἀποδεικνύομεν τοὺς ἑαυτοὺς μας ὡς ἀληθινοὶ τοῦ Θεοῦ διάκονοι. Συσταίνομεν, δηλαδὴ, τοὺς ἑαυτοὺς μας μὲ ὑπομονήν πολλήν, μὲ θλίψεις, μὲ ἀνάγκας, μὲ στενοχωρίας, μὲ δαρμούς καὶ μαστιγώσεις, ποῦ πληγώνουν τὸ σῶμά μας, μὲ φυλακίσεις, μὲ καταδιώξεις, ποῦ δὲν μᾶς ἀφήνουν νὰ σταθῶμεν πούθεν, μὲ κόπους, μὲ ἀγρυπνίας, μὲ στερήσεις φαγητοῦ». ¹⁷

Εἶδες πόσους ὁθλους ἠρίθμησε, πόσην συρροήν πειρασμῶν; ¹⁸ Ἀ πάλιν, γράφων πρὸς τοὺς ἴδιους, λέγει: «Καυχῶνται ὅτι εἶναι διάκονοι τοῦ Χριστοῦ; Καὶ ἂν παρα-

14. Ἐφ. 10, 26-28.

15. Ἐφ. 2, 25.

16. Ἐφ. 2, 25.

17. Β' Κορ. 6, 3-6.

δειχθῶ ὅτι εἶναι —ὀμιλῶ ὡς παράφρων— ἐγὼ εἶμαι παράφρων ἀπὸ αὐτοὺς διάκονος τοῦ Χριστοῦ». ¹⁹ Ἐπειτα, θέλων νὰ μᾶς πείσῃ, ὅτι τὸ νὰ ὀφίστασαι θλίψεις χάριν τοῦ Χριστοῦ εἶναι πολὺ λαμπρότερον ἀπὸ τὸ νὰ κάνῃς θαύματα, καὶ παρέχων ἀποδείξει τῆς ἀποστολῆς του καὶ δεικνύων, ὅτι εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ αὐτοὺς, ὄχι τοὺς ἀποστόλους, ἀλλὰ τοὺς ψευδοαποστόλους, τὴν ἀπόδειξιν δὲν τὴν προσφέρει ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ τὰ σημεῖα, ποῦ ἔκανε, ἀλλὰ ἀπὸ τοὺς ἀλλεπαλλήλους κινδύνους, λέγων τὰ ἑξῆς. «Ἐπεβλήθην εἰς κόπους περισσώτερον ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἐπείρμενε κανεὶς. Ὑπέστην εἰς τὸ σῶμα μου κτυπήματα καὶ πληγὰς ὑπερβολικὰς. Ἐρρίφθην εἰς φυλακὰς περισσώτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον, διέτρεξα παλλὰς φορὰς κινδύνους νὰ θανατωθῶ. Β' Ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους πέντε φορὰς ἐμαστιγώθη μὲ τεσσαράκοντα παρὰ μίαν μαστιγώσεις. Τρεῖς φορὰς ἐρραβδίσθην, μίαν φορὰν ἐλιθοβολήθη, τρεῖς φορὰς ὑπέστην ναυάγιον, ἐπὶ ἓνα ἡμερονύκτιον ἔμεινα εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος καὶ μὲ ἔδεσαν τὰ ἄγρια κῶματα. Ὑπνέτησα τὸν Κύριον μὲ ὀδοιπορίας πολλὰς φορὰς, μὲ κινδύνους μέσα εἰς πλημμυρισμένα κατὰ τὸν χειμῶνα ποτάμια, μὲ κινδύνους ἀπὸ ληστές, μὲ κινδύνους ἀπὸ τὸ ἴδικόν μου Ἰουδαϊκὸν γένος, μὲ κινδύνους ἀπὸ ἐθνικῶν καὶ εἰδωλολάτρων. Μὲ κινδύνους μέσα εἰς πόλεις, μὲ κινδύνους μέσα εἰς ἔρημους τόπους, μὲ κινδύνους μέσα εἰς θαλάσσοις, ποῦ διέσχισα ταξιδεύων διὰ τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. Μὲ κινδύνους ἀπὸ ἀνθρώπους ποῦ ἦσαν ψευδάδελφοὶ καὶ ἔφερον ὑπακριτικῶς τὸ ὄνομα τοῦ Χριστιανοῦ. Ὑπνέτησα τὸν Κύριον μὲ κόπον καὶ μόχθον, μὲ ἀγρυπνίας πολλὰς φορὰς, μὲ πείναν καὶ μὲ δίψαν, μὲ νηστείας πολλὰς φορὰς, μὲ ψυχὰς καὶ γυμνότητα, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ποῦ παραλείπω». ²⁰ Αὐτὰ εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς πραγματικῆς ἀποστολῆς. Διότι θαύματα ἔκαμαν καὶ πολλοὶ ἄλλοι πολλὰς φορὰς, καὶ δὲν ἐκέρδιζαν τίποτε μὲ τὰ θαύματα, ἀλλὰ ὕστερ' ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα, ἤκουσαν: C «Ἰηγαίνετε, δὲν σὰς γνωρίζω, σεις ποῦ ἐργάζεσθε τὴν ἀνομίαν». ²¹ Ἐνῶ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς, ποῦ ἔχουν νὰ παρουσιάσουν αὐτὰ ποῦ ἀπρηθμῆσεν ὁ Παῦλος, δὲν θὰ ἀκούσῃ ἐκείνην τὴν φωνήν. Ἀλλὰ μὲ μεγάλην παρησίαν θὰ ἀνεβῇ εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ θὰ ἀπαύσῃ ὅλα τὰ οὐράνια ἀγαθὰ.

19. Ἐφ. 3, 11-23.

20. Ἐφ. 2, 23-28.

21. Ματθ. 7, 23.

ἴσως ἐμήκυνα τὸν λόγον, Ἄλλὰ μὴ φοβηθῆτε. Δὲν ἐληρομένησα τὴν ὑπόσχεσιν, ἀλλὰ θὰ ἐπανελάω ἀμέσως πάλιν πρὸς αὐτήν. Καὶ ἅλ' αὐτὰ δὲν τὰ ἀνέπτυξα ἐν ἐκτάσει ἄνευ λόγου, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤθελα νὰ καταστήσω σαφέστεραν καὶ ἀναμφισβήτητον τὴν ἀπόδειξιν μὲ περισσότερα στοιχεία, ταυτοχρόνως δὲ νὰ παρηγορήσω τὰς ψυχὰς ποὺ εὐρίσκονται εἰς θλίψιν, Ἐ ὥστε καθένας ποὺ ἀντιμετωπίζει πειρασμούς καὶ κινδύνους νὰ ἀπέλθῃ, ἀφοῦ λάθῃ μεγάλην παρηγορίαν καθὼς ἔμαθε ὅτι μὲ τὰ παθήματά του κμιείτε τὸν Παῦλον, ἢ μάλλον τὸν Δεσπότην τῶν ἀγγέλων Χριστόν. Μετέχων δὲ εἰς αὐτὴν τὴν ζωὴν τῶν παθιμάτων αὐτοῦ θὰ μετᾶσχῃς εἰς τὴν δόξαν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς. «Γινόμεθα δὲ συγκληρονόμοι τοῦ Χριστοῦ», λέγει, «ἐὰν δεδαιώς πάσχωμεν μαζί μὲ αὐτόν, διὰ νὰ βασιθεύωμεν καὶ μαζί του».²⁰ Καὶ πάλιν: «Ἐὰν δεικνούμεν ὑπομονὴν, τότε καὶ θὰ βασιλεύσωμεν μαζί ὁ αὐτόν».²¹ Διότι ὅπωσδήποτε εἶναι ἀνάγκη νὰ θλιβῆται ὁ πιστός. «Διότι ὅλοι δοοὶ θέλουν νὰ ζοῦν εὐσεδῶς, ὅπως ἐπιβάλλει ἡ οὐχέσις μας μὲ τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, θὰ καταδιωχθοῦν».²² Καὶ πάλιν Ἐ «Παιδί μου, ἐὰν προσέρχεται νὰ ὑπηρετήσῃς τὸν Κύριον, ετοίμασε τὸν ἑαυτὸν σου διὰ διαφόρους δοκιμασίας. Νὰ ἔχῃς εὐθείαν καὶ εὐκρινῆ τὴν καρδίαν σου καὶ ἀπλίσου μὲ ὑπομονὴν καὶ θάρρος».²³ Εἶναι καλοὶ αἱ ὑποσχέσεις ἐξ ἀρχῆς, ὅτι θὰ ἐμπέσῃς εἰς δοκιμασίας καὶ κινδύνους. Εἶναι μεγάλη προτροπὴ καὶ ζωρὰ παρηγορία τῆς δουλείας τὸ νὰ δοκιμάσων ἀμέσως τοὺς κινδύνους. Εἶναι θεβαίως μεγάλη καὶ θαυμασία καὶ φέρει μέγιστον κέρδος. Ποῖον εἶναι αὐτό; Ἄκουσε τὰ ἔξῃς: «Διότι ὅπως μὲ τὴν φωτιάν καθαρίζεται καὶ γίνεται λαμπρότερος ὁ χρυσός, ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι γίνονται δεκτοὶ ἐνώπιον τοῦ Κυρίου διὰ μέσου τῆς καμίνου τῶν θλίψεων».²⁴ Ἡ ἔννοια τῶν λόγων αὐτῶν εἶναι ἡ ἔξῃς. Ὅπως, δηλαδή, ὁ χρυσός δοκιμάζεται εἰς τὴν πυρὰν καὶ γίνεται καθαρότερος, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ, ὅταν δοκιμάζη θλίψεις καὶ κινδύνους καθίσταται λαμπρότερα καὶ περιχαρῆς.²⁵ Α καὶ ἀποβάλλει ὅλας τὰς κηλίδας τῶν ἀμαρτημάτων. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀδράμ ἐλεγε πρὸς τὸν πλούσιον, ὅτι: «Ὁ Λάζαρος ἀπῆλυσεν τὰ κακὰ τῆς δυστυχίας

20. Ρωμ. 8, 17.

21. Β' Τιμοθ. 2, 12.

22. Ἐφ. 2, 19.

23. 2οφ. Σειο. 2, 1-2.

24. Ἐφ. 2, 25.

καὶ παρηγορεῖται ἐδῶ».²⁶ Καὶ ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν του πρὸς τοὺς Κορινθίους ἔλεγε: «Δι' αὐτὸ ὑπάρχουν μεταξὺ σας πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἀρρωστοὶ καὶ ἀπέθανον ἀρκετοί. Διότι ἐὰν ἀνεκρίναμεν καὶ ἐξετάζαμεν μὲ φόβον Θεοῦ τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν θὰ κατεδικάζομεθα ἀπὸ τὸν Θεὸν μὲ αὐτὰς τὰς τιμωρίας. Ὅταν δὲ κατακριθώμεθα ἀπὸ τὸν Κύριον, τιμωρούμεθα παιδαγωγικῶς ἀπὸ αὐτόν, διὰ νὰ διορθωθῶμεν καὶ μὴ κατακριθῶμεν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν μὲ τὸν κόσμον ποὺ ζῆ μακρὰν ἀπὸ τὸν Θεόν».²⁷ Καὶ ἔκείνον ποὺ ἐξετράπη εἰς πορνείαν δι' αὐτὸ τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν δλεθρον τῆς σαρκός, διὰ νὰ σωθῇ τὸ πνεῦμα του,²⁸ δεικνύων ἔτσι ὅτι ἡ παρούσα δοκιμασία ἀπεργάζεται τὴν σωτηρίαν τῆς ψυχῆς Ἐ καὶ ὅτι οἱ κίνδυνοι ἀποτελοῦν μέγα καρθαρικὸν τῆς ψυχῆς, δι' ὅσους τοὺς ὑπομένουν μὲ εὐχαριστίαν. Ὅτι, πραγματικὰ, ἐθλίβοντο οἱ πιστοὶ καὶ ὑπέφεραν τὰ πάνδεινα μαθηταὶ καὶ διδάσκαλοι, καὶ δὲν ἀνέπνεον ὀλίγον, περιβαλλόμενοι ἀπὸ παντοῦ ἀπὸ ποικίλους καὶ παντὸς εἴθους πολέμους, τὸ ἀπέδειξεν ἀρετὰ ὁ λόγος καὶ δύνανται οἱ φιλόπονοι νὰ συλλέξουν ἀπὸ τὰς θείας Γραφὰς καὶ περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἶπαμε.

Τώρα πλέον ὅς φέρωμεν τὸν λόγον εἰς τὸ θέμα μας. Ποῖον ὄμως ζήτημα μᾶς ἀπηχάλε; Διὰ ποῖον λόγον ὁ Παῦλος εἶπεν «ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα ποὺ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν». Ἐ Διὰ ποῖον λόγον, λοιπόν, τὸ εἶπεν; Ἐβορῶναι τοὺς μαθητὰς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ μὲν θεινὰ τὰ ἐδοκίμαζον ἤδη, ἐνῶ τὰ ἀγαθὰ τὰ ἠλιθίων ἀπλῶς. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἦσαν παρόντα, τὰ δὲ δεύτερα εὐρίσκοντο μακρὰν. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐγίνοντο, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἠλπίζοντο. Καὶ τί τὸ παράδοξον, ἐὰν τότε, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ κηρύγματος, μερικοὶ ἐδοκίμαζον αὐτὰ τὰ ἀισθήματα, ἀφοῦ καὶ τώρα ὕστερα ἀπὸ τὸσον χρόνον, μετὰ τὴν διάδοσιν τοῦ κηρύγματος εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης, ὅταν ἔχωμεν λάθει τόσας ἀποδείξεις διὰ τὰς ὑποσχέσεις, ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ δοκιμάζουν αὐτὸ τὸ αἰσθημα; Καὶ δὲν τοὺς ἐτάρασε μόνον αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἄλλο, ὅχι μικρότερον ἀπὸ αὐτό. Ποῖον εἶναι αὐτό, λοιπόν; Ἐοκέπτοντο, ὅτι εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην τὰ πράγματα τῶν ἀνθρώπων ἔην διείπνοντο ἀπὸ αὐτοῦς τοὺς καινοὺς, Ἐ ἀλλὰ ἐκεὶ δοοὶ ἐπρωτήθησαν νὰ ζοῦν εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν σωφρο-

26. Λουκ. 16, 25.

27. Α' Κορινθ. 11, 31-32.

28. Ἐφ. 2, 22.

σύνην ἐλάμβανον ἀμέσως τὰ ἔπαθλα καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἀρετῆς. Ὅχι, δηλαδή, μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῶν σωμάτων, οὔτε εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, ἀλλὰ ἐδῶ εἰς τὸν παρόντα βίον ἐξεπληροῦντο ὅλα αἱ ὑποσχέσεις. Διότι λέγει: «Ἐὰν ἀγαπήσῃς τὸν Κύριον τὸν Θεόν σου, ὅλα θὰ βαδίζουσιν καλῶς διὰ σέ, καὶ θὰ πληθύνῃ ὁ Θεός τὰ κοπάδια τῶν βοδῶν σου καὶ τὰ κοπάδια τῶν προβάτων σου. Κανεὶς ἄνδρας δὲν θὰ εἶναι ἄγονος καὶ κανμία γυναῖκα δὲν θὰ εἶναι στειρά. Τὸ ἴδιον καὶ εἰς τὰ ζῶα σου. Δὲν θὰ ὑπάρξῃ εἰς σέ οὔτε νόσος οὔτε ἀδιαθεοσία. Ἐθὰ στείλῃ ὁ Θεός τὴν εὐλογίαν του εἰς τὰς ἀποθήκας σου. Θὰ ἀναίξῃ τὸν οὐρανὸν καὶ θὰ σοῦ στείλῃ βροχὴν πρῶϊμον καὶ ὄψιμον. Τὸ δάκνισμα θὰ διαρκῇ ἕως τὸν τρυγητὸν καὶ ὁ τρυγητὸς ἕως τὸν σπῆρον». ²⁸ Καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια ὑπεσχέθη εἰς αὐτούς, τὰ ὁποῖα ὅλα ἐδίδοντο εἰς αὐτούς κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν. Ἄν κανεὶς εἶναι ξεμπνος, ἤδη προβλέπει τὴν λύσιν. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶχον σωματικὴν ἡγείαν καὶ πλουσίους ἀγρούς, καὶ πολλὰ καὶ καλὰ τέκνα, καὶ ἀνετα γηρατεία καὶ θαυμασίας καιρικές συνθήκας καὶ καλὴν ἐσοδείαν, καὶ βροχὰς εἰς τὴν ὥραν των, καὶ πολλὰ κοπάδια προβάτων καὶ ἀγελάς βοῶν. ²⁸⁶ Α καὶ γενικῶς ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὰ ἀπελάμβανον εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν, καὶ τίποτε δὲν ἤλπιζον εἰς τὸ μέλλον, οὔτε μετὰ τὸν θάνατόν των. Ἀναλογιζόμενοι λοιπὸν οἱ πιστοὶ ὅλα αὐτὰ, ὅτι δηλαδή, εἰς τοὺς προγόνους των ὅλα τὰ ἀγαθὰ ἦσαν πρόχειρα ἐνώπιόν των, ἐνῶ δι' αὐτούς ὅλα τὰ ἔπαθλα καὶ οἱ στέφανοι ἐπαφυλάσσονται διὰ τὴν μέλλουσαν ζωὴν, καὶ ὅτι αἱ ἐπαγγελίαι ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν πίστιν, ἐκουράζοντο καὶ ἀπέκαμνον, ἀναγκάζόμενοι νὰ διέλθουν ὅλην τὴν ζωὴν των μὲν δοκιμασίας. Ὁ Παῦλος ἠννοεῖ ὅλα αὐτὰ, καθὼς καὶ τὸ μέγεθος τῶν δεινῶν μὲ τὰ ὁποῖα ἦτο συνδεδεμένη ἡ ζωὴ των, καθὼς καὶ τὸ γεγονός ὅτι δι' αὐτούς μὲν ὁ Θεός ὑπεσχέθη τὸν μισθὸν τῶν κόπων των μετὰ τὴν ἀποθνήσκαι ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴν, ἐνῶ τοὺς προγόνους των τοὺς ἀντήμειψεν εἰς αὐτὴν ἐδῶ τὴν ζωὴν, καὶ παρατηρῶν λοιπὸν, ὅτι ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς αὐτοὺς ἐγεννᾶτο εἰς αὐτούς μεγάλη ἀδιαφοροσία Β καὶ θέλων νὰ τοὺς ἀρτυρίσῃ καὶ νὰ τοὺς διδάξῃ, ὅτι καὶ εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν πατέρων των τὰ πράγματα εἶχον καὶ τότε ρυθμισθῆ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καὶ πολλοὶ ἔλαβον τὸν μισθὸν των ὅχι μὲ ἔργα, ἀλλὰ μὲ τὴν πίστιν, τοὺς ἀνέφερε τὴν προφητικὴν ρῆσιν καὶ τοὺς εἶπεν. «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ

²⁸ Δευτ. 6, 5-7, 13-15· 28, 8, 12-14, 14· Λευτ. 26, 3.

αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν, ὅπως εἶναι γραμμένον: Ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησα, ὡσάν νὰ τοὺς λέγῃ σχεδόν, ὅτι καὶ ὁ μέγας Δαυὶδ, ὁ θαυμαστός ἐκείνος καὶ γενναῖος προφήτης μὲ πίστιν ἔλαβε τὴν ἀνταμοιβὴν, ὅχι μὲ συγκεκριμένα ἔργα. Διότι ἐὰν δὲν συνδίδαιεν αὐτὸ, δὲν θὰ ἔλεγεν «Ἐπίστευσα, δι' αὐτὸ καὶ ἐλάλησα». Ἐ Διότι ἡ πίστις εἶναι ὑπόστασις πραγμάτων ποῦ τὰ ἐλπίζομεν, ἀλλὰ δὲν τὰ βλέπομεν. ²⁸ Ἐκεῖνο δὲ ποῦ βλέπει κανεὶς, ὅπως οὐδέποτε δὲν τὸ ἐλπίζει. Ἐὰν πάντως ἐπίστευσε, θὰ ἐπίστευσε εἰς πράγματα ἐλπίζόμενα. Ἐὰν ὅμως ἐπίστευσε εἰς τὰ ἐλπίζόμενα, τὰ δὲ ἐλπίζόμενα, ὡς γνωστόν, δὲν βλέπονται ἀκόμη, αὐτὰ, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπίστευσε, δὲν τὰ εἶχεν ἀποκτήσει ἀκόμη. Διὰ τοῦτο λέγει: «Ἐπειδὴ ἔχομεν τὸ αὐτὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ποῦ μᾶς στηρίζει εἰς τὴν πίστιν», δηλαδή, τὴν ἴδιαν πίστιν ἔχομεν καὶ ἡμεῖς, αὐτὴν ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ὁμιλῶν διὰ τοὺς ἀγίους ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, λέγει: «Καὶ ἐφόρου δι' ἐνδύματα προσδοτήματα καὶ αἰγοδέρματα, στεροόμενοι, θλιβόμενοι καὶ κακοπαθοῦντες, τῶν ὁποίων ἁγίων ἀνδρῶν δὲν ἦτο ἀξίος οὔδε ἡδύνατο νὰ συγκριθῇ πρὸς αὐτοὺς ὁλόκληρος ὁ κόσμος». ²⁹ Ἐπειτα διδάσκων, ὅτι τὰ μὲν δεινὰ τὰ ὑπέμειναν, Ἐ ἐνῶ τοὺς μισθοὺς δὲν τοὺς ἔλαβον ποτὲ μέχρι τώρα, ³⁰ προσέθεσε: «Αὐτοὶ ὅλοι ἀπέθανον μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, χωρὶς νὰ λάβουν τὰς ἐπαγγελίας, ἀλλὰ τὰς εἶδον ἀπὸ μακρῶν καὶ μὲ πόθον πολὺν καὶ ἀγαλλίασιν τὰς ἐνεκοιλώθησαν». ³¹ Καὶ, πῆς μου, πῶς εἶδον τὰς ἐπαγγελίας, ποῦ δὲν ἦσαν παρούσαι; Μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς πίστεως, ποῦ ὑπερβαίνουν τὸν οὐρανὸν καὶ παρατηροῦν ὅλα ὅσα ὑπάρχουν ἐκεῖ. Σὺ δὲ παρατήρησε, σὲ παρακαλῶ, τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, πῶς, δηλαδή, καὶ ἐδείξεν εἰς αὐτοὺς ἀπὸ μακρῶν τὰ βραβεῖα, καὶ δὲν τὰ ἔδωκεν ἀμέσως, Ἐ διὰ νὰ καταστήσῃ μεγαλυτέραν τὴν ὑπομονὴν αὐτῶν. Τὰ ἐδείξε δὲ ἀπὸ μακρῶν, διὰ νὰ τρέφωται μὲ τὰς ἐλπίδας αὐτὰς καὶ νὰ μὴ ἀντιλαμβάνωνται τοὺς παρόντας μόχθους. Ἄλλ' ἴσως κάποιος, ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ παρακολούθουν μὲ προσοχὴν, νομίσῃ ὅτι ὁ λόγος μου ἀντιφάσκει. Διότι, θὰ εἶπῃ, ἐὰν οὔτε οἱ παλαιότεροι δὲν ἀπελάμβανον τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὰ ἀγα-

²⁸ Πρβλ. Ἐβρ. 11, 1.
²⁹ Ἐβρ. 2, 37-38.
³⁰ Ἐβρ. 2, 37.
³¹ Ἐβρ. 2, 37.

θά ἀμέσως, τότε πῶς μᾶς ὠμίλησες ἐπὶ τόσων πολῶν καὶ μᾶς ἀπηρέθμισες εὐνοϊκᾶς καιρικᾶς συνθήκας, σωματικὴν ὑγιάν, εὐτεκνίαν, πολυτεκνίαν, καλὴν ἐσοδείαν, ἀφθονίαν καρπῶν, κοπάδια βοδῶν, προβάτων, ὅλην ἐν γενεῖ τὴν ἐπιγίνοιον εὐτυχίαν. ²⁸⁷ Α Τί δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτό; Ὅτι διαφανερικᾶς καθυδῆγει ὁ Θεὸς τὸ πλῆθος καὶ τὸν ἀσθενέστερον λαὸν καὶ διαιρετικᾶς τοὺς γενναίους καὶ αὐτοὺς ποὺ συνελάμβανον ἤδη τὴν φιλοσοφίαν τῆς Κοινῆς Διασθήκης. Διότι εἰς τοὺς πολλοὺς καὶ χαμερπεῖς ποὺ δὲν δύνανται νὰ ἴδουν τίποτε μεγάλο, οὕτε νὰ ἀπλώσουν τὴν ἐλπίδα τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν ἀπόλαυσιν τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, προσέφερον αὐτὰ τὰ παρόντα ἀγαθὰ, παρηγορῶν τὴν ἀσθενείαν τῆς ψυχῆς των, καὶ ἀδελφῶν αὐτοῦς μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν εἰς τὴν ἀσκήσιν τῆς ἀρετῆς καὶ ἐμπνέων τὴν ἐπιθυμίαν τῶν καλῶν. Τὸν Ἥλιον δὲ καὶ τὸν Ἐλισαίου, τὸν Ἰερεμίαν, τὸν Ἠσαίαν καὶ γενικῶς ὅλους τοὺς προφῆτας καὶ ὅλους τοὺς ἀνθρώκους εἰς τὴν χορείαν τῶν ἁγίων καὶ μεγάλων ἀνδρῶν, Β τοὺς ἐκάλεε εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ εἰς τὰ ἀγαθὰ ποὺ ἔχουν ἐτοιμασθῆ ἔκει διὰ τοὺς ἐναρέτους. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος δὲν ἀπηρέθμισε ὅλους γενικῶς, ἀλλὰ ἐκείνους ποὺ ἦσαν ἐνδεδυμένοι μὲ προβατοδέρματα ἢ μὲ αἰγιδέρματα, αὐτοὺς ποὺ ἐρίπτοντο εἰς τὴν κλίμινον, ἐρίπτοντο εἰς τὴν φυλακὴν, ποὺ ἐδέθησαν εἰς τὸ θασσανιστικὸν ὄργανον ποὺ ἐλέγετο τύμπανον καὶ ἐδάρσαν μέχρι θανάτου, ποὺ ἐλιθοβολοῦντο, τοὺς πειρασμένους, τοὺς πτωχοὺς, τοὺς ἐρημίτας, τοὺς διαμένοντας εἰς τὰ σπήλαια, εἰς τὰς ὄπας τῆς γῆς, αὐτοὺς ποὺ ὄφισταντο τὰ πάνδενα. Καὶ τότε εἶπε, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ ἀπέθανον μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ δὲν ἔλαβον ἀκόμη τὰ ὑπασχόμενα. Ἐνωσῶν δὲ τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ τοὺς ὀλίγους ὡσάν τὸν Ἥλιον.

Γ Ἐάν δὲ κανεὶς εἴπῃ, αὐτοὶ ἐβῶ διὰ ποῖον λόγον δὲν ἔλαβον ἀκόμη τοὺς στεφάνους, οἱ ὅποιοι τοὺς ὄφειλανται, ἅς μάθῃ καὶ αὐτὴν τὴν αἰτίαν ἀπὸ τὸν Παῦλον. Διότι, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι «αὐτοὶ ὅλοι ἀπέθανον μὲ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα, χωρὶς νὰ λάβουν τὰς ἐπαγγελίας», προσέθεσε: «Διότι ὁ Θεὸς προέβλεψε δι' ἡμᾶς κάτι καλύτερον, ὡστε αὐτοὶ νὰ μὴ λάβουν εἰς βαθμὸν τέλειον τὴν σωτηρίαν χωρὶς ἡμᾶς, ἀλλὰ νὰ τὴν λάβωμεν ὅλοι μαζί». ²⁸⁸ Διότι εἶναι κοινή, λέγει, ἡ πανήγυρις, ἐπειδὴ καὶ ἡ χαρὰ εἶναι μεγαλυτέρα, ὅταν ἀπὸ κοινοῦ στεφανωθῶμεθα ὅλοι. Τὸ ἴδιον γίνε-

287. *Εὐθ. εἰ. στ. 40.

ται καὶ εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Καὶ ὁ παλαιστής, καὶ ὁ πυγμαχός, καὶ ὁ παγκρατιαστής ὑπομένουν τοὺς ἀγῶνας εἰς διαφόρους καιροὺς, Δ ἀλλὰ νικηταὶ ἀνακηρύσσονται εἰς μίαν μόνον στιγμήν. Ἔτσι γίνεται καὶ εἰς τὰ γεύματα. Ὅταν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς καλεσμένους εἰς τὴν τράπεζαν διὰ γεῦμα φθάσουν πρῶτοι καὶ οἱ ἄλλοι ἀργαῖον ἀκόμη, οἱ συμποσάρχοι τιμῶντες αὐτοὺς ποὺ λείπουν, παραγγέλλουν εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐφθασαν πρῶτοι νὰ ἀναμείνουν καὶ αὐτοὺς ποὺ καθυστέρησαν. Τὸ ἴδιον ἔκαμε καὶ ὁ Θεός. Ἀφοῦ, δηλαδή, ἐκάλεσεν αὐτοὺς ποὺ κατὰ διαφόρους καιροὺς διεκρίθησαν εἰς τὴν ἀρετὴν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς οἰκουμένης εἰς κοινὴν πνευματικὴν εὐωχίαν, αὐτοὺς ποὺ ἀπῆλθον πρῶτοι καὶ ἐφθασαν ἐκεῖ, τοὺς διατάσσει νὰ περιμένουν αὐτοὺς ποὺ πρόκειται νὰ ἀνοαχρήσουν ἀργότερα, ὡστε ὅταν φθάσουν ὅλοι μαζί, Ε νὰ γίνῃ μία καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ χαρὰ δι' ὅλους.

Σκέψου πᾶσαν τιμητικὸν εἶναι, ὁ Παῦλος καὶ ὅλοι οἱ σύγχρονοί του, ὁ Ἀβραάμ καὶ οἱ σύγχρονοί του καὶ ἐκεῖνοι ποὺ πρὶν ἀπ' αὐτὸν πάλιν πρὶν ἀπὸ τόσα ἔτη ἠγωνίσθησαν καὶ ἐνίκησαν, νὰ κάθονται καὶ νὰ περιμένουν τὴν ἰσκήν μας ἐπιτυχίαν. Ὅτι, πραγματικᾶς, ὁ Παῦλος δὲν ἔλαβεν ἀκόμη τὸν στέφανον, οὕτε κανεὶς ἄλλος ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐξ ἀρχῆς μὲ τὴν διαγωγὴν των κατέστησαν ἀγαπητοὶ εἰς τὸν Θεόν, καὶ οὕτε θὰ τὸν λάβουν, ἕως ὅτου, ὅσοι πρόκειται μέχρι τέλους νὰ στεφανωθῶν, νὰ φθάσουν ὅλοι, ²⁸⁸ Α ἄκουσε τὸν ἴδιον τὸν Παῦλον ποὺ τὸ λέγει: «Ἐχω ἀγωνισθῆ τὸν καλὸν ἀγῶνα διὰ τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐαγγελίου. Ἐχω φθάσει εἰς τὸ τέλος τοῦ δρόμου τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς τηρήσεως τοῦ καθήκοντος. Ἐχω διαφυλάξει τὴν πίστιν. Λοιπὸν μοῦ ἐπιφυλάσσεται ὁ στέφανος, ποὺ ἀνίκει ὡς θραβεῖον εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ ἀρετὴν καὶ τὸν ὁποῖον θὰ μοῦ δώσῃ ὡς ἀνταμοιβὴν ὁ δίκαιος Κριτής». Πότε; «Κατὰ τὴν ἐνδοξὴν ἐκείνην ἡμέραν τῆς κρίσεως, ὁ δίκαιος Κριτής. Ὡς τὸν δῶσῃ δὲ ἄχι μόνον εἰς ἐμέ, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἔχον ἀγαπήσει καὶ μὲ πόθον περιμένουν τὴν ἐνδοξὴν ἐμφάνισίν του». Καὶ πάλιν εἰς ἄλλο σημεῖον, δεικνύων, ὅτι ἡ ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν δίδεται ἀπὸ κοινοῦ εἰς ὅλους, γράφων πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς, ἔλεγεν: «Ἐάν, ἐθέλοις, εἶναι δίκαιον ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ νὰ ἀνταποδώσῃ θλίψιν εἰς θεοίλους ποὺ σᾶς θλίβουν, καὶ εἰς σᾶς ποὺ θλίβεσθε, ἀνά-

288. II Τίμοθ. I, 7-8.

παυσιν από τὰς παρούσας θλίψεις». ⁴³ Καί πάλιν: «Ὅτι, δηλαδή, ἡμεῖς οἱ ζωντανοί, πού θά ἀπομένωμεν κατὰ τὴν δευτέραν παρουσίαν, δέν θά προφθάσωμεν τοὺς ἀποθνήσκοντες, οἱ ὅποιοι θά μᾶς προλάβουν εἰς τὴν προῦπάντησιν τοῦ Κυρίου». ⁴⁴ Β Μὲ δὺο αὐτὰ φανερώνει, ὅτι ἡμεῖς ταυτοχρόνως καὶ ἀπὸ καινοῦ ἔλοι πρέπει νὰ ἀπολαύσωμεν τὰς αὐρανοῦς τιμὰς. Τὸ γεγονός αὐτὸ φέρει μεγάλην χαρὰν καὶ εἰς ἐκείνους πού προηγήθησαν ἀπὸ ἡμᾶς, ὅταν, δηλαδή, ἀπολαύσουν τὰ μυστικά ἐκεῖνα ἀγαθὰ μαζί με τὰ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας. Καί, πραγματικά, ἕνας πατέρας πού μετέχει μίᾳ λαμπρᾷ καὶ πολυτελοῦς τραπέζης, τότε ἀπολαμβάνει μὲ μεγαλύτεραν εὐφροσύνην, ὅταν μετέχη εἰς αὐτὴν τὴν εὐωχίαν καὶ τὴν χαρὰν αὐτὴν μαζί με τὰ παῖδιά του.

Ἔτσι καὶ ὁ Παῦλος καὶ ἔλοι οἱ ὅμοιοι με αὐτὸν θά αἰσθανθοῦν εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν τὴν ἀπόλαυσιν, ὅταν τὴν δοκιμάζουν μαζί με τοὺς ἰδικούς των μαθητάς. Διότι οἱ πατέρες καὶ οἱ παῖδες δέν ἐπιδεικνύουν τόσην φιλοστοργίαν, ὡς ὅταν φροντίδα ἐπιδεικνύουν ἐκείνοι πρὸς αὐτοὺς πού ἠκολούθησαν τὸν ἴδιον δρόμον τῆς ἀρετῆς. Διὰ νὰ τιμηθῶμεν, λοιπόν, καὶ ἡμεῖς με αὐτοὺς, δεσ προσπαθῶμεν νὰ ἀκολουθῶμεν καὶ νὰ φθάσωμεν αὐτοὺς τοὺς ἁγίους. Καὶ πῶς θά ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν αὐτούς; θά ἐρωτήσῃ κάποιος. Ποίος θά μᾶς δείξῃ τὸν δρόμον πού ἀδηγεί πρὸς τὰ ἐκεῖ; Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν ἁγίων ἐκείνων, ὁ ὁποῖός μᾶς διδάσκει ὄχι μόνον πῶς θά φθάσωμεν ἐκείνους, ἀλλὰ καὶ πῶς θά γίνωμεν συγκάτοικοι καὶ ὁμόκηνοι με ἄλλους αὐτούς. «Διότι», λέγει, «πρέπει καὶ σεῖς νὰ φροντίσετε νὰ κάμετε διὰ τὸ καλὸν σὰς φίλους ἀπὸ τὸν πλοῦτον, πού εἶναι ἄδικος, διότι οἱ μεγάλοι περιουσίαι με ἀδικίαν ἐπιωρεῦνται καὶ ἀδικίαν μεγάλην διαπράττει αὐτός, πού μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του κατακρατεῖ τὰ πλοῦτη. Κάμετε λοιπόν καὶ σεῖς φίλους ἀπὸ τὸν ἄδικον μαμωνῶν ἀγαθοεργούντες καὶ εὐεργετοῦντες τοὺς ὁμοίους σας, ὥστε, ὅταν ἀποθάνετε, νὰ σὰς ὑποδεχοῦν οἱ φίλοι αὐτοὶ εἰς τὰς αἰωνίους σκηνὰς τοῦ παραδείσου». ⁴⁵ Δ Σωστὰ εἶπεν εἰς τὰς «αἰωνίους». Διότι εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, καὶ ἂν ἔχης πολυτελεῖ σικίαν, θά καταστραφῇ πάντως ἀπὸ τὴν φθορὰν τοῦ χρόνου. Ἡ μάλλον καὶ πρὶν νὰ καταστραφῇ ἀπὸ τὸν

⁴³ Β' Θεσ. 1, 6-7.
⁴⁴ Α' Θεσ. 1, 10.
⁴⁵ Λουκ. 14, 9.

χρόνον, ὁρμᾷ ὁ θάνατος καὶ σὲ ἐκδιώκει ἀπὸ τὴν λαμπρὰν αὐτὴν κατοικίαν. Πολλὰς φορές δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν θάνατον δυσκοιλαι μερικῶν πραγμάτων καὶ αἱ ἐπιθέσεις τῶν σικοφαντῶν καὶ αἱ δολιότητές συντελοῦν, ὥστε νὰ ἐκδιωχθῆς ἀπὸ αὐτὴν. Ἐκεῖ δὲμως δέν ἔχεις νὰ φοβηθῆς τίποτε ἀπὸ αὐτὰ, οὔτε τὴν φθορὰν οὔτε τὸν θάνατον, οὔτε τὴν κατὰπτωσιν Ε οὔτε τὴν δολιότητα τῶν σικοφαντῶν οὔτε ἄλλο τίποτε, ἀλλὰ ἡ κατοικία ἐκεῖ εἶναι ἀμετακίνητος καὶ ἀθάνατος. Διὰ τοῦτο ὠνόμασε τὰς σκηνὰς ἐκεῖνας «αἰωνίους». «Κάμετε λοιπόν», λέγει, «καὶ σεῖς φίλους ἀπὸ τὸν μαμωνῶν τῆς ἀδικίας».

Κύτταξε πόση εἶναι ἡ φιλαυθροπία τοῦ Κυρίου, πόση ἡ καλωσύνη καὶ ἡ ἐπιεικεία του. Διότι αὐτὴν τὴν προσθήκην δέν τὴν ἔθεσεν ἀνευ λόγου. Ἄλλὰ ἐπειδὴ πολλοὶ πλοῦσοι ἔχουν συγκεντρώσει τὸν πλοῦτον των ἀπὸ ἀρπαγῆν καὶ πλεονεξίαν, κακῶς, λέγει, τὸν ἔχουν συγκεντρώσει, καὶ δέν ἔπρεπε νὰ τὸν συγκεντρώσουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Πλὴν δὲμως, ἀφοῦ τώρα συγκεντρώσας τὸ πλοῦτη, σταμάτησε τοῦλάχιστον τὴν ἀρπαγῆν καὶ τὴν πλεονεξίαν καὶ χρησιμοποίησε τὰ χρήματα καθὼς πρέπει. Δέν λέγει νὰ ἀρπάξῃ διὰ νὰ ἐλεῆς, ἀλλὰ, ἀφοῦ σταματήσῃ πλέον τὴν πλεονεξίαν, ²⁸⁹ Α νὰ χρησιμοποίησῃ τὸν πλοῦτον διὰ ἐλεημοσύνην καὶ φιλαυθροπίαν. Διότι, ἂν κανεὶς δέν σταματήσῃ τὴν ἀρπαγῆν, οὔτε ἐλεημοσύνην δέν πρόκειται νὰ κάμῃ. Ἄλλὰ ἀκόμη, καὶ ἂν ἄπειρα χρήματα προσφέρῃ εἰς τὰ χέρια τῶν ἐνδεῶν, ὅταν ἀρπάξῃ τὰ ξένα πράγματα καὶ εἶναι πλεονέκτης, ἀπὸ τὸν Θεὸν λογίζεται ἴσος πρὸς τοὺς ἀνθρωποκτόνους. Δι' αὐτὸ πρέπει πρῶτα νὰ ἀπαλλαγῇ κανεὶς ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ ἔτσι νὰ ἐλεῆ τοὺς ἐνδεεῖς. Διότι εἶναι μεγάλη ἡ δύναμις τῆς ἐλεημοσύνης, διὰ τὴν ὁποῖον σὰς ὠμίλησα καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην συναξίν, καὶ θά σὰς ὠμίλησω πάλιν τώρα. Ἄλλὰ κανεὶς νὰ μὴ θεωρήσῃ ὡς κατηγορίαν τῶν ἀκραστῶν τὴν συνέχειαν τῆς ὑπομνήσεως αὐτοῦ τοῦ θέματος. Καί, πραγματικά, οἱ θεσται διεγείρουν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἀγώνων ἐκείνους τοὺς δρομείς, Β πού βλέπουν ὅτι ἐορίσκονται πλησίον τοῦ θραβείου καὶ ἔχουν πολλὰς ἐλπίδας νίκης.

Καὶ ἐγώ, λοιπόν, ἐπειδὴ βλέπω, ὅτι σεῖς δέχεσθε κάθε φορὰ καὶ με μεγαλύτεραν προθυμίαν τοὺς λόγους διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, δι' αὐτὸ ἀκριδῶς ἐπανερχομαι συνεχῶς εἰς αὐτὴν τὴν παραίνεσιν. Οἱ πτωχοὶ εἶναι ἰατροὶ τῶν ψυχῶν μας, εἶναι εὐεργεταὶ καὶ προστάται. Πραγματικά, δέν διβεις τόσον, ὅσον κυρίως λαμβάνεις. Δίδεις χρήματα καὶ

λαμβάνεις την βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἀνακουφίζεις τὴν πεινᾶν καὶ συμφιλιώνεις τὸν Κύριον μαζί σου. Βλέπεις, ὅτι ἡ ἀνταπόδοσις δὲν εἶναι ἴση; Αὐτὰ (ποῦ δίδεις) ὑπάρχουν εἰς τὴν γῆν, ἐνῶ ἐκεῖνα (ποῦ λαμβάνεις) ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν. Τὰ πρῶτα καταστρέφονται καὶ χάνονται, ἐνῶ τὰ ἄλλα διαμένουν. Ἐκεῖνα ὑπόκεινται εἰς τὴν φθοράν, C ἐνῶ τὰ ἄλλα εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ τὴν φθοράν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ πατέρες μας ἐτοποθέτουσαν τοὺς πτωχοὺς πρὸ τῶν θυρῶν τῶν ἐκκλησιῶν, ὥστε αὐτὴ ἡ θεὰ τῶν πτωχῶν νὰ ὑπευθυμίη τὴν ἐλεημοσύνην καὶ εἰς τὸν πλέον ὀδύνηρον καὶ ἀπάνθρωπον. Διότι, ὅταν ἴσται ὀλόκληρος ὄμιλος γερόντων, καμπουριασμένων, ἐνδεδυμένων μὲ ράκη, ἀποσκελετωμένων, ρυπαρῶν, ποῦ κρατοῦν δοκτηρίας καὶ μετὰ δυσκολίας δύνανται καὶ στηρίζονται, πολλὰς φορές χωρὶς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀνίκανον δλον τὸ σῶμα, ποῖος εἶναι τόσοσ οκλήρως, ὡσάν ἀπὸ πέτραν, ποῖος εἶναι τόσοσ χαλύδδινος, ὥστε, ἐνῶ καὶ ἡ ἡλικία, καὶ ἡ ἀσθένεια, καὶ ἡ ἀναπηρία, καὶ ἡ πενία, καὶ ἡ εὐτελής ἐνδυμασία, καὶ γενικῶς ὄλα τὸν παρακμοῦν νὰ συμπονήσῃ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς, νὰ ἀντισταθῇ καὶ νὰ μείνῃ ἀκαμπίτος εἰς ὄλα αὐτὰ; D Δι' αὐτὸ ἴστανται πρὸ τῶν θυρῶν μας καὶ μὲ αὐτὴν τὴν θέαν των, ἰσχυρότερον ἀπὸ οὐδὲν ἄλλο λόγον, καλοῦν πρὸς φιλανθρωπίαν τοὺς εἰσερχομένους. Ὅπως, δηλαδὴ, συνηθίζεται νὰ ὑπάρχουν κρηναὶ εἰς τὰς αὐλὰς τῶν ναῶν, ὥστε, αὐτοὶ ποῦ πράκεται νὰ προσευχηθοῦν εἰς τὸν Θεόν, νὰ πλένουν πρῶτα τὰς χεῖρας των καὶ μετὰ νὰ τὰς ὑψώσουν. Ἔτσι οἱ πατέρες μας ἴστησαν τοὺς πτωχοὺς πρὸ τῶν θυρῶν διὰ νὰ εἶναι ἀντὶ πηγῶν καὶ κρηνῶν, ὥστε, ὅπως πλένομεν τὰς χεῖρας μὲ τὸ ὕδωρ, ἔτσι νὰ καθαρωμεν πρῶτον τὴν ψυχὴν μὲ τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τότε νὰ προσευχώμεθα.

E Καί, πραγματικῶς, δὲν ἀπαπλένει τὰς κηλίδας τοῦ σώματος τὸ ὕδωρ μὲ τὰς καθαρτικὰς τοῦ ἰδιότητος τόσοσ, ὅσον ἡ δύναμις τῆς ἐλεημοσύνης καθαρίζει τὸν ρύπον τῆς ψυχῆς. Ὅπως λοιπὸν δὲν τολμάς νὰ εἰσελθῆς μὲ ἀπλυτὰ χεῖρα καὶ νὰ προσευχηθῆς, ἀν καὶ τὸ ἁμάρτημα αὐτὸ εἶναι μικρότερον, ἔτσι νὰ μὴ προσέλθῃς ποτὲ νὰ προσευχηθῆς χωρὶς ἐλεημοσύνην. Ἄν καὶ πολλὰς φορές, καὶ καθαρὰς νὰ ἔχωμεν τὰς χεῖρας, δὲν τὰς ὑψώνομεν εἰς προσευχὴν, ἀν πρῶτα δὲν τὰς πλύνωμεν μὲ ὕδωρ. Τόσπον δύναμιν ἔχει ἡ συνηθεια. Τὸ ἴδιον λοιπὸν νὰ κάμνωμεν καὶ μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. Καὶ ἀν δὲν αἰσθανώμεθα εἰς τὴν συνείδησιν τὸ βάρος κανενὸς μεγάλου ἁμαρτήματος, 290 Α ὁμως ὅς καθαρίζωμεν τὴν συνείδησιν μὲ τὴν ἐλεημοσύνην. Ἐπέσυρες

ἐναντίον σου πολλὰ δεινὰ ἀπὸ τὴν ἀγοράν. Κάποιος ἐχθρὸς σου σὲ ἐξώργισε, κάποιος δικαστὴς σὲ ἠνάγκασε νὰ πράξῃς κάτι ἀνάρμοστον, ἐξεστώμισας πολλὰς φορές ἀπρεπείας λέξεις, χάριν τοῦ φίλου σου ἠναγκάσθῃς νὰ πράξῃς κάποιο ἁμάρτημα, εἰς πολλὰ ἄλλα ἐσφαλές, εἰς τὰ ὅποια ἦτο φυσικὸν νὰ προσκρούσῃς ἕνας ἀνθρώπος, ὁ ὁποῖος μάλιστα περιφέρεται εἰς τὴν ἀγοράν, ποῦ παρίστανται εἰς τὰ δικαστήρια, καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὰ δημόσια πράγματα τῆς πόλεως. Δι' ὄλα αὐτὰ εἰσερχοσαι νὰ ζητήσῃς συγγνώμην ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ νὰ ἀπολογηθῆς. Βάλε λοιπὸν χρήματα εἰς τὰς χεῖρας τῶν πτωχῶν καὶ καθάρσις τὰς κηλίδας ἐκεῖνας, B διὰ νὰ καλέσῃς μὲ παρηγοσίαν κατὰ τὴν προσευχὴν σου, αὐτὸν ποῦ δύνανται νὰ συγχωρήσῃ αὐτὰ τὰ ἁμαρτήματα. Ἄν συνηθίσῃς τὸν ἑαυτὸν σου νὰ μὴ πατῆ ποτὲ τὰ πρόθερα τῶν ναῶν χωρὶς ἐλεημοσύνην, ποτὲ, ὅτε μὲ τὴν θέλησίν σου ὅτε χωρὶς τὴν θέλησίν σου, δὲν θὰ ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ τὴν καλὴν αὐτὴν συνηθειαν καὶ πράξῃς. Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ γνώρισμα τῆς συνηθείας. Καὶ ὅπως συμβαίνει πάντοτε, ὅ,τι καὶ νὰ γίνῃ, δὲν ἀνέχεσαι νὰ προσευχηθῆς μὲ ἀνιπτα χεῖρα, ἀπὸ τὴν στιγμήν ποῦ αὐτὸ σοῦ ἔγινε πλέον συνηθεια. Ἔτσι καὶ μὲ τὴν ἐλεημοσύνην, ἀν ἐπιδόλῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου αὐτὸν τὸν νόμον, ἐκῶν ἄκων θὰ τὸν ἀκολουθῆς κάθε ἡμέραν, σαρῶμενος ἀπὸ τὴν συνηθειαν.

Ἡ προσευχὴ εἶναι φωτιά, ὅταν μάλιστα ἀναπέμπεται ἀπὸ ψυχὴν νηφάλιον καὶ ἀγρυπνον. C Ἄλλὰ αὐτὴ ἡ φωτιὰ χρειάζεται καὶ ἔλαιον διὰ νὰ φθάσῃ νὰ φωτίσῃ τοὺς οὐρανίους βάλους. Ἐλαιον ὁμως τῆς φωτιᾶς αὐτῆς δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἐλεημοσύνη. Νὰ χορηγῆς, λοιπὸν, ἀφθονον τὸ ἔλαιον, διὰ νὰ εὐφρανηθῆς μὲ τὴν πράξιν σου αὐτὴν καὶ νὰ ἐκτελῆς τὰς προσευχὰς σου μὲ μεγαλυτέραν παρηγοσίαν καὶ περισσώτερον προθυμίαν. Ὅπως, δηλαδὴ, αὐτοὶ ποῦ δὲν ἔχουν εἰς τὸ ἐνεργητικὸν των καρμίων καλὴν πράξιν, δὲν δύνανται νὰ προσευχηθοῦν καὶ μὲ παρηγοσίαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποῦ ἔφερον εἰς πέρας κάποιο ἐνάρετον ἔργον καὶ μετὰ τὴν δικαιοσύνην αὐτὴν προσέρχονται νὰ προσευχηθοῦν, εὐφραίνονται ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ κατορθώματος αὐτοῦ, κάμνουν τὴν ἰκεσίαν μὲ μεγαλυτέραν προθυμίαν. D Διὰ νὰ γίνῃ, λοιπὸν, καὶ εἰς τοῦτο δυνατωτέρα ἡ προσευχὴ μας, καθὼς ἡ ψυχὴ μας εὐφραίνεται ἐν ἐργηγόρσει κατὰ τὴν θέσιν, ἐνθυμουμένη τὰ κατορθώματα, νὰ ἐρχώμεθα εἰς τὰς προσευχὰς μὲ ἐλεημοσύνην καὶ νὰ φυλάττωμεν εἰς τὴν μνήμην μὲ ἀκριβείαν ὄλα ὅσα ἔχουν

λεχθή. Καί πρό παντός ἄλλου, σᾶς παρακαλῶ, νά διατηρήτε διαρκῶς ζωντανήν ἐκείνην τήν εἰκόνα, πού σᾶς εἶπα διὰ τοῦς πτωχοῦς, οἱ ὅποιοι ἴστανται πρό τῶν θυρῶν τῶν ἐκκλησιῶν, καί ἐκπληρῶνουν διὰ τὰς ψυχὰς τήν ἀνάγκην, πού ἐκπληρῶνει διὰ τὸ σῶμα ἡ κρίση. Διότι ἂν αὐτὸ τὸ ἐνθουσιάζεσθαι διαρκῶς καί ἀσπλύνωμεν συνεχῶς τὸν λογισμόν μας, θά δυνηθῶμεν νά ἐκτελῶμεν τὰς προσευχὰς μας μὲ καθαράν καρδίαν, καί νά ἐπιτύχωμεν ἀπὸ τὸν Θεόν μεγάλην παρηγορίαν καί νά κερδίσωμεν τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, μὲ τήν φιλοφροσύνην καί τήν χάριν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καί τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Εἰσαγωγή

Πολλὴ συχνὰ εἰς τῆς ἐπιπέρας τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου παραπονεῖται διὰ τὸ γεγονός· ὅτι οἱ ἀκούσαι τῶν λόγων τοῦ θεοῦ τὸν παρακληθεῖσθαι πάντοτε μὲ τὸ θεῖον ἐνδιαφέρον καί τὴν αὐτὴν προθυμίαν, ἀλλὰ πολλὰ φορὰς ἀντικρούει τὸν ναὸν κενόν καί μικρὸν τὴν συνδρομῶσιν τῶν πιστῶν. Τὸ ἴδιον αὐτὸ θέμα τὸ ἀπαρχολοῖ καί εἰς τὸ πρῶτον μέρος τῆς παρούσης ἐπιπέρας, εἰς τὴν ἑποικίαν, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς συγγενερωθέντας Χριστιανοὺς, τοὺς καταλογίζει μεγάλην εὐθύνην διὰ τὸ γεγονός· ὅτι θεὸν δεκτικὸν τὸ ἀνάλογον ἐνδιαφέρον καί θεὸν καταβάλλον τὴν ἀπαυτομένην φροντίδα διὰ νά προσελκύσῃ καί τοὺς ἀπομακρῶντας ἀδελφοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν.

Εἰς τὸ δεύτερον μέρος, ὁ Χρυσοστόμος ἐπιμαίνει διὰ μακρῶν τὸ ἐδάφιον· ἔάν τὸν κενὸν ἔχθρὸς σου, φιλίμζε αὐτόν, ἔάν διψῇ, πότιζε αὐτόν, κοδο γὰρ ποιῶν ἀθάρκας πυρὸς σπυρεῖσαι ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ· μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ἀλλὰ νικῶ ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν (Ρωμ. 12, 20-21). καί ἀπαντᾷ εἰς τυχόν κατὰ τοῦ Παύλου διατυπωθεῖσάντας κατηγορίας περὶ ἀντιφάσειν διαλαμβανόμενον εἰς τὸ ἐδάφιον τούτο, κλαίει δὲ τὴν ἐπιπέρας μὲ μικρὰν νοησίαν περὶ ἀνεξιμικτίας.

Ὅσον ἀφορὰ διὰ τὸν τόπον καί τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἐξεργασθῆ ἡ ὡς ἐκεῖ ἐπιπέρας, θεὸν δυνάμεθα νά εἰπωμεν, τίποτε μὲτὰ θεολογίας. Ἐάν θεμεῖ ἀποσπασθῶμεν εἰς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιπέρας καί μάλιστα εἰς τὰ περὶ θεολογίας, θεάτρων, πανηγύρων, ἀγορῶν, πολυσυχνάστων ἔδων καί λοιπὰ λεγόμενα, μᾶλλον ἢ πρέπει νά δεχθῶμεν ὅτι αὐτὴ, ἐλάθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μετὰ τὸ 308.

ΟΜΙΛΙΑ

157 Α ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΗ ΠΡΟΣΕΛΘΟΥΣΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΓΚΕΝΤΡΩΣΙΝ
ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΝ ΡΗΣΙΝ, ΠΟΥ ΛΕΓΕΙ: «ΕΑΝ ΠΕΙΝΑ Ο
ΕΧΘΡΟΣ ΣΟΥ ΔΙΑΒ ΨΩΜΙ ΚΑΙ ΤΡΟΦΗΝ ΕΙΣ ΑΙΤΩΝ.»¹ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΟΥ
ΟΤΙ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΗΣΗΚΑΚΩΜΕΝ.

Φαίνεται πώς δὲν ὠφέλησα εἰς τίποτε, ὅταν ἀπηύθυνα πρὸς ὑμᾶς μακρὸν λόγον κατὰ τὸ παρελθὸν διὰ νὰ ἔχετε προθυμίαν νὰ ἔρχεσθε εἰς τὰς συγκεντρώσεις. Πάλιν ἡ ἐκκλησία μας εἶναι ἔρημος τῶν τέκνων της. Διὰ τοῦτο ἀναγκάζομαι καὶ πάλιν νὰ φωνῶ πιεστικὸς καὶ βαρῦς, νὰ ἐπιτιμῶ τοὺς παρόντας καὶ νὰ θέσω ὑπὸ κατηγορίαν τοὺς ἀπόντας. Τοὺς τελευταίους μὲν, διότι δὲν ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὴν πεμπτελίαν των, ἢ ἐσᾶς δὲ διότι δὲν ἀνελάθετε τὴν σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν σας. Ἀναγκάζομαι νὰ φωνῶ βαρῦς καὶ πιεστικὸς ὄχι χάριν τοῦ ἑαυτοῦ μου ἢ τῶν κτημάτων μου, ἀλλὰ πρὸς χάριν σας καὶ χάριν τῆς σωτηρίας σας, τὴν ὅποιαν προτιμῶ ἀπὸ οὐδὲν ἄλλο πρᾶγμα. Ὁποῖος θέλει ἄς ἀναακτῆσῃ καὶ ἄς με ἀνομάσῃ φορτικὸν καὶ ἀδιάντροπον, ἀλλὰ ἐγὼ δὲν θὰ σταματήσω νὰ ἐνοχλῶ διὰ τὰ ἴδια πράγματα, διότι θεωρῶ τὴν ἀναισχυντίαν αὐτοῦ τοῦ εἶδους κάλλιστον πρᾶγμα. Ἴσως θέσῃται, ἴσως, ἔστω καὶ ἂν δὲν οὐκ εἶναι τίποτε ἄλλο, ἀφοῦ αἰσθανθῆτε ἐντροπὴν δι' αὐτό, τὸ νὰ μὴ ἐνοχλήσῃτε διὰ τὸ ἴδιον συνεχῶς πρᾶγμα, νὰ ἀναλάθετε κάποτε τὴν φροντίδα διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἀδελφῶν σας. Ὁποῖος μὲν δὲν θὰ σᾶς ἰδῶ νὰ προκόπτετε εἰς τὴν ἀρετήν; Ποία ἡ βλάβη μου ἀπὸ τὴν αἰγὴν τῶν ἄσων μὲ ἀκούουν, ὅταν ἰδῶ αὐξανομένην τὴν εὐλάβειαν αὐτῶν; Ἐπαινος διὰ τὸν ὀμιλοῦντα δὲν εἶναι τὰ χειροκροτήματα, ἀλλὰ ὁ περὶ τὴν εὐσέβειαν ζῆλος τοῦ ἀκρατηρίου, ὄχι ὁ θόρυβος κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀκροάσεως, ἀλλὰ ἡ προσοχὴ ὅλας τᾶς ὥρας. Αἱ ἐπευφημῖαι θγαίνουσι ἀπὸ τὸ στόμα, διαχύνονται εἰς τὸν ἀέρα καὶ χάνονται, ἀλλὰ τὸ νὰ κώμῃ τις καλυτέρους διδασκάλους τῶν ἀκούων, φέρει καλῆτερον καὶ ἀθάνατον μισθὸν εἰς τὸν ὀμιλοῦντα καὶ εἰς διδασκάλους πείθονται εἰς τὰ λεγόμενα

1. Ρωμ. 12, 20.

του. Ο Ἰσπανίος τῶν ἐπευφημιῶν σὰς κάμνει σπουδαίον ἐδῶ μέσα τὸν ὁμιλητὴν, ἐνῷ ἡ εὐλάβεια τῆς ψυχῆς σὰς δι-
δει πολὺ σπουδαίαν θέσιν ἐνώπιον τοῦ θήματος τοῦ Χρι-
στοῦ εἰς τὸν διδάξαντα. Ὡστε, ἂν κανεὶς σὰς ἀγαπᾷ τοὺς
ρήτορας, ἂς μὴ τοὺς ἀγαπᾷ ἀπὸ τὰς ἐπευφημίας, ἀλλὰ
ἀπὸ τὴν ὠφέλειον τοῦ προκαλοῦν εἰς τοὺς ἀκροατάς. Δὲν
εἶναι τυχαίον κακὸν νὰ ποιομελῶμεν τοὺς ἀδελφούς μας,
ἀλλὰ συνεπάγεται κόλασιν βαρεῖαν καὶ ἀναπόφευκτον τι-
μωρίαν, ὅπως γίνεται φανερόν ἀπὸ τὴν παραβολὴν τοῦ
Χριστοῦ δι' ἐκεῖνον ποῦ κατέχωσεν εἰς τὴν γῆν τὸ τάλαν-
τον. Δὲν κατηγορήθη καθόλου διὰ τὴν ζωὴν του, οὐτε ἔγι-
νε κάποια ἀπάτη ἐκ μέρους του ὡς πρὸς τὴν κατάθεσιν,
ἀφοῦ τὴν ἐπέστρεψεν εἰς τὸ ἀκέραιον. Ἐ ἀλλὰ ἀπεδείχθη
κακὸς ὡς πρὸς τὴν προσπάθειον διὰ τὴν ἀξίαν τῆς πα-
ρακαταθήκης, διὰτὶ δὲν ἐδιπλοῖσας τὸ πᾶσόν ποῦ τοῦ ἐνε-
πιστεύθησαν, καὶ διὰ τοῦτο ἐτιμωρεῖτο. Ἀπὸ αὐτοῦ γίνεται
φανερὸν, ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη ἡμεῖς ἠμπορέσωμεν νὰ ἐμεθα
σπουδαῖοι καὶ συγκροτημένοι πνευματικῶς καὶ ἔχωμεν
πολλὴν ἐπιθυμίαν περὶ τὴν ἀκρόασιν τῶν Ἁγίων Γραφῶν,
αὐτὸ δὲν φθάσει διὰ τὴν σωτηρίαν μας. Εἶναι ἀνάγκη νὰ
διπλασιάζωμεν τὴν παρακαταθήκην, καὶ γίνεται διπλῆ, ὅ-
ταν μαζί με τὴν ἰδικὴν μας σωτηρίαν, ἀναλάβωμεν καὶ τὴν
φροντίδα τῶν ἄλλων. Διότι καὶ ἐκεῖνος εἶπεν· «Ἰδοὺ, ἔχεις
τὸ ἰδικόν σου».² Ἀλλὰ δὲν ἔφθασε αὐτὸ μόνον πρὸς δικαιο-
λογίαν. «Διότι ἔπρεπε, λέγει, σοὺ νὰ καταθέσῃς εἰς τοὺς
τραπέζιτας τὸ δοθὲν τάλαντον».³ ¹³⁸ Α Καὶ τώρα κύτταξε
πόσον ἕλαφρα εἶναι αἱ ἐπιταγαὶ τοῦ Θεοῦ. Οἱ ἄνθρωποι ὅ-
ταν δανεῖζον χρήματα καθίστατον ὑπευθύνους διὰ τὴν ἀπαί-
τησιν τοὺς δανεῖζοντας τὰ χρήματα τοῦ κυρίου των. Σὺ κα-
τέβαλες, σὺ, λέγει, καὶ νὰ τὰ ζητήσῃς ὅπως. Ἐγὼ δὲν ἔχω
τίποτε νὰ κάμω με τὸν λαβόντα. Ὁ Θεὸς ὁμως δὲν κάμνει
ἔτσι, ἀλλὰ σὲ προτρέπει μόνον νὰ καταβάλῃς καὶ δὲν σὲ
καθιστᾷ ὑπεύθυνον τῆς ἀπατήσεως. Διότι ὁ ὁμιλῶν ἔχει ἀρ-
μοδιότητα νὰ σὲ συμβουλεύσῃ καὶ ὅχι νὰ σὲ πείσῃ διὰ τῆς
θίας. Σὲ κάμνω μόνον ὑπεύθυνον, λέγει, τῆς καταβολῆς καὶ
ὅχι τῆς ἀπατήσεως. Τί ἕλαφρότερον ἀπὸ αὐτό; Ἀλλ' ὅ-
μως ὁ δοῦλος ὠνόμαζε σκληρόν τὸν τόσον φιλόφρονον
καὶ ἡμερον κύριόν του. Β Αὐταὶ εἶναι, βέβαια, αἱ συζητεῖσαι
τῶν ἀγνωμόνων καὶ ραθυμῶν ὑπηρετῶν, μεταθέτου, δη-
λαδὴ, πάντοτε εἰς τοὺς κυρίους των τὰς ἀφορμὰς τῶν ἰδι-

2. Ματθ. 25, 26.

3. Ἐφθ. ἀν. στ. 27.

κῶν των λαθῶν. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς τοὺς ἔδενε καὶ τοὺς
ἐβασάνιζε καὶ τοὺς ἐξεσφενδύνιζεν εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώ-
τερον. Λοιπὸν, διὰ νὰ μὴ πάθωμεν καὶ ἡμεῖς τὸ ἴδιον, ἂς
ἀποδώσωμεν τὴν διδασκαλίαν εἰς τοὺς ἀδελφούς, εἴτε πεί-
θονταί, εἴτε ὅχι. Ἐν πεισθῶν θὰ ὠφεληθῶν καὶ τὸν ἑαυ-
τόν των καὶ ἡμᾶς. Ἐν δὲν πεισθῶν διὰ μὲν τὸν ἑαυτόν
των ἔχουν ἐξησφαλισμένην τὴν κόλασιν, ἐνῷ ἡμᾶς δὲν ἠμ-
ποροῦν νὰ μᾶς παραδράψουν οὔτε κατὰ τὸ παροικρόν.
Ἐμεῖς συμβουλεύσαντες αὐτοὺς ἐκάμωμεν τὸ καθήκον μας,
C ἔαν ὁμως δὲν ἐπέισθησαν, δι' ἡμᾶς δὲν προκύπτει καμ-
μία βλάβη ἀπὸ αὐτό. Διότι ἔγκλημα δὲν εἶναι τὸ νὰ μὴ
πίσης, ἀλλὰ τὸ νὰ μὴ συμβουλεύσῃς. Μετὰ τὴν παραι-
νεσιν καὶ τὴν συμβουλήν τὴν ἀδικῶν καὶ συνεχῆ, ἡ λο-
γοδοσία ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ εἰς
αὐτούς. Ἐθέλα νὰ γνωρίζω με ἀκριβείαν ὅτι τοὺς συμβου-
λεύετε, καὶ ἂν αὐτοὶ ἐμμένουν εἰς τὴν ραθυμίαν των, καὶ
δὲν θὰ σὰς ἐνοχλήσω ποτέ. Ὅμως φοβοῦμαι τώρα ὅτι λό-
γω τῆς ἰδικῆς σὰς ὑπεροφίας καὶ ἀμελείας μένου ἀδιόρ-
θωτοι. Διότι εἶναι ἀπίθανον ἕνας ἄνθρωπος ποῦ συνεχῶς
δέχεται παραινέσεις καὶ διδασκαλίας ὁ νὰ μὴ γίνῃ καλύ-
τερος καὶ νὰ μὴ δείξῃ μεγαλύτερον ζῆλον. Ἐ παροιμία
ποῦ θὰ εἰπῶ εἶναι λαϊκὴ, ἀλλὰ εἰκονίζει ἀκριδῶς τὸ
πράγμα: «Ἡ σταγόνα τὸ νερὸ, λέγει, τὴν πέτρα τρώγει,
ὅταν πίπτῃ συνεχῶς»· Καὶ ὁμως, τί εἶναι πὸ μαλακὸν ἀπὸ
τὸ νερὸ καὶ τί πὸ σκληρόν ἀπὸ τὴν πέτραν; Παρὰ ταῦτα,
ἡ διάκεια ἐνίκησε τὴν φύσιν. Καὶ ἂν ἡ φύσις ἠττάται ἀπὸ
τὴν ἐπιμονήν, πολὺ περισσότερο ἠμπορεῖ αὐτὴ νὰ νικήσῃ
τὴν διάθεσιν. Ὁ Χριστιανισμὸς, ἀγαπητοὶ μου, δὲν εἶναι
παιχνίδι, οὔτε ἐρασιτεχνία. Ἀλλὰ, ἐνῷ συνεχῶς τὰ λέγω
ὅλ' αὐτὰ, δὲν κάνω τίποτε.

Ἐ Πὼς θέλετε νὰ μὴ στενοχωροῦμαι, ὅταν σκέπτομαι
ὅτι εἰς τὰ πανηγύρια τὰ πλήθη ὁμοιάζου ὡσὸν ἄπειρον-
τοι θάλασσαί, ἐνῷ ἐδῶ τώρα δὲν μαζεύεται ὅσο τὸ πλῆθος
ἐλάχιστον τμήμα τοῦ πλήθους ἐκείνου; Ποῦ εἶναι τώρα
αὐτοὶ ποῦ μᾶς ἐνοχλοῦν συνεχῶς κατὰ τὰς ἐορτάς; Ἐκεῖ-
νοὺς ἐπίζητῶ καὶ δι' ἐκείνοὺς δούρομαι, ὅταν σκέπτομαι
ἐκεῖνο τὸ πλῆθος ποῦ χάνεται ἀπὸ τοὺς σωζομένους, τὴν
ζημίαν τῶν ἀδελφῶν ποῦ ὑψίσταται καὶ πὼς ἡ σωτηρία
προορίζεται δι' ὀλίγους, ἐνῷ τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς
Ἐκκλησίας ὁμοιάζει με νεκρὸν καὶ ἀκίνητον σῶμα. Καὶ τί
μᾶς νοιάζει, θὰ εἰπῆτε; Πρὸ πάντων ἐσεῖς πρέπει νὰ νοιά-
ζεσθε ποῦ δὲν ἐνδιαφέρεσθε, ¹³⁹ Α ποῦ δὲν παραινέτε καὶ
δὲν συμβουλεύετε, εἰς ποῦ δὲν χρησιμοποιεῖτε καταναγ-

κασμόν, δὲν σὺρετε θίαια καὶ κατέχευθε ἀπὸ πολλῆν ἀ-
 διαφορίαν. Ὁ Χριστὸς κατέστησε φανερόν ὅτι δὲν πρέπει
 κανεὶς νὰ εἶναι χρήσιμος μόνον εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἀλλὰ
 καὶ εἰς τοὺς πολλοὺς, ἀνομάσας τοὺς χρήσιμους ἄλλας καὶ
 ζῆμιν καὶ φῶς.⁴ Αὐτὰ εἶναι χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα καὶ διὰ
 τοὺς ἄλλους. Πραγματικὰ, ὁ λύχνος δὲν φέγγει διὰ τὸν ἑ-
 αυτὸν του, ἀλλὰ διὰ τοὺς καθήμενους εἰς τὸ σκότος. Καὶ
 σὺ εἶσαι λύχνος, ὄχι διὰ νὰ ἀπολαύσῃς μόνος σου τὸ φῶς,
 ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπαναφέρῃς ἐκεῖνον τὸν ξεστρατιωμένον. Β Τί
 τὸ ὄφελος, ὅταν ἓνας λύχνος δὲν φωτίσῃ τὸν καθήμενον εἰς
 τὸ σκότος; Εἰς τί χρησιμεύει ἀντιστοιχῶς ὁ Χριστιανός,
 ὅταν δὲν κερδίσῃ καὶ δὲν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἀρετὴν κανέ-
 να; Τὸ ἅλῃτι, ἐπίσης, δὲν διατηρεῖται διὰ τὸν ἑαυτὸν του,
 ἀλλὰ διατηρεῖ τὰ σεσηπῶτα σῶματα καὶ δὲν τὰ ἀφήνει νὰ
 διαλυθῶν καὶ νὰ χαθῶν. Λοιπὸν καὶ ἐσὺ, ἀφοῦ ὁ Θεὸς σὲ
 ἐπέλασεν ἁλάτι πνευματικόν, τὰ σῶμα μέλη, δηλαδὴ τοὺς
 ἀδιαφόρους καὶ θανατούσους ἐκ τῶν ἀδελφῶν σφίξε τους καὶ
 συγκέντρωσέ τους καὶ ἀπάλλαξέ τους ἀπὸ τὴν ραθυμίαν,
 σὺν ἀπὸ κάτι σῶπιον, καὶ ἔνωσέ τους μετὰ τὸ ὀπίσθιον σῶ-
 μα τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο ἐπίσης καὶ σὲ ἀνόμασε ζῆ-
 μιν, διότι ἡ ζῆμη δὲν ἐπιφέρει ζῆμωσιν εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς,
 ἀλλὰ εἰς τὸ ὑπόλοιπον φύσμα, τὸ πολὺ καὶ ἀσυπολόγι-
 στον, αὐτὴ ἢ μικρὰ καὶ ἀσημαντός. C Ἔτσι λοιπὸν καὶ
 σεις, ἂν καὶ ὀλίγοι κατὰ τὸν ἀριθμόν, εἴθετε πολλοὶ καὶ δυ-
 νατοὶ κατὰ τὴν πίστιν καὶ γίνεσθε οἱ ἔκτελεσται τῆς θελή-
 σεως τοῦ Θεοῦ. Ὅπως ἡ ζῆμη δὲν ἐξαφανίζεται ἐξ αἰτίας
 τῆς μικρότητός τῆς, ἀλλὰ ὄρεῃ χάρις εἰς τὴν ἐμπεριεχομέ-
 νην εἰς αὐτὴν θερμότητα καὶ τὴν δύναμιν τῆς ποιότητός
 τῆς, ἔτσι καὶ σεις θὰ ἠμπορέσετε εἰς πολὺ περισσότερους
 νὰ ἐπαναφέρετε τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸν Θεόν, ἂν θελήσετε.
 Πῶσως νὰ ἰσχυρισθῶν ὅτι πταίει τὸ καιροκαίρι, διότι,
 πραγματικὰ, ἀκούω καὶ τοῦτο νὰ λέγεται, ὅτι εἶναι πολὺ
 πνιγνρὰ καὶ ἀφόρητος ἡ ζῆστη τώρα καὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ
 στενωχωνῶνται καὶ νὰ στενωχωροῦνται μέσα εἰς τὸ πλῆ-
 θος, νὰ πλημμυρίζουν ἀπὸ παντοῦ εἰς τὸν ἰδρώτα καὶ νὰ
 αἰσθάνωνται ἄγχος ἀπὸ τὴν ζῆστην καὶ τὴν στενωχωρίαν.
 Πραγματικὰ, πιστεύσατέ με, ἐντρέπομαι δι' αὐτούς. D Γυ-
 ναικεῖα τὰ καμώματα καὶ ὅτε αἱ προφάσεις αὐταὶ εἶναι
 ἀρκεταὶ εἰς ἐκεῖνας πρὸς συγγνώμην, μολοντί τὰ σῶματά
 των εἶναι ἀσθενέστερα καὶ πλέον ἀδύνατος ἢ φύσις των.
 Παρ' ὅλον ὅτι εἶναι αἰσχρὸν νὰ διδῇ κανεὶς ἀπάντησιν εἰς

4. Πρὸς Ματθ. 5, 18-14 καὶ 13, 38.

τὰ ἐπιχειρήματα των αὐτὰ, ἐν τούτοις εἶναι ἀναγκαῖον.
 Ἄν αὐτοὶ προφασίζωνται τέτοια καὶ δὲν κοκκινίζουν, ἡμεῖς
 πολὺ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ ἐντρεπώμεθα ἀντιλέγον-
 τες εἰς τὰ ἐπιχειρήματά των. Τί νὰ ἐπωμεν, λοιπὸν, πρὸς
 αὐτοὺς ποῦ προσβάλλουν αὐτὰς τὰς δικαιολογίας; Θέλω νὰ
 τοὺς ὑπευθίωμαι τοὺς τρεῖς παῖδας ποῦ εὗρισκοντο εἰς τὴν
 φλόγα τῆς καμίνου, οἱ ὅποιοι βλέποντες νὰ τοὺς περικυ-
 κλῶν ἢ φωτιά ἀπὸ παντοῦ καὶ νὰ τοὺς γλόφῃ τὸ στόμα,
 τὰ μάτια καὶ νὰ μπαῖν ὡς καὶ εἰς τὴν ἀναπνοὴν των, δὲν
 ἐσταμάτησαν τὸν ἱερὸν E καὶ μουσικὸν ἐκεῖνον ὕμνον ποῦ
 ἐφαλλαν εἰς τὸν Θεόν καὶ ὄλην τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ σὺν
 νὰ εὗρισκοντο μέσα εἰς ἓνα λειμῶνα καὶ ὄχι εἰς τὸ μέσον
 τῆς πυρᾶς μετὰ πολλὴν προθυμίαν ὕμνου τὸν κοινὸν Δε-
 σπότην.⁵ Καὶ κοντὰ εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς παῖδας ἀνομιη-
 σθήτε τοὺς λέοντας τῆς Βαβυλώνας, τὸν Δαυὶλ καὶ τὸν
 Λάκκον τῶν λέοντων.⁶ Καὶ ὄχι μόνον αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ κά-
 ποῖον ἄλλον Λάκκον καὶ κάποιον ἄλλον προφήτην καὶ τὴν
 λάσπην ποῦ ἐπιγεγενῆσεν ἕως τὸν λαῖμόν τὸν ἱερῶν ἀπαιτῶ
 νὰ ἐνθυμηθῆτε ἐπίσης.⁷ Καὶ ἀφοῦ ἀφήσω τοὺς Λάκκους,
 169 A θέλω νὰ εἰσαγάω εἰς τὸ δεσμητήριον αὐτοὺς ποῦ προ-
 βάλλουν ὡς πρόσχημα τὴν ζῆστην καὶ νὰ τοὺς δείξω ἐκεῖ
 τὸν Παῦλον καὶ τὸν Σίλαν⁸ δεμένους εἰς τὸ ξύλον,⁹ γεμά-
 τους μώλωπας καὶ τραύματα καὶ μετὰ κατασχεσιασμένον τὸ
 σῶμα ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν πληγῶν νὰ ὕμνου τὸν Θεόν εἰς
 τὸ μέσον τῆς νυκτός καὶ νὰ ἐκτελοῦν τὴν ἱερὰν ἐκείνην
 ὀλουκτίαν. Πῶς, λοιπὸν, δὲν εἶναι ἄστοπον οἱ μὲν ἅγιοι
 ἐκεῖνοι παραδοθεμένοι εἰς τὴν καμίνον, εἰς τὴν φωτιάν, εἰς
 τὸν Λάκκον, εἰς τὰ θηρία, εἰς τὴν λάσπην, εἰς τὸ δεσμη-
 τήριον, τὸ ξύλον, τὰς πληγὰς, τὰς φυλακὰς καὶ τὰ ἄλλα
 ἀφόρητα δεινὰ, νὰ μὴ διαμαρτύρωνται καθόλου δι' ὅλα αὐ-
 τὰ, ἀλλὰ μετὰ πολλὴν προθυμίαν καὶ εὐχαριστήριον ἐφαλλαν
 συνεχῶς ἱεροῦς ὕμνους καὶ ἔλεγον προσευχάς, B ἐνῶ ἡμεῖς,
 χωρὶς νὰ ὑπομεινόμεν κανένα ἀπὸ τὰ μικρὰ ἢ μεγάλα κα-
 κά ποῦ ἀπηριθμήσαμεν, παραμελόμεν τὴν σωτηρίαν μας
 λόγῳ ζῆστης καὶ ἰδρώτος καὶ ἐγκαταλείπομεν τὰς σωσάξεις
 καὶ πλανώμεθα ἔξω καὶ φθειρόμεθα εἰς συγκεντρώσεις ποῦ

5. Πρὸς Δαν. 3 ἔξ.

6. Πρὸς Εφθ. ἀν. θ', 24 ἔξ.

7. Πρὸς Παρ. 45, 8 ἔξ.

8. Πρὸς Παρ. 18, 24 ἔξ.

9. Πρόκειται διὰ τιμηρικῶν ὄργανων, εἰς τὰ ὁποῖα προσθέντο οἱ
 σάβας τῶν κρατουμένων, ὅτε νὰ μὴ ἠμποροῦν πλέον νὰ κινηθῶν καθόλου
 καὶ ὡς ἐκ τούτου τὸ μαρτύριον των ἀπέβαινε βαρύτερον.

δέν τὰς χαρακτηρίζει τίποτε τὸ ὑγιές; Τόση εἶναι ἡ δροσισία τῶν θεῶν λόγων καὶ οὐ προβάλλεις ὡς δικαιολογίαν τὴν ζέστην; «Τὸ νερὸ πού θά τοῦ δώσω ἐγώ», λέγει ὁ Χριστός, «θὰ μεταδῶνῃ μέσα του εἰς πηγὴν νεροῦ πού δέν θά σπερευῆ, ἀλλὰ θά ἀναβλύσῃ καὶ θά πηδᾷ καὶ θά τρέχῃ πάντοτε διὰ τὸ νὰ τοῦ παρέχῃ ζωὴν αἰώνιον».⁹ Καὶ πάλιν «Ἀπὸ τὴν καρδίαν καὶ τὰ δάση τῆς ψυχῆς ἐκείνου, πού πιστεύει εἰς ἐμέ, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τῆς Γραφῆς θά τρέξουν ποταμοὶ ὕδατος, πού θά εἶναι πάντα τρεχοῦμενον διὰ τὸ ποτίζεσθαι ὄχι μόνον ὁ ἴδιος, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι πού ἔρχονται εἰς σχέσιν μαζί του».¹⁰ Ἄφοῦ λοιπόν, ἔχῃς πηγὰς καὶ ποταμοὺς πνευματικῶς, πές μου, ὦ φοβεῖσαι τὴν σωματικὴν ζέστην;

Εἰς τὴν ἀγορὰν ὅμως, ὅπου τόσος θόρυθος καὶ τόση στενοχωρία ὑπάρχει καὶ πολλὴ ζέστη, πές μου, διατί δέν προβάλλεις τὴν ζέστην καὶ τὴν πνιγρὰν ἀτμόσφαιραν; Καὶ δέν ἔμπορεῖς, θέθαια, νὰ λυχρισθῆς αὐτό, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖ ἔμπορεῖς νὰ ἀπολαμβάνῃς ψυχρότερον ἀέρα, ἐνῷ ἐδῶ ἔχει συγκεντρωθῆ ὅλη ἡ ζέστη. Ἄλλὰ συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον, ἐδῶ καὶ λόγῳ τοῦ πλοκοστρώτου διαπέδου καὶ λόγῳ τῆς κατασκευῆς τοῦ κτιρίου τῆς ἐκκλησίας (εἶναι πανύψηλον) ὁ ἀέρας εἶναι ἐλαφρότερος καὶ ψυχρότερος, ἐνῷ εἰς τὴν ἀγορὰν εἶναι παντοῦ πολὺς ὁ ἥλιος, πολλὴ στενοχωρία, καπνός, σκόνη καὶ πολλὰ ἄλλα χειρότερα πού ἐπιτείνουν τὴν ἀήθιαν. Ὁ Ἐπαμένως, εἶναι φανερόν ὅτι αἱ παράλογοι αὐτὰ προφάσεις προέρχονται ἀπὸ τὴν ραθυμίαν καὶ τὴν ἀδιαφορίαν τῆς ψυχῆς, πού ἔχει χάσει τὴν φλόγα τοῦ Πνεύματος.

Αὐτὰ τὰ λέγω ἀποτενιόμενος ὄχι τόσο πρὸς ἐκεῖνους, ὅσον πρὸς σᾶς πού δέν τοὺς ἀποσπᾶτε καὶ δέν τοὺς ζυμῶτε ἀπὸ τὴν ραθυμίαν των καὶ δέν τοὺς ἔλκετε πρὸς αὐτὴν τὴν σωτηρίαν τράπεζαν. Καὶ οἱ δοῦλοι, πού ἔχουν νὰ διακτεριώσουν κοινὴν ἐργασίαν, καλοῦν τοὺς συναδέλφους των. Ἔσεῖς ὅμως πού πρόκειται νὰ ἐπιτελέσετε τὴν πνευματικὴν αὐτὴν ὑπηρεσίαν περιφρονεῖτε τοὺς ὁμοδόλους σας, πού χάνουν τὸ κέρδος ἀπὸ αὐτὴν. Θὰ εἰπῆτε καὶ ἂν δέν θέλουν; Ἐ Κάμετέ τους νὰ θέλουν μὲ τὴν συνεχῆ πίεσίν σας. Ἄν σᾶς ἴδουν συνεχῶς ἀπὸ ἐπάνω των, ὁπωσδήποτε θὰ θελήσουν. Ἄλλὰ αὐτὰ εἶναι πρόσχημα καὶ πρόφασις. Πόσοι ἐδῶ μέσα εἶναι πατέρες καὶ δέν ἴστανται

9α. Ἰωάν. 4, 14.
10. Ἐνθ. ἀν. 7, 38.

δίπλα των οἱ υἱοὶ των; Μήπως εἶναι δύσκολον νὰ ἐπιπράσῃς καὶ τὰ παιδιά σου; Εἶναι λοιπόν φανερόν ὅτι οἱ πολλοὶ ὄχι μόνον διὰ τὴν ραθυμίαν των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἰδικὴν μας ἀδιαφορίαν μένουσιν ἔξω. Ἄλλὰ ἐν δέν τὸ ἐκόμισατε πρωτύτερα, κάμετέ το τώρα καὶ ἄς ἔρχεται ὁ καθένας εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ συνοδείαν, ὁ πατέρας μὲ τὸν υἱόν, ὁ υἱὸς μὲ τὸν γεννήτορα, οἱ ἄνδρες μὲ τὰς γυναῖκάς των καὶ αἱ γυναῖκες μὲ τοὺς ἀνδράς των, ¹⁸¹ Α καὶ ὁ κύριος μὲ τὸν δούλόν του, ὁ ἀδελφός μὲ τὸν ἀδελφόν, ὁ φίλος ἄς ἐσσηκῶνῃ τὸν φίλον καὶ ἄς τὸν παρορμᾷ διὰ τὴν συγκέντρωσίν μας ἐδῶ. Καὶ ὄχι μόνον τοὺς φίλους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθρούς ἄς καλέσωμεν εἰς τὸν κοινόν τοῦτον θησαυρὸν τῶν ἀγαθῶν. Ἄν ἴδῃ τὴν πρόνοιάν σου ὁ ἐχθρός, θὰ σταματήσῃ ἢ ἐχθρὰ του ὁπωσδήποτε. Νὰ εἰπῆς πρὸς αὐτόν δέν ἐντρέψασαι τοὺς Ἰουδαίους, δέν κοκκινίσεις πού αὐτοὶ φυλάττουσιν μὲ τόσῃ ἀκριβείαν τὰ Σάββατα καὶ ἀπέχουν ἀπὸ τὸ θρόνισ ἀπὸ κάθε ἐργασίαν; Μόλις ἴδουν τὸν ἥλιον νὰ πορεύεται πρὸς τὴν δύσιν ἀπὸ τὴν Παρασκευὴν δικόπτουν καὶ συμβόλαια καὶ ἀγοραπωλησίας. Ἐ Ἀκόμη καὶ ἂν ἀγοράσῃ κανεὶς ἀπὸ αὐτοὺς κάτι πρὸ τῆς ἑσπέρας καὶ ἔλθῃ τὴν ἑσπέραν κομίζων τὸ ἀντίτιμον, δέν ἀνεχονται νὰ τὸ λάβουν οὔτε δέχονται τὰ χρήματα. Καὶ τί ἀμιλῶ περὶ τιμῶν ἐμπορευμάτων καὶ συμβολαίων; Καὶ θησαυρὸν ἀκόμη ἂν πρόκειται νὰ λάβουν, προτιμοῦν νὰ χάσουν τὸ κέρδος παρά νὰ καταπατήσουν τὸν νόμον. Ἐπειτα οἱ Ἰουδαῖοι καὶ ἂν ἀκόμη μάτιας τηρῶν τὸν νόμον, εἶναι τόσο ἀκριβεῖς καὶ δέχονται καὶ τὴν φυλάκισίν των καὶ ἄς μὴ τοὺς ὠφελεῖ καθόλου, ἀλλὰ τοὺς δάπτει, ἐνῷ ἐσύ, πού ἔχεις κάτι ἀνώτερον ἀπὸ τὴν σκιάν τοῦ Νόμου, πού κατηγοῖσθης νὰ ἴδῃς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, ἐσύ πού ἀνηκεῖς εἰς τὴν αὐράνιον πολιτείαν, ὦ δὲν ἐπιδεικνύεις οὐδέ καν τὴν προθυμίαν ἐκείνων πού μένουσιν ἀκοκτα προσηλωμένοι εἰς τὴν κοκλίαν, σὺ ὁ ὁποῖος κατέχεις τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἐνῷ καλεῖσαι ἐδῶ δι' ἓνα μικρὸν διάστημα τῆς ἡμέρας, δέν ἔχεις τὴν ὁπαμομένην οὔτε τοῦτο νὰ τὸ καταναλώσῃς διὰ τὴν ἀκρόασιν τοῦ θεοῦ λόγου; Ποῖας συγχωρήσεως θὰ τύχῃς, πές μου; Ποῖαν θὰ ἔχῃς δικαιολογίαν εὐλογον καὶ δικαίαν νὰ ἐπικαλεσθῆς; Δέν εἶναι δυνατὸν, ἀσφαλῶς δέν εἶναι δυνατόν, ὁ τόσο ἀμελής καὶ ράθυμος νὰ εἶρη ποτέ συγγνώμην, ἀκόμη καὶ ἂν προσάλῃ ἀπείρους δικαιολογίας προερχομένας ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πράγματα. Δέν γνωρίζεις ὅτι, ἂν ἔλθῃς καὶ προσκυνήσῃς τὸν θεόν καὶ μετὰσχῃς τῆς ἐδῶ συγκεντρώσεως, τὰ προβλήματα

πού σέ ἀποσχολοῦν θά πάρουν καλύτεραν τροπὴν; Ἐχεις διοικητικὰ φροντίδας; Δ Δι' αὐτὰς ἀκριβῶς, εἶα ἐδῶ καὶ θά κερδίσης τὴν εὐνοίαν τοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν διατριβὴν σου εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ θά ἀντιπεξέλθῃς μετὰ ἀσφάλειαν καὶ θά ἔχῃς σύμμαχον τὸν Θεὸν καὶ θά εἶσαι ἀκαταγώνιστος ἀπὸ τοὺς βαίμονας, βοηθούμενος ὑπὸ τῆς θείας χειρὸς. Ἄν ἀπολαύσῃς πατρικὰς εὐχὰς, ἂν μετὰσχῃς κοινῆς προσευχῆς, ἂν ἀκούσῃς λόγια τοῦ Θεοῦ, ἂν ἐξασφαλίσῃς τὴν σωτηρίαν σου, ἂν ὀπλισθῇς μετὰ τούτα τὰ ὄπλα καὶ κατέλθῃς εἰς τὸν στίβον, οὔτε ὁ διάβολος θά ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ σπικώσῃ δῆγμα ἐπάνω σου, οὔτε οἱ πονηροὶ ἄνθρωποι, πού προσπαθοῦν νὰ σέ ἐπιπράσσουν καὶ νὰ σέ συκοφαντήσουν. Ἄν, ὅμως, ἀπὸ τὸ σπῆτι σου ὑπάγῃς εἰς τὴν ἀγοράν καὶ εὐρεθῇς γυμνὸς ἀπὸ αὐτὰ τὰ ὄπλα, Ἐ θά γίνῃς εὐάλωτος ἀπὸ δλους πού σέ ἀντιμάχονται. Διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ κοιναὶ καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ πράγματα μᾶς συμβαίνουν πολλά παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν μας, διότι δὲν ἐπροντίσαμεν πρῶτα διὰ τὰ πνευματικὰ καὶ ὑστερα διὰ τὰ διωκτικὰ, ἀλλ' ἀντεσπράξαμεν τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἀξίων. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ φυσικὴ σειρὰ καὶ ἡ τάξις τῶν πραγμάτων ἀνετράπη καὶ τὰ πάντα εἶναι γεμῆτα ταραχῆν. Πῶς, νομίζετε ὅτι δὲν θά πονέσω καὶ δὲν θά γεμισῶ ἀπὸ ὀδύνης, ὅταν καταλάβω ὅτι εἰς περιπτώσειν πανηγυριοῦ, χωρὶς κανεὶς νὰ καλέσῃ, τρέχει ὅλη ἡ πόλις 142 Α καὶ ὅταν τελειώσῃ ἡ πανηγυρίς καὶ ἡ ἑορτὴ καὶ ἂν καταναλώσωμεν ἀκόμη καὶ δολοκλήρον τὴν ἡμέραν καὶ διαορρήξωμεν τοὺς πνευμονὰς μας νὰ σὰς φωνάζωμεν, κανεὶς δὲν θά μᾶς προσέξῃ; Αὐτὰ ὅλα τὰ σκέπτομαι πολυλόκις, ἀναστενάζω πικρὰ καὶ λέγω εἰς τὸν ἑαυτὸν μου: τί χρειάζεται ἡ παραίνεσις καὶ ἡ συμβουλή, ὅταν τὰ πάντα γίνονται ἐκ μέρους σας ἀπὸ συνήθειαν καὶ μόνον καὶ δὲν γίνεσθε καθόλου προθυμότεροι ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν μας; Ὅταν, ὀφθαδῆ, διὰ τὰς ἑορτὰς δὲν σὰς χρειάζεται καθόλου ἡ ἰδικὴ μας παραίνεσις καὶ, ὅταν ἐκεῖναι περάσουν, δὲν ὀφελείσθε καθόλου ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν μας, δὲν θεωρεῖτε πράγματι περιττὸν τὸν λόγον μας πού ἀπευθύνεται πρὸς σὰς;

Β Πιστῶν πολλοὶ ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον νὰ πονοῦν, ἀκούοντες ὅλα αὐτὰ. Ἄλλὰ οἱ ἀδιάφοροι δὲν σκέπτονται ἔτσι. Διαφορετικὰ, θά ἐγκατέλειπαν τὴν ἀλιγωρίαν, ὅπως καὶ ἡμεῖς πού μεριμνῶμεν καθὲ ἡμέραν διὰ τὰ ζητήματά σας. Κερδίζεις ἀρὰ γε τόσα ἀπὸ τὰ ἔξωθεν ζητήματα, ὅσον ζημιῶνεις τὸν ἑαυτὸν σου; Ἀπὸ καρμῖαν ἄλλην οὐκ εἶναι ἡ συγκέντρωσις δὲν λαμβάνεις τόσον κέρδος φεύγων, ὅσον

ἀπὸ τὸ νὰ συχνάζῃς ἐδῶ, ἔτε λέγεται δικαστήριον, ἔτε βουλευτήριον, ἔτε τὸ ἴδιον τὸ παλάτιον. Διότι εἰς ὅσους προσέρχονται ἐδῶ δὲν διδάσκωμεν οὔτε τὴν διοίκησιν ἔθνων καὶ πόλεων, οὔτε ὀργάνωσιν στρατοπέδων, ἀλλὰ ἄλλην ἐξουσίαν, πολὺ σεμνοτέραν καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν βασιλείαν. Ὁ Καλύτερα, δὲν διδάσκωμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος. Ποία εἶναι ἡ ἐξουσία, ἡ σεμνοτέρα καὶ ἀπὸ τὴν βασιλείαν, τὴν ὅποιαν λαμβάνουσι ὅσοι εἰσέρχονται ἐνταῦθα; Ἐκπεριεῦνται νὰ κυριαρχοῦν τῶν παρεκτροπῶν, νὰ εἶναι κύριοι τῆς πονηρᾶς ἐπιθυμίας, νὰ κυβερνοῦν τὴν ὀργὴν των, νὰ ἀποβάλλουν τὸν φθόνον, νὰ ὑποβουλεύωνται τὴν ματαιοδοξίαν. Δὲν εἶναι τόσον σεμνὸς ὁ βασιλεὺς πού κάθεται εἰς τὸν βασιλικὸν θρόνον καὶ φορεῖ τὸ διάδημα, ὅσον ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὅποιος ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐξουσίας τῶν βουλευτῶν παθῶν τὸν ὄρθον λαγισμόν πού ἔχει μέσα του καὶ μετὰ τὴν κατανίκησιν τῶν παθῶν αὐτῶν σπερνώνει τὴν κεφαλὴν του, σὺν μετὰ κάποιον λαμπρὸν διάδημα. Δ Τί ὀφελεῖ, πές μου, ἡ ἀλουργίς καὶ τὰ χρυσὰ ἱμάτια καὶ τὸ ὀδαμαντοκάλλητον στέμμα, ὅταν ἡ ψυχὴ εἶναι ἀιχμάλωτος τῶν παθῶν; Τί τὸ κέρδος ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐλευθερίας, ὅταν τὸ κυριώτερον πού ἔχομεν μέσα μας βουλαγωγεῖται ἀισχρὰ καὶ ἐλεεινὰ; Σὺν τὸν πυρετὸν πού εἰσθεῖ μέσα μας θαθῖα καὶ κατοκαίει τὰ πάντα ἐντὸς μας, δὲν ἠμπορεῖ νὰ καταπολεμηθῇ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος, ὅταν δὲν πάσῃ ἡ ἐπιφάνεια, ἔτσι καὶ ἡ ψυχὴ μας παρασύρεται ἀπὸ τὰ ἐσωτερικὰ πάθη καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ βοηθηθῇ ἀπὸ ἐξωτερικὰς ἐξουσίας; Ἐ οὔτε ὑπὸ τῆς βασιλικῆς ἀκόμῃ, ὅταν ὁ νοῦς πολὺ τυραννικῶς καταστρέφεται ἀπὸ τὸν θρόνον τῆς βασιλείας ὑπὸ τῶν παθῶν, καὶ ὑποκύπτει καὶ τρέμει τὰς ἐπαναστάσεις τῶν παθῶν. Διὰ νὰ μὴ γίνῃ αὐτὸ βοηθοῦν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς οἱ προφῆται καὶ οἱ ἀπόστολοι καταστέλλοντες τὰ πάθη μας, καὶ ἐκβάλλου τὴν θηρικωδίαν τοῦ παραλογισμοῦ ἀπὸ μέσα μας, διδάσκοντές μας τὴν πολὺ σεμνοτέραν καὶ αὐτῆς τῆς βασιλείας ἀρχὴν. Διὰ ταῦτο ἔλεγα, λοιπόν, ὅτι αὐτοὶ πού ἀποστεροῦν τοὺς ἑαυτοὺς των ἀπὸ τὴν φροντίδα ταύτην, δέχονται καιρῖον τραῦμα, ὀφιστάμενοι ζημίαν ὅσον ἀπὸ πονηροῦ ἄλλου, ἐπειδὴ, ἐρχόμενοι πλησίον μας, κερδίζου κέρδη ὅσα ἀπὸ καρμῖαν ἄλλην πλευρᾶν εἶναι δυνατόν νὰ κερδίσου, 143 Α ὅπως τὸ ἀπέδειξε καὶ ὁ λόγος. «Νὰ μὴ φανερωθῆς, ἔλεγεν ὁ νόμος, κενὸς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου», ἡ-

ται μὴ εἰσέλθῃς εἰς τὸν Θεὸν ἄνευ θυσιῶν. Ἄν λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ εἰσέρχεται κανεὶς ἄνευ θυσιῶν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, πολὺ περισσότερο δὲν πρέπει νὰ τὸ κάμνῃ εἰς συνάξεις μὲ τούς ἀδελφούς. Εἶναι καλυτέρα ἀπὸ ἐκείνην τούτη ἡ θυσία καὶ ἡ προσφορά, ὅταν εἰσέλθῃς συμπαραλαμβάνων καὶ τὴν ψυχὴν σου. Δὲν βλέπετε τὰ γυμνασμένα περιστερία πᾶς θγαίνουν καὶ θηρεύουν καὶ ἄλλα; Τὸ ἴδιον ἄς κάμωμεν καὶ ἡμεῖς. Ποία θὰ εἶναι ἡ δικαιολογία, ὅταν τὰ ἄνευ λογικοῦ ἔψα ἤμποροῦν νὰ θηρεύουν τὸ ὁμόφυλόν των, ἐνῶ ἡμεῖς, ποὺ ἐτιμῆθημεν μὲ λογικὴν καὶ σοφίαν τόσῃν, Ἐ περιφρονούμεν αὐτὸ τὸ κυνήγι; Σὰς προέτρεψα κατὰ τὴν προηγουμένην ὁμιλίαν μου, λέγων ὁ καθένας σὰς ἄς ὑπάγῃ εἰς τὸ σπίτι τοῦ γείτονός του, περιμενεῖτε νὰ ἐξέλθουν, πάρτε τους καὶ φέρετέ τους εἰς τὴν κοινὴν μητέρα. Μιμηθῆτε τοὺς θεοπρομανεῖς, οἱ ὅποιοι διαστικά μαρτυροῦνται ὅλοι μαζί ἀπὸ τὰ ἐξημερώματα καὶ περιμένουσιν νὰ ἴδωσιν τὸ παράνομον θέαμα. Ἄλλα δὲν προέκυψε καμμία ὠφέλεια δι' ἡμᾶς ἀπὸ ἐκείνην τὴν παραίνεσιν. Διὰ τοῦτο σὰς τὸ λέγω καὶ πάλιν καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ τὸ λέγω, μέχρις ὅτου σὰς πείσω. Εἰς τίποτε δὲν ὠφελεῖ τὸ ἴ' ἀκοῦς, ἂν δὲν συνδυάζεται μὲ τὴν δρᾶσιν. Βαρύτερα γίνεται ἡ τιμωρία μας, Ἐ ὅταν ἀκούομεν συνεχῶς τὰ ἴδια καὶ δὲν κάμνομεν τίποτε ἀπὸ ὅσα λέγονται. Καὶ ὅτι ἡ τιμωρία εἶναι βαρύτερα, ἀκούσέ το ἀπὸ τὸν Χριστόν, ποὺ λέγει: «Ἐὰν δὲν ἠρχόμενοι καὶ δὲν ἐλάλοισιν πρὸς αὐτοὺς δὲν θὰ ἔχουν ἁμαρτίαν. Τώρα δὲν ἔχουν δικαιολογίαν διὰ τὴν ἁμαρτίαν». ¹² Καὶ ὁ ἀπόστολος: «Διότι δίκαιοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅχι ὅσοι ἀκούουσιν ἀπλῶς τὸν θεῖον νόμον, ἀλλ' ὅσοι φυλάττουν τὸν νόμον, αὐτοὶ θὰ ἀναγνωρισθῶσιν δίκαιοι». ¹³ Αὐτὰ τὰ λέγει εἰς τοὺς ἀκροατάς. Ἐπιθυμῶν ὁμοῦ νὰ ἐκπαιδεύσῃ καὶ τοὺς ὁμιλητάς, διότι καὶ αὐτοὺς δὲν θὰ ἔχη κανένα κέρδος ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν, ὅταν δὲν ἔχη συνευγεμένην διδασκαλίαν καὶ δρᾶσιν, καὶ σύμφωνα τὸν βίον του μὲ τὰ λεγόμενά του, **Δ** ἀκούσε πᾶς καὶ ὁ ἀπόστολος ἀπευθύνεται πρὸς αὐτὸν καὶ ὁ προφήτης ἐπίσης. Ὁ τελευταῖος λέγει: «Ὁ Θεὸς εἶπεν εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν διὰ τὴν σὺ σφετερίσεσσι τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις νὰ διατυπώσῃς τὰς ὑποθήκας μου μὲ τὸ στόμα σου ἐνῶ ἐσὺ ἔμισῃσες τὴν παύειαν;». ¹⁴ Καὶ ὁ ἀπόστολος ἀπεινοῦμενος πάλιν πρὸς αὐτοὺς ἀκριδῶς, ποὺ ἔχουν πλήρη

12. Ἰωάν. 15, 22.

13. Ρωμ. 2, 13.

14. Ῥωμ. 19, 16-17.

πεποιθῆσθαι εἰς τὴν διδασκαλίαν, ὁμιλεῖ ἔτσι περίπου: «Καὶ ἔχεις διὰ τὸν ἑαυτὸν σου τὴν ἀλαζονικὴν πεποίθησιν, ὅτι εἶσαι ὁδηγὸς πᾶν τυφλῶν εἰδωλοπατρῶν, φῶς ἐκείνων ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὸ σκότος τῆς ἀγνοίας καὶ τῆς εἰδωλοπατρικῆς πλάνης, παιδαγωγὸς ἰκανὸς νὰ συνετίξῃς τοὺς ἀνοήτους, διδάσκαλος ἐκείνων ποὺ εἶναι εἰς νηπιώδη πνευματικὴν κατάστασιν. Σὺ λοιπὸν, ποὺ διδάσκεις τὸν ἄλλον, δὲν διδάσκεις καλύτερα τὸν ἑαυτὸν σου;». ¹⁵ Καὶ ἀφοῦ, λοιπὸν, οὔτε ἐμὲ ποὺ ὁμιλῶ οἱ λόγοι, οὔτε σὰς τοὺς ἀκροατάς ἤμποροῦν νὰ μὰς ὠφελήσουν Ἐ χωρὶς νὰ πειθάρμεθα εἰς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πλέον μὰς ἐλάττουν σοβαρῶς, ἄς μὴ ἐπιδείξωμεν προθυμίαν μέχρι τῆς ἀκρόασης, ἀλλ' ἄς ἐφαρμόσωμεν εἰς τὴν πράξιν τὰ λεγόμενα. Εἶναι θεδαίως καλὸν νὰ ἐπιδίδεται κανεὶς εἰς τὴν συνεχῆ ἀκρόασιν τῶν θεῶν λόγων, ἀλλὰ τὸ καλὸν αὐτὸ γίνεται ἀχρηστον, ὅταν δὲν συνδυάζεται μὲ τὴν ὠφέλειαν ἐκ τῆς ὑπακοῆς. Διὰ νὰ μὴ συγκεντρώνοσθε λοιπὸν μάταια ἐδῶ μὲ πᾶσαν σπουδήν, πράγμα διὰ τὸ ὅποιον πολλάκις σὰς παρεκάλεσα καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ σὰς παρακαλῶ, φροντίσατε διὰ τοὺς ἀδελφούς μας, συμβουλεύσατε ὅσους πλανῶνται, συμβουλεύσατέ τους ὅχι μόνον μὲ λόγια, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔργα. ¹⁶ Ἡ Μεγαλύτερος ἀξίας εἶναι ἡ διδασκαλία μὲ παραδείγματα, μὲ ὑπόδειγμα τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν μας. Ἀκόμη καὶ ἂν δὲν εἴπηρ τίποτε καὶ ἐξέλθῃς ἀπὸ τὴν σύναξιν μὲ τὸ σῆμα σου τὸ ἀνθρώπινον, μὲ τὸ δαίμα σου, τὴν φωνὴν σου, τὸ δόγμα σου ἤμπορεῖς νὰ κάμῃς αἰσθητὸν εἰς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ποὺ δὲν ἦλθαν εἰς τὴν συγκέντρωσιν, τὸ κέρδος τὸ ὅποιον, ἀφοῦ ἔλαβες ἀπὸ τὴν ἀκλήσιαν, ἔφυγες. Ἀρκεῖ νὰ φερθῆς ἔτσι καὶ αὐτὸ θ' ἀποτελέσῃ παραίνεσιν καὶ συμβουλήν. Ἐτσι πρέπει ἡμεῖς νὰ ἐξορκώμεθα ἀπὸ ἐδῶ, ὡσὰν ἀπὸ ἄδυνα ἰερά, ὡσὰν νὰ κοπεδαίνωμεν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς οὐρανοὺς, ὡσὰν νὰ εἴμεθα ἀπεσταλμένοι φιλόσοφοι, ποὺ κάμνομεν καὶ λέγομεν τὰ πάντα μὲ ρυθμὸν. **Β** Ἡ γυναῖκα, βλέπουσα τὸν ἄνδρα νὰ ἀναχωρῇ ἀπὸ τὴν σύναξιν καὶ ὁ πατέρας τὸν υἱὸν καὶ τὸ παιδί τὸν πατέρα καὶ ὁ δοῦλος τὸν δεσπότην καὶ τὸν φίλον ὁ φίλος καὶ τὸν ἐχθρὸν ὁ ἐχθρός, ἄς γίνεταί εἰς ὅλους αἰσθητὴ ἡ ὠφέλεια ποὺ παίρνομεν ἐδῶ. Θὰ ἀντίληφθῶσιν δὲ αὐτὸ, ὅταν μὰς ἴδωσιν νὰ γινώμεθα πραότεροι, συνετώτεροι καὶ εὐλαθέστεροι. Σκέψου ποῖαν μυσταγωγίαν ἀπολαμβάνεις σὺ ὁ μεμνημένος, μὲ τοίους ἀναπέμψεις τοὺς μυστικούς ὁ

15. Παρ. 2, 19-21.

μους, με ποιους ψάλλεις τὸ τρισάγιος. Δίδαξε καὶ τοὺς ἄλλους ὅτι μετέαχες εἰς τὸν χορὸν τῶν Σεραφίμ, ὅτι ἀνηκεις εἰς τὴν πολιτείαν τῶν οὐρανῶν, ὅτι ἐνεγράφης εἰς τὸν χορὸν τῶν ἀγγέλων, ὅτι ὠμίλησες μετὰ τὸν Θεόν, ὅτι συνανεστράφης τὸν Χριστόν. C Ἄν ρυθίζομεν ἔτσι τὸν ἑαυτὸν μας, δὲν χρειάζεται φεύγοντας νὰ εἰπωμεν ὅστε ἕνα λόγον πρὸς τοὺς ἀποσιδασάντας. Ἄλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικήν μας ὠφέλειαν θὰ καταλάβομεν τὴν ἰδικὴν τῶν ζημίαν καὶ θὰ τρέξομεν ταχέως διὰ ν' ἀπολαύσομεν τὰ ἴδια ἀγαθὰ. Διότι, ὅταν ἴδωμεν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς σας νὰ λάμπη μετὰ τὰς αἰσθήσεις τῶν ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι οἱ κωχρότεροι πάντων, θὰ ἀγαπήσομεν παροφάρως τὴν εὐπρέπειάν σας. Καθ' ὅσον, ἔάν τὸ κάλλος τοῦ σώματος ἀναπτερώσει ὅσους τὸ βλέπομεν, πολὺ περισσότερο ἢ ἀμορφία τῆς ψυχῆς ἡμπορεῖ νὰ διεγείρῃ τὸν θεατὴν καὶ νὰ τοῦ δημιουργήσῃ τὸν ἴδιον ζήλον. D Ἄς καλλωπίσωμεν, λοιπὸν, τὸν ἐσωτερικὸν μας ἄνθρωπον καὶ ἂς μνημονεύομεν ὅσα λέγομεν ἐδῶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἔξω. Ἐκεῖ εἶναι περισσότερο ἀνάγκη νὰ τὰ μνημονεύομεν καὶ ὅπως ἕνας ἀθλητὴς αὐτὰ πού μαθαίνει εἰς τὴν παλαιστράν αὐτὰ καὶ ἐπιδεικνύει εἰς τοὺς ἀγῶνας, ἔτσι καὶ ἡμεῖς αὐτὰ πού θὰ ἀκούομεν ἐδῶ πρέπει νὰ ἐπιθεκνύομεν καὶ εἰς τὰς ἐξωεκκλησιαστικὰς μας ἀσχολίας.

Νὰ ἐνθυμῆσαι, λοιπὸν, τὰ ὅσα λέγομεν ἐδῶ καὶ ὅταν φύγῃς καὶ σὲ προσβάλῃ ὁ διάβολος ἢ μέσῳ τῆς ἀγωγῆς, ἢ τῆς κενοδοξίας ἢ κάποιου ἄλλου πάθους, ὅταν ἐνθυμηθῆς τὴν ἐδῶ διδασκαλίαν, τότε εὐκόλως θὰ ἡμπορέσῃς ν' ἀποφύγῃς τὴν παγίδα τοῦ πονηροῦ. Δὲν δλέπετε τοὺς γυμναστάς εἰς τὰ γυμναστήρια, Ἐ οἱ ὅποιοι, ὅταν μετὰ πολλοὺς ἀθλοὺς, καταστῶν ἀνῆμποροι λόγῳ ἡλικίας, κάθονται ἔξω ἀπὸ τὸν στίβον εἰς τὸ χῶμα καὶ συμβουλεύουσι σιγανὰ αὐτοὺς πού εὐρίσκονται μέσα καὶ παλαίουν ὥστε νὰ πιάσουν τὸ χέρι, νὰ τραβήξουν τὸ πόδι, νὰ τὸν πάρουν εἰς τοὺς ὤμους, καὶ ἄλλα πολλά, θέλοντες νὰ τοὺς πείσουν ὅτι ἂν κάνουν ἔτσι θὰ ἐξοντώσουν εὐκόλως τὸν ἀντίπαλον καὶ ἔτσι βοηθοῦν τὰ μέγιστα τοὺς μαθητάς; Πρόσεξε, λοιπὸν, καὶ σὺ τὸν γυμναστὴν σου, τὸν Παῦλον, ὁ ὅποιος, ὕστερα ἀπὸ μύριους στεφάνους, κάθεται ἔξω τοῦ στίβου τώρα, ¹⁶⁸ Ἄ δηλαδὴ ἀπὸ τὴν παρούσαν ζωὴν, ἐνωσῶ, καὶ σγοψιδωρίζει εἰς τοὺς παλαιστὰς καὶ βροντοφωνάζει μετὰ τὰς ἐπιστολάς του, ὅταν ἴδῃ ἄνθρώπους νὰ καταλαμβάνονται ἀπὸ μνησικακίαν καὶ ὀργὴν καὶ ν' ἀποπνίγονται ἀπὸ τὸ πάθος. «Ἐάν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, δίδε ψωμί καὶ τροφὴν

εἰς αὐτόν».¹⁶ Καὶ ὅπως ὁ γυμναστὴς λέγει, ὅτι ἂν κάμῃς αὐτό καὶ αὐτὸ θὰ νικήσῃς τὸν ἀντίπαλον σου, ἔτσι καὶ αὐτὸς προσθέτει «διότι, ἔάν πράττῃς αὐτό, θὰ μαζεύσῃς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του σὲν ἄλλα κάρθουνα ἀνομιμένα σωρούς ἐντροπῆς καὶ τύφεις συνειδήσεως». ¹⁷ Ἄλλ', ἐνῶ ἀνεγίνωσκα τὸν νόμον, προέκυψε τὸ ζήτημα πού ἀνεμένετο ἀπὸ αὐτό, τὸ ὅποιον εἰς πολλοὺς ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ κατηγορήσουν τὸν Παῦλον, Ἐ καὶ πού σήμερα ἐπιθυμῶ νὰ ἐθέλω ἐνώπιόν σας. Τί εἶναι ἐκεῖνο πού εἰσχωρεῖ εἰς τὰς διανοίας ὅσων δὲν θέλουν νὰ ἐξετάσουν τὰ πάντα μετὰ ἀκριβείαν; Ὁ Παῦλος ἀπομακρύνων ἀπὸ τὴν ἀργὴν, λέγουσιν, καὶ πείθων νὰ εἶναι μετριοπαθεῖς καὶ ἐπιεικεῖς πρὸς τοὺς ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας, τοὺς ἔκαμε αὐτοὺς περισσότερο θηριώδεις καὶ τοὺς ἔφερε πρὸς τὸν θυμὸν. Θεβαίως τὸ νὰ λέγῃς «ἐάν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, δίδε ψωμί καὶ τροφὴν εἰς αὐτόν» ἐάν διψᾷ, φέρε του νερὸ νὰ πῆ», ¹⁸ εἶναι καλὴ ἐπιτολὴ καὶ γεμάτη φιλοσοφίαν, χρησίμος καὶ εἰς ἐκεῖνον πού τὸ κάμνει καὶ εἰς ἐκεῖνον πού τὸ δέχεται. Τὸ ὑπόλοιπον, ὅμως, γεννᾷ πολλὰ ἐρωτηματικὰ καὶ φαίνεται ὅτι δὲν ταυτίζεται μετὰ τὴν γνώμην τοῦ ἐπώνυμου τὰ προηγούμενα. Ποῖον εἶναι τοῦτο; Τὸ νὰ λέγῃ ὅτι «ἐάν πράττῃς αὐτό θὰ μαζεύσῃς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του σὲν ἄλλα κάρθουνα ἀνομιμένα σωρούς ἐντροπῆς καὶ τύφεις συνειδήσεως». ¹⁹ C Μετὰ τὰ λόγια αὐτὰ καὶ τὸν δίδοντα καὶ τὸν ἀποδεχόμενον ἠδίκησε, ἀνάψας τὴν κεφαλὴν τοῦ μὲν μετὰ τὸ νὰ τοποθετῇ ἀνθρώκας ἀνομιμένους. Ποῖον τὸσον μέγα ἀγαθὸν θὰ ἐπέβη ἀπὸ τὸ νὰ τρέφεσαι καὶ νὰ ποτιζέσαι, ὅσον κακὸν θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὴν συσσωρευσίαν τῶν ἀνθρώκων; Λοιπὸν, τὸν μὲν πάσχοντα, λέγουσιν, ἔτσι τὸν ἠδίκησε, μετὰ τὸ νὰ τὸν ρίψῃ εἰς μεγαλύτεραν τιμωρίαν, ἐνῶ τὸν εὐεργετοῦντα τὸν ἔδωκεν ἐξ ἄλλου μετὰ ἄλλον τρόπον. Πραγματικὰ, τί ἡμπορεῖ, λοιπὸν, καὶ αὐτὸς νὰ κερδίσῃ ἀπὸ τὴν εὐεργεσίαν τῶν ἐχθρῶν, ὅταν αὐτὸ τὸ κάμνῃ ἀναμμένων τὴν τιμωρίαν; Αὐτὸς πού τρέφει καὶ ποτίζει τὸν ἐχθρὸν διὰ νὰ σωρεύσῃ ἀνθρώκας εἰς τὸ κεφάλι του δὲν θὰ εἶναι φιλόνηρωπος καὶ χρηστός, D ἄλλα θὰ γίνῃ ὠμὸς καὶ ἀνελέητος καὶ διὰ μικρὰν εὐεργεσίαν θὰ προσέβῃ ἀνέκφραστον τιμωρίαν. Τί θὰ ὑπῆρχε χειρότερον ἀπὸ αὐτὸν πού θὰ τρέφῃ κάποιον διὰ νὰ συσσωρεύσῃ ἀνομιμένα κάρθουνα εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ τρεφομένου; Αὕτῃ εἶναι ἡ

16. Ρωμ. 12, 20.

17. Ἐβθ. 2ν.

18. Ἐβθ. 2ν.

19. Ἐβθ. 2ν.

αντίφασσι, και πρέπει να εδωμεν την λύσιν προκειμένου με τα ίδια ακριβώς τακμήρια αυτών που φαίνονται ότι ασχολούνται με τα ζητήματα του νόμου να αντιληφθής διην την σοφίαν του νομοθέτου. Ποία λοιπόν είναι η λύσις; Έγνώριζε καλώς ο μέγας και γενναίος εκείνος άνθρωπος ότι είναι δύσκολον και κοπιαστικόν πράγμα να συμφιλιωθῆ κανείς γρήγορα με τὸν ἐχθρόν του. Δύσκολον, βέβαια, και κοπιαστικόν, όχι ἀπὸ τὴν φύσιν του, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας ραθυμίαν. Ἐ Αὐτὸς δὲν ἔδωκε μόνον ἐντολήν να συνδιαλλαγῶμεν, ἀλλὰ και να βοηθῶμεν τὸν ἐχθρόν μας, πρᾶγμα που είναι πολὺ βαρύτερον ἀπὸ τὸ προηγουμένον. Ἐάν μερικοὶ γίνωνται θηρία βλέποντες μόνον δούλους τοὺς ἐλύθησαν, πῶς θὰ τοὺς ἦτο δυνατόν να θρέψουν αὐτούς, όταν πεινοῦν; Τί λέγω βλέποντες; Ἐάν κάποιος τοὺς ἐθυμῶνῃ και ἀναφέρῃ ἐνώπιόν των και τὸ ὄνομά των, ἀνασενώνει τὴν πληγὴν τοῦ νοῦ των και κάμνει μεγαλύτερον τὸν ἐρεθισμόν. Ὁ Παῦλος, γνωρίζων ὅλα αὐτά και θέλων τὸ δυσκατόρθωτον τοῦτο να τὸ κάμῃ εὐκόλῳ ¹⁶⁶ Α και να πείσῃ αὐτὸν οὔτε να ἴδῃ ἀνεχεται τὸν ἐχθρόν, να σπεύσῃ πρὸς εὐεργεσίαν του, ἐποθετήσῃ τοὺς ἀνθρακας τοῦ πυρός, μήπως με τὴν ἀπειλήν τῆς τιμωρίας, προσφέρῃ βοήθειαν εἰς ἐκεῖνον που τὸν ἔδωκε. Και ὅπως ὁ ἀλιεύς σκεπάζει με τὸ δόλωμα γύρω - γύρω τὸ ἀγκίστρι και τὸ ρίπτει εἰς τοὺς ἰχθεῖς διὰ να τὸ περάσουν διὰ συνηθισμένην τροφήν και ἔτσι να τοὺς πιάσῃ εὐκόλῳ, ἔτσι και ὁ Παῦλος, θέλων να ἐπιτύχῃ τὴν εὐεργεσίαν τοῦ ἀδικημένου πρὸς τὸν ἀδικήσαντα, δὲν ρίπτει γυμνὸν τὸ ἀγκίστρι τῆς φιλοσοφίας, ἀλλὰ σάν με κάποιον δόλωμα, ἀφοῦ με τοὺς ἀνθρακας τοῦ πυρός προκαλέσῃ συστολήν, Β καλεῖ αὐτὸν που φοβᾶται τὴν κόλασιν να εὐεργετήσῃ τὸν ἐχθρόν του. Ὅταν ἔλθῃ, λοιπόν, τὸν κρατᾶ και δὲν τὸν ἀφήνει να τοῦ φύγῃ, διότι ἡ ἴδια ἡ φύσις τοῦ πράγματος τὸν προσηλώνει εἰς τὸν ἐχθρόν. Και μόνον που δὲν λέγει πρὸς αὐτόν δὲν θέλεις διὰ λόγους εὐλαβείας να τρέφῃς αὐτόν που σὲ ἠέκτισε; Θρέψε τον ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ κολασμοῦ σου. Διότι γνωρίζει, ότι ἂν καταπισθῆ με τὴν εὐεργεσίαν πρὸς τὸν ἐχθρόν, τοῦτο ἀποτελεῖ ἀρχὴν και ὁδὸν συνδιαλλαγῆς με αὐτόν. Κανείς, ἀπαλύτως κανείς, είναι δυνατόν να ἀνεχθῆ να ἔχῃ ἐχθρόν τὸν τρεφόμενον και ποτιζόμενον ὑπ' αὐτοῦ, παρὰ τὸ γεγονός ότι ἀρχικῶς τὸ ἔκαμε με τὴν ἐλπίδα να τιμωρήσῃ αὐτόν. Ὁ χρόνος που περνᾶ χαλαρώνει και τῆς ἀρχῆς τὸν τόνον. Ὅπως ὁ ἀλιεύς ὁ ὁποῖος, ἂν ἐριπτε γυμνὸν τὸ ἀγκίστρι, C δὲν θὰ ἔπιανε τὸ ψάρι, δι' αὐτό και τὸ

καλύπτει και τὸ εἰσάγει λαθραίως εἰς τὸ στόμα τοῦ ψαριοῦ που προσέρχεται, ἔτσι και ὁ Παῦλος ἂν δὲν προσέβαλε τὴν προσδοκίαν τοῦ κολασμοῦ, δὲν θὰ ἔπειθε τοὺς ἀδικηθέντας να καταπιστοῦν με τὴν εὐεργεσίαν τὸν ἐχθρόν των. Θέλων λοιπόν, τὴν στιγμὴν που δυσανασχετοῦν και ἀπομακρύνονται και παθαίνουν ἀγχος και μόνον με τὸ να βλέπουν τοὺς ἐχθρούς, να τοὺς πείσῃ να τοὺς εὐεργετοῦν, ἐποθετήσῃ τοὺς ἀνθρακας τοῦ πυρός, όχι διὰ να ρίψῃ ἐκείνους εἰς ἀνατόφευκτον τιμωρίαν, D ἀλλὰ διὰ να πείσῃ τοὺς ἀδικημένους, με τὴν προσδοκίαν τῆς τιμωρίας, να εὐεργετοῦν τοὺς ἐχθρούς και ἔτσι με τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, να τοὺς πείσῃ να ἐγκαταλείψουν διην τὴν ὀργὴν των.

Και τὸν μὲν ἀδικημένον τὸν παρηγόρησεν ἔτσι. Κύτταξε ὅμως πῶς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος συμφιλίῳναι και τὸν ἀδικήσαντα με τὸν παρωργισμένον. Πρῶτον με τὸν τρόπον τῆς εὐεργεσίας. Οὐδεὶς είναι τόσοσ ἀβίλιος και ἀναίσθητος, ὁ ὁποῖος ποτιζόμενος και ψωμιζόμενος να μὴ γίνῃ φίλος και δούλος εἰς αὐτόν, ὁ ὁποῖος τοῦ προσφέρει τὰ μέσα αὐτά. Δεύτερον, με τὸν φόβον τῆς τιμωρίας. Είναι σάν να ἀπστέινεται πρὸς τὸν ψωμιζοντα και να λέγῃ: Ἐ «Διότι, ἂν πράπτῃς αὐτό θα μαζεύσῃς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς σου σάν ἄλλα κάρβουνα ἀναμμένα σωροῦς ἐντροπῆς και τύψεις συνειδήσεως;». Ἐλλὰ κυρίως ἀπειθύνεται πρὸς τὸν ἀδικήσαντα διὰ να μὴ μὲνῃ ἐχθρός διὰ παντός, διὰ τὸν φόβον τοῦ κολασμοῦ, ἀλλὰ γνωρίζων, ότι μεγάλην ζημίαν δύναται να τοῦ προκαλέσῃ τὸ να τρέφεται και να ποτιζεται, ἂν ἐπιμείνῃ εἰς τὴν ὀργὴν του, και ἔτσι να καταπαύσῃ τὸν θυμόν του. Ἐτσι θὰ ἠμπορέσῃ να ἀδείξῃ τὰ ἀναμμένα κάρβουνα. Ὡστε ἡ ἐπισπειλουμένη κόλασις και τιμωρία κάμνει τὸν μὲν ἀδικημένον να σπεύσῃ εἰς εὐεργεσίαν τοῦ ἀδικήσαντος, τὸν δὲ πταίστην τὸν φοβίζει και τὸν ἀνησυχεῖ και τὸν ὠθεῖ να συνδιαλλαγῇ με τὸν τρέφοντα και ποτιζοντα. ¹⁶⁷ Α Ἐτσι και τοὺς δύο τοὺς δένει με διπλοῦν δεσμόν μεταξύ των, με τὸν δεσμόν τῆς εὐεργεσίας και τὸν δεσμόν τῆς τιμωρίας. Τὸ δύσκολον είναι να κάμῃς ἀρχὴν και να εὐρῆς τὸν δρόμον πρὸς τὴν συμφιλίωσιν. Ὅταν ἀνοιγῇ ὁ δρόμος με οἰανδήποτε τρόπον, τὰ παρεπόμενα εἶναι εὐκόλα πλέον και καλὰ. Κατ' ἀρχὰς με τὴν ἐλπίδα τῆς τιμωρίας τρέφει τὸν ἐχθρόν ὁ ἀδικημένος, ἀλλὰ με τὸ να τὸν τρέφῃ γίνεται φίλος και ἀποβάλλει βαρῆδόν τὴν ἐπιθυμίαν τῆς τιμωρίας. Ὅταν βεβαίως γίνῃ φίλος, δὲν θὰ τὸν θρέψῃ πλέον με αὐτὴν τὴν προσδοκίαν, ἀφοῦ ἤδη ἔχει συμφιλιωθῆ μαζί του. Ἐπίσης ὁ πταίστης, όταν ἴδῃ

τὸν ἀδικημένον νὰ τὸν τρέφῃ καὶ νὰ ἔχῃ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ τὸν ποτίσῃ, διὰ τὸν ἴδιον ἀκριβῶς λόγον καὶ διὰ τὴν ἐπιταπειλωμένην τιμωρίαν, ἀποβάλλει ἄλλην τὴν κακίαν τοῦ Β καὶ ἂν ἀκόμη εἴηαι ἀπείρωσ ὀκλήρως ὡς ὁ σίδηρος ἢ ὁ ἀδάμιος καὶ ἀδυσώπητος καὶ διότι ντρέπεται διὰ τὴν φιλοφροσύνην τοῦ τρέφοντος αὐτὸν καὶ θιγίτι φοβεῖται τὴν ἐπιταπειλωμένην τιμωρίαν τοῦ, ἂν μετὰ τὴν τροφήν ἐξακολουθῇ νὰ μένῃ ἐχθρὸς. Διὰ τοῦτο οὕτε ἐδῶ ἐστοματῆρε τὴν παραίνεσιν, ἀλλὰ ὅταν κατέστειλε καὶ τὸν δύο τὴν ὀργὴν, τότε φροντίζει ν' ἀναθεωρήσων τὴν γνώμην των, λέγων «Μὴ νικᾶσαι ἀπὸ τὸ κακόν, ὥστε διὰ παραφροῶν καὶ ἐκδικήσεων νὰ παρασύροσαι καὶ σὺ εἰς αὐτό».²⁰ Διότι ἂν παραμένης, λέγει, μνησικακῶν καὶ θυμωμένων, νομίζεις μὲν ὅτι νικᾷς τὸν ἐχθρὸν, νικᾶσαι ὁμως ὑπὸ τοῦ κακοῦ, δηλαδὴ ὑπὸ τῆς ὀργῆς. Ὡστε ἂν θέλῃς νὰ νικήσῃς, συνδιαλλάξου καὶ μὴ ἀνθέστασαι. Αὐτὴ εἶναι ἡ λαμπρὰ νίκη, ὅταν μὲ τὸ ἀγαθόν, τὴν ἀνεξικακίαν δηλαδὴ, ἢ νικήσῃς τὸ κακόν, ἐκβάλλων τὴν ὀργὴν καὶ τὴν μνησικακίαν. Ὅμως τέτοια λόγια δὲν θὰ τὰ ἤκειτο ἐξ ἀρχῆς ὁ ἀδικημένος καὶ πνέων μένει. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ ἐκόρεσε τὸν θυμὸν τοῦ, τότε τὸν ὠδήγησε καὶ πρὸς τὴν ἀρίστην αἰτίαν τῆς συμφιλίωσης καὶ δὲν τὸν ἀφίκε νὰ μένῃ εἰς τὴν πονηρὰν ἐπιβία τῆς τιμωρίας. Εἶδες σαφῶς νομοθέτου; Καὶ διὰ νὰ μάθῃς ὅτι διὰ τὴν ἀσθένειαν αὐτῶν, ποῦ δὲν ἀνέχονται νὰ ἐρχονται ἄλλως εἰς ἐπαφὴν, εἰσήγαγεν αὐτὸν τὸν νόμον, ἄκουσε πῶς ὁ Χριστὸς, νομοθετῶν τὸ αὐτό, δὲν ἔβαλε τὸ αὐτὸ ἐπαθλον, ἀλλὰ εἰπὼν «ἀγαπάτε τοὺς ἐχθροὺς σας, εὐεργετεῖτε ἐκείνους ποὺ σὰς μισοῦν».²¹ Ἐπὶ πρᾶγμα ποῦ σημαίνει νὰ τοὺς τρέφετε καὶ νὰ τοὺς ποτίσετε, δὲν καθιέρωσε τὸ ὅτι κἀμινοντες τοῦτο συσσωρεύετε ἀναμμένα κάρβουνα εἰς τὴν κεφαλὴν των, ἀλλὰ τί εἶπεν; «Διὰ νὰ ὁμοιάσετε ἔτσι καὶ νὰ γίνετε τέκνα τοῦ Πατρὸς σας, ποῦ εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοῦς».²² Φυσικὰ. Διελέγετο μὲ τὸν Πέτρον, τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν ὑπόλοιπον χορὸν τῶν ἀποστόλων καὶ διὰ τοῦτο ἔθεσεν αὐτὸ τὸ ἐπαθλον. Ἐὰν ἰσχυρίζεσαι ὁμως ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἐντολὴ εἶναι βαρεῖα πάλιν ἀπολογησῶν περισσότερο ὑπὲρ τοῦ Παύλου εἰς ἡμᾶς καὶ ἀποστειρεῖς τὸν εαυτὸν σου πάσης συγγνώμης. Τί συμβαίνει τότε; Αὐτὸ ποῦ σοῦ φαίνεται ὀκλήρως, σοῦ τὸ παρουσιάζω νὰ

20. Ἐβ. ἀν. στ. 21.

21. Ματθ. 5, 44.

22. Ἐβ. ἀν. στ. 46.

ἐπιτυγχάνεται εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, Ἐδοῦο δὲν ὀπῆρχεν ἀκόμη ἀπόδειξις τῆς φιλοσοφίας. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος δὲν εἰσηγήθη τὸν νόμον μὲ ἰσθᾶς του φράσεις, ἀλλὰ ἐχρησιμοποίησε τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους μετεχειρίσθη ὁ πρῶτος εἰσαγωγῶν, διὰ νὰ μὴ ὑπάρξῃ περιθώριον συγχωρήσεως διὰ τοὺς μὴ τηρούντας αὐτόν. Τὸ «ἂν πενᾷ ὁ ἐχθρὸς σου βρέψῃ του, ἂν διψᾷ πότισέ του», δὲν εἶναι φράσις τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τοῦ Σολομῶντος.²³ Δι' αὐτὸ ἀνέφερε τὴν φράσιν διὰ νὰ πείσῃ τὸν ἀκροατὴν, ὅτι εἶναι αἰσχος ἓνα παλαιὸν νόμον ποῦ οἱ ἀρχαῖοι τὸν ἐφήρμοσαν πολλάκις.²⁴ Ἄ τῶρα ποῦ ἐφθάσαμεν εἰς τὸσον ὕψος θεοσοφείας, νὰ τὸν θεωρῶμεν φορτικὸν καὶ ἐπαχθῆ. Καὶ ποῖος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους τὸν ἐτήρησε, λέγουσι; Παῦλοι καὶ ἄλλοι καὶ ἰδιαίτερος ὁ Δαυὶδ μὲ πολλὴν προσήλωσιν. Ὅχι μόνον ἔθρεψε τὸν ἐχθρὸν, ὁχι μόνον τὸν ἐπότισε, ἀλλὰ καὶ κινδυνεύοντα τὸν ἔσωσε ἀπὸ τοῦ θανάτου πολλάκις καὶ ὅταν τὸν ἠχμαλώτιζε, τὸν ἐγλύτωσε καὶ μίαν καὶ δύο καὶ πολλὰς φορές. Καὶ ὁ μὲν Σαοὺλ τὸν ἐμίσει τὸσον καὶ τὸν ἀπεστρέφετο μετὰ τὰς ἀπείρους εὐεργεσίας, μετὰ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀπὸ τὸν Γολιάθ, ὥστε δὲν ἤκειτο οὔτε τὸ ὄνομά του νὰ ἀναπολήσῃ καὶ τὸν ἐφώνασε μὲ τὸ πατρικὸν του. Β Ὅταν κάποτε ἐφθασε κάποια ἐορτὴ καὶ δὲν τὸν εἶδε νὰ ἐρχεται ἐπειδὴ τοῦ ἔσπησε μίαν παγίδα καὶ μίαν δύσκολον μηχανορραφίαν, εἶπεν Ποῦ εἶναι ὁ υἱὸς τοῦ Ἰεσσαί;²⁵ Τὸν ὠνόμασε μὲ τὸ πατρικὸν του καὶ λόγῳ τοῦ οὕτε δὲν ἤκειτο, λόγῳ ἐχθρῶς, νὰ προσφέρῃ τὸ ὄνομά του καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ἐνόμιζεν ἀνόητα καὶ ταπεινὰ ὅτι λόγῳ τῆς ταπεινῆς καταγωγῆς τοῦ πατρὸς του θὰ προσέβαλεν τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ δικαίου ἐκείνου. Ἄλλὰ ἡ κατηγορία ἐναντίον τοῦ πατρὸς του εἰς οὐδὲν ἔβλαπτε τὸν Δαυὶδ. Ὁ καθὲς εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὰς πράξεις του καὶ μόνον δι' αὐτὰς δύναται νὰ ἐπαινεθῇ ἢ νὰ κατηγορηθῇ. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην μὴ ἔχω νὰ διατυπώσῃ οὐδὲν τὸ πονηρὸν, ἔφερε εἰς τὸ μέσον τὴν ταπεινὴν του καταγωγὴν, Ἐ παρμένουν ὅτι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ συσκοτίσῃ τὴν λαμπρότητα ἐκείνου, πρᾶγμα ποῦ εἶναι δεῖγμα ἐσχάτης ἀνοησίας. Ποῖον εἶναι τὸ ἔγκλημά σου, ὅταν κατάνεσαι ἀπὸ πτωχοῦ καὶ ταπεινοῦ; Ἄλλὰ δὲν ἦτο εἰς θέσιν ἐκεῖνος νὰ τὰ φιλοσοφῇ ἄλλα αὐτά. Ὁ μὲν Σαοὺλ τὸν ἀπακάλει υἱὸν Ἰεσσαί, ἀλλὰ ὁ Δαυὶδ ὅταν τὸν εὗρε καὶ κοιμᾶται μέσα εἰς τὸ σπήλαιον, δὲν τὸν ἀπακάλεσεν

23. Πρῶτ. Παροιμ. 25, 21-22.

24. Πρῶτ. Α' Παροιμ. 20, 27.

υιόν Κεῖς, ἀλλά μέ τό κανονικόν του ὄνομα· «Δέν θά κτυπήσω μέ τό χέρι μου, λέγει, τόν ἐκλεκτόν τοῦ Κυρίου».¹⁶⁵ Ἔτσι ἦτο ἀπηλλαγμένος ἀπό τήν ὀργήν καί κάθε μνησικακίαν. Ἐκλεκτόν τοῦ Κυρίου ὀνομάζει αὐτόν πού τόσο τόν ἠδικήσε, αὐτόν πού ἐδίψα διὰ τό αἷμα του, αὐτόν πού, μετά μυρίας εὐεργεσίας, Δ ἐπεχείρησε πολλάκις νά τόν φονεύσῃ. Δέν ἐξήταξε τί ἤξεν εἰς αὐτόν νά πάθῃ, ἀλλά ἐξήταξε τί νά εἴπῃ καί νά κόμῃ πρέπον εἰς αὐτόν, γεγονός πού ἀποτελεῖ μέγα ἐπίτευγμα θεοσεβείας. Τί σημαίνει τοῦτο; Ἄν κλείσῃ τόν ἐχθρόν εἰς δεσμωτήριον μέ διπλά δεσμά ἢ καλύτερα μέ τριπλά, δέν θ' ἀπαιτήσῃ οὔτε δίκην οὔτε τιμωρίαν του, λόγω τῆς σπενότητος τοῦ καλλιοῦ του, λόγω τῆς ἀπαμονώσεώς του καί τῆς ἀνάγκης του δι' ὕπνου; Ὁχι, λέγει. Ὁχι τί πρόκειται δικαίως νά πάθῃ αὐτός ἐξετάξῃ τήν στιγμήν αὐτήν, ἀλλά τί ἀρμόζει εἰς ἐμέ νά κόμῃ. Δέν ἀποδίδει πρὸς τήν εὐκαλίαν τῆς σφαγῆς του, ἀλλά προσβλέπει πρὸς τήν ἀκρίθειαν τῆς ἀρμοσύνης εἰς αὐτόν θεοσεβείας. Ε Ἄν καί ποῖον ἀπό τὰ τότε γεγονότα δέν ἦτο ἱκανόν νά τόν προτρέψῃ εἰς τήν σφαγὴν; Τό γεγονός ὅτι τοῦ παρεδόθη δέσμιος ὁ ἐχθρός του; Τό γνωρίζετε, δέδαια, αὐτό, ὅτι δηλαδὴ περισσώτερον σπευδόμεν πρὸς τὰ γεγονότα πού εἶναι πολὺ εὐκόλαι καί ἢ ἐλπίς νά καταρθώσωμεν κάτι μᾶς προκίσει μέ μεγαλυτέραν ἐπιθυμίαν νά δράσωμεν, ὅπως καί ἐκεῖνος ἔκαμε τότε. Ἄλλὰ καί ὁ στρατηγός πού τότε συνεβούλευε καί διηγείρεν; Ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος; Μά τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δέν τόν προέτρεψε πρὸς τὸν φόνον.¹⁶⁶ Ἄ Αὐτὴ ἡ ἴδία ἢ εὐκαλία τῆς σφαγῆς τοῦ ἐχθροῦ τὸν ἀπέτρεψε. Κατάλαβε, ὅτι διὰ τοῦτο τοῦ τὸν παρεδῶκεν ὁ Θεὸς διὰ νά τοῦ προσφέρῃ μεγαλυτέραν εὐκαιρίαν καί ἀφορμὴν εὐσεβείας. Σεῖς πιθανῶς τὸν θαυμάζετε, διότι δέν ἐνεθυμήθη κανένα ἀπὸ τὰ κακὰ τοῦ παρελθόντος. Ἐγὼ δμως, δι' ἄλλον λόγον, ἐκπλήττομαι πολὺ περισσώτερον. Ποῖος εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος; Ὅτι οὔτε ὁ φόβος τῶν μελλόντων νά συμβοῦν τὸν ἀθήσε νά ἐξοντώσῃ τὸν ἐχθρόν. Ἐγνωρίζε σαφῶς ὅτι ἂν διαφύγῃ ἀπὸ τὰ χέρια του, πάλιν θά τὸν καταδιώξῃ. Ἄλλὰ ἐπρότιμησε νά κινδυνεύσῃ καλύτερα αὐτὸς καί νά ἀπολύσῃ τὸν ἀδικητὴν του, παρὰ νά προνοήσῃ διὰ τὴν προσωπικὴν του ἀσφάλειαν καί νά ἐξοντώσῃ τὸν ἀντίπαλον. Β Τί ἤμπορεῖ νά ὑπάρξῃ παρόμοιον μέ τὴν γενναίαν καί μεγάλην αὐτὴν ψυχὴν, τὴν στιγμήν πού ὁ νόμος ἐπιτάσσει νά ἐξορύττεται ὀφθαλμὸς ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καί ὄδους ἀντὶ ὀδόντος καί

25. Ἐ.θ. ἐν. 28, 11.

νά ἀμύνεται μέ ἴσα δπλα, ὄχι μόνον δέν τό ἔκαμε τοῦτο, ἀλλὰ ἐπέδειξε καί πολλὴν θεοσεβείαν; Ἄν τότε εἶχε φονεύσει τὸν Σαούλ, καί ἔτσι τό ἐγκώμιον τῆς θεοσεβείας του θά παρέμενεν ἀκέραιον, ὄχι μόνον διότι ἤμυνετο, διότι αὐτὸς δέν ἤρχισε πρώτος χερῶν ἀδικῶν, ἀλλὰ καί διότι, ἐφαρμοζῶν καί τὸν ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, θά ἦτο παλὺ ἐπιεκτικὸς νικητὴς, διότι ὄχι μόνον ἀντίμιθς σφαγῆς θά ἐλάμβανε μίαν, ἀλλὰ ἀντὶ τῶν πολλῶν θανάτων, τοὺς ὁποῖους ἐκεῖνος προεκάλεσε, ὄχι μίαν φοράν, ὄχι δύο, C ἀλλὰ πολλάκις ἐπιχειρήσας νά τόν φονεύσῃ, ἐνῶ αὐτὸς ἕνα θάνατον θά τοῦ ἐξεπλήρωσε. Καί ὄχι αὐτὰ μόνον, ἀλλὰ μοιλοῦντι ἐφοδεῖτο διὰ τό μέλλον ἐν τούτοις ἔτσι ἀμύνεται καί αὐτό, μαζί μέ τὰ ἄλλα πού ἐλέγχθησαν, σκιαγραφεῖ ὀλόκληρον τὸν στέφανον τῆς ἀνεξικακίας του. Αὐτὸς πού ὀργίζεται δι' ὅσα τοῦ συνέδρασαν καί ἀπατεῖ τιμωρίαν, δέν θά ἤδυνάτο νά ἐπιτύχῃ τὰ ἐγκώμια τῆς ἀνεξικακίας, ἐνῶ ἐκεῖνος πού συνεχώρησε τὸ παρελθόν, ὅσον δύσκαλον καί ὀγκώδες καί ἂν εἶναι, καί φροντίζει διὰ τό μέλλον προπαρασκευάζων ἀσφάλειαν διὰ τὸν ἑαυτόν του καί διὰ τοῦτο ἀναγκάζεται νά καταφεύγῃ εἰς τὴν ἄμυναν, οὐδεὶς θά τὸν στερήσῃ ἀπὸ τὸν στέφανον τῆς ἐπιεκτικίας.

D Ἄλλ' ὁ Δαυὶδ δέν ἔκαμε οὔτε αὐτό, ἀλλὰ εὗρηκε ἕνα ἀσυνήθιστον καί παρόδοξον τρόπον θεοσεβείας. Καί οὔτε ἡ μνήμη τοῦ παρελθόντος, οὔτε ὁ φόβος τοῦ μελλόντος, οὔτε ἡ προτροπὴ τοῦ στρατηγοῦ, οὔτε ἡ ἐρημία τοῦ τόπου, οὔτε τὸ εὐκόλον τῆς σφαγῆς, οὔτε τίποτε ἄλλο διηγείρεν αὐτόν πρὸς τὸν φόνον. Πῶς νά εἶχε ἐμπρός του κάποιον εὐεργέτην του, πού τοῦ ἔκαμε μεγάλα κακά, ἔτσι συμπεριφέρθη εἰς τὸν ἐχθρόν καί ἀδικητὴν του. Ποῖον θά ἔχωμεν ἡμεῖς αὐγγνώμην, μνημονεύοντες τὰ παρελθόντα ἁμαρτήματα καί ἀντιμετωπίζοντες τοὺς ἀδικησαντάς μας, ὅταν ὁ ὀδῶς ἐκεῖνος, πού τόσο ἔπαθε, Ε ἐνῶ ἐπερίμενε ἐπὶ πλέον νά τοῦ συμβοῦν περισσώτερα καί χειρότερα κακά, ἂν ὁ ἐχθρός του ἐσιώζετο, συμπεριφέρεται ἔτσι, ὥστε νά τὸν σώσῃ, καί προτιμᾷ νά κινδυνεύσῃ μάλλον αὐτὸς καί νά ζῇ μέ τρόπον καί φόβον παρὰ αὐτόν, πού πρόκειται νά τοῦ ἐπισκωρεύσῃ χιλίους κινδύνους, νά τὸν σφάξῃ καί μέ τό δικαίόν του; Ἀπὸ αὐτὰ ἤμπορεῖς νά βῆς τὴν θεοσεβείαν του, διότι ὄχι μόνον δέν τὸν ὀφθαίεν, ἀλλὰ, ἐνῶ τόση ὑπῆρχεν ἀνάγκη, οὔτε λέξιν τιμῶν δέν τοῦ ἀπῆύθωσε, ἔστω καί χωρὶς νά πρόκειται νά ἀκούσῃ ὁ ὑβριζόμενος. Ἄν καί ἡμεῖς χαρακτηρίζομεν κακῶς πολλάκις ἄποντας φίλους,¹⁷⁰ Ἄ ἐκεῖνος δέν ἐκακοχαρακτήρισεν οὔτε τὸν ἐχθρόν, ὁ ὁποῖος τόσο τὸν ἠδικήσε. Ἀπὸ αὐτὰ ἤμπορεῖς νά

κρίνης τὴν θεοσέβειάν του, ἐνῶ τὴν φιλευθροψίαν του καὶ τὴν ἄλλην φροντίδα του, θὰ τὴν κρίνης ἐξ ὧν μετὰ ταῦτα ἐπραξε. Ἀφοῦ ἔκοψε τὸν γύρον τοῦ ἰδικοῦ του ἰματίου καὶ τοῦ ἐπῆρε τὸ σταμί μετὰ τὸ νερὸ, ἀπεμακρύνθη καὶ ἀφοῦ ἐστάθη ἐφώνασε καὶ τὰ ἐπέδειξεν εἰς τὸν διασωθέντα, ὄχι πρὸς ἐπιβεῖξιν ἢ ἀπὸ φιλοτιμίαν, ἀλλὰ θέλων δι' ἔργων νὰ τὸν πείσῃ ὅτι κακῶς τὸν ὑποπτεύθη ὡς ἐχθρὸν καὶ θέλων νὰ τὸν ἐλύσῃ πρὸς τὴν φιλίαν του.²⁶ Ἀλλὰ δὲν τὸν ἔπεισεν οὔτε ἔτσι καί, ἐνῶ ἤμποροῦσε νὰ τὸν ἐξουώσῃ, πάλιν ἐπρωτίμως νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα του Β καὶ νὰ ζήσῃ εἰς ξένην χώραν καὶ ταλαιπωρούμενος καθημερινῶς νὰ προσπορίζεται τὴν ἀναγκαίαν τροφήν του, παρὰ νὰ μένῃ εἰς τὸν τόπον του καὶ νὰ λυτῆ τὸν ἐχθρὸν του. Τί πλέον ἤμερον ἀπὸ τὴν ψυχὴν ἐκείνου; Πραγματικῶς, δικαίως ἔλεγε «Μνησθήτι, Κύριε, τοῦ Δαυὶδ καὶ ὅλην τὴν πραότητα του».²⁷ Αὐτὸν ἄς μνησθῶμεν καὶ οὔτε νὰ κακολογῶμεν, οὔτε νὰ πράττωμεν κακὰ ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἐυεργετῶμεν κατὰ δύναμιν. Ἐπὶ τέλους καλὸν θὰ κάμωμεν εἰς τὸν ἑαυτὸν μας περισσώτερον, παρὰ εἰς ἐκείνους. «Ἄν συγχωρήσατε, λέγει ὁ Ματθαῖος, τοὺς ἐχθρούς σας, θὰ συγχωρηθῆτε». Συγχώρησε τὰ ἁμαρτήματα τῶν δούλων σου, διὰ τὴν λάθην ἀφασιν τῶν ἁμαρτημάτων σου ἀπὸ τὸν Δεσπότην σου. C Ἄν σὲ ἠδίκησε πολὺ, ὅσον περισσώτερον τὸν συγχωρήσῃς, τόσον μεγαλυτέραν συγχώρησιν θὰ λάβῃς καὶ σὺ. Διὰ τοῦτο ἐδιδάχθημεν νὰ λέγωμεν: «Συγχώρησέ μας, ὅπως συγχωρῶμεν».²⁸ διὰ νὰ διδασχῶμεν ὅτι ἀπὸ ἡμᾶς ἐξαρτᾶται ὁ βαθμὸς τῆς συγχωρήσεως. Ὅποτε ὅσον μεγαλύτερα κακὰ κάμῃ ὁ ἐχθρὸς, τόσον περισσώτερον μᾶς ευεργετῆ. Ἄς σπεύσωμεν, λοιπόν, ἐπειγόντως νὰ συμφιλιωθῶμεν μετὰ τοὺς ἀδικήσαντας ἡμᾶς, εἴτε δικαίως, εἴτε ἀδίκως ὀργίζονται. Διότι, ἂν συμφιλιωθῆς ἐδῶ, ἀπαλλάττεσαι ἀπὸ τὴν μέλλουσαν κρίσιν. Ἄν ὁμως ἐν τῷ μεταξύ παραμεινῇ ἡ ἐχθρα καὶ μεσολαβήσῃ ὁ θάνατος, D ὁ ὁποῖος θὰ σκορπίσῃ τὴν ἐχθραν, τότε ἐκεῖ ποῦ θὰ ὑπάρῃς θὰ ὑπάρῃ ἀνάγκη νὰ εἰσαχθῆς εἰς δίκην. Ὅπως πολλοὶ ἄνθρωποι, ποῦ ἔχουν ἀντιθέσεις μετὰ τῶν, ἂν συμψῆθῇ νὰ τὰς ἐξομαλύνουν φιλικῶς, ἀπαλλάσσον τὸν ἑαυτὸν τῶν ἀπὸ ζημίαν, φόβους καὶ κινδύνους, ἀφοῦ ἀποφασίσουν κατὰ τρόπον ἱκανοποιῶντα καὶ τοὺς δύο, ἐνῶ ἂν καταφύγουν εἰς τὸν δικαστὴν χάνουν καὶ χρήματα καὶ τιμωροῦνται πολ-

26. Δι' ὅλα τὰ σχηματὰ γενομένη πρὸς Α' Βασίλ. 24, ὁ εἶς.

27. Ματθ. 181, 1.

28. Πρὸς Ματθ. 13.

29. Ἐνθ' αὐτῶν: 12.

λάκις, ἢ δὲ ἐχθρα μένει ἀμετακίνητος ἀνάμεσά των. Ἔτσι καὶ ἐδῶ, ἂν κατὰ τὴν παρούσαν ζωὴν λύσωμεν τὴν ἐχθραν, ἀπαλλάσσομεν τὸν ἑαυτὸν μας πάσης τιμωρίας. Ἄν ὁμως μένωμεν ἐχθροὶ καὶ παρουσιασθῶμεν εἰς ἐκεῖνο τὸ φοβερὸν δικαστήριον, Ε θὰ δώσωμεν τὸν βαχάτον λόγον μετὰ τὴν ψήφον τοῦ δικαστοῦ ἐκείνου, τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ ὑποστώμεν καὶ οἱ δύο τιμωρίαν ἀναπόφευκτον, ὁ μὲν ἀδίκως ὀργιζόμενος, διὰ τὸ ἀδικῶν τῆς ὀργῆς του, ὁ δὲ δικαίως διὰ τὸ δίκαιον τῆς μνηστικαίας του. Ἄν ἀδίκως πάθωμεν τίποτε κακόν, πρέπει νὰ ἀπονέμωμεν συγχώρησιν, εἰς ὅσους μᾶς ἀδικοῦν. Κύτταξε πῶς ὠθεῖ καὶ θιάζει νὰ συνδιαλλαγῶν οἱ ἀδικήσαντες μετὰ τοὺς ἀδικημένους. «Ὅταν προσφέρῃς», λέγει, «τὸ δῶρον σου ἐνώπιον τοῦ θυσιαστηρίου καὶ ἐκεῖ ἐνθυμηθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει κάτι ἐναντίον σου, 171 Ἀτήγαγε πρῶτα νὰ συνδιαλλαγῆς μετὰ τὸν ἀδελφόν σου». Δὲν εἶπε, ἐκκλησιάσου, πρόσφερε τὴν θυσίαν, ἀλλὰ συνδιαλλάξου, καὶ τότε πρόσφερε». Ἀφῆσά τὴν ἐκκρεμὴ τὴν θυσίαν, εἶπεν, ὥστε ἡ ἀνάγκη τῆς νὰ εἰ ἀναγκάσῃ εἰς συμφιλίωσιν καὶ παρὰ τὴν θέλησιν σου, ὅταν δικαία εἶναι ἡ ὀργή σου. Κύτταξε πάλιν πῶς προτρέπει τὸν ἔνοχον νὰ συμφιλιωθῇ, λέγων «Συγχωρήσατε ὅσους ἄς ἐδλοψαν διὰ νὰ συγχωρήσῃ καὶ ὁ Θεὸς τὰ ἁμαρτήματά σας». Δὲν ἔθεσε ἀσήμενον ἀντάλλαγμα, ἀλλὰ ἀντιθέτως μεγάλον καὶ υπερβαῖνον τὸ μέγεθος τοῦ κατὰρθέματος. Λοιπόν, ἀντιλαμβάνομενοι ὅλα αὐτὰ καὶ ἀναλογιζόμενοι τὴν ἀμοιβὴν καὶ ἀκόμη ὅτι δὲν χρειάζεται οὔτε πολὺς κόπος, οὔτε ἀπασχόλησις ν' ἀπαλείψωμεν τὰ ἁμαρτήματά μας, Β ἄς συγχωρήσωμεν ὅσους μᾶς ἠδίκησαν. Αὐτὸ, ποῦ μὲ νηστείαν, μὲ ὀδυμούς, μὲ προσευχάς, μὲ τριχίνους σάκκους καὶ στάκτην καὶ μυριάς ἐξομολογήσεις μόλις καὶ μετὰ διας τὸ κατὰρθῶνουν, ἄλλοι τὸ νὰ ἐξαλείψωμεν, λέγω, τὰ ἁμαρτήματά των, εἶναι εἰς τὸ χεῖρ μας νὰ τὸ κάμωμεν ἡμεῖς εὐκόλως, χωρὶς σάκκους καὶ στάκτην καὶ νηστείας, μόνον ἂν ἐξαλείψω τὴν ὀργὴν ἀπὸ τὸ μυαλό μας καὶ συγχωρήσωμεν εὐκρινῶς ὅσους μᾶς ἐδλοψαν. Ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἀγάπης, ὁ ὁποῖος ἐξώρισε ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας κάθε θυμὸν, πικρίαν καὶ ὀργὴν, ἄς μᾶς ἀξιώσῃ, ὅπως τὰ μέλη τοῦ σώματος συνδέονται μετὰ ἀκριβείαν μετὰ τῶν, ὅλους μαζί, μετὰ ἓνα στόμα καὶ μίαν ψυχὴν νὰ ἀνεπέμψωμεν εἰς αὐτὸν τοὺς ὀφειλομένους εὐχαριστήριους ὕμνους, διότι εἰς αὐτὸν ἀντῆκεῖ ἡ δύναμις καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

30. Ματθ. 5, 23-24.

31. Ματθ. 11, 25.

Α Ε Ι Σ Τ Ο

ΧΗΡΑ ΑΣ ΚΑΤΑΣΤΡΑΦΕΤΑΙ ΕΦ' ΟΣΟΝ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΙΚΡΟΤΕΡΑ ΤΩΝ
ΒΕΒΗΝΤΑ ΕΤΩΝ¹ ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΑΝΑΤΡΟΦΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ, ΚΑΙ ΠΕΡΙ
ΒΑΒΗΜΟΣΓΝΗΣ.

Ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος ἐκανόνισεν, ὥστε εἰς τὴν κα-
τάλληλον στιγμὴν νὰ ἀναγνωσθῇ ἡ περικοπὴ αὐτῆ τῆς ἀ-
ποστολικῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἤκούσατε σήμερον. Δι-
ότι ἔχει κάποιαν συγγένειαν καὶ μεγάλῃν σχέσιν μὲ ὅσα
ἐλέχθησαν προηγουμένως, ἂν ἄχι εἰς τὰς λέξεις, ἀλλὰ εἰς
τὴν ἔννοιαν. Τὸ ἀναγνωσθὲν παλαιότερον ἦτο τοῦτο: «Δὲν
θέλω, ἀδελφοί, αἰεὶ νὰ ἔχετε θύνοιον διὰ τοὺς κεκοιμημέ-
νους.»² Τότε ἐλέχθησαν καὶ πολλὰ διὰ τὴν ἀνάστασιν, ὅτι
πρέπει νὰ ὑπομένωμεν μὲ γενναϊότητα αὐτὰ τὰ πάθη καὶ
νὰ εὐχαριστοῦμεν τὸν Θεὸν ποὺ λαμβάνει τοὺς συγγενεῖς
μας. Τὸ ἀναγνωσθὲν σήμερον εἶναι τοῦτο: «Χήρα ἄς κα-
ταγράφεται ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι μικροτέρα τῶν ἐξήντα ἐτῶν.
Β' Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν ἡ χρεία προκύπτει ἀπὸ τὸν θάνατον,
καὶ αὐτὸ εἶναι κυρίως ποὺ ἐπιτείνει τὴν ὀδύνην καὶ διεγεί-
ρει τὸ πένθος, ἔχοντες εἰς τὴν μνήμην αὐτὰ ποὺ εἶπαμε πα-
λαιότερον, τὰ ὁποῖα εἶπαμε διὰ νὰ παρηγορήσωμεν τοὺς
πενθοῦντας, καὶ αὐτὰ, ἀφοῦ τὰ ἀκούσετε μὲ μεγάλῃν προ-
θυμίαν, νὰ τὰ ἀποθέσετε εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ψυχῆς σας μαζί
μὲ θεοῖνα.

Διότι τὸ ὄνομα τῆς χρείας φαίνεται μὲν ὅτι εἶναι ὀ-
νομα συμφορᾶς, δὲν εἶναι ὅμως, ἀλλὰ εἶναι ἀξίωμα καὶ τι-
μὴ καὶ μεγίστη δόξα. Δὲν εἶναι ἐντροπὴ καὶ στίγμα, ἀλλὰ
εἶναι στέφανος. Διότι ἡ χήρα, ἂν δὲν ἔχη ἄνδρα μὲ τὸν
ὁποῖον νὰ συζῇ, συζῇ ὅμως μὲ τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἀπο-
κρούει ὅλα τὰ ἐπερχόμενα θεοῖνα. Διότι ἀρκεῖ, ὅταν ἀδικῆ-
ται ἡ χήρα, νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν ναόν, νὰ γονατίσῃ καὶ νὰ
ἀνασπενάξῃ πικρῶς, καὶ νὰ χύσῃ δάκρυα, καὶ θὰ δυναθῇ
νὰ ἀποκρούσῃ τὴν ἐπιβουλὴν ἐκείνων ποὺ τὴν ἀδικοῦν.
¹¹² Α' Τέτοια εἶναι τὰ ὄπλα τῆς χήρας, δάκρυα καὶ στενα-
γμοὶ καὶ διαρκεῖς προσευχαί. Μὲ αὐτὰ τὰ ὄπλα δύναται νὰ

1. Α' Τιμ. 5, 9.
2. Α' Θεσσαλ. 4, 18.

ἀποκρούσῃ ἄχι μόνον ἀνθρώπινην ἐπιβουλὴν, ἀλλὰ ἀκόμη
καὶ δαιμονικὰς ἐφόδους. Διότι ἡ χήρα εἶναι ἀπηλλαγμένη
ἀπὸ τοὺς θωτικoὺς περισπασμούς, ὁδεύει πλεον πρὸς τὸν
οὐρανόν. Καὶ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν περιποίησιν ποὺ ἐδεί-
κνυε διὰ τὸν ἄνδρα, θὰ δυναθῇ νὰ τὰ ἐξαντλήσῃ εἰς τὰ
πνευματικὰ πλεον πράγματα. Ἐάν δὲ μοῦ εἴπῃς, ὅτι πα-
λαιὰ τὸ πράγμα ἦτο συμφορὰ, θὰ σοῦ ἀπήντων τοῦτο, ὅτι
δηλωθῇ καὶ ὁ θάνατος ἦτο κατάρρα. Ἀλλὰ ἐγινε τιμὴ καὶ
ἀξίωμα δι' ὅσους τὸν ἀντιμετωπίζουσιν μὲ γενναϊότητα, ὅταν
ἐπέρχεται. Ἔτσι στεφανώνονται οἱ μάρτυρες. Κατὰ τὸν
ἴδιον τρόπον καὶ ἡ χήρα μεταβαίνει εἰς μίαν κατάστασιν
ποὺ τῆς προσδίδει μεγάλῃν ἀξίαν.

Β' Θέλεις νὰ μάθῃς πόσον μέγα πράγμα εἶναι ἡ χήρα;
Πῶς εἶναι ἀξία τιμῆς ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ ἀγάτης καὶ εἶναι
μεγίστη συνήγορος; Καὶ μόλις ἐφανισθῇ αὐτῇ, τοὺς ἦδη
καταδικασθέντας καὶ τοὺς ἀηλιτισμένους καὶ αὐτοὺς ποὺ
δὲν ἔχουν παρησίαν καὶ τοὺς μισητοὺς εἰς τὸν Θεόν καὶ
στερημένους ἀπὸ κάθε δικαιολογίαν, δλους αὐτούς τοὺς ἐ-
ξαρτᾶζει καὶ τοὺς συμφιλιώνει μὲ τὸν Θεόν; Καὶ ὅτι δὲν τοὺς
φέρει μόνον τὴν συγγνώμην, οὔτε τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν
τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ μεγάλῃν παρησίαν καὶ λαμπρότητα
καὶ τοὺς καθιστᾷ καθαρωτέρους καὶ ἀπὸ τὰς ἡλικιακὰς ἀκτι-
νας, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι κηλιδιμένοι περισσότερο ἀπὸ
ὅλους τοὺς ἀνθρώπους; Ἀκούσε τὸν ἴδιον τὸν Θεόν ποὺ
λέγει πρὸς τοὺς Ἰουδαίους: C «Ὅταν ἀπλώσετε τὰς χει-
ρας σας, θὰ ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπὸ τὸ πρό-
σωπὸν σας. Ἄν πληθύνετε τὰς δεήσεις σας δὲν θὰ εἰ-
σακούσω. Διότι τὰ χέρια σας εἶναι αἱματοδαμμένα.»³ Ἀλλ'
ὅμως μὲ αὐτοὺς τοὺς μικροὺς ἀνθρωποκτόνους, ποὺ δὲν
ἔχουν παρησίαν, ποὺ εἶναι σημαδεμένοι μὲ τὴν ἀτιμίαν,
ὑπάσχηται νὰ συμφιλιωθῇ, ἔάν βοηθήσουν χήρας ποὺ ἀδι-
κοῦνται. Διότι, ἀφοῦ εἶπε «θὰ ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς
μου καὶ δὲν θὰ εἰσακούσω», συνεχίζει: «κρίνατε ὀφθαλμόν,
δικαιώσατε χήραν καὶ τότε ἔλθετε νὰ συζητήσωμεν. Καὶ
ἐάν αἱ ἁμαρτίαι σας εἶναι ὡσάν κόκκινη σαφή, θὰ τὰς λευ-
κάνω ὡσάν τὸ χιόνι.»⁴

Εἶδες ἰσότην δυνάμιν ἔχει ἡ χήρα; D Εἶδες ποὺ ἐπιδει-
κνύει τὴν ἰσικὴν τῆς προστασίας, ἄχι πλησίον κανενὸς ἀρ-
χοντος καὶ βασιλέως ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ὑπάρχουν ἐπὶ τῆς
γῆς, ἀλλὰ πλησίον αὐτοῦ τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν; Εἶ-
δες πόσῃν ὀργῇν δύναται νὰ καταλύσῃ, νὰ συμφιλιώσῃ

³ Ἠσ. 1, 16.
⁴ Ἠσ. 1, 17-18.

τόν Κύριον με ανθρώπους που νοσούν από άνατον νόσον, να εξαρπάση ανθρώπους μέσα από άφορητον κόλασιν, ψυχην που εδόκη από τον ρύπον των αμαρτημάτων δύναται να την πλύνη και να την καθαρίση από εκείνην την κηλίδα και να την οδηγήση εις την άπόλυτον καθαρότητα; "Ας μη καταφρονώμεν λοιπόν χήραν γυναίκα, αλλά ας επιδείξωμεν κάθε φροντίδα δι' αυτήν. "Η πραγματική χήρα είναι προστάτις μας. "Αξίζει όμως να σταθώμεν με προσοχήν και να ιδώμεν διά ποίον χήραν όμιλεί έδω. Ε Καί πράγματι, και εκείνοι χήραι λέγονται όσαι κατέπεσαν εις εσχάτην ευτέλειαν και είναι έγγεγραμμένοι εις τούς καταλόγους και τρέφονται από τα εκκλησιαστικά χρήματα, όπως εις την εποχήν των άποστόλων. «ΟΙ Έβραίοι χριστιανοί», λέγει, «που ήσαν από ξένα μέρη και ως εκ τούτου είχαν ως γλώσσαν των την ελληνικήν, ήρχισαν να γογγύζουσι εναντίον των έντοπιών Έβραίων χριστιανών, του ώμίλου την άραμαϊκήν γλώσσαν. Καί ήγέρθησαν τά παραπάνω αυτά διότι αι χήραι των ελληνιστών και μη έντοπιών χριστιανών παρημελούντο κατά την καθημερινήν περιθαλίην και ύπηρεσίαν της διανομής τροφών και έλεημοσυών». Καί δέν λέγονται μόνον αύται χήραι, αλλά και αι άλλαι που δέν τούς λείπει τίποτε, αλλά είναι εύποροι και προϊστανται της οικίας των, άπλως δε έχουν χάσει τον άνδρα των. "Ας ιδώμεν λοιπόν έδω διά ποίον χήραν όμιλεί όταν λέγη «Χήρα ας καταγράφεται έφ' όσον δέν είναι μικροτέρα των εξήντα έτών». 313 Α "Αρά γε διά την χήραν που έχει ανάγκην βοηθείας και χρειάζεται να τρέφεται από εκκλησιαστικά χρήματα ή διά την χήραν που δέν έχει ανάγκην και ζή εις την εύπορίαν; Είναι φανερόν, ότι όμιλεί δι' αυτήν. Διότι όταν όμιλη δι' εκείνην, που ύποφέρει από την πείναν, δέν βέτεϊ όριον ήλικίας, ούτε απαιτεί αυστηρότητα ήθους. "Αλλά λέγει άπλως: «Εάν κανείς πιστός ή πιστή έχη εις τό σπίτι του χήρας, ας παρέχη εις αυτές τά άρκετά διά την συντήρησιν των και ας μη επιβαρύνεται ή Έκκλησία». Δέν ειπε, όταν είναι εξήκοντα έτών. Δέν ειπεν, αν έπιραιοήθη ξένους, αν έπλυνε τούς πόδας άγιών άνδρών. Καί πολύ εύλόγως. "Εκεί που είναι ανάγκη να θεραπεύση κανείς την πείναν, δέν περιμένει τον χρόνον. Καί τί σημασίαν έχει, αν είναι πενήκοντα έτών και λιμοκτονεί; Β Τί δε αν είναι νέα, αλλά τύχη να είναι άνάπτηρος στο σώμα; Μήπως θα κοιμηθθί διά να ζυτηήση,

3. Πράξ. 6. 1.
4. Α' Τιμ. 5. 16.

όταν γίνη εξήκοντα έτών. "Αλλά μία τοιαύτη αντίληψις πηγάζει από εσχάτην άπαυθρωπίαν. Διά τούτο, όταν είναι ανάγκη να άνακουρίση από την πείναν, δέν λοπιολογεί ούτε την ήλικίαν ούτε τον χαρακτήρα. "Όταν όμως δέν πρόκειται να συντρέξη την πτωχείαν, αλλά να αποδώσης τιμήν κατά την αξίαν, τότε εύλόγως κάμνει τοιαύτην λεπτολόγησιν του χαρακτήρος.

"Όπως ύπάρχουν χοροί παρθένων, έτσι παλαιά ύπήρχον και χοροί χήρων και δέν έπετρέπετο εις αυτές να έγγραφούν άπλως εις τον κατάλογον των χηρών. Δέν όμιλεί λοιπόν δι' εκείνην την χήραν που ζή εις την πτωχείαν και έχει ανάγκην βοηθείας, αλλά δι' αυτήν ή όποια εξέλεξε την χηρείαν. Διά ποίον λοιπόν λόγον εις την περίπτωση αυτής απαιτεί όριον ήλικίας; C Γνωρίζει, ότι ή νεότης είναι ένα είδος πυρός και πέλαγος γεμάτο κύματα, που έχει πολλές άναστατώσεις. "Όταν πρόκειται λοιπόν να ασφαλισθούν χάρις εις την ήλικίαν, και μένουσι εις τό γήρας ώσαν εις λιμένα ασφαλή, τότε που θα έχουν σβήσει αι επιθυμιαί των, τότε άπόδως εισάγει αυτές εις τούτον τον χορόν. Διατί λοιπόν; Δέν ύπήρξαν, λέγει, πολλαι που διέλασψαν μέχρι τέλους, ενώ ήρχισαν (την χηρείαν) και από τό είκοστόν έτος, και ύπέμειναν τον ζυγόν και έπέδειξαν άποστολικόν βίον; Ειπέ μου, θα τας έμποδίσωμεν αυτές να ζούν εις την χηρείαν, όταν αι ίδιαι τό θέλουσι, και θα τας άναγκάσωμεν να έλθουσι εις δεύτερον γάμον; Πώς μπορεί αυτό να είναι άντάξιον άποστολικού στοχασμού; D Τότε τι έννοεί με αυτό που λέγει; Συγκεντρώσατε την προσοχήν σας, αγαπητοί μου, εις αυτήν την σημασίαν της λέξεως. Διότι δέν ειπε να γίνεται χήρα, όχι κάτω των εξήκοντα έτών, αλλά ειπε «να καταγράφεται χήρα». Καί πάλιν δέν ειπε χήραι νεώτεροι να μη καταγράφονται, αλλά «τάς νεώτερας δε χήρας να μη τας δεχέσαι». Αυτά γράφει προς τόν Τιμόθεον. "Επειδή δηλαδή πολλοί από τούς ανθρώπους είναι εύκολώτερον τρωτοί εις κακολογίας και έχουν άκονισμένας τας γλώσσας εναντίον των εκκλησιαστικών άρχόντων, θέλων να προσπατεύση τον άρχοντα από τοιαύτας κατηγορίας, θέτει αυτους τούς νόμους και λέγει: Ε Συ να μη δεχέσαι και ου να μη καταγράφη. "Αν αυτή θελή μόνη της και με έλευθέραν προαιρέσιν να εκλέξη αυτήν την όδόν, ας τό κάμη. Συ όμως να μη δεχθής ποτέ, διά να μη λέγουν, ότι ενώ είναι νέα και ήθελε να ύπανδρευθί και να κυβερνήση την οικίαν της, ό δείνα την εξηνάγκασε (να

7. Α' Τιμ. 5. 11.

μένη εις την χηρείαν). Διά τούτο κατέπεσε και ήμάρτησεν.

Σύ όμως να μη καταγράψης αυτήν, διά να είσαι απηλλαγμένος από τας κατηγορίας, αν πέση εις αμαρτίαν. Και αν πάλιν δέν πέση, να την καταγράψης εις τόν κατάλληλον χρόνον με μεγαλύτερον ακράτεια. Έάν δέ λέγη «θέλω αι νεώτεροι χήραι να υπανδρευώνται, να τεκνογονού», άκουσε ποίας λέγει νεωτέρας, ⁸14 Α εκείνας που ό έρωσ και ό πόθος τής σαρκικής ζωής τας έκαμε να ψυχρανθή ή αγάπη των προς τόν Χριστόν και θέλου να υπανδρευθούν, αι φίλοισι, αι περίεργοι, αι όποιοι περιέρχονται τας οικίας, όσαι λέγουσιν αυτά που δέν πρέπει, που ξεστράτησαν τής άρθής όδοϋ και ακολουθούν τόν σατανάν. Διότι δέν ειπεν απλάς «θέλω αι νεώτεροι να υπανδρευώνται» και εσιώπησε, αλλά λέγει και ποίας νεωτέρας έννοει και δηλώνει τά όλισθήματα των. Ποια όλισθήματα; «Διότι όταν ό έρωτας και ό πόθος τής σαρκικής ζωής ψυχράνη την αγάπην των προς τόν Χριστόν, θέλου να έλθου εις γάμον... και κοκομαθούν να είναι άργαι και περίεργοι και να περιέρχωνται τά σπιτία, λέγουσαι εκείνα που δέν πρέπει... που παρεστράτησαν». Και ποίον ήκολουθήσαν; «Τόν σατανάν». ⁹ Έπειδή λοιπόν μετά την απόφασιν να μένου χήραι και να υπομείνουσιν όλην αυτήν την άδοξίαν, Β θέλου να υπανδρευθούν πάλιν, είναι προτιμότερον να τό πράξουσιν αυτό πριν ήμάρτησουσιν και καταπατήσουσιν τας συνθήκας των με τόν Χριστόν. Διότι αν δέν υπάρχη καμία τέτοια, δέν επιβάλλει ανάγκην δευτέρου γάμου.

Και ότι τούτο είναι αληθές, είναι φανερόν από τό έξής. "Αν τό έθετεν ως νόμον δι' όλας τας γυναίκας αυτό, δηλαδή να υπανδρευώνται και να οικουρεύωνται, δέν θα είχε λόγον να απαιτή εκείνα τά κέν άνδρής παιδιά, ένν φιλοξένησαν, ένν ένυψε πόδια Χριστιανών που ήρχοντο από όδοπορίαν ή περιοδείαν, ένν έβοήθησε θλιβομένους, ένν συνέτρεξεν εις κάθε έργον αγαθόν.¹⁰ Τότε εκ περιουσίας θα έλεγε και εκείνο τό «ήφ' όσον υπήρξεν ένός άνδρός γυνή, δηλ. μονόγαμος». ¹¹ C Διότι ένν προτρέπησ όλας τας νεωτέρας να υπανδρευώνται, τότε πώς θα δυτηθή κάποια να είναι γυναίκα ένός μόνον άνδρός; "Ωστε ό λόγος του άφορος εκείνας. Τό ίδιον κάμνει και όταν όμιλη διά την συ-

8. Α' Τηρ. 5, 14.
9. Α' Τηρ. 5, 11, 13, 15.
10. Α' Τηρ. 5, 30.
11. Α' Τηρ. 5, 8.

ζυγική ένωση. Αφού ειπε πρώτα «ας μη άποστέρη ό ένας τόν άλλον με άποχήν και έγκράτειαν, εκτός ένν πράττετε τούτο από συμφώνου προκαίρωσ, διά να επιδείξεθε με μεγαλύτερον προθυμίαν και άφοσίωσιν εις την υστειαν και την προσευχήν. Και πάλιν να συνέρχεσθε εις τας συζυγικές σχέσεις σας». ¹² Διά να μη νομίση, ότι τό πράγμα είναι νόμος, προσθέτει έπειτα την αίτίαν και λέγει: «Διά να μη όας περάξη εις πορνείαν ό σατανάς έξ αίτίας τής άκρατείας σας. Την ύστασιν δέ αυτήν σας την κάνω κατά συγκοτάθασιν, έπειδή είσθε άκόμη άδύνατοι πνευματικώς. Δέν σας τό επιβάλλω τούτο ως έντολήν». ¹³ Όπως λοιπόν εκεί δέν τό λέγει αυτό δι' όλους, D αλλά διά τούς άκρατεστέρους και ευάλωτους, έτσι και εδώ τό λέγει διά τας γυναίκας εκείνας που υποκύπτουσιν εύκόλως και δέν δύνασται να υπομείνουσιν με άυστηρότητα τόν βίον τής χηρείας, και αυτός παροκινεί και συμβουλεύει να λάθουσιν και δεύ ερον σύζυγον. Διότι ή χηρεία είναι ένα πράγμα διπλούν. Πώς λοιπόν είναι διπλούν; Είναι επίδειξις καλών έργων και υπεροχή μεγίστης τιμής. Όπως άκριδώς και ή έξουσία είναι ένα πράγμα διπλούν. Έχει δηλαδή και έργα και κύρος. Τό κύρος τής έξουσίας είναι ή δύναμις της και ή ύπακοή του πλήθους και αυτό τό γεγονός ότι είσαι άρχων. Έργα δέ τής έξουσίας είναι ή σθένεια προς τούς άδικουμένους, είναι τό να έμποδίση τούς άλλους να άδικούσιν, να κυβερνή τας πόλεις, Ε να διανυκτερεύη με τας φροντίδας των δημοσίων υποθέσεων και άνασσίθητα άλλα.

Έτσι και ή χηρεία είναι και άξιωμα και έργον. Άξιωμα είναι αυτό τό να είσαι χήρα, πράγμα μέγιστον, καθώς άπεδείξαμε προηγουμένως. Έργον είναι να μη λαμβάνη δεύτερον σύζυγον, αλλά να άρκεσθή εις τόν πρώτον, να αναβρέψη τά παιδιά, να φιλοξενήση, να ύψη τούς πόδας Χριστιανών, να βοηθήση θλιβομένους, να συντρέξη εις κάθε έργον αγαθόν. Ό Παύλος λοιπόν όμιλών δι' αυτές, αφήνει την χήραν να επιτελή όλα τά έργα της, δέν τής επιτρέπει όμως να εισέλθη εις τό άξιωμα τής χήρας και εις τόν γάμον και την τάξιν των χηρών, πριν συμπληρώση τό έξηκοστόν έτος, σχεδόν ώσαν να λέγη: ¹⁵ Α. "Ας κάμνη τά έργα τής χήρας, αλλά τής τιμής θα γίνη άξία τότε, όταν, αφού έπέδειξεν όλα τά καλά της έργα, έχη και την άσφάλειαν τής ήλικίας, και την απόδειξιν των έργων της και την έξωθεν μαρτυρίαν. Και μη νομίση κανείς, ότι ό λόγος αύ-

12. Α' Κορινθ. 7, 5.
13. "Εβ' άντι.

τὸς ἀφορᾷ μόνον τὰς γυναίκας. Πράγματι, εἶναι χρήσιμος καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας, διὰ τὸ ἀγαποῦν καὶ αὐτοὶ τὰς συζύγους των καὶ αὐτὰς ποῦ ἔχουν ἀποθάνει καὶ νὰ μὴ φέρουν λαοφίας νὰ συγκοιτηθοῦν μετὰ τὰ παιδιά των, λαμβάνοντες μητρικὰς καὶ ἀνατρέποντες ὅλην τὴν ἰδικὴν των ἀσφάλειαν.

Αὐτὰ τὰ λέγαμεν ὄχι διὰ τὸ νομοθετήσωμεν τὴν ἀποστραφήν τοῦ δευτέρου γάμου, ἀλλὰ διὰ τὸ νὰ σὺς παραινεσωμεν καὶ σὰς συμβουλευσωμεν μετὰ σωφροσύνην νὰ ἀρκήσῃς εἰς τὸν πρῶτον γάμον. Β' Ἄλλο εἶναι νὰ παραινώμεν καὶ νὰ συμβουλευώμεν, καὶ ἄλλο εἶναι νὰ νομοθετῶμεν. Διότι αὐτὸς ποῦ παρακλεῖ καὶ συμβουλεύει, ἀφήνει τὸν ἀκροσπὴν ἐλεύθερον νὰ ἀκολουθήσῃ τὰς συμβουλὰς. Ἐνῷ αὐτὸς ποῦ νομοθετεῖ ἀποκλείει αὐτὴν τὴν ἐξουσίαν τῆς ἐλευθέρας προτιμήσεως. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως δὲν τὰ νομοθετεῖ αὐτὰ, ἀλλὰ μόνον παραινεῖ. Διότι ὁ Παῦλος ἐπέτρεψε καὶ δεῦτερον γάμον, ὅταν εἶπε: «Κάθε ἐγγαμὸς γυναῖκα εἶναι δεμένη εἰς τὸν γάμον ἀπὸ τὸν νόμον τοῦ Κυρίου, ὅσον καιρὸν ζῆ ὁ ἄνδρας τῆς. Ἐὰν ὅμως ἀποθάνῃ ὁ ἄνδρας τῆς, εἶναι ἐλεύθερα νὰ ὑπανδρευθῇ μετὰ ὅποιον θέλει, ἀρκεῖ μόνον ὁ γάμος τῆς νὰ γίνῃ σύμφωνα μετὰ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Εἶναι ὅμως πλέον μακαρία, ἐὰν μείνῃ εἶται, δηλαδὴ χήρα.»³¹⁶ Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ὁ μὲν γάμος εἶναι καλόν, ἔ' ἄλλὰ εἶναι ἀνωτέρα ἢ παρθενία, εἶται καὶ ὁ δεῦτερος γάμος εἶναι καλὸν πρῶγμα, ἀνώτερος ὅμως εἶναι ὁ πρῶτος καὶ μόνος γάμος. Δὲν ἀπορρίπτονται ἀπολύτως τὸν δεῦτερον γάμον, οὔτε νομοθετοῦμεν αὐτὰ, ἀλλὰ παραινοῦμεν, ἂν κανεὶς δύναται νὰ εἶναι ἐγκρατής, νὰ παραμείνῃ εἰς τὸν πρῶτον. Αὐτὴν τὴν παραινεῖται καὶ συμβουλεῖται τὴν διδομένην καὶ διὰ τὴν ἴδιαν τὴν ἀσφάλειαν τῆς οἰκίας. Διότι πολλὰς φορές ὁ δεῦτερος γάμος γίνεται ἀρχὴ καὶ αἰτία μάχης καὶ καθημερινῶν πολέμων.

Ἐπὶ παραδειγματι, πολλὰς φορές ὁ ἄνδρας, ἐκεῖ ποῦ κάθεται εἰς τὴν τράπεζαν, συμβαίνει νὰ θυμῆθῃ τὴν πρῶτην του γυναῖκα μπροστὰ εἰς τὴν δευτέραν καὶ νὰ δακρύσῃ ἐλαφρῶς. Ἐκεῖνη συνήθως ἀγριεῖσι ἀμέσως καὶ ὀρμῆ ὡσάν θηρίον καὶ ἰσχυρῶς ἀπαιτεῖ τὴν τιμωρίαν του διὰ τὴν ἀγάπην του ποῦ εἶδεις πρὸς αὐτήν. Καὶ ἂν βελήσῃ νὰ ἐπαινεῖσθαι τὴν ἀποθαιμένην, τὰ ἐγκώμια αὐτὰ γίνονται ἀφορμὴ πολέμου καὶ μάχης. Καὶ μετὰ τοὺς ἐχθροὺς μας, ὅταν ἀποθνήσκουν συμφιλίωνόμεθα, καὶ μετὰ τὴν ζωὴν των, ποῦ χάνονται, καταλύομεν καὶ τὴν ἐχθραν ποῦ εἴχομεν πρὸς αὐτούς.

316. Α' Κορινθ. 7, 39 - 40.

Μετὰ τὰς γυναίκας ὅμως συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἀντίθετον. Αὐτὴν, τὴν ὅποιαν δὲν εἶδε, τὴν ὅποιαν δὲν ἤκουσε, ἀπὸ τὴν ὅποιαν δὲν ἐπαθε κανένα κακόν, τὴν μισεῖ καὶ τὴν ἀποστρέφεται καὶ δὲν σῆμει τὸ μῖσος οὔτε ὁ θάνατος. Ποῖος εἶδε, ποῖος ἤκουσε νὰ ζηλοτυπήτῃ ἢ κόνισ καὶ νὰ πολεμήτῃ ἢ τέφρα;

Ἐ' Ἄλλὰ τὸ δευτὸν δὲν φθάνει μέχρι τοῦ σημείου αὐτοῦ. Ἄλλὰ εἶτε γεννηθοῦν παιδιά ἀπὸ τὴν δευτέραν σύζυγον εἶτε ὄχι, πάλιν ἐγείρεται πόλεμος καὶ μάχη. Διότι ἂν δὲν γεννηθοῦν παιδιά, ὑπαφέρει περισσότερον, καὶ διὰ τοῦτο, δλέπει ὡσάν ἐχθροὺς ποῦ τῆς ἔχουν κάμει μέγιστον κακόν τὰ παιδιά τῆς πρώτης γυναίκας, ἀφοῦ μετὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν παρουσίαν ἐκείνων λαμβάνει σφοδρῶτερον αἰσθησὴν τῆς ἰδικῆς τῆς ἀτεκνίας. Ἄν γεννηθοῦν πάλιν, τὸ κακόν δὲν εἶναι μικρότερον. Διότι ὁ μὲν ἄνδρας πολλὰς φορές ἀπὸ ἀγάπην πρὸς τὴν ἀποθανοῦσαν περιποιεῖται τὰ ἰδικὰ τῆς, διότι καὶ τὰ ἀγαπᾷ μαζί καὶ τὰ λυπεῖται διὰ τὴν ὄρφανισαν των.³¹⁶ Ἐκείνη ὅμως εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις θέλει νὰ προτιμῶνται τὰ ἰδικὰ τῆς καὶ τὰ ἄλλα δὲν θέλει οὔτε νὰ λογαριάζωνται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀδελφῶν, ἀλλὰ θέλει νὰ εἶναι αὐτὰ ὡς δούλοι παραπεταμένοι. Ὅλ' αὐτὰ δύναται ν' ἀνατρέψουν τὴν οἰκίαν καὶ νὰ καταστήσουν τὸν δῖον ἀβίωτον εἰς τὸν ἄνδρα. Δι' αὐτὸ σὺς παρακινουόμεν, ἂν εἶναι δυνατόν, νὰ ἐπιδεικνύετε σωφροσύνην, νὰ ἀρκήσῃς εἰς τὸν πρῶτον γάμον καὶ αὐτὸ αἰ γυναίκες νὰ λαμβάνουν δεῦτερον σύζυγον, οὔτε εἰ ἄνδρες δευτέραν σύζυγον, ὡστε νὰ μὴ ἀνατρέπεται ὀλόκληρος ἡ οἰκογένεια.

Διὰ ποῖον λόγον δέ, ἐνῷ ὠμίλει διὰ τὴν χηρείαν, δὲν ἠρέσθη μόνον εἰς αὐτὸ ποῦ εἶπε πρῶτον δηλαδὴ «ἐνὸς ἀνδρός χηρὴ»; Διὰ τὸ μάθησις, εἶται μίαν γυναῖκα τὴν κάμνει χήραν ὄχι ἀπλῶς τὸ νὰ μὴ ὑπανδρευθῇ δεῦτερον σύζυγον, ἔ' ἄλλὰ ὅταν ἔχη νὰ παρουσιάσῃ ἀφθονίαν ἀγαθῶν ἔργων, ἐλεημοσύνης, φιλανθρωπίας καὶ περιποιήσεως τῶν ξένων. Διότι ἐὰν ἡ παρθενία δὲν ὠφέλησεν εἰς τίποτε τὰς παρθένους (ἂν καὶ ἡ παρθενία εἶναι πολὺ ἀνωτέρα ἀπὸ τὴν χηρείαν), ἀλλὰ ἀπῆλθον κατηραχημένοι καθὼς ἐσθέσθη τὸ πῦρ τῶν λύχνων των, ἐπειδὴ δὲν εἶχαν νὰ παρουσιάσουν τὸν καρπὸν ἀπὸ τὴν φιλανθρωπίας καὶ τὴν ἐλεημοσύνην, πολὺ περισσότερον αἰ χήραι. Ὁ Παῦλος ποῦ ἤκουσε ἐκείνην τὴν παραβολὴν, φοβοῦμενος δι' αὐτὰς, λεπτολογεῖ πολὺ τὸ πρῶγμα, ὡστε νὰ μὴ ἐπαναπαυθοῦν εἰς τὴν μονογαμίαν καὶ παραμελήσουν τὴν ἄλλην ἀρετὴν. Ἐ' Διὰ τοῦτο λέγει «πρέπει ἀκόμη νὰ παρέχεται περὶ αὐτῆς μαρτυρία

διά τὰ κατὰ τῆς ἔργου.¹⁶ Ὅπως δηλαδὴ ἡ παρθενία εἶναι μὲν καλόν, χωρὶς ὅμως τὰς ἄλλας ἀρετὰς ἀπέθει ἀκαρπτος καὶ ἀπέκλεισε τὰς παρθένους ἀπὸ τῶν νυμφῶνα, ἔτσι καὶ ἡ χηρεία εἶναι καλόν, χωρὶς ὅμως τὴν ἄλλην ἀρετὴν εἶναι κατὰ μάταιον καὶ περιττόν. Διὰ τοῦτο ὁ Παῦλος δὲν ἐσταμάτησε τὴν παραίνεσιν μέχρι τοῦ νὰ μὴ λαμβάνουν δεύτερον οὐζυγον, ἀλλὰ ἀπακτεῖ ἀπὸ τὴν χήραν καὶ ἄλλα πολὺ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα. Καὶ ὅπως αὐτοὶ ποῦ ἐπιλέγουν τοὺς στρατιώτας, ἐπιζητοῦν τὴν καλὴν ὑγίειαν τοῦ σώματος, ἔτσι καὶ αὐτὸς κατατάσων αὐτὴν εἰς τὸν στρατὸν τοῦ Χριστοῦ ἐζήτησεν ἀπὸ αὐτὰς καὶ εὐεξίαν τῆς ψυχῆς καὶ δυνάμιν Ὡ καὶ τὴν προθυμίαν δι' ἅλα τὰ ἀγαθὰ ἔργα λέγων τὰ ἑξῆς: «Ἐάν ἀνέθρεψε παιδιὰ, ἐάν ἐφιλοξενήσεν, ἐάν ἐνίψε πόδια Χριστιανῶν ποῦ ἤρχοντο ἀπὸ ὁδοπορίας ἢ περιοδεῖαν, ἐάν ἐδοξήσῃ θλιβομένους, ἐάν συνέτρεξεν εἰς κάθε ἔργον ἀγαθόν». Κάθε μία ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἐνοίας δὲν ἀποτελεῖ ἀπλήν λέξιν, ἀλλὰ περικλείει πολλὴν ζωὴν.

Καὶ ἂν νομιζετε, ὡς ἐξετάσωμεν πρῶτον, αὐτὸ ποῦ ἔθεσε κατ' ἀρχὴν, τὸ «ἐάν ἀνέθρεψε παιδιὰ». Ὅταν ἐδῶ ἀναφέρῃ τροφήν, δὲν ἐνοεῖ τὴν ἀπλήν τροφήν, ὅπως νοεῖται ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, τὸ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὰ παιδιὰ τῶν δηλαδὴ νὰ ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν. Διότι αὐτὸ δὲν τὸ ἀφήνει νὰ παραμεληθῇ ποτὲ ἢ ἴδια ἢ ἀνάγκη τῆς φύσεως. Συνεπῶς δι' αὐτὸ δὲν χρειάζονται οὔτε προτάγματα οὔτε νόμοι, διὰ νὰ τρέφον δηλαδὴ αἱ χήραι τὰ τέκνα τῶν. Ἐ' Ἀλλὰ ἐδῶ ἐνοεῖ τὴν φροντίδα διὰ τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀνατροφήν μὲ εὐλάβειαν. Διότι αἱ γυναῖκες ποῦ δὲν ἀνατρέφουν ἔτσι τὰ τέκνα τῶν, εἶναι μᾶλλον παιδοκτόνοι παρά μητέρες. Τοῦτο δὲν τὸ λέγω μόνον διὰ τὰς γυναῖκας, ἀλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας. Διότι συχνὰ πολλοὶ πατέρες κἀμνον τὸ πᾶν καὶ φροντίζουν νὰ ἐξασφαλίσουν εἰς τὸν υἱὸν τῶν ὠροῖον ἴππου, πολυτελῆ οἰκίαν καὶ ἀκριδὸν ἀγρόν, ἀλλὰ δὲν καταβάλλουν καμμίαν προσπάθειαν νὰ ἔχη αὐτὸς καλὴν ψυχὴν καὶ εὐσεβῆ διὰθεσιν.¹⁷ Ἀ καὶ αὕτη εἶναι ἡ αἰτία ποῦ προκαλεῖ τὴν ἀναστάτῳσιν ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμένης, τὸ γεγονός δηλαδὴ ὅτι ἀμελοῦμεν διὰ τὰ τέκνα μας καὶ φροντίζομεν μὲν διὰ τὸ τί ὀλικόν θὰ ἀποκτήσουν, καταφρονουόμεν δὲ τὴν ψυχὴν τῶν, πράγμα ποῦ ἀποτελεῖ ἔκφρασιν ἐσχάτης ἀφροσύνης. Διότι τὸ ὀλικὸ ἀποκτήματα, καὶ ἂν εἶναι πολλὰ καὶ πολυτελῆ, ἐάν δὲν εἶναι οὐπουδαῖος αὐτὸς ποῦ με ἀρετὴν δύναται νὰ τὰ διαχειρισθῇ, θὰ

16. Α' Κορινθ. 5, 10.

χαθοῦν ὅλα μαζί του, καὶ θὰ προξενήσουν μεγάλην βλάβην εἰς τὸν κτήτορα. Ἄν ὅμως ἡ ψυχὴ γίνῃ γενναία καὶ φιλοσοφημένη, ἀκόμη καὶ ἂν δὲν ἔχη ἔτοιμον κανένα ἀγαθόν, θὰ δυναθῇ ἀσφαλῶς νὰ τὰ ἀποκτήσῃ ὅλα. Πρέπει λοιπὸν νὰ μελετῶμεν Ὡ ὅχι πῶς θὰ καταστήσωμεν τὰ παιδιά μας πλούσια εἰς χρυσὸν καὶ ἀργυρον καὶ τὰ παρόμοια, ἀλλὰ πῶς θὰ γίνον πλουσιώτερα εἰς τὴν εὐλάβειαν καὶ τὴν ὀρθοπροσύνην καὶ τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἀρετῆς, πῶς νὰ μὴ χρειάζονται πολλὰ, πῶς νὰ μὴ ὑπολογίζον τόσοσιν πολὺ τὰ πράγματα αὐτοῦ τοῦ βίου καὶ τὰς νέας ἐπιθυμίας. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἐλέγχωμεν καὶ τὰς εἰσόδους αὐτῶν καὶ τὰς ἐξόδους μὲ μεγάλην προσοχήν, ἐπίσης πῶς περνοῦν τὴν ἡμέραν τῶν, μὲ ποίους συνασπρέρονται, γνωρίζοντες, ὅτι ὅταν ἀμελῶμεν αὐτὰ, δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ μᾶς συγχωρήσῃ ὁ Θεός.

Διότι, ἐάν μᾶς ζητοῦνται εὐθῶναι ὡς πρὸς τὴν φροντίδα διὰ τοὺς ἄλλους («Ἄς μὴ ζητῇ ἐγωίστικὰ κανεὶς ὅ,τι τοῦ ἀρέσει ἢ ὅ,τι τὸν συμφέρει, ἀλλὰ ὡς ζητῇ ὁ καθένας τὸ συμφέρον καὶ τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν τοῦ ἄλλου»), Ἐ πόσον μᾶλλον θὰ μᾶς ζητηθοῦν εὐθῶναι διὰ τὴν φροντίδα τῶν παιδιῶν; Δὲν τὸν ἐγκατέστηρα, λέγει, εἰς τὴν οἰκίαν σου ἐξ ἀρχῆς; Καὶ δὲν σὲ διώρισα διδάσκαλόν σου καὶ προστάτην καὶ κηδεμόνα καὶ ἀρχοντα; Ὅλην τὴν ἐξουσίαν ἐπ' αὐτοῦ δὲν τὴν ἔθερα καὶ τὴν ἔθεσα εἰς τὰς χεῖρας σου; Σὲ διέταξα νὰ τὸν διαπλάσῃς, καθὼς εἶναι τρυφερός, καὶ νὰ τὸν διαμορφώσῃς. Ποῖαν συγγνώμην δύνασαι νὰ λάβῃς, ἂν τὸν ἴθης νὰ ἀποσκιρτᾷ καὶ ἀδιαφορήσῃς; Τί θὰ εἴπῃς; Ὅτι εἶναι τραχὺς καὶ δύσκολος; Ἀλλὰ αὐτὰ ἔπρεπε νὰ τὰ προῖδῃς ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, τότε ποῦ ἦτο εὐάγγελος καὶ πολὺ νόος καὶ νὰ τὸν χαλιναγωγῆσῃς μὲ προσοχήν, νὰ τὸν συνθῆξῃς πρὸς τὰ πρόποντα, νὰ τὸν διαπαιδαγωγῆς, νὰ τιμωρῆς τὰ νοσήματα τῆς ψυχῆς του. Τότε ποῦ ἡ ἐργασία ἦτο εὐκολωτέρα, τότε ἔπρεπε νὰ ἐκριζώσωμεν τὰς ἀκανθὰς, Ὡ τότε ποῦ ἡ ἡλικία ἦτο τρυφερά καὶ ἦτο εὐκολωτέρον νὰ ἐκριζωθοῦν, καὶ δὲν θὰ γίνοντο τὰ πάθη δυσκαταγώνια, καθὼς ἐδυνάμωναν παραμελούμενα. Διὰ τοῦτο λέγει: «Μάθε τα νὰ κῦπτουν τὸν τράχηλόν των εἰς τὸν ζυγὸν τῶν θείων ἐντολῶν», τότε ποῦ εἶναι εὐκολωτέρα ἡ διαπαιδαγωγῆσις των. Καὶ δὲν τὸ ἐπιτάσσει μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος σὲ βοηθεῖ εἰς τὸ ἔργον. Καὶ πῶς, καὶ μὲ ποῖον τρόπον; «Ἐκεῖνος ποῦ ὀδρίζει τὸν πατέρα του ἢ τὴν μη-

16. Α' Κορινθ. 10, 24.

17. Σαρ. Σαρ. 7, 28.

τέρα του, να τιμωρήται με θάνατον.¹⁸ Βλέπεις πόσον φόβον τοὺς ἐνέπνευσεν; Πόσῃ ἀγωνίᾳ τοὺς ἐνέβαλεν; Πόσον μεγάλην ἐξουσίαν σοὺ ἔδωκεν; Ποίαν λοιπὸν δικαιολογίαν θὰ ἔχωμεν να προβάλωμεν, εἰ ὅταν αὐτὸς μὲν, ὅταν ἡμεῖς ὑβρίζομεθα, δὲν λογαριάζει οὐτε τὴν ζωὴν των. Ἡμεῖς δέ, ὅταν ὑβρίζεται ὁ Θεὸς ἀπὸ αὐτῶν, δὲν ὑπομένομεν οὐτε να ἀγανακτῶμεν ἐναντίον των; Ἐγὼ, λέγει, καταδικάζω εἰς θάνατον αὐτὸν ποὺ σὲ ὑβρίζει, καὶ σὺ δὲν ἀνέχεσαι να στενωχωρήσῃς αὐτὸν ποὺ καταπατεῖ τοὺς νόμους μου. Καὶ ποὺ εἶναι ἄξια συγγνώμης αὐτῶν;

Βλέπεις τὸν υἱὸν σου να ὑβρίζῃ τὸν δημιουργὸν καὶ δὲν δυσανασχετεῖς, εἰπέ μου, καὶ δὲν τὸν φοβερῖζεις οὐτε τὸν ἐπιτιμᾷς, καὶ μάλιστα ὅταν γνωρίζῃς, ὅτι ὁ Θεὸς τὸ ἀπηγόρευσεν αὐτῶν, καὶ τοῦτο ὄχι διότι προκαλεῖται καμία βλάβη εἰς τὸν ὑβριζόμενον (διότι τὸ Θεῖον εἶναι ἀφάρτου),³¹⁸ ἀλλὰ χάριν τῆς σωτηρίας ἐκείνου; Διότι αὐτὸς ποὺ εἶναι ἀγνώμων καὶ ἀναίσθητος πρὸς τὸν Θεόν, πολὺ περισσότερον εἶναι τέτοιος πρὸς τὸν πατέρα του καὶ εἶναι ἱκανὸς να μὴ λογαριάσῃ καὶ τὴν ἰδικὴν του ψυχὴν.

Ἄς μὴ ἀμελῶμεν λοιπὸν ἔχοντες ὑπ' ἄψιν, ὅτι ἐκεῖνοι ποὺ διάκεινται ὀρθῶς ἀπέναντι εἰς τὸν Θεόν, θὰ εὐδοκίμησούν καὶ θὰ διακριθῶν καὶ εἰς τὸν παρόντα βίον. Διότι τὸν ἐνάρτεον καὶ μετριόφρονα βλοῖ τὸν σέβονται καὶ τὸν τιμοῦν, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὁ πτωχότερος βλων, ὅπως ἀκριδῶς τὸν ἀμαρτωλὸν καὶ τὸν διεστραμμένον τὸν ἀποστρέφονται καὶ τὸν μισοῦν βλοῖ, ἀκόμη καὶ ἂν ἔχη μεγάλη πλοῦτη. Ἐ καὶ δὲν θὰ εἶναι σεβαστὸς εἰς τοὺς ἄλλους μόνον ἀνθρώπους, ἀλλὰ θὰ εἶναι προσφιλέστερος καὶ εἰς σὲ τὸν γεννητόρα του, ἔχων ἑκτὸς ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ μίαν ἄλλην αἰτίαν, ὄχι μικρότεραι, τὴν ἀρετὴν, να ἀγαπάται. Καὶ δὲν θὰ σοὺ εἶναι μόνον ποθητότερος, ἀλλὰ καὶ χρησιμώτερος, καθὼς θὰ σὲ περιποιηται, θὰ σὲ ὑπηρετῇ, θὰ σὲ γηροκομή. Ὅπως αὐτοὶ ποὺ εἶναι ἀχάριστοι ἀπέναντι εἰς τὸν Θεόν, καταφρονοῦν καὶ τοὺς γονεῖς των, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ποὺ λατρεύουν τὸν δημιουργόν, περιβάλλουσι με μεγάλην πιμὴν καὶ τοὺς γονεῖς των. Διὰ να ἐπαινῆσαι λοιπὸν ἀπὸ τὸν Θεόν καὶ τοὺς ἀνθρώπους, καὶ να κάμνῃς τὴν ζωὴν σου γλυκείαν, καὶ διὰ ν' ἀπαλλαγῇς ἀπὸ τὴν μέλλουσαν κόλασιν, δεῖξέ κάθε ἐνδιαφέρον δι' αὐτὸν. Ὅτι, πράγματι, αὐτοὶ ποὺ ἀμελοῦν τὰ παιδιὰ των, C καὶ ἂν εἶναι κατὰ τὰ ἄλλα πρῶσι καὶ μετρομένοι, θὰ ὑποστοῦν τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν δι' αὐτὴν των τὴν ἀδικίαν, θὰ σοὺ διηγηθῶ κάποιαν

18. Ἐξοδ. 21, 16.

παλακῶν Ἰσραήλ. Ἦτο κάποιος ἱερεὺς εἰς τοὺς Ἰουδαίους, κατὰ τὰ ἄλλα πρῶσι καὶ μετρομένος ἀνθρώπος, ἀνομιάζομενος Ἠλεὶ. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Ἠλεὶ εἶχε δύο υἱούς, ποὺ εἶχαν φθάσει εἰς τὸ ἔσχατον σημεῖον τῆς κακίας. Δὲν τοὺς συνεκράτει δὲ οὐτε τοὺς ἡμποδίζεν. Ἦ μάλλον τοὺς συνεκράτει καὶ τοὺς ἡμποδίζεν, ὄχι ἄλλως με τὴν πράπουσαν αὐστηρότητα καὶ δεύτητα. Ἐνῷ δηλοῦν ἐχρειάζετο να τοὺς μαστιγώσῃ, να τοὺς ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὴν πατρικὴν οἰκίαν, να μετέλθῃ κάθε τρόπον διὰ να τοὺς διορθώσῃ, αὐτὸς περιωρίζετο μόνον να τοὺς παραινῇ καὶ να τοὺς συμβουλεύῃ λέγων εἰς αὐτούς: «Μὴ, παιδιὰ μου, μὴ κάμνετε αὐτῶν. Διότι δὲν ἀκούω καλά πράγματα διὰ σᾶς». ¹⁹ D Τί λέγεις; Ὑβρισαν τὸν Κύριον καὶ τὰ ἀποκαλεῖς παιδιὰ σου; Ἠγνώθραν τὸν δημιουργόν; καὶ σὺ ἀνογνωρίζεις τὴν συγγένειάν των; Διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι δὲν τοὺς ἐνουθετεῖ. Διότι νοουθεσία εἶναι, ὄχι να συμβουλοῦμεν ἀπλῶς, ἀλλὰ να καταφέρωμεν πλῆγμα σφοδρότερον καὶ δεύτερον, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ σφίσις τοῦ τραύματος. Δὲν ἀρκεῖ λοιπὸν να ἀμιλήσῃς, οὐτε να παραινήσῃς μόνον, ἀλλὰ πρέπει να ἐμπνεύσῃς καὶ μεγάλην φόβον, ὥστε να περιορίσῃς τὴν ἀδιοφορίαν τῆς νεότητος. Ἐπειδὴ λοιπὸν παρῆναι μὲν, ἀλλὰ δὲν παρῆναι ὅπως ἔπρεπε, τοὺς ἐξέθεσεν εἰς τοὺς ἐχθρούς καὶ γενομένης μάχης ἔπεσαν ἐπὶ τοῦ πατρῶος E καὶ ὁ πατέρας, καθὼς δὲν ἠδυνήθη να ὑπομένῃ τὸ ἀγγεῖμα, ἔπεσε νεκρὸς ἀπὸ συντριβῆν.

Βλέπεις ὅτι ὀρθῶς εἶπα, ὅτι οἱ πατέρες γίνονται καὶ παιδοκτόνοι, αὐτοὶ ποὺ δὲν συμπεριφέρονται με αὐστηρότητα εἰς τὰ παιδιὰ των ποὺ εἶναι ἀδιοφοροί, καὶ δὲν ἀξιώνουν ἀπὸ αὐτῶν τὴν εὐλάβειαν πρὸς τὸν Θεόν; Ἐποῖ λοιπὸν ὁ Ἠλεὶ ὑπῆρξε παιδοκτόνος. Βεβαίως οἱ ἐχθροὶ ἔσφαξαν τοὺς υἱούς του, ἀλλὰ αἰτίας τῆς σφαγῆς ὑπῆρξεν αὐτὸς ὁ ἴδιος, ποὺ με τὴν ἀδιοφορίαν του διὰ τοὺς υἱούς του, ³¹⁹ A ἀπέκλεισε τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἐξέθεσε γυμνοὺς καὶ ἐρήμους να τοὺς φονεύσουν αὐτοὶ ποὺ τὸ ἐπεδίωκαν. Καὶ δὲν κατέστρεψε μόνον ἐκείνους, ἀλλὰ μαζί ἐσχάθη καὶ ὁ ἴδιος.

Αὐτὸ ἀκριδῶς παθαίνουν πολλοὶ πατέρες καὶ σήμερον. Ἐπειδὴ δὲν θέλουσι να μαστιγώσουν τοὺς υἱούς των, οὐτε να τοὺς ἐπιπλήξουν με λόγους οὐτε να τοὺς λυπησούν, ἐνῷ τοὺς βλέπουσι να ζοῦν ἀτάκτως καὶ παρανόμως, πολλὰς φορές τοὺς εἶδον να φθάνουν εἰς τὰ ἔσχατα ἐγκλήματα, να τοὺς ἀρπάξῃ ἡ λαβὴ τῆς δικαιοσύνης καὶ να

19. Α' Κορ. 2, 24.

δοκάζονται από τους θημίους. Όταν σύ δεν τους δια-
παιδαγωγήσης, όταν δεν τους σωφροήσης, αν σύ αναμί-
ξης τον έαυτόν σου με ανθρώπους κοινούς και διεφθα-
μένους και γίνεσαι μαζί με αυτούς κοινωνός εις την κακίαν
των, τότε διώκονται από τους κοινούς νόμους B και τιμω-
ρούνται ενώπιον όλων. Και μαζί με την συμφοράν μεγαλυτέ-
ρα γίνεται ή έντροπή, διότι μετά τον θάνατον εκείνου όλαι
δοκτυλοδεικτούν τον πατέρα και τον κάμνουν να μη δύ-
ναται να πλησιάση εις την αγράν. Διότι με τί μάτια θα
άπενίση τους ανθρώπους με τους οποίους θα συναντηθή,
μετά από αυτήν την άσχημοσύνην και την συμφοράν του
υιού του; Δι' αυτό σάς παρακαλώ και σάς ικετεύω να φρον-
τίσετε πολύ διά τά παιδιά σας και παντού να επίζητήτε
την σωτηρίαν της ψυχής των. Είσαι διδάσκαλος όλου του
οίκου σου και ο Θεός αναθέτει συνεχώς εις σε και την γυ-
ναίκα και τους υιούς. Και διά τας γυναίκας λέγει ο Παύλος
C «άν θέλουσιν να μάθουσιν κάτι, ως έρωτούν δι' αυτό εις τό
σπίτι τους άνδρας των». 20 Άλλού πάλιν λέγει διά τά παι-
διά: «Ανατρέφετε τα έπιμελώς με παιδαγωγίαν και νο-
θείαν σύμφωναν με τό θέλημα του Κυρίου». 21

Τά παιδιά να τά θεωρήσιν χρυσά αγάλματα εις τό σπι-
τι. Κάθε ήμέραν να τά διαπαιδαγωγής και να τά φροντίσης
με προσοχήν, και με κάθε τρόπον να διαπλάθης και να
καμήσιν την ψυχήν των. Μιμήσου τον μακάριον Ίώβ, ο ό-
ποιός φοβούμενος και διά τά κατὰ διάνοιαν άμαρτήματά
των, προσέφερε θυσίας ύπέρ αυτών, και έμερίματα πολύ δι'
αυτά. Μιμήσου τον Άβραάμ. Διότι και εκείνος δεν έ-
φρόντιζε διά την άπόκτησιν κτημάτων και χρημάτων, αλλά
διά τους θείους νόμους. D των οποίων την τήρησιν έφρόν-
τιζε με προσοχήν να αφήση ως παρακαταθήκην εις τά τέ-
κνα του. Και επιβεβαιώνει την άρετήν του αήτην ο Θεός,
λέγων τά έξής: «Διότι ένώ ένγνώριζον άπ' αρχής, ότι ο πι-
στός και ένάρετος Άβραάμ θα διδάξη τά τέκνα του τά
κρίματα και τά δικαιώματά μου». 22 Και ο Δαυίδ βέ, όταν
άπέθνησεν, εκάλεισε τον υιόν του και, άντι μεγάλης κλη-
ρονομίας, του παρήγγελλε και του επανελάμβανε τά έξής.
"Οτι δηλαδή αν θελήσης παιδί μου, να ζής συμφώνως προς
τους νόμους του Θεού, δεν θα σου συμβή κανένα άπρω-
δόκητον, αλλά όλαι αι υποθέσεις σου θα διαδίσουν κατ'
εύχην, και θα έχης μεγάλην άσφάλειαν. "Αν όμως έκπέσης

20. Α' Κορινθ. 14, 35.

21. Έφεσ. 6, 4.

22. Ίεζ. 18, 19.

από την δοθήειαν εκείνου, Ε δεν θα έχης κανένα όφελος
από την βασιλείαν και την πολλήν αυτήν δύναμιν. Αυτά
και παρόμοια έλεγεν, έστω και αν όχι με ακριβώς αυτάς
τάς λέξεις.

Αυτά να λέγωμεν και ήμεις προς τους υιούς μας και
όταν ζώμεν και όταν πρόκειται να αποβάωμεν και να τους
πειθώμεν, ότι ο φόβος του Θεού είναι μέγας πλούτος και
αδιάπτωτος κληρονομία και θησαυρός που δεν παραδλά-
πτεται. Και ως φροντίζωμεν να μη αφήνωμεν εις αυτούς
χρήματα που χάνονται, αλλά την ευσέβειαν, ή οποία δια-
μένει και δεν αναλλοκεται. Διότι αν δεν ύπάρχη ευσέβεια,
και τά ύπάρχοντα χρήματα χάνονται με κινδύνους και την
εσχάτην κατασχώντην. Ένώ όταν ύπάρχη αυτή, άποκτης
και όσα δεν έχεις. 22 Α Έάν σύ αναθρέψης καλώς τό παι-
δί σου, έτσι και αυτό θα αναθρέψη τον ίδιον του υιόν και
αυτός τον υιόν του. Και ώσαν μία διαδοχική άλυσίδα γε-
νών με άρίστην διαδίδωσιν θα προχωρήη διά παντός τό
πράγμα, μία άλυσίδα που έλαβε την άρχήν και την ρίζαν
από σε και γεννά τους καρπούς της ιδικής σου έπιμελείας
διά τους απογόνους σου. Έάν οι πατέρες διαπαιδαγωγούν
με ασυτηρότητα τους υιούς των, δεν θα έχρηιάζοντο ούτε
νόμοι ούτε δικαστήρια, ούτε τιμωρία και κόλασμοι και δη-
μόσια εκτελέσεις. «Ο νόμος δεν ώρίσθη ούτε είναι αναγ-
καίος διά τον δίκαιον άνθρώπον». 23 Έπειδή όμως τους πα-
ραμελούμεν, διά τοότο τους ρίπτομεν εις μεγαλυτέρας
συμφοράς και τους παραδίδομεν εις τας χείρας των θημίων
και τους ώθοίμεν συνεχώς εις τά δάραθρα. B «Διότι εκεί-
νος που παραχαϊδεύει και δεν διαπαιδαγωγεί όρθώς τό
παιδί του, θα τό ένθαρρύνη εις έκτροπιάς και έπειτα θα
επιβίη τας πληγάς του». 24 Τί σημαίνει «αυτός που πα-
ραχαϊδεύει τό παιδί του»; Αυτός που τό λυπάται πολύ,
που τό καλακεύει, που τό περποικείται υπερμέτρως. Διότι
αυτό έχει ανάγκην από ασυτηρότητα και φροντίδα και φό-
βου.

Αυτά δεν τό λέγω διά να εμμεθα πολύ πρηνείς εις τά
παιδιά μας, αλλά διά να μη μας καταφρονούν και δεν μας
λογαριάζουν. Διότι, αν ή γυναίκα όφείλη να φοβήται τον
άνδρα, πολύ περισσότερο πρέπει να φοβήται τό παιδί τον
πατέρα. Και μη μου λέγης, ότι είναι αδύνατον να δαμο-
σθ ή νεότης. Έάν ο Παύλος άπαιτή αυτήν την πρόνοιαν
από τας χήρας, πολύ περισσότερο αξιωμαται από τους

22 Α' Τιμ. 1, 9.

23 2η. Κορινθ. 80, 7.

άνδρας. C 'Εάν δε ἦτο πράγμα δύνάταν, δὲν θὰ τὸ διε-
 τασεν. Ἄλλὰ ὅλη ἡ κακία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μας
 ἀμέλειαν καὶ ἐπειδὴ δὲν εἰσάγομεν αὐτοὺς εἰς τὴν εὐλάβει-
 αν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν. Ἄλλὰ διὰ
 τὴν γενικὴν ἐκπαίδευσιν των καὶ τὴν στράτευσιν των φρον-
 τίζομεν, καὶ πληράνομεν καὶ χρήματα καὶ παρακαλοῦμεν
 καὶ φίλους καὶ τρέχομεν ἔδω καὶ ἐκεῖ. Ἄλλὰ δὲν καταβά-
 λουμεν καμμίαν προσπάθειαν νὰ διακριθοῦν πλησίον τοῦ
 βασιλέως τῶν ἀγγέλων. Καὶ τοὺς ἐπιτρέπομεν νὰ ἀναβαί-
 νουν συνεχῶς εἰς τὰ θεῖα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν τοὺς ὑπα-
 χρεώνομεν νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. D Ἄλλὰ καὶ
 ἂν μίαν ἢ δευτέραν φορὰν μεταθῆ τὸ παιδί εἰς τὴν Ἐκκλη-
 σίαν, ἔρχεται ἀκόπως καὶ ἀπλῶς χάριν ψυχαγωγίας. Ἐνῶ
 δὲν ἔπρεπε τὸ πράγμα νὰ συμβοῖν ἔτσι. Ἄλλὰ ὅπως, ὅ-
 πον τὸ στέλλωμεν εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ζητοῦμεν εὐθύνας
 διὰ τὰ μαθήματά του, ἔτσι νὰ κάμνωμεν καὶ ὅταν τὸν στέλ-
 λωμεν ἢ μᾶλλον ὅταν τὸν ὀδηγῶμεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν.
 Διότι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήνωμεν τὰ παιδιά μας εἰς ἄλλους,
 ἀλλὰ ἔπρεπε νὰ εἰσερχώμεθα μαζί με αὐτὰ καὶ νὰ ἀποτιῶ-
 μεν ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἀπομνημονεύουν τὴν ἀκρόασιν τῆς ἔδω
 διδασκαλίας. Διότι ἔτσι θὰ γίνετο ἀσφαλῶς εὐκολωτέρα
 ἡ διαπαιδαγωγία τῶν τέκνων μας. Ἐάν δὲ καὶ εἰς τὴν
 οἰκίαν σὰς ἦκουον E νὰ συζητήτε πάντοτε διὰ τὴν χριστιαν-
 κὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ τοὺς συμβουλεύετε τὰ δέοντα,
 καὶ μαζί με ἐκεῖνα προσετίθετο καὶ ἡ διδασκαλία ἔδω εἰς
 τὴν ἐκκλησίαν, ἀπὸ αὐτὴν τὴν καλὴν σπαράν, θὰ ἐλαμβά-
 νομεν καὶ γενναίον καρπὸν. Δὲν κάμνωμεν ὅμως τίποτε
 ἀπὸ αὐτὰ, ἀλλὰ τὰ πλέον ἀναγκαῖα τὰ θεωροῦμεν πάρερ-
 γα. Καὶ ἂν κανένας κἀμὴ παραίτησιν δι' αὐτὰ, ἀμέσως πε-
 ριγελᾶται. Καὶ δι' αὐτὸ ἔχουν ἀναστροφή τὰ πάντα καὶ αὐ-
 τοὺς ποὺ δὲν τιμωροῦν οἱ γονεῖς, τοὺς τιμωροῦν οἱ πολι-
 τικοὶ νόμοι.

Δὲν ἐντρέπεται καὶ δὲν κοκινίζει, εἰπέ μου, ὅταν ὁ
 δικαστὴς τιμωρῆσιν τὸν υἱὸν σου καὶ τὸν καταστήσῃ σω-
 φρονέστερον, καὶ ἂν ἔχη ἀνάγκην διορθώσεως ἐκεῖνος, ποῦ
 ἐξ ἀρχῆς καὶ ἐπὶ τὸσον χρόνον ἔζη μαζί σου εἰς τὴν ἴδιαν
 οἰκίαν; ³² A Δὲν κρύπτεται καὶ δὲν ἐξαφανίζεται; Καὶ
 τοῖμας, εἰπέ μου, νὰ ἀνομάζουσαι ἀκόμη πατέρας, ἀφοῦ
 ἐπρόδωες κατὰ τέτοιον τρόπον τὸν υἱὸν σου καὶ δὲν τοῦ
 προσέφερες τὴν ἀναγκαίαν βοήθειαν καὶ τὸν ἐγκατέλειψες
 νὰ διαφθαρή ἀπὸ κάθε κακίαν; Καὶ ἂν ἴθης κανένα φυγά-
 δα νὰ ραπίξῃ τὸ παιδί σου, ἀγονακτεῖς καὶ ἀργίζουσαι καὶ
 δυσανασχετεῖς καὶ ὀμῆς ἀγριώτερον ἀπὸ θηρίον ἐναντίον
 αὐτοῦ ποὺ τὸ ἐκτύπησεν. Ὅμως ἐνῶ βλέπεις κάθε ἡμέραν

τὸν διάβολον νὰ τὸν ραπίξῃ, βλέπεις τοὺς δαίμονας νὰ
 τὸν ἐμβάλλουν εἰς ἀμαρτήματα, κομῶσαι καὶ δὲν ἀγανα-
 κτεῖς, καὶ δὲν ἀποσπᾶς τὸν υἱὸν ἀπὸ τὸ ἀγριώτατον αὐτὸ
 θηρίον. Καὶ πάλιν, ἂν κατέχεται ἀπὸ δαιμόνιον, τότε τρέ-
 χεις πρὸς ὄλους τοὺς ἁγίους, B καὶ ἐνοχλεῖς καὶ αὐτοὺς
 ποὺ εὐρίσκονται εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὀρέων, ὥστε νὰ τὸν
 ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν μανίαν ἐκείνην. K' ὅταν ἡ ἀμαρτία,
 ποῦ εἶναι χειρότερα ἀπὸ ὄλους τοὺς δαίμονας, τὸν ἐνοχλεῖ
 συνεχῶς, δὲν κάμνεις πλέον τίποτε; Καὶ ἡ ἐνόχλησις ἀπὸ
 τὸν δαίμονα δὲν εἶναι καθόλου φοβερόν. Διότι τὸ δαιμόνι-
 ον δὲν δύναται ὀπωδῆσθε νὰ σὲ ρίψῃ εἰς τὴν γένειαν,
 ἀλλὰ ἂν εἴμεθα υψάλιοι, ὁ πειρασμὸς αὐτὸς θὰ μᾶς φέρῃ
 καὶ λαμπροὺς καὶ περιφανεῖς στεφάνους, ὅταν ὀπωδιώ-
 μεν με καρτερίαν τὰς δοκιμασίας αὐτάς. Ἐνῶ αὐτὸς ποῦ
 συζῆ με τὴν ἀμαρτίαν εἶναι δύνάταν νὰ σωθῆ καὶ εἶναι
 ἀνάγκη καὶ ἔδω νὰ εἶναι ἐπονεύσιος, καὶ ὅταν ἀπέλθῃ
 εἰς τὸν ἄλλον κόσμον, καὶ ἐκεῖ πάλιν νὰ τιμωρῆται αἰω-
 νίως.

C Ἄν καὶ τὰ γνωρίζομεν ὅμως δὲν αὐτὰ, διὰ μὲν τὰ
 ἀσφάλματα φροντίζομεν πολὺ, ἐνῶ διὰ τὰ σημαντικὰ δὲν
 θέλομεν οὔτε κἀν νὰ δώσωμεν προσοχήν. Καὶ ὅταν βλέ-
 πωμεν κανένα νὰ δαιμονίζεται θρηνοῦμεν, ὅταν ὅμως βλέ-
 πωμεν νὰ ἀμαρτάνῃ οὔτε κἀν συγκινώμεθα. Ἐνῶ τότε ἔ-
 πρεπε νὰ κτυπώμεθα καὶ νὰ ὀδυρώμεθα, μᾶλλον ὄχι μόνον
 νὰ ὀδυρώμεθα, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν συγκρατοῦμεν καὶ νὰ τὸν
 χαλιναγωγῶμεν, καὶ νὰ τὸν συμβουλεύωμεν καὶ νὰ τὸν
 παρακινῶμεν καὶ νὰ τὸν φοβίζωμεν καὶ νὰ τὸν ἐπιτιμῶ-
 μεν καὶ νὰ ἀπομακρύνωμεν τὴν ἀρρώστιαν με κάθε τρόπον
 θεραπείας καὶ νὰ μιμούμεθα τὴν χίρην αὐτὴν, διὰ τὴν ὁ-
 ποῖαν ὁ Παῦλος λέγει «ἐάν ἀνέθερθε παιδίαν». D Διότι δὲν
 ἀπευθύνεται μόνον πρὸς ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὄλους καὶ
 παραίνει ὄλους λέγων: «Νὰ ἀνατρέφετε τὰ τέκνα σας ἐπι-
 μελῶς με παιδαγωγίαν καὶ νοουθεσίαν σύμφωνα με τὸ θέ-
 λημα τοῦ Κυρίου»³³ Διότι αὐτὸ εἶναι τὸ πρῶτον καὶ μέγι-
 στον ἀγαθόν. Πράγμα τὸ ὅποιον ἐξήτησε κατὰ πρῶτον καὶ
 ἀπὸ τὴν χίρην. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὸ λέγει, «ἐάν ἐφιλοξήνησεν».
 Tι λέγεις, εἰπέ μου; Ἀπὸ χίρην γυναῖκα ἀπαιτεῖς φιλοξενί-
 ον; Δὲν τῆς φθάνει νὰ ἀναθρέψῃ τὰ τέκνα τῆς; Ὅχι, λέγει.
 Ἄλλὰ πρέπει νὰ ἔχη καὶ αὐτὸ τὸ προσόν, καὶ μετὰ τὴν
 προστασίαν τῶν ἰδικῶν τῆς πρέπει νὰ φροντίζῃ καὶ διὰ
 τοὺς ξένους καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὴν οἰκίαν τῆς εἰς τοὺς ξένους.
 Ἀπέθανεν ὁ ἄνδρας τῆς; Ὅλην τὴν φροντίδα τῆς δι' ἐκεῖ-

³² Ἐφεσ. 6, 4.

νον, ἄς τὴν ἀναλώση διὰ τοὺς ξένους. Τί σημαίαν, λέγει, ἔχει, ἂν εἶναι πτωχὴ; Ἐ δὲν εἶναι πτωχότερα ἀπὸ τὴν χήραν ἐκείνην, ποὺ μὲ ὀλίγον ἄλευρον καὶ ἕνα κύπελλον ἔλαιον ἐφιλοξένησε τὸν μεγάλον ἐκείνον προφήτην, τὸν Ἥλιον. Καὶ ἐκεῖ ὑπῆρχον παιδιὰ. Ἄλλὰ οὐτὴ ἡ σπάνη τῶν ἀναγκαίων, οὐτὴ ἡ τυραννία τοῦ λιμοῦ, οὐτὴ ἡ ἀπειλούμενος θάνατος, οὐτὴ ἡ φροντίδα τῶν παιδιῶν, οὐτὴ ἡ χρεία, οὐτὴ ἄλλο τίποτε ἐσπότη ἠμποδίων εἰς τὴν φιλόξενον γυναῖκα.

Ὅστε παντοῦ τὸ μέτρον κρίσεως δὲν εἶναι ἡ οἰκονομικὴ εὐχέρεια, ἀλλὰ ἡ ἐσωτερικὴ διάθεσις. ³²² Α Ὁ μεγαλόφυχος καὶ πλούσιος εἰς αἰσθήματα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὁ πτωχότερος ἀπὸ ἄλλους εἰς χρήματα, θὰ δυνηθῇ νὰ τοὺς ὑπερβῇ ἄλλους καὶ εἰς τὴν φιλοξενίαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην καὶ εἰς ἄλλα τὰ ἄλλα εἶδη τῆς γενναϊοδωρίας. Ἐνῷ ὁ μικρολόγος καὶ πτωχὸς εἰς αἰσθήματα, ποὺ οὐρεται χάμω, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὁ πλουσιώτερος ἀπὸ ἄλλους, εἰς τὴν οὐσίαν εἶναι ὁ πτωχότερος καὶ ἀπορώτερος ἄλλων. Δι' αὐτὸ πρὸς ἄλλας αὐτὰς τὰς χειρονομίας διατάζει καὶ ὑποχωρεῖ. Καὶ ὅπως εἰς τὸν πτωχὸν ἡ πενία δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἠμποδίου πρὸς ἐλεημοσύνην χάρις εἰς τὸν πλοῦτον τῶν αἰσθημάτων, ἔτσι εἰς τὸν πλούσιον ἡ εὐπτορία δὲν δύναται νὰ συμπράξῃ καθόλου πρὸς τὴν φιλοφροσύνην ἐξ αἰτίας τῆς πενίας αἰσθημάτων καὶ ἐσωτερικοῦ κόσμου. Β Καὶ δὲν χρειάζεται ν' ἀνοσιγήσωμεν μακρῶν τὰ παραδείγματα. Διότι ἡ μὲν χήρα ὑπεδέχθη καὶ ἐφιλοξένησε τὸν προφήτην καὶ μὲ ὀλίγον ἄλευρον. Ὁ δὲ Ἀχασὸς ποὺ εἶχε τὸσον πλοῦτον, ἐπεθύμησε νὰ λάθῃ καὶ τὰ ξένα. Ἐτσι δὲν εἶναι ὁ χρηματικὸς πλοῦτος, ἀλλὰ ὁ ἐσωτερικὸς ψυχικὸς πλοῦτος ποὺ μᾶς παρέχει τὴν ἀνεσιν δι' ἐλεημοσύνην. Διότι καὶ ἡ χήρα ἐκείνη μὲ δύο μόνον ὄβολους, ὑπερκόνησεν ἀναρτήτους πλουσίους καὶ δὲν τὴν ἠμποδίσεν καθόλου ἡ πενία. Ἀκριβῶς αὕτη ἡ πενία κατέστησε τὴν ἐλεημοσύνην μεγαλύτεραν. Πράγμα ποὺ τὸ λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Ἡ βαθυτάτη καὶ ἐσχάτη πτωχεία των ἐπερίσσευσεν εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ἀπλότητός των.»³²³ C Διότι δὲν πρέπει νὰ ἐξετάζωμεν τοῦτο, ὅτι κατέβαλε μόνον δύο ὄβολους, ἀλλὰ τὸ ὅτι, ἐνῷ εἶχε μόνον αὐτοὺς τοὺς δύο, δὲν τοὺς ἐλυπήθη, ἀλλὰ εἰσέφερον ὅλην τὴν περιουσίαν τῆς. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς πρέπει νὰ τὴν θαυμάζωμεν καὶ νὰ τὴν στεφανώσωμεν. Δὲν χρειάζομεθα λοιπὸν περιουσίαν, ἀλλὰ προθυμίαν, ὅταν ὑποδεχόμεθα ξένους. Ὅπως, ὅταν αὐτὴ ὑπάρχῃ, δὲν μᾶς εὐλό-

322. Β' Κορινθ. 8, 2.

πτει καθόλου ἡ πτωχεία, ἄτοι ὅταν ἀπουσιάζῃ αὐτή, ἡ εὐπτορία δὲν μᾶς ὠφελεῖ εἰς τίποτε.

Τί λέγεις; Ἡ χήρα φροντίζει διὰ τὰ παιδιὰ τῆς καὶ δι' αὐτὸ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ περιποιηθῇ ξένους; Ἀκριβῶς δι' αὐτὸ θὰ τὸ πράξῃ εὐκολώτερον, διότι θὰ ἔχη βοηθούς εἰς τὴν περιποίησιν καὶ τοὺς υἱούς τῆς. Δ ὁ ὅποιος θὰ τῆς συμπαρίσταται καὶ θὰ τὴν βοηθῶν εἰς τὸ ὠρεῖον αὐτὸ ἔργον. Ὅστε τὸ πλῆθος τῶν παιδιῶν δὲν ἀποτελεῖ κώλυμα, ἀλλὰ ἀπεναντίας ἀποτελεῖ σῶθρα εἰς τὴν φιλοξενίαν καὶ τὰ πολλὰ χέρια διευκολύνουν πολὺ τὴν ἐξυπηρέτησιν. Καὶ μὴ μοῦ ὀμίλησῃς διὰ πολυτελεῖ τράπεζαν. Ἄν ὑποδεχθῇ τὸν ξένον εἰς τὴν οἰκίαν, ἂν τοῦ παραθῇ ὅ,τι ἔχει, ἂν ἐπιβείῃ μεγάλην φιλοφρόνησιν, ἐξασφάλισεν πλήρη τὸν μισθὸν τῆς φιλοξενίας. Διότι ἔαν μόνον ἕνα ποτήριον βρασμοῦ ὕδατος σοῦ χάριξῃ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν,³²⁴ τότε τὸ νὰ τὸν φιλοξενήσῃς εἰς τὴν οἰκίαν σου καὶ νὰ τοῦ παραθέσῃς τράπεζαν, ἔ καὶ νὰ τὸν ξεκουράσῃς, εἰπέ μοι, πόσον καρπὸν θὰ φέρῃ; Πρόσεχε νὰ ἴδῃς τὴν ἀκρίθειαν τοῦ Παύλου. Διότι ἐδῶ δὲν ἀπαιτεῖ ἀπλῶς φιλοξενίαν, ἀλλὰ μίαν φιλοξενίαν μὲ προθυμίαν καὶ φλογερὴν ψυχὴν καὶ θερμὰ αἰσθήματα. Διότι, ἄφου εἶπεν «ἔάν ἐφιλοξένησεν», συνέχισεν: «ἔάν ἐπλυνε τοὺς πόδας Χριστιανῶν ποὺ ἤρχοντο ἀπὸ ὁδοπορίας ἢ περιουσίας». Δὲν πρέπει νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὰς θεραπευτικὰς αὐτῆν τὴν περιποίησιν τοῦ ξένου καὶ αὐτὴ νὰ κάθεται μὲ ἔπαρσιν καὶ νὰ παρακολουθεῖ, ἀλλὰ πρέπει ἡ ἴδια μὲ τὰς χεῖρας τῆς νὰ ἀσκήσῃ τὸ ἔργον αὐτὸ, καὶ νὰ ἀρπάξῃ αὐτὴ τὸν μισθὸν τῆς φιλοξενίας καὶ νὰ μὴ παραχωρῇ εἰς κανένα τὸν καλὸν αὐτὸν θησαυρὸν. Καὶ πῶς, θὰ εἴπῃς, δύναται νὰ γίνῃ αὐτό; Ἄν ἡ γυναῖκα εἶναι εὐγενής καὶ ἠθοῦχος καὶ λαμπρὰ καὶ ἀπὸ ἀνομαστοῦς προγόνους, αὐτὴ θὰ νύψῃ τοὺς πόδας τοῦ ξένου; Δὲν εἶναι ἔντροπή; ³²⁵ Α Ἐντροπὴ εἶναι, ἀνδρωπὴ μου, νὰ μὴ τοὺς πλύνῃ. Διότι ἀκόμη καὶ ἂν ὑπόσχῃς τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν δόξαν τῆς εἰς τὸν οὐρανόν, μετέχει πάντως τῆς ἴδιας φτώχειας μὲ τὸν νικητὸν καὶ εἶναι σύνδουλος καὶ ἰσότητος πρὸς τὸν φιλοξενούμενον.

Σκέψου μόνον ποῖος ἐπλυνε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν καὶ πάσας νὰ μοῦ ὀμίλῃς δι' εὐγένειαν. Ὁ κοινὸς δεσπότης τῆς οἰκουμένης, ὁ βασιλεὺς τῶν ἀγγέλων καὶ ἐπλυνε τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν του καὶ ἐξώσθη τὴν ποδιά, καὶ ὄχι μόνον τῶν μαθητῶν, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ προδότη. Εἶδες πόσον μεγάλη ἦτο ἡ διαφορά αὐτοῦ τοῦ ἐνιπτε καὶ αὐτῶν

324. Πρῶτ. Μκθ. 10, 42.

πού ἐνίπτοντο; Ἄλλὰ ὅλη αὐτὴ ἡ ἀπόστασις κατελύθη καὶ ὁ Κύριος ἐνίψε τὸν δούλου, Β δια νὰ μὴ ἐντρέπεται ἡ δούλη νὰ πλύνῃ τοὺς πόδας τοῦ συμβούλου. Διὰ τοῦτο ἔπλυνε καὶ τοῦ προδότη τοὺς πόδας, δια νὰ μὴ δύνασαι νὰ λέγῃς, ὅτι εἶναι εὐτελής καὶ εὐκαταφρόνητος αὐτὸς πού πρόκειται νὰ δεχθῇ τὴν περιποίησιν. Διότι ἐὰν εἶναι εὐτελής καὶ εὐκαταφρόνητος, δὲν εἶναι πάντως ὡσὸν τὸν Ἰούδαν, ὅτε ἔκαμεν εἰς θάρος σου τέτοια πράγματα ὡσὸν αὐτὰ πού ἔκαμεν ἐκεῖνος εἰς θάρος τοῦ Κυρίου, τὸν ἁποῖον ἐπρόδωσε παρὰ τὰς μυρίας εὐαγγελίας πού ἐδέχθη. Ἄλλὰ ἐνῷ ὅλα αὐτὰ τὰ ἐγνώριζεν ἔκ τῶν προτέρων, ἐν τούτοις ἐνίψε τοὺς πόδας του καὶ ἐθέσπισε νόμον δι' ἡμᾶς, ἀκάμῃ καὶ ἂν εἴμεθα ὑψηλότεροι ὄλων καὶ λαμπρότεροι καὶ ἐνδοξότεροι, C καὶ ἂν αὐτοὶ πού πρόκειται νὰ ἔλθουν πρὸς ἡμᾶς εἶναι οἱ χειρότεροι ἀπὸ ὄλων, νὰ μὴ ἀποφύγωμεν διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὴν περιποίησιν, ὅτε νὰ ἐντραπήωμεν διὰ τὴν εὐτελείαν των. Σὺ δὲ, ὦ γυναῖκα, ἐὰν μὲν ἴθης κάποιον νὰ σὲ βοηθῇ εἰς τὰς δικαστικὰς σου ὑποθέσεις, ἢ νὰ σοῦ συμπαρίσταται εἰς τὸ δικαστήριον ἢ εἰς παρομοίαν ἄλλην περίστασιν, ἀνταποκρίνεσαι καὶ τὸν δέχεσαι μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ καταφιλεῖς τὰς χεῖρας του, καὶ χρήματα πληρώνεις καὶ συμπεριφέρεσαι ὡς θεραπευταίς. Ἄν ὅμως ἴθης τὸν Χριστὸν νὰ εἰσελθῇ, διαπάζεις καὶ ὑποχωρεῖς μπροστὰ εἰς τὴν περιποίησιν του; Ἐὰν δὲν δέχεσαι τὸν ξένον ὡς Χριστὸν, μὴ τὸν δέχεσαι. Ἄν ὅμως τὸν δέχεσαι ὡς τὸν Χριστὸν, νὰ μὴ ἐντραπήῃς νὰ πλύνῃς τοὺς πόδας τοῦ Χριστοῦ.

Δὲν βλέπετε πόσοι ἀπὸ αὐτοὺς πού ἀδικοῦνται καταφεύγουν εἰς τοὺς πόδας τῶν ἀνδριάντων; Βεβαίως εἶναι ἀναίσθητος ἡ ὕλη καὶ ἄψυχος ὁ χαλκός. Ἄλλὰ ἐπειδὴ εἶναι εἰκόνες βασιλέων, ἤλπισαν νὰ λάθουν ἀπὸ τοὺς πόδας ἐκείνων κάποιαν βοηθειαν. Σὺ δὲ πού βλέπετε νὰ ἐργάζονται πρὸς σὲ ὄχι ἀναίσθητοι πόδες ὅτε ἄψυχος ὕλη, ἀλλὰ νὰ ἔρχεται εἰκὼν πού ἔχει μέσα τῆς τὸν βασιλέα, δὲν σπεύδεις, εἰπέ μου, καὶ δὲν ἀγκαλιάξεις τοὺς πόδας του καὶ δὲν τὸν περιποιεῖσαι μὲ κάθε τρόπον; Καὶ πού δύνανται ταῦτα νὰ συγχωρηθοῦν; Καὶ πόσῃ ἐντροπῇ δὲν φέρουν; Σκέψου μὲ ποῖον ἐπικοινωνεῖς, ὅταν ὑπερηφανεύεσαι καὶ ἐπαίρεσαι ἀλαζονικῶς καὶ ἐντρέπεται νὰ περιποιηθῇς τὸν ξένον. Ε Διηλαθὴ μὲ τὸν διάβολον. Διότι ἡ ὑπερηφάνεια εἶναι νόστος τοῦ διαβόλου. Ἄν δὲ σπεύσης, σκέψου ποῖον μιμνεῖσαι. Τὸν Κύριόν σου καὶ κάμνεις τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ. Ποῖα λοιπὸν ἐντροπή ἢ ποῖον θνητός, εἰπέ μου, νὰ ἐπικοινωνῇς μὲ τὸν Κύριον; Ἐντροπή εἶναι τὸ νὰ ἐντρέπε-

σαι νὰ τὰ κάμῃς αὐτά, καὶ νὰ νομίζῃς, ὅτι εἶναι θνητός αὐτὰ πού ἔκαμεν ὁ Χριστός. Οἱ πόδες τῶν ἁγίων, ὅταν εἰσερχοῦνται εἰς τὴν οἰκίαν, ἔχουν μεγάλην δύναμιν. Πρῶτον αἰγίζουσι αὐτὰ τὸ ἴδιον τὸ ἔδαφος, εἰσάγουσι θησαυρὸν μυρίων ἀγαθῶν, διαρβύνουσι ἀνάπτηρον φύσιν, 224 Α καταλύουσι τὸν λιμὸν καὶ εἰσάγουσι μεγάλην εὐπορίαν. Ἔτσι καὶ οἱ πόδες τοῦ Ἥλια, ὅταν εἰσῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν τῆς χήρας, ἔφεραν μίαν πρωτότυπον καὶ παρόδοσον εὐημερίαν. 225 Μετέτρεψε τὴν οἰκίαν τῆς χήρας εἰς ἀγρὸν καὶ τὴν ὕδριαν εἰς ἄλωνι. Ἔνας πρωτότυπος τρόπος σπαράξ καὶ θερσιμοῦ ἐγένετο τότε. Ἔσπειρον εἰς τὸ στόμα τοῦ δικαίου καὶ τοὺς σπόρους πού ἔρριψε τοὺς ἐθήρισεν ἐν ἀρθρῶνι ἀπὸ τὴν ὕδριαν. Ἔσπειρον ἄλευρον καὶ ἐθήριζεν ἄλευρον. Δὲν ἐχρειάσθη θοῆς καὶ ζευγάρου καὶ ἀροτροῦ καὶ ἀδλακα, ὅτε βροχὴν καὶ καιρικὰς συνθήκας καὶ βρεπάνην, αὐτὲ ἄλωνι καὶ δεμάτια οὐτε ἀνέμους διὰ τὸν διαχωρισμὸν τοῦ καρποῦ ἀπὸ τὰ δχυρα, Β ὅτε μύλον νὰ τὸν ἄλεση. Ἄλλὰ εἰς μίαν μόνον στιγμὴν τοῦ χρόνου εἶρε τὸ τέλος ὄλων αὐτῶν τῶν διαδικασιῶν εἰς τὴν ὕδριαν. Καὶ ἡ φωνὴ τοῦ προφήτου ἤνοιξε δύο διαρκεῖς πηγὰς, τὴν μὲν μίαν ἀλεύρου καὶ τὴν ἄλλην ἐλαίου.

Τέτοια εἶναι τὰ δῶρα τῶν ἁγίων καὶ παρέχουν μεγάλην ἀφθονίαν καὶ ἀνεσιν. Διότι αὐτὰ πού συλλέγομεν ἀπὸ τὴν γῆν διαπονῶνται, ἐνῷ ἐκεῖναι αἱ πηγαί, ἐνῷ ἠντλοῦντο κάθε ἡμέραν, δὲν ἐκεκώθησαν, ἀλλὰ ἡ κένωσις ἀνεσταθμίζετο ἀπὸ ἴσην ἐκροσίν. Τέτοια ἀγαθὰ χαρίζουσι οἱ πόδες τῶν ἁγίων, C ἢ μάλλον καὶ πολὺ περισσότερα ἀπὸ αὐτά. Καὶ ἐὰν δὲν ἐμύκνουν τὸν λόγον, θὰ σὰς ἀπηριθμοῦν πολλὰς τοιαύτας δωρεάς. Ἄλλὰ ὅπως, ὅταν τιμῶνται, φέρουν τέτοια δῶρα, ἔτσι καὶ ὅταν ἀτιμῶνται ἐπιφέρουν μεγάλην τιμωρίαν καὶ πῦρ ἀναπόμεκτον. Ἀπὸ πού εἶναι αὐτὸ φανερόν; Ἄκουσε τὸν ἴδιον τὸν Χριστὸν πού λέγει εἰς τοὺς μαθητάς: «Εἰς ὅποιον δὲ πόλιν ἢ οἰκίαν μεταβῆτε, ἐξετάσατε ποῖος εἶναι ἐκεῖ βεῖος νὰ σὰς φιλοξενήσῃ, καὶ εἰς τὸ σπῆτι ἐκείνου μένετε. Καὶ ὅταν εἰσερχοσθε εἰς τὸ σπῆτι τοῦ ἀνθρώπου, νὰ λέγετε: ἄς ἐλθῇ ἡ εἰρήμη εἰς τὸ σπῆτι αὐτό». 226 Διὰ νὰ μὴ λέγῃς δηλαδὴ ἐξουδένω καὶ χρήματά μου, καταναλισκῶ τὴν περιουσίαν μου παραθέτουσα τράπεζαν εἰς τοὺς ξένους, D προστοιμάζει ὡστε αὐτὸς πρῶτα πού θὰ εἰσελθῇ νὰ φέρῃ ξενία δῶρα καὶ ἄλλα ἀγαθὰ πού νὰ ὑπερβαίνουσι ὅλην τὴν περιουσίαν σου. Ποῖα εἰ-

224. Πρῶτ. Βασιλ. 17.
225. Ματθ. 10, 11-12.

και αυτά; Τὴν χορηγήσῃ τῆς εἰρήνης. Διότι δὲν ὑπάρχει τίποτε ἰσάξιόν τῆς. Βλέπετε μὲ πόσῃ εὐπορίᾳ εἰσέρχεται εἰς τὴν οἰκίαν ὁ ἄγιος; Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι ἀπλὸς, ἀλλὰ εἶναι αἰτία μυρίων ἀγαθῶν. Διότι δὲν ὑπάρχει πρᾶγμα ἀσφαλέστερον ἀπὸ οἰκίαν ποῦ ἀπολαμβάνει τὴν εἰρήνην. Εἰρήνην εἰσὶν οἱ ἅγιοι εἰς αὐτοὺς ποῦ τοὺς φιλοξενοῦν, ὅχι εἰρήνην μεταξὺ των μόνον, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτῶν των. Διότι πολλακίς ἔχομεν πόλεμον εἰς τὰς σκέψεις μας καὶ χωρὶς νὰ μᾶς ἐνοχλήσῃ κανεὶς ταρασσόμεθα, καὶ συνεχῶς ἐγείρονται μέσα μας πονηραὶ ἐπιθυμίαι. Ἐ καὶ αὐτὴν τὴν μάχην τὴν καταπαύει ἐκεῖνος ὁ λόγος τῶν ἁγίων, καὶ φέρει μέσα μας πολλὴν γαλήνην. Διότι εὐθὺς ὡς ὤμιλησεν ἐκεῖνος, ἐβραπέτασαν ἀπὸ τὴν ψυχὴν μας κάθε διαβολικὴ σκέψις καὶ παράλογος στοχασμὸς. Ὡστε λαμβάνει περισσώτερα παρά διδεις, «Καὶ ἐάν μὲν σὰς δεχθῶν», λέγει, «κὰς ἔλθῃ ἡ εἰρήνη εἰς αὐτοὺς. Ἐάν ὁμοῦ δὲν σὰς δεχθῶν, τινάξτε καὶ τὴν σκόνην ἀπὸ τὰ πόδια σας. Ἄληθῶς σὰς λέγω, ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως, θὰ εἶναι περισσώτερον ἐπιεικὴς ἢ τιμωρία δι' ἐκεῖνους ποῦ ἔζησαν εἰς τὴν χώραν τῶν Σοδόμων καὶ τῆς Γομόρρας, παρά εἰς τὴν πόλιν ἐκεῖνην».³⁰

Βλέπετε οἱ πόδες τῶν ἁγίων, ἂν ἀτιμάζονται, πόσῃ φωτιᾷ ἐπιφέρουν; Διὰ τοῦτο διατάσσει νὰ τοὺς πλένωμεν, διὰ νὰ μᾶς χορηγήσῃ, μὲ τὰς περιποιήσεις μας, μεγάλην παρηγορίαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ταυτοχρόνως δὲ μὲ τὴν παραίνεσιν αὐτὴν μᾶς διδάσκει ὅτι ἂν ἐκτελώμεν αὐτοπροσώπως ὅλα τὰ ἔργα τῆς φιλοξενίας. Μιμήσου τὸν Ἀβραάμ, γίνε θυγατέρα ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος ἐνῶ εἶχε τριακοσίους δέκα ὀκτῶ ὑπηρετὰς, αὐτὸς μόνος τοῦ μὲ τὴν αὐξυγὸν τοῦ ἑμοιόσθη τὸν κορπὸν τῆς φιλοξενίας. Καὶ αὐτὸς μὲν ἔφερον ὁ ἴδιος δάμαλιν, ἐκεῖνη δὲ ἐξώμωσε μόνη τῆς ἄλευρον. Αὐτοὺς νὰ μιμηθῆς καὶ σὺ. Διότι ἐπιφέρει μεγάλην ἑμοιοῦσθ, ὅχι μόνον τὸ νὰ δώσῃς χρήματα, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ὑπηρετήσῃς αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνάγκην. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι τοὺς ἐπὶ ἐκεῖνους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν Στέφανον, τοὺς διώρισαν διὰ τὴν διακονίαν αὐτοῦ τοῦ εἵδους. Καὶ ὁμοῦ ἐκεῖνοι δὲν προσέφερον τίποτε ἐξ ἰδίων εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἀλλὰ διεχειρίζοντο καλῶς τὰ διδόμενα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Β' Ἀλλ' ὁμοῦ ἔλαθον μέγαν μισθόν, διότι τὰ διδόμενα ἀπὸ τοὺς ἄλλους τὰ διεχειρίζοντο καλῶς καὶ μὲ ὅλην τὴν ἀκριβίαν.

Γίνε λοιπὸν καὶ σὺ καλὸς οἰκονόμος τῶν ἰδικῶν σου,

30. Ματθ. 10, 13-15.

διὰ νὰ λάθῃς διπλοὺν μισθόν, καὶ διότι ἔδωσες καὶ διότι καλῶς τὰ διεχειρίσθης. Μὴ τὸ θεωρήσῃς ἐντροπὴν νὰ περιποιηθῆς τὸν πτωχόν μὲ τὰ χεῖρα σου. Ὁ Χριστὸς δὲν ἐντρέπεται νὰ ἀπλώσῃ τὴν χεῖρα του καὶ νὰ λάθῃ διὰ τοῦ πτωχοῦ, καὶ σὺ ἐντρέπεται νὰ ἀπλώσῃς τὴν χεῖρα σου καὶ νὰ δώσῃς χρήματα; Καὶ πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι ἔργον ἐσχάτης ἀφροσύνης; Ἐνα μόνον εἶναι ἐντροπὴ, ἡ πονηρία, καὶ ἡ ὠμότης καὶ ἀπανθρωπία. C Ἐνῶ ἡ φιλοφροσύνη καὶ ἡ ἐλεημοσύνη καὶ ἡ φιλανθρωπία καὶ ἡ ἐξυπηρέτησις αὐτῶν ποῦ ἔχουν ἀνάγκην μᾶς καθιστᾷ λαμπροτέρους. Ὅσον πλοῦσι καὶ εὐποροὶ εἶσαι, τόσον θὰ σὲ ἐπαινέσωσιν ὄλοι, ὅταν καταδαίνῃς πρὸς τοὺς πτωχοὺς καὶ ταπεινοὺς, καὶ δὲν θὰ σὲ ἐπαινέσωσιν ἄνθρωποι μόνον, ἀλλὰ καὶ ἄγγελοι καὶ ὁ Κύριος τῶν ἀγγέλων. Καὶ δὲν θὰ σὲ ἐπαινέσῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ θὰ σὲ ἀνταμείψῃ μὲ διπλὰ δῶρα. Ὅχι μόνον διὰ τὴν ἐλεημοσύνην, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην, θὰ σοῦ προφέρῃ πλοῦσιαν ἀνταμοισθῆν. Ἄς μὴ τὸ θεωρῶμεν λοιπὸν ἐντροπὴν νὰ περιποιηθῶμεν τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἂς μὴ ἀραιούμεθα νὰ νίπτωμεν τοὺς πόδας τῶν ξένων. Διότι μὲ τὴν ἐξυπηρέτησιν αὐτὴν ἀγιάζονται αἱ χεῖρες μας. D Καὶ δ', μετὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτὴν, τὰς ὑψώσῃς εἰς προσευχὴν, ὁ Θεός, ὅταν τὰς βλέπῃ, κάμπτεται περισσώτερον καὶ δίδει αὐτὰ ποῦ τοῦ ζητεῖς. Διότι τὸ νὰ δώσῃς χρήματα, εἶναι πρᾶγμα ποῦ δύνανται νὰ τὸ πράξουν πολλοί. Τὸ νὰ ἐξυπηρέτησῃς αὐτοπροσώπως ὁμοῦ αὐτοὺς ποῦ ἔχουν ἀνάγκην καὶ νὰ τὸ κάμῃς αὐτὸ μὲ προθυμίαν καὶ ἀγάπην καὶ φιλαδελφίαν, αὐτὸ χρειάζεται ψυχὴν μεγάλην καὶ φιλοσοκημένην. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποῦ περισσώτερον ἀπὸ ὅλα ἐπιζητεῖ ὁ Παῦλος, ὅταν μᾶς διατάσῃ νὰ συμπωνώμεν τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν θλίψιν καὶ τὴν πεινᾶν καὶ εἰς δυσκόλους περιστάσεις ὡσάν νὰ εὐρισκόμεθα εἰς τὰ ἴδια δεῖνά. «Νὰ ἐνθυμῆσθε τοὺς φυλακισμένους, ὡσάν νὰ εἴσθε καὶ οἱ σὺ μὲ τῶν δεμένων μὲ τὰς ἀλυσίδας τῆς φυλακῆς».³¹ Δι' αὐτὸ δὲν σταματᾷ μόνον ἐδῶ, ἀλλὰ προσέβετε καὶ ἄλλα. «Ἐάν ἐδοθήσθε θλιδομένους, ἐάν συνέτρεξεν εἰς κάθε ἔργον ἀγαθόν».³² Ἐ τί σημαίνει, ἐάν συνέτρεξεν εἰς κάθε ἔργον ἀγαθόν; Σημαίνει νὰ εἰσρχώμεθα καὶ εἰς τὴν φυλακὴν καὶ νὰ ἐπισκεπτώμεθα τοὺς φυλακισμένους, καὶ διὰ τοὺς ἀρρώστους νὰ φροντίζωμεν, καὶ τοὺς θλιδομένους νὰ παρηγορῶμεν καὶ νὰ ἐνδυναμώσωμεν τοὺς πονεμένους καὶ μὲ κάθε τρόπον νὰ εἰσφέρωμεν ὅλα ὅσα δυνάμεθα καὶ νὰ μὴ παραλίττω-

31. Ἐβρ. 13, 3.
32. Α' Τιμ. 5, 10.

μεν καθόλου κανένα από αυτά που συντελούν εις την σωτηρίαν και την άνακούφισιν τών αδελφών μας.

Εάν δε από χήραν γυναίκα απαιτή τόσα καταρνώματα, τότε ήμεις οι άνδρες τί θα έχωμεν ν' απολογηθώμεν αν δεν κάμνωμεν αυτά, ³²⁶ Α τὰ ὅποια ὁ Παῦλος ἐνομοθέτησε νὰ κάμνουν και οἱ χήραι γυναῖκες; Ἄλλα ἰσως δύναται τις νὰ εἶπῃ. Καί πῶς απαιτεῖ τόσην ἀκριβείαν ἀπό χήραν γυναίκα, ἐνῶ ὅταν ἔγραφε περὶ παρθένιας, δὲν ἀνέφερε τίποτε σχετικόν; Διότι ἀπήτησεν ἀπὸ αὐτὰς μεγαλύτεραν ὀρθοφροσύνην και ἀφοσίωσιν. Ὅταν δηλοδὴ λέγῃ «διαφέρουσι ὡς πρὸς τὰς φροντίδας και τὰ ἐνδιαφερόντά των ἢ ἔγγαμος γυναίκα και ἡ ἀγαμος παρθένος. Ἡ ἀγαμος με β- ἄλην τῆς τῆν φροντίδα ἐπιμελεῖται ἐκεῖνα που ἀρέσκουσι εἰς τὸν Κύριον». ³²⁷ Καί πάλιν «λέγω δὲ αὐτὰ περὶ τῆς ἀγαμίας διὰ νὰ ἐξασφαλίσω συμπεριφορὰν σεμνήν και θέσιν τιμημένην πλησίον τοῦ Κυρίου χωρὶς περισπασμοῦς και βασιανιστικὰς φροντίδας». ³²⁸ Μὲ ἄλλους αὐτοὺς τοὺς λόγους δὲν ἐννοεῖ τίποτε ἄλλο παρὰ μόνον, Β ὅτι διέφρηξε διὰ παντὸς τοὺς δεσμούς τῆς με ἄλλας τὰς διωκτικὰς φροντίδας ἢ παρθένος και πρέπει νὰ ἀφιέρωσῃ ὁλοκλήρην τὴν ψυχὴν τῆς εἰς τὸν Θεόν και νὰ μὴ ἔχη τίποτε κοινόν με τὰ γήινα και οὕτε νὰ περνᾷ τὸν καιρὸν τῆς πότῃ πλησίον τῶν μὲν και πότῃ πλησίον τῶν δε, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀπακηρύξῃ τὰ πάντα, νὰ ἀσχολεῖται ἐξ ὁλοκλήρου με τὰ πνευματικὰ πράγματα. Καί ἡ παραβολὴ τῶν δεκα παρθένων αὐτὴ ἀκριδῶς μᾶς φανερώνει. Διὰ τοῦτο δηλοδὴ ἀπὸκλεισθήσαν τοῦ νυμφῶνος, διότι δὲν εἶχον ἔλαιον. Ἐλαῖον δὲ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ φιλάνθρωπιάν και ἐλεημοσύνην και φιλοφροσύνην και προστασίαν τῶν ἀδικουμένων και παρηγορίαν αὐτῶν που πονοῦν. C Πράγματα που ἐκεῖναι δὲν εἶχον και ἀπῆλθον και ἐξέπεσαν ἀπὸ τῶν νυμφῶνα.

Τώρα λοιπὸν που γνωρίζομεν ὅλα αὐτὰ, ἄνδρες και γυναῖκες και παρθένοι, και ἔγγαμοι και χήραι ἄς δεῖξωμεν μεγάλην προθυμίαν διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Καί νὰ μὴ λέγωμεν, ὅτι ὁ δεῖνα εἶναι πονηρὸς και δὲν ἀξίζει νὰ ἐνεργηθῇ, ὁ δεῖνα εἶναι εὐτελής και ὁ δεῖνα παραπεταμένος. Μὴ ἀποδλέψῃς πρὸς τὴν ἀξίαν αὐτοῦ που ἔχει ἀνάγκην ἐνεργείας, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὴν ἀνάγκην. Καί εὐτελής ἂν εἶναι και παραπεταμένος και εὐκαταφρόνητος, ὁ Χριστὸς σοῦ λογαριάζει τὸν μισθὸν ὡσάν νὰ ἐνηργηθῇ ὁ ἴδιος δι' ἐκεῖνον. Διὰ νὰ μὴ ἀποδλέπωμεν λοιπὸν πρὸς τὴν ἀξίαν

326. Α' Κορινθ. 7, 34.

327. Α' Κορινθ. 7, 35.

τῶν ἐνεργετουμένων, D ἄκουσε τί λέγει: «Μὲ εἶδον νὰ πεινῶ και με ἐβρέφατε». Ἐπειτα, ὅταν ἐκεῖνοι ἔλεγον «Κύριε, πότε σε εἶδαμεν πεινασμένον και σε ἐβρέφαμεν;» συνέχισε και εἶπε: «Κάθε τί που ἐκάματε εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς αὐτοὺς ἀδελφούς μου, που ἐφαίνοντο ἀσχημοὶ και πολὺ μικροί, τὸ ἐκάματε εἰς ἐμέ». ³²⁹ Ὅστε δὲν ὑπάρχει πλέον καμία δικαιολογία. Διὰ νὰ μὴ λέγωμεν λοιπὸν «πού νὰ εὐρωμεν τώρα ἀνθρώπου ὡσάν τὸν Ἡλίαν», «πού ὡσάν τὸν Ἐλισσαίου» και «ὡς μου τέτοιους ἄνδρας και θὰ τοὺς ὑποδεχθῶ με ἄλην τὴν προθυμίαν και δὲν θὰ ἀρνηθῶ νὰ νήκω τοὺς πόδας των και νὰ τοὺς ὑπηρετήσω με κάθε τρόπον» διὰ νὰ μὴ λέγωμεν λοιπὸν αὐτὰ, πράγμα που εἶναι πολὺ μεγαλύτερον, Ε ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τοῦ Ἡλία και τοῦ Ἐλισσαίου και ὄλων τῶν προφητῶν ὑπεσχέθη νὰ εἰσέλθῃ πρὸς ἡμᾶς διὰ τῶν πτωχῶν λέγων: «Κάθε τί που ἐκάματε εἰς ἓνα ἀπὸ τοὺς πτωχοὺς αὐτοὺς ἀδελφούς μου τὸ ἐκάματε εἰς ἐμέ». Ἄλλὰ μὴ παρατρέξῃς τοὺς λόγους αὐτοὺς. Διότι τὸ «με εἶδατε πεινασμένον και με ἐβρέφατε» ὑπογραμμίζει τέσσαρας ἀνάγκας ἐλεημοσύνης. Πρῶτον τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτοῦ που ζητεῖ, διότι, αὐτὸς που ζητεῖ εἶναι ὁ Κύριος. Δεύτερον ὅτι ὑπάρχει ἐπείγουσα ἀνάγκη, διότι πεινᾷ. Τρίτον τὴν εὐκολίαν τῆς προσφοράς, διότι ζητεῖ νὰ τραφῇ και ζητεῖ μόνον ἄρτον, ὄχι πολυτέλειαν. Τέταρτον τὸ μέγεθος τῆς ἀνταμοιβῆς, διότι ἐναντι αὐτῶν τῶν μικρῶν και ἀσημάντων ὑπόσχεται τὴν βασιλείαν. Εἶσαι ἀπάνθρωπος και ὠμὸς και ἀνηλεής; Σεβάσαι, λέγει, τὴν ἀξίαν αὐτοῦ που ζητεῖ. Ἄλλὰ δὲν σε κάμπτει ἡ ἀξία του; Τότε ἄς κοιμηθῇς μπροστὰ εἰς τὴν συμφορὰν. ³²⁷ Α Ἄλλὰ οὕτε ἡ συμφορὰ σε κινεῖ νὰ τὸν ἐλεήσῃς; Δῶσε διότι αὐτὸ που σοῦ ζητεῖται εἶναι εὐκολον. Οὕτε ἡ ἀξία, οὕτε ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη οὕτε ἡ εὐκολία τῆς δόσεως δύνανται νὰ σε πείσουν; Λοιπὸν δῶσε εἰς αὐτὸν που ἔχει ἀνάγκην διὰ τὸ μέγεθος τῶν ἀγαθῶν που σε ἀναμένουν. Ἐχεις μπροστὰ σου τέσσαρας αἰτίαις που δύνανται νὰ συγκινήσουσι και αὐτὸν τὸν ἴδιον και τὸν λεπτολόγον και τὸν ἀλαζονικὸν και τὸν νωθρότατον ἐξ ὄλων τῶν ἀνθρώπων; Ποῖαν συγγνώμην θὰ ἔχουν αὐτοὶ που, ὕστερα ἀπὸ τόσην παραίτησιν και συμβουλίην, καταφρονοῦσι τοὺς ἐνδεεῖς;

Θὰ εἶπω και κάτι ἄλλο ἐπὶ πλέον. Ἄς τὸ ἀκούσουσι οἱ μεμνημένοι. Αὐτὰς, ὅταν χρειάζεται νὰ σε θρέψῃ, δὲν

329. Ματθ. 25, 35, 37, 40.

λογαριάζει ούτε την σάρκα του. "Όταν χρειάζεται να σε ποτίση B δεν λυγείται ούτε το αίμα, ούτε φθονεί. Σὺ δὲ δὲν δίδεις εἰς ἄλλον, οὔτε φρον οὔτε ποτήριον; Καὶ ποῖαν συγγνώμην θὰ ἔχῃς, ὅταν ἐνῶ λαμβάνεις τέτοια καὶ τόσο πολυτίμητα, λυτῆσαι τὰ εὐτελῆ; Πρόσεχε μήπως πολλὰς φορές λυτούμενος νὰ δώσῃς εἰς τὸν Χριστὸν διὰ κέρδος, δώσῃς εἰς τὸν διάβολον πρὸς βλάβην. Διότι ὅταν δὲν δίδωμεν εἰς τοὺς πτωχοὺς, δίδομεν εἰς τοὺς σκυφοῦντας. Πολλὰς φορές κλέπται ἢ κακοῦργοι δοῦλοι τὰ λαμβάνουν καὶ ἀπέρχονται ἢ καὶ ἄλλαι περιστάσεις τῶν πραγμάτων τὰ ἀφαιρίζουν. Ἀλλὰ καὶ ὅταν τὰ διαφύγωμεν ὅλα αὐτὰ, ἐπέρχεται ὁ θάνατος καὶ σὲ παίρνει γυμνόν. Διὰ νὰ μὴ γίνωται λοιπὸν αὐτὰ, ἄς προλάβωμεν νὰ δώσωμεν εἰς τὸν Χριστὸν ποῦ μᾶς ζητεῖ, C καὶ ἄς καταθέσωμεν εἰς τὸν ἀσύλητον θησαυρὸν, διὰ νὰ ἐλπίζωμεν σταθερῶς καὶ διὰ τὴν φρούρησιν καὶ τὴν πρόσρδον. Διότι δὲν φυλάσσει μόνον μὲ προσοχὴν αὐτὰ ποῦ ἔλαβεν, ἀλλὰ σοὺ τὰ ἀποδίδει μὲ μεγαλυτέραν προσθήκην. Ἄς μὴ νομίζωμεν λοιπὸν, ὅτι μειώνεται ἡ περιουσία μας, ὅταν παρέχωμεν ἐλεημοσύνην. Διότι δὲν μειώνεται, ἀλλ' αὐξάνει. Δὲν δαπανᾶται, ἀλλὰ πολλαπλασιάζεται, καὶ αὐτὸ ποῦ γίνεται εἶναι ἕνα εἶδος ἐμπορίας καὶ σποράς. "Ἡ μάλλον κάτι ποῦ εἶναι ἐπικερδέστερον καὶ ἀσφαλτέστερον καὶ ἀπὸ τὰ δύο. Διότι ἡ ἐμπορία ὑπόκειται καὶ εἰς τὸν κίνδυνον τῶν ἀνέμων καὶ τῆς θαλασσοταραχῆς καὶ εἰς πολλὰ ναυάγια, καὶ ἡ σπορὰ πάλιν ὑπόκειται καὶ D εἰς τὸν κίνδυνον τῆς ξηρασίας καὶ τῶν πλημμυρῶν καὶ ἄλλων καιρικῶν ἀνωμαλιῶν. Ἐνῶ τὰ χρήματα ποῦ κατατίθενται εἰς τὴν χεῖρα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀνώτερα ἀπὸ κάθε ἐπιβουλῆν. Αὐτὰ ποῦ ἅπαξ ἐδόθησαν δὲν δύναται κανεὶς νὰ ἀρπάξῃ ἀπὸ τὴν χεῖρα τοῦ λαβόντος, ἀλλὰ μένουσι καὶ ἐξασφαλίζουσι εἰς ἡμᾶς πολὺν καὶ ἀπέραντον τὸν καρπὸν, καὶ πλουτοῦσι τὸν θερισμὸν εἰς τὸν καιρὸν του. «Ἐκεῖνος ποῦ σπείρει μὲ φειδῶ, μὲ φειδῶ καὶ θὰ θερίσῃ», λέγει, «καὶ αὐτὸς ποῦ σπείρει ἀφθονα, ἀφθονα καὶ θὰ θερίσῃ»³⁶.

"Ἄς σπείρωμεν λοιπὸν μὲ ἀφθονίαν, διὰ νὰ θερίσωμεν καὶ μὲ ἀφθονίαν καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν τὴν αἰώνιον ζωὴν. Τὴν ὅποιαν εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν ὅλοι μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῖου εἰς τὸν Πατέρα, μαζί καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα δόξα, δύναμις καὶ τιμὴ ἀνήκουν, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

**ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ**

**ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ**

ΤΟΜΟΣ 37

ΠΕΡΙ ΕΛΕΗΜΟΣΥΝΗΣ Α', Β', Γ'
«ΕΑΝ ΠΕΙΝΑ Ο ΕΧΘΡΟΣ ΣΟΥ...»
ΠΕΡΙ ΧΗΡΕΙΑΣ

Κείμενον: B. de Montfaucon.

Sancti J. Chrysostomi opera omnia,
III, Parisiis 1835, σελ. 311-347, 188-206, 371-390
(PG 51, 272-301, 172-185, 321-337).